(NAMAZ BAHSI)
1- Ezanin Baslamasi Babi
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:
2- Ezanin Çift, Ikametin Tek Lafizlarla Okunmasinin Emredilmesi Babi
Hadisten Çikarilan Hükümler
3- Ezanin Sifati Babi
4- Bir Mescidde Iki Müezzin Bulundurmanin Müstarab Olusu Babi
Bu Hadisten Su Faideler Istihsal Olunmustur:
5- Yaninda Gözü Gören Biri Bulunursa Âmanin Ezan Okumasinin Cevazi Babi
6- Aralarinda Ezan Sesi Duyuldugu Zaman Küfür Diyarinda Bulunan Bir Kavme Baskin Yapmaktan Çekinme Babi
Hadisten Çikarilan Hükümler:
7- Ezani Isiten Kimseye Müezzinin Söylediklerinin Söylenmesi, Sonra Peygamber (Sallatlahü A leyhi ve Sellem) e Salavat Gatirmenin, Sonra Ona Vesileyi Istemenin Müstahab Olusu Babi
Hadis-i Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler
Hadisten Çikarilan Hükümler:
8- Ezanin Fazileti ve Onu Isitince Seytanin Kaçmasi Babi
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:
9- Ihram, Rükü' ve Rüku'dan Dogrulma Tekbirleriyle Beraber Elleri Omuzlar Hizasina Kaldirmanin Müstehab Olusu, Secdeden Dogrulurken Bunun Yapilmamasi Babi
Hadisi Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:
10- Namaz Içindeki Her Egilis ve Dogrulusta Tekbir Getirilecegini, Bundan Yalniz Rükü'dan Dogrulma Halinin Müstesna Oldugunu, Zira O Halde Semiallahü Limen Hamideh» Denilecegini Îsbat Babi
Hadisi Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:
11- Her Rekatta Fatiha Okumanin Vücübu; Fatiha Okumayi Beceremiyenin ve Ögrenmek Imkanini Bulamiyanin Kolayina Gelen Baska Bir Süre Okumasi Babi
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:
Hadis-i Seriften Çikarilan Hükümler:
12- Imama Uyan Kimseyi Imamin Arkasinda Asikare Okumaktan Nehiy Babi
13- Namazda Besmele Asikar Okunmaz Diyenlerin Delili Babi
14- Besmele Berae'den Maada Her Sürenin Basindan Bir Âyettir Diyenlerin Delil Babi
Hadis-i Serif Su Hükümleri Ihtiva Eder:
15- Namaz Kilanin Ihram Tekbirinden Sonra Sag Elini Sol Elinin Üzerine Bagliyarak Göbeginin Üstüne ve Gögsünün Altina Koymasi, Secdede Ise Ellerini Omuzlari Hizasinda Yere Dösemesi Babi
16- Namazda Tesehhüd Babi
Bu Hadislerden Birkaç Vecihle Hüküm Çikarilmistir Söyle Ki:
Hadis-i Seriften Çikarilan Hükümler:
18- Tesehhüdden Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Salavat Getirme Babi
Hadis-i Seriften Çikarilan Hükümler:
Hadisten Çikarilan Hükümler:
Tesmi', Tahmid ve Te'min Babi
Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Su Hükümler Çikarilmistir :
19- Cemaatin Imama Uymasi Babi

20- Tekbir ve Sairede Îmamdan Önce Davranmanin Nehi Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
21- Kendisine Hastalik, Yolculuk ve Bunlardan Baska Bir Sey Ariz Oldugu Vakit, Imamin Cemaata Namaz Kildiracak Bir Kimseyi Halef Tayin Etmesi, Ayakta Durmaktan Âciz Oldugu Için Oturarak Namaz Kilan Imamin Arkasindaki Cemiaatin - Muktedir Oldugu Takdirde -Ayakta Kalmasi Lazim Geldigi ve Ayakta Durmaga Muktedir Olan Hakkinda Oturarak Kilan Imamin Kasinda Oturarak Namaz Kilmanin Neshi Babi
Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Su Hükümler Çikarilmistir
22- Imam Geciktigi ve Baskasini Imam Yapmakta Bir Mefsedet Korkusu Bulunmadigi Vakit Cemaatin Kendilerine Namaz Kildiracak Bir Kimseyi Îmamliga Geçirmesi Babi
Hadisi Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:
23- Namazda Kandilerine Bir Hal Ariz Oldugunda Erkegin Tesbih, Kadinin Tasfik Etmesi Babi
24- Nabazi Güzel, Tastamam ve Husu' Île Kilmayi Emir Babi
Hadisi Serif Su Hükümleri Ihtiva Etmektedir:
25- Rükü Sücud ve Emsali Fiilleri Imamdan Önce Yapmanin Haram Kilinmasi Babi
26- Namazda Gözleri Semaya Dikmekden Nehiy Babi
27- Namazda Süküneti Emir; Elle Isaretten, Selam Verirken Elleri Kaldirmaktan Nehi Ile Ilk Saflari Tamamlamanin, Saflarda Simsiki Durmanin ve Toplu Bulunmanin Emrolunmasi Babi
Hadisi Serif Su Hükümleri Ihtiva Eder:
28- Saflarin Düz ve Dogru Tutulmasi, Ilk Saffin ve Ondan Sonra Sira Île Öteki Saflarin Fazileti, Ilk Saffa Sikisma ve Ona Girmek Için Yarisma, Fazilet Sahiplerini Ön Saffa Geçirme ve Imama Yaklastirma Babi
Hadisi Serifden Bu Saydiklarimizdan Maada Su Hükümler Çikarilmistir:
29- Erkeklerin Arkasinda Namaz Kilan Kadinlara Erkeklerden Önce Baslarini Secdeden Kaldirmamalarini Emir Babi
Hadisi Serif Su Hükümleri Ihtiva Eder:
30- Fitneye Sebep Olmamak Sarti Île Kadinlarin Mescidlere Çikmalari, Fakat Koku Sürünerek Çikmamalari Babi
Hadisi Seriften Ayrica Su Hükümler de Çikarilmistir:
31- Cehri Namazda Sesle Okumak Yüzünden Bir Mefsedet Çikacagindan Korktugu Zaman, Kiraatta Sasli Ile Sessiz Arasi Orta Bir Yol Tutmasi Babi
32- Kiraati DinlenmeBabi
Hadis-i Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:
33- Sabah Namazinda Kuran'in Âsikar Okunmasi ve Cinlere Kur'an Okuma Babi.
Hadis-i Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:
34- Ögle ve Ikindi Namazlarinda Kiraat Babi
Hadisi Serifden Su Hükümler Çikarilmistir:
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
35- Sabah Namazinda Kiraat Babi
36- Yatsi Namazinda Kiraat Babi
Hadisten Çikarilan Hükümler:
37- Imamlara Namazin Tamamini Hafif Kildirmalarini Emir Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
Hadisten Su Hükümler Çikarilmistir:
38- Namaz Rükünlerini Yerli Yerince Yapmak ve Namazi Tamam Kilmak Sartiyle Hafif Tutmak

Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
39- Imama Tabi Olma ve Ondan Sonraki Ameller Babi
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:
40- Namaz Kilanin Rüküdan Basini Kaldirdigi Vakit Ne Okuyacagi Babi
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:
41- Rükü' ve Sücud'da Kur'an Okumaktan Nehi Babi
42- Rükü ve Sücüdda Okunacak Dualar Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
43- Secdenin Faziletleri Secdeye Tesvik Babi
Hadis-i Seriften Çikarilan Hükümler:
44- Secde Uzuvlari ve Namazda Saçi, Elbiseyi Toplamaktan, Basa Hotoz Yapmaktan Nahi Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
45- Secdede Îtidal, Avuçlari Yere Koyma, Yanlardan Kaldirma ve Secdede Karni Uyluklardan Kaldirma Babi
46- Namazin Sifatini; Ne Ile Baslanip Ne Île Bitirilecegini; Rüküun Sifatini ve Ondaki I'tidali; Sücudu ve Ondaki I'tidali; Dört Rekatli Namazlarin Îki Rek'atindan Sonra Tesehhüdü; Iki Secde Arasinda ve Ilk Tesehhüdde Nasil Oturulacagini Bir Araya Toplayan Bab
Bu Hadisi Seriflerin Mecmuundan Su Hükümler Çikabilmistir:
Hadisden Çikarilan Hükümler:
47- Namaz Kilanin Sütresi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
Hadis-i Serifden Su Hükümler Çikarilmistir.
Hadis-i Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:
48- Namaz Kilanin, Önünden Geçeni Menetmesi Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler.
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler
49- Namaz Kilanin Sütreye Yakin Durmasi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler
50- Namaz Kilan Kimseye Sütre Olacak Seyin Mikdari Babi
51- Namaz Kilanin Önüne Aykiri Yatma Babi
Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Su Hükümler Çikarilmistir:
Bu Rivayetler Yukarki Rivayetlerin Delalet Ettigi Hükümlerden Mada; Su Hükümleri Ihtiva Eder:
52- Bir Tek Elbise Içinde Namaz Kilmak ve O llbiseyi Giymenin Sifati Babi

(NAMAZ BAHSI)

Salât: Lügatte duâ mânasina gelir. Teâlâ hazretleri «ie «Onlara duâ eh» buyurmustur. Dügün davetine icabeti bildiren bir Hadis-i Serifde de
«Eger davet edilen kimse oruçlu ise, hâne sahibine duâ etsin»
denilmistir. Bâzilari bu kelimenin kuyrugun iki tarafi mânâsina gelen «Sateveyn» den alindigini söylerler. Çünkü namaz kilanda rükû ve sti-cûd halinde Çantjsini hareket ettirir. Bir takimlari kelimenin «MuaalU»»-den müstak oldugunu söylerler. Musallî: Kosuda ikinci gelen attir. Basi birinci gelen atin butlari hizasinda geldigi için ona musallî denilmistir. Salâtin ta'zim ve tekarrubdan alindigini söyleyenlerde vardir. Ha1labî namazda Allah'i ta'zim vardir. Kizartmak için atese yaklastirilan koyuna Araplar «Satün masliyyeh» derler. Namazda da ma'nen Allah'a yaklasma vardir. Bu hususda daha baska kaviller de vardir.

Sâlâtin ser'i mânâsi: Erkân-i mâlûme ve ef âl-i raahsusâdan ibarettir. Namazin yirmiden fazla nevileri vardir. Bunlar insallah yeri geldikçe görülecektir.

1- Ezanin Baslamasi Babi

1- (377) Bize Ishâk b. Ibrâhîm el-Hanzalî rivayet etti (dedi ki); Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Râfi'de rivayet etti (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. Bunlarin ikidi de; Bize Ibni Cüreyc haber verdi, dediler. H.
Bana Hârûn b. Abdillâh dahi rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki: Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. Dedi ki, Ibni Cüreyc bana Ibni Ömer'in azadhsi Nâfi', Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi, dedi. Ibni Ömer söyle demis:
Müslümanlar Medine'ye geldikleri zaman toplanirlar da namazlarin vakitlerini tayin ederlerdi. Namaz için hiçbir kimse ezan okumazdi. Derken bir gün bu hususta konustular. Bâzilari hiristiyanlarin çani gibi bir çan ittihaz edin! diger bâzilari, yahudilerin borusu gibi bir boru olsun, dediler. Bunun üzerine Ömer:
Namaza çagiran bir adam gönderseniz ya: ResûlüUah (SaIiallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Bilâl [1] kalk da namaza çagir» buyurdular.
Bu hadîsi Buhari, Tirmizî ve Nesaî'de tahrîc etmislerdir.
Ezan, Lügatta ilâm yanî bildirmek mânâsina gelen kiyasî bir ism-i masdardir. Herevî «Ezan, ezîn» ve «Te'zin» kelimelerinin ayni mânâya geldigini söylemistir. Bâzilarina göre; ezîn mânâsina gelir.
Serî'atta Ezan: Hususi zamanlarda husûsî lâfizlarla yapilan bir i'lâm-dir. Husûsî zamanlardan murad, namaz vakitleridir. Husûsî lâfizlarda çifter çifter okunan ezan lâfizlaridir.
Kurtûbî ve diger ulemânin beyanlarina göre; ezan birkaç kelimeden ibaret olmakla beraber bütün akâid meselelerini hulasaten ifâde eden bir i'lâmdir. Söyle ki: Allah-u Ekber diye baslar. Allah teâlâ'nin varligini ve kemâl sifatlari ile muttasif oldugunu bildirir. Sonra tevhide geçilir, Allah'in seriki olmadigi ilân edilir. Ondan sonra peygamberlik ispat edilir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) risâletine se-hâdetten sonra, bir tâat'i mahsûsa olan namaza davet olunur. Çünkü namaz Resulün tâlimi ile bilinen bir seydir. Ondan sonra felaha davet olunur. Felâhdan murad; dâimi hayattir. Bunda âhirete isaret vardir. Sonra da te'kid için ezanin ilk cümleleri tekrar okunur. Bu suretle ezan vaktin girdigini ilân, cemâate davet, seâir'i islâmiyeyi izhâr gibi birçok rauazzam fâideleri ihtiva eder. Ezanda fiil degil de kavlin tercih edilmesinin hikmeti onun kolay ve herkese her zaman her yerde müyesser olmasidir. Kurtûbi, Ömer (Radiyallahû anh) 'in sözleri hakkinda su mütalaayi beyân etmistir. ««Ihtimal kî; Abdullah b. Zeyd rüyasini haber verip Peygamber(Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem)* u& tasdik ettik-ten sonra, Ömer acele davranmis ve:
— Bir adam gönderseniz de nida etse ya, yani bu rüyayi halka ilân «tse ya, demis. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kalk ya Bilâl!» emrini vermistir.
Bu takdirde hâdise söyle geçmis olur. Ashâb-i Kiram reylerini bildirdikten sonra evlerine dagilmislar, Abdullah b. Zeyd bir rüya görmüs ve Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek anlatmis-tir. R-esûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu rüyayi tasdik edince; Ömer (Radîyaltahû anh) de «Adam gönderseniz ya» ilâh... demist|r. Su halde; Resûl-ü Ekrem'in Hz. Bi1â1'a verdigi emir görülen rüyanin ilâni hususundadir. Fakat bâzilari bu teVili Abdul-, Abdullah rüyasini Resûlülla h(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lah b. Zeyd hadîsinin siyakina uygun bulmamislardir. Çünkü Hz.'e anlatinca; onu Bi1âl'a söylemesini, Bi1âl'in de ilân etmesini emir buyurmus Bilâl (Radiyallahû anh) ezani okuyunca Hz. Ömer bunu duyarak Peygamber (Satlaîlahü Aleyhi ve Sellem)e gelmis ve; Gerçekten Abdullah'in gördügü rüyayi ben de giSr-düm, demistir. Bu gösteriyor ki; Abdullah b Zeyd Hazretleri rüyasini anlatirken Ömer (Raâiyallahû anh) o meclisde yokmus.
Hadisin zahirinden anlasildigina göre Ömer (Radiyallahû anh) 'in namaza çagirmak için adam gönderme teklifi

ashab ile yapilan müsaverenin sonunda olmustur. Abdullah b Zeyd (Radiyallahû anh) hazretlerinin rüyasi bu müsavereden sonradir. Mezkûr rüya hadisini Ebû Dâvûd söyle rivayet eder. Abdullah demis ki:

— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ashabi bir çan yaptirarak cemâati namaza toplamak için onu çaldirmasini teklif ettikleri vakit vy-kum esnasinda etrafimda bir adam gezindigini gördüm, elinde bir çan ta-siyordu. Kendisine:

— Ey Allah'in kulu, bu çani satmaz misin? dedim.

— Onu ne yapacaksin, Dedi.

— Onunla cemâati namaza çagiracagim, dedim.

— Ben sana bundan daha hayirli birsey söyliyeyim mi, dedi.

— Hayhay dedim. Bunun üzerine: cümlelerini okudu, sonra pek uzak olmamak üzere biraz geriledi, sonra sunlari söyledi: Namaza kalkdigin zamanda:

dersin, sekimde tenbihde bulundu. Sabaha çikinca ben Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1e gelerek gördügüm rüyayi kendisine haber verdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) :

«Bu rüya haktir insaallah. Sen Bilâl'la beraber kalk da gördügünü ona ögret. Onu halka ilân etsin! Çünkü Bilâl'in sesi seninkinden daha güzeldir.» buyurdular. Ben de Bilâl'le beraber kalkarak ona ögrettim. Bilâl onu o-kuyarak ilân etti. Ömer b. Hattâb (Radiyallahû anh) evinde bunu isitmis, cübbesini sürükleyerek çikageldi ve;

— Ya Resûlüllah! Seni Hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim Id: Abdullah'in gördügünü hakikaten ben de gördüm, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Dyle ise Allah'a hamd olsun!» buyurdular.

Ayni hadîsi Tirmizî ile îbni Mâce'de rivayet etmislerdir. Tirmizî 'nin rivayetinde ezan ve ikâmetin kelimeleri zik-redilmemistir. Tirmizî hadîsi rivayet ettikten sonra «Bu hadîs basen sahihtir» demistir, tbni Mâce 'nin rivayetinde ikametin lâfizlari yoktur. Abdullah b Zeyd hazretlerinin bu bâbda söyledigi bir siirini de rivayet etmistir. Ezan Hadîsini Îbni Hibbân «Sahih» 'inde Imam Ahmed b. Hanbel dahi «Müsned-'in-de rivayet etmislerdir. Îbni Abdilber'in beyânina göre; E-zanm baslamasi hususundaki Abdullah b. Zeyd kissasi hakkinda Ashab-i kiramdan bir cemaat muhtelif lâfizlar ve birbirine yakin manalarla hadisler rivayet etmislerdir. Bunlardan bazilarinin senedleri sahih, bazilarinin hasendir. Sened itibari ile içlerinde en güzel olani Ebu Dâvud'un rivayet ettigi su hadîstir:

»Râvi demis ki, Peygamber (SaUaitahü Aleyhi ve Sellem) cemâati namaza nasil toplayacagi meselesi üzerinde ehemmiyetle durdu. Kendisine namaz vakti gelince bir bayrak dik, cemâ'at onu görünce birbirlerine haber verirler; diyenler oldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu fikri begenmedi, Yahudilerin Se'bûr denilen borusunu tavsiye edenler oldu, onu da begenmedi, ve:

«O y ah udilerin isidir» buyurdu. Bâzilari çani tavsiye ettiler. Onun hakkinda da:

«Bu hristiyanlarin isidir» buyurdular. Bunun üzerine Abdullah b. Zeyd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'in üzüntüsünden mahzun olarak oradan gitti. Rüyasinda ezani görmüs. Ertesi sabah Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gelerek onu haber verdi, dedi ki:

— Ya Resûlüllah! Ben uyur uyanik bir halde iken aniden yanima biri geldi ve bana ezanin nasil olacagini gösterdi: Meger Ömer b. Hatt&b (Radiyallahü anh) daha Önce ayni rüyayi görmüs de onu yirmi gün gizleyip dururmus. Sonra o da ayni rüyayi gördügünü, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e haber verdi: Efendimiz ona:

«Bunu bize neden haber vermedin» dedi. Ömer:

«Abdullah b. Zeyd beni geçti de, utandim» cevabini verdi. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bilal'e;

«Ya Bilâl, kalkda bak Abdullah b. Zeyd sana ne emrederse onu yaph buyurdular. Bilâl'de ezani okudu.

Görülüyor ki; ezan hakkinda rivayet edilen hadislerin en güzeli olan bu rivâyetde Ömer (Radiyallahü anh) 'in ezan sesini isiterek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy\n yanina, gelmesi zikredilmemistir. Binaenaleyh

Kurtub î'nin az yukarida isaret ettigimiz sözü bununla kuvvet kazanmis olur. Ezan mesru olmazdan önce cemaati namaza davet etmek için bir adam gönderilir; o da süratle sokaklari dolasarak; namaza, namaza diye seslenirdi,

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Yâ Bilâl kalkda ezan oku!» buyurmasi, Hz. Bi1â1'inde emre itaatle kalkarak ezan okumasi ezanin ayakta okunmasinin mesru olduguna delildir. Kaadi Iyaz; «Bütün ulemânin mezhebleri de budur. Oturarak ezan okumak caiz degildir. Yalniz Ebû Sevr ile Mâlîki-lerden ona muvafakat eden Ebu'l Ferec'e göre; oturarak ezan okumak caizdir» demisse de Nevevî bu kavli iki vecihle zayif bulmustur. Birinci veçhe göre; buradaki nidâ'dan murad i'lân ve ilâm'dir. Ikinci veçhe göre; Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in (Kalk) emri, görülecek bir yere git de orada namaz için nida et, demektir. Nevevî diyor ki: Bu sözde ezanin ayakta okunacagina dair birsey yoktur. Ezanin ayakta okunacagi baska hadislerle isbât edilir. Bizim mezhebimizde meshur olan kavle göre; ezanin ayakta okunmasi sünnettir. Ama özürsüz oturarak okumak da caizdir. Su kadar var ki; oturarak okuyan fazilete nail olmaz. Ezanin ayakta okunmasi sart olarak sübût bulmamistir. Yalniz Yâi1 b. Hucr (Radiyallahû anh)'dan zararsiz bir se-nedle rivayet olunan bir hadisde; Abdestli olandan baskasinin ezan o-kumamasi ve ezani ancak ayakta okumasi bir hak ve Sünnet-i mesnune-dir» denilmistir. Hanefilerin «el-Muhit» adli fikih kitabinda söyle deniliyor; «Bir kimse yalniz kendisi için ezan okuyacaksa; özürü olmadigi halde oturarak okumasinda bir beis yoktur. Çünkü burada baskalarina bildirmege hacet yoktur. Özürsüz olarak oturdugu yerden okudugu ezan sahihtir. Yalniz fazileti yoktur. Keza' ayakta durmaya kudreti varken oturarak okusa ezani sahihtir.»

2- Hadîs-i Serîf dînî hükümleri delillerin zahirinden degil de Ulemânin o delillerden çikardiklari mânalardan olmasi gerektigine isaret etmektedir.

Biz, bu cümleye din kardeslerimizin ayrica nazar-i dikkatini celbet-mek isteriz. Çünkü maalesef bugün Ser'i delillerden herkesin kendi anladigi sekilde hüküm çikarmasi temayülü vardir. Bir gazeteyi bile dogru dürüst anlamaktan âciz bir kimsenin dogrudan dogruya Kur'an-i Kerîm'-den veya Hadîs-i Seriften kendi kafasina göre hüküm çikarmasi bir an i-çin caiz tasavvur olunsa; Kitabullah ile Sünnet-i Resûlüllah'm ne hallere düsecegi kolayca tahmin edilir. Buna sirf islâmi yikmak için garptan sizan zehirli fikirleri hakikat zannederek kitaba uydurmaga ve «Caizdir» fetvasini vermege özenenleri de katarsak isin vehâmeti bütün çiplakligi ile ortaya çikar. Bugün öyle müslümanlara tesadüf ediyoruz ki; Ser'i bir mesele karsisinda evvelâ o meselenin âyet ve hadisten delilini soruyorlar. Bir çoklarinin sifât-i imâni veya islâmin sartlarini bildikleri bile cidden süpheli olan bu zavallilara delil göstermekle göstermemenin ne farki vardir bilemem. Gösterilen delilin lisanini dahi bilmeyen, tercüme edildigi takdirde de anlamakta güçlük çeken bir insan delili görüptene yapacaktir? Bence böylelerine delil göstermektense göstermemek evlâdir. Çünkü gösterilen delilden muhakkak ulemânin istinbat ettikleri hükümleri degil, kendi ka'asir akillarinin hükmettigi alel-acâib seyler anlayacaklardir. Delilden dogrudan dogruya mâna çikarmak sevdasinda bulunan bâzi zevatin bu hususta müddeâmi teyid eder mahiyette acâyib fetvalar verdikleri zannederim; herkesin malumudur. Uzatmayalim lisanimizda bir Dar-b-i mesel vardir. «Bir ekmeklik unun varsa firinciya ver» derler. Ecdad bu Darb-i meselle bittabi her isin ehline tevdi edilmesini anlatmak istemislerdir. Bizim söylemek istedigimiz de budur. Rastgele herkes âyet ve hadisten hüküm çikarmaya yeltenmemeli. Bu is ancak büyük müctehid-lerin yapabilecegi pek büyük ve pek mesuliyetli bir istir. Onlarin istin-bât ettigi hükümler hamd olsun müslümanlarin dînî müskillerini halletmis ve etmektedir. Binde bir nisbetinde zuhur eden yeni hadisât bulunursa onlari da insallah mezhep imamlarinin usul ve kavâidlerine tatbî-kan fetva mercileri hallederler.

3- Hadisi Serif Ömer (Radiyallahû anh) 'in sâyân-i iftihar fiil ve hareketine delildir.

4- Mühim islerde müsavere sünnettir. Müsavereye istirak edenlerden her birinin fikrini söylemesi neticede ulül-emrin maslahata muvafik gördügü re'ye göre hareket etmesi gerekir.

5- Hadisi serif namaz vakitlerinin tâyin edildigine delildir. B u-sârihi Aynî burada su faideleri zikretmistir:

a) Ezanin Abdullah b. Zeyd (Radiyallahû anh) hazretlerinin rü'yasi ile sabit olmasi müskil görülmüstür. Çünkü Pey gam-berân-i izam (Aleyhimüsselatüve's-Selâm) hazerâtinm rüyalarindan maada hiçbir rüya üzerine Ser'î bir hüküm bina edilemez. Bunun cevabi sudur. Burada rüya ile vahiy birlesmistir. Haris b. Ebu.Üsâme'nin «Müsned» inde namaz için ilk defa ezan okuyan Cebrail (Aleyhisselâtü Vesselam) olmustur. Onu semanin birinci katinda okumus Ömer'le, Bi1âl (Radiyallahu Anhüma)isitmislerdir. Ömer, Bi1âlden önce Peygamber (SaIlallahü Aleyhi ve Sellemfe kosarak isittigini haber vermis, sonra Bilâl dahî haber vermeye gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):

«Ömer onu senden önce haber verdi» buyurmustur deniliyor. , Davûdî: Ezani Abdullah b. Zeyd ile Ömer haber vermezden sekiz gün önce peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'e Cebrail (Aleyhisselâm) 'in getirdigi rivayet olunuyor. Bunu Ibni îshâk rivayet etmistir. Ezan babinda en güzel rivayet budur.» demistir. Zemahserî dahî ezanin yalniz rüya ile degil vahiy ile de sabit oldugunu söylemistir. Bazilari ezanin Ibrahim (Aleyhisselâm) in hac hususundaki ezanindan alindigini rivayet etmislerdir. Sühey1î ezanin vahye degil de bir zatin rüyasina tahsis Duyurulmasinin hikmetini söyle anlatir: «Çünkü Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)

Efendimize «Mi'râc gecesinde yedi kat göklerin üzerinde ezan gösterilmisti. Bu vahiyden de kuvvetlidir. Ezanin mesruiyyeti Medine'ye hicrete kadar gecikince Resulü'Ilah (Sallallafiü Aleyhi ve Sellem) namaz vaktini cemaata bildirmek istedi; ve bu hususda vahiy bekledi. Nihayet Abdullah bu rüyayi görerek semâda gördügü ezana uydugunu anlayinca «Bu rüya haktir insâallah» buyurdu. Ve o zaman anlasildi ki; Allah'in kendisine semada gösterdigi ezandan murad onun yeryüzünde sünnet olarak mesru kihnmasiymis. Ömer'in rüyasinin da ayni se1 kil olmasi bunu takviye etmistir.

Hasili; ezan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sanini yükseltmeyi tazammun ettigi cihetle, hikmet-i ilâhiyye onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den baskasinin diliyle mesru olmasini iktiza etmistir. Çünkü bu onun sanini daha da yükseltir. «Senin zikrini yüce kildik» âyeti kerîmesinin mânâsi da budur»

b) Acaba Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizzat ezan o-kumus mudur? denilirse: Evet, diye cevap verilir. Tirmizî'nin Ebu Hüreyre (Radtyallahû anh) 'dan rivayet ettigi bir hadisde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir seferde ezan okudugu ve Ashâb'in üzerleri yagmur, altlari çamur oldugu için onlara hayvanlari üzerinde olduklari halde namaz kildirdigi bildirilmistir. Yalniz bu hadisi Tirmizî garib bulmus, Beyhakî dahi zayif oldugunu söylemistir.

c) Ezanda bir de terci' meselesi vardir. Terci' iki sehâdeti alçak sesle okuduktan sonra dönerek onlari bir de yüksek sesle okumaktir. îmam Safiî ile îmam Mâlik buna kaildirler. Yalniz Imam Mâ1ik'e göre; ezanin basindaki tekbîr dört degil iki defa alinir. îmam Ahmed b. Hanbel'e göre; terci'nin yapilmasinda da yapilmamasinda da beis yoktur. Safiîlerce dahi esâh olan kavle göre terci'i terk etmek zararsizdir. Hz. Safiî 'nin delili Ebû Mahzura hadîsidir. Mezkûr hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Mahzura'ya ezani ögretirken terci'ide tâlim etmistir. Bu hadîsi Buhârî 'den gayri bütün Kütüb-ü Sitte sahipleri rivayet et-mislerdir.

Hanefiler'e göre; ezanda tercî' yoktur. Delilleri: Abdullah b. Zeyd hadisinde bunun zikredilmemesidir. Ebû Mahzura hadisinde Sahâdâteynin tekrar edilmesi bunlari ona ögretmek içindir. Ebû Mahzura onu tercî zannetmistir. Zaten Taberanî 'nin *H-Evsat» inda rivayet ettigi Ebû Mahzura hadisinde Resû1ü11ah (SdtkûIahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Mahzûra'ya ezani kelime kelime ögrettigi beyân edilmis, fakat terci'den bahsedilmemistir. Hz. Bi1âl'in seferde ve hazarda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda bütün Ehl-i Islâmin ittifaki ile tâ vefatina kadar okudugu ezanda tercî' rivayet edilmemistir. Ebû Bekr'i Siddik zamaninda ve onun da vefatina kadar okunan ezanlarda dahi terci' yoktur.

d) Ezanin basindaki tekbir dörttür. Nitekim Müslim ile Ebû Avâne ve Hâkimin rivayet ettikleri Ebû Mahzura hadîsinde de dört oldugu bildirilmistir. Imam Mâlik ile diger Mâ» likiyye ulemâsi ezanin basindaki tekbirin iki olduguna kaildirler. Delilleri; sahih yollardan rivayet edilen Ebû Mahzura ezani ile îbni Zeyd ezaninda tekbîrin iki oldugu bildirilmesidir. Hz. Mâlik bu hususda Medine'lilerin ameliyle de ihticâc etmistir. Sâ'd Ogullari Imam Mâlik zamanina kadar ezani hep bu sekilde okumuslardir. Hanefîler Imam Mâ1ik'e cevaben «Bizim

mezhebimiz semâdan inen melegin tâlim ettigi ezandir.» demislerdir.

e) Sabah ezaninda «Hayyaele'l - Felah» dan sonra iki defa «Es Solafu hayran mine'n - nevin» denir. Taberânî 'nin Mu'cem-i Kebîr- -inde Hz. Bi1âl'den rivayet ettigi bir hadiste:

«Bilâl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)>"e sabah ezanini okumaya geldi. Ve onu uykuda bularak iki defa:

«Esalâtu hayrun mine'n - Nevm» dedi. Bunun Üzerine Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu ne güzel sey ya Bilâl! Bunu ezanina kat» buyurdu denilmektedir.

Hadîsin bâzi rivayetlerinde: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Bilâl'a:

«Sabah ezanini okurken bunu ezanina kat» buyurdugu, ondan sonra Hz. Bi1âlin bu cümleyi sabah ezanlarinda okudugu beyân edilmistir.

f) Ezan kelimelerinin mânalarina gelince: Lisan ulemâsindan Sa1eb'in beyanina göre; ulemâ «Allahü Ekber» in mânasi hususunda ihtilâf etmislerdir. Lisan ulemâsina göre; bunun mânâsi: Allah büyüktür. demektir. Kisâi, Ferrâ ve Hisâm «Bu cümle Allah her-seyden büyüktür manasina gelir; cümlede hazif vardir.» demislerdir. Bâ-zilari «Ekber> lafzinin daima vakifla yani sakin okunacagini, çünkü ezanin böyle isitildigini, burada i'râb yapilamiyacagini söylemislerdir. » cümlesinin mânasi bazilarina göre:

«Allahdan baska ilâh olmadigini bilirim ve bildiririm» demektir. Ebu Ube y de'ye göre «Eshedü» Hükmederim ma'nasina gelir.

«Hayya-lessalâh» Haydi namaza, gel mânâsina ismi fiildir. Felah kurtulustur.

«Esselâtü hayrün mine-n'Nevm» Namaz uykudan daha hayirlidir, demektir.

6- Müezzinin gür ve yanik sesli olmasi müstehabdir. Bu cihet itti- fakîdir. Nevevî 'nin beyânina göre; Safiîlerce biri güzel sesli olup ezan okumak için ücret isteyen, digeri çirkin sesli fakat ücret istemeyen iki sahistan müezzinlik için hangisinin tercih edilecegi hususunda iki kavil vardir. Bunlarin esah olanina göre; güzel sesliye ücret verilmesi tercih edilir. Ibni Süreyh'in kavli de budur.

Ulemâ ezanda dört hikmet bulundugunu söylerler. Bunlar: SIâr-i IsIâmin, Kelime-i Tevhidin, Namaz vaktinin ve kilinacagi yerin Hâni ile cemaata da'vettir,

Kanâat-i âcizânemce bugünkü hoparlörlerle okunan ezanlar, ezandan matlub olan i'lâm ve ilâni daha belig bir sekilde eda etmek niyyeti hâ-lisânesine ibtina etmekde ise de maalesef netice kas yapayim derken göz çikarmaktan ibaret kaliyor. Çünkü hoparlörlü camilerin minarelerinde hiçbir zaman müezzin görülmüyor, güya müezzine kolaylik olsun diye hoparlör minarenin serefesine fakat mikrofon alt kisminda gizli bir yere yerlestiriliyor. Bu sebeple ezani okuyan müezzin katiyyen disaridan görülmemektedir. Halbuki ezandan maksat i'lândir, i'lân kelimenin tam mânâsi ile yapilacaktir. Minareler, bu maksadi temin için yüksek yapilmis ve müezzinin her taraftan görülmesine müsâid bir tarzda insa edilmistir. Bu suretle camiye yakin olanlar müezzinin hem sesini duyacak hem de kendisini görecek; uzaktakilerle sagirlar müezzinin eli kulaginda oldugu halde minarenin serefesinde döndügünü görünce ezan okudugunu anlayacaklardir. Hasili minarede okunan ezanda kelimenin tam mânasi ile i'lân tahakkuk eder. Fakat hoparlörle okunan ezanda müezzin görülmedigi için i'lân yarim kaliyor, uzakdakilerle sagirlar ezanin okundugunu anlayamiyor, binnetice ezan sesini her tarafa duyuralim derken, bu isi eskisi kadar dahi yapamiyoruz. Halbuki müezzinler mikrofonu ellerine alarak minarenin serefesinde döne döne pek alâ ezan okuyabilirler. Mikrofonla ezanin daha faydali olmasi ancak bu suretle temin edilir.

2- Ezanin Çift, Ikametin Tek Lafizlarla Okunmasinin Emredilmesi Babi

2- (378) Bize Halef b. Hisâm rivayet etti (dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. H. Bize Yahya b. Yahya rivayet etti (Dedi ki): Bize Ismail b. Uleyye haber verdi. Bunlarin ikisi birden Hâlid El-Hâzzâ'dan, o da Ebû Kilâbe'den, o da Enes'den naklen rivayet etmisler. Enes söyle demis:

«Bilâl'e ezani çift, ikâmeti tek okumasi em rolündü.. Yahya, Ibni Uleyye'den rivayet ettigi hadîsinde: -Ben bu

hadîsi Eyyûb'a rivayet ettim. Eyyûb; yalniz ikâmet lâfzi müstesna, dedi.» cümlesini ziyade etti.

3- (...) Bize Ishak b. Ibrahim el-Hanzali de rivayet etti (Dedi ki): Bize Abdülvehhab es-Sakafî [2] haber verdi, dedi ki; Bize Hâlid el-Hazzâ, Ebû Kilâbe'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes söyle demis:
— Ashab taniyacaklari bir seyle halka namaz vaktini bildirmeyi konustular da kimi ates silartmayi kimi de çan çalmayi teklif ettiler. Bunun üzerine; Bilâl'e ezani çift, ikâmeti de tek kelimelerle okumasi emro-lundu.

4- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz [3] rivayet etti (Dedi ki): Bize Vüheyb [4] rivayet etti (Dedi ki): Bize Hâlid el-Hazzâ bu isnadla rivayet etti. Hâlid; Müslümanlar çogalinca namaz vaktini bildirmeyi konustular...» diyerek Sekafi hadîsi gibi rivayet etmis; yalniz burada; «Ates yakmayi» tabirini kullanmis.

5- (...) Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâris b. Saîd ile Abdülvehhâb b. Abdilmecîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Eyyûb, Ebû Kilâbe'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes;
«Bilâl'e ezani çift, ikâmeti tek (Lâfizlarla) okumasi emrolundu» demis.
Bu hadisi bütün Kütüb-ü Sitte sahihleri az lâfiz degisikligi ile tahrîc etmislerdir.
Nâkûs: Ibadet zamanlarinda hiristiyanlann çaldigi çandir. Yahudiler bu is için borazan mânâsina gelen bûk veya sebûr çalar, mecûsiler de ates yakarlarmis. Ashab-i Kirâm'in halkin tanidiklari birseyle namaz vaktini bildirmekden muradlari, Namaz vaktini bildiren bir alâmet tayin et-mekdir. Bazilari bu alâmetin namaz vakti geldiginde ates yakmak, digerleri de çan çalmak ve boru üfürmek gibi seyler olmasini teklîf etmislerdir.
«Bilâle emrolundu» cümlesinde, emrolundu fiili meçhul sîgasi ile vârid olmustur. Emredenin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seiietn) yahut baska biri olmasi ihtimal dahilindedir. Sahâbînin «Emrolundu» demesi Usûl-ü Fikh ulemâsi arasinda ihtilaflidir. Bazilari bu sîga ile rivayet edilen hadîsin merfu', bazilari da mevkuf oldugunu söylemislerdir. Kirmani ekseri ulemânin mezkûr sîga ile rivayet edilen hadisi merfu' saydiklarini, dogrusunun da bu oldugunu söylemisse de, Aynî bu sözün kendi mezhebini takviye için söylenmis bir söz oldugunu beyan etmistir. Nevevî dahi Kirman î'nin yolundan giderek.böyle hadîslere mevkuf diyenleri hatâya nisbet etmis, dogrusu böyle hadisler merfu'dur. Çünkü emrolundu fiilinin faili emir ve nehiy sahibi olan Resûlüllaji (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'dir. Yine bu kabilden olmak üzere Sahâbînin «söyle emrolunduk, sundan nehyolunduk, insanlara su emrolundu» gibi sözleri hep merfû'dur. Sahabinin bu sözleri Resû1ü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda söylemesi ile onun vefatindan sonra söylemesi arasinda fark yoktur» demistir.

Hadisten Çikarilan Hükümler

1- Hadis-i Serif ezan kelimelerinin ikiser ikiser, ikâmet kelimelerinin ise birer birer okunacagina delildir. Imam Safiî ile Ahmed b. Hanbel'in mezhebleri budur. Sâfiî'ye göre terci* ile beraber ezan 19 kelime, ikâmet 11 kelimedir, imam Mâlik ezanin basindaki tekbirin iki defa alinacagina kail oldugu gibi ikâmetin de on kelimeden ibaret oldugunu söylemistir. Ona göre; ikâmet esnasinda yalniz, bir defa «Kad kaameti-s'sâlatü» denilecektir. Bu bâbda Hattâbî (319-388) sunlari söylemistir: «Haremeyn-i Serifeynde, Hicaz, Sam, Yemen, Misir, Magrib'de ve Islâm beldelerinin en uzak yerlerinde ikâmeti tek kelimeler halinde getirmekle amel olunagelmistir. Bilumum u-lemâmn mezhebi «Kadkameti-salâtü» cümlesinin tekrarlanmasidir. Buna muhalefet edefo yalniz Mâlik olmustur. Zîra ondan rivayet edilen kavle göre; bu cümle tekrar edilmez. Ezanla ikâmet arasinda yalniz çift ve tek okunma hususunda fark vardir. Bu da ezanin,, vakit geldigini bildirmek için bir i'lâm olmasindandir. îkâmet

ise; namaza bas landiginin bir emâresidir. Eger bunlarin ikisi de bir olsaydi mes'ele ka risir ve birçok insanlarin ikâmeti ezan zannederek cemaate yetismemelfc rine sebep olurdu.
Buhâri sârihi Aynî, Hattâbî 'nin bu sözlerini naklettik ten sonra ona söyle mukabele ediyor; «Sasarim Hattâbî'ye, ku laga girmeyen bu sözler ondan nasil sâdir olabiliyor. Ezanla ikâmet a rasmda böyle bir fark yapmak dogru degildir. Çünkü ezan disarida olan lâra namaz vaktinin geldigini bildirmektir. Bundan dolayidir ki; ancal minareler gibi yüksek yerlerde okunur, tkamet ise, hazir olan cemaata namaza baslandigini bildirmektir. Su halde bunlarin arasinda nasil isti-bâh vâki' olur da ikisi birbirine karistirilir! Düsünerek konusan kimse bu sözü söylemez. Bundan daha garibi, ikâmeti iki defa söylemenin birçok kimselerin cemaatla namaza yetisememesine sebep olacagini, çünkü ikâmeti ezan zannedeceklerini iddia etmesidir. Namaz için hazir olmus cemâat nasil olur da böyle bir zanna kapilabilirler? Böyle bir söz ile ancak kendi mezhebini hakli çikarmak için ihticâc edilebilir. Bundan daha garib olmak üzere Kirmani 'nin; Ebû Hanîfe ikâmetin ikiser ikiser okunacagini söylemistir. Bu hadîs onun aleyhine delildir, demistir. Ebû Hanîfe ikâmetin ikiser ikiser yapilacagini bildiren sahih hadislerle istidlal ettigi halde acaba bu hadis onun aleyhine nasil delil olabilir?
Filhakika ikâmetin de ezan gibi ikiser ikiser okunacagini bildiren birçok hadîsler vardir. Ezcümle Ebû Avâne Jnin «Sahih» inde Sa'bî'den rivayet ettigi bir hadîste ezani ikiser ikiser okudu; kameti de ikiser ikiser getirdi denildigi gibi Ebû Mahzûre 'nin Tirmizî'deki sahih rivayetinde; «Kendisine ezani ikiser ikiser kameti de ikiser ikiser ögretti» denilmekte, Tahâv î'nin rivayet ettigi Selemetii'bnü Ekvâ, hadîsinde «Ezan ve ikâmeti çifter çifter okurdu» buyurulmaktadir.» Bu bâbdaki Sevbân hadîsinde dahi «Sevban (Radiyallahû anh) ezani ikiser ikiser okur; kameti de ikiser ikiser getirirdi.» deniliyor. Bütün bunlar gösteriyor ki; ikâmet de ezan gibi ikiser ikiser okunarak getirilirmis. Nevevî; Müslim Serhi'nde Ebû Hanîfe ikâmetin onyedi kelime oldugunu söylemistir. Ama bu mezheb sazz'dir, demisse de yukariki deliller muvacehesinde Ebû Hanîfe mezhebinin sazz olmadigi gün isigi gibi meydana .çikmaktadir.
Hanefîler de «Bu sahih hadisler Safiî aleyhine hüccettir» derler. Hz. Ali (Radiyallahû anh)'dan rivayet olunduguna göre; kendisi bir gün ikâmeti tek lâfizlarla getiren bir müezzine tesadüf etmis de:
«Gidi annesiz kalasi, bu lâfizlari çift oku» demistir. Ibrâhim Nehâî'nin dahi «Ikâmet lâfizlarini ilk defa tek olarak okuyan Muaviye'dir» dedigi rivayet olunur. Mücâhit «ikâmet; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde ikiser ikiser getirilirdi. Nihayet bazi zâlim emirler kendi çikarlari için onu hafiflettiler» demistir.
2- Ezan ve ikâmet sünnet-i müekkededirler. Bazilari vâcib olduguna kail olmuslardir. Ibni Münzir; «Ezan hazarda olsun, seferde olsun cemaat hakkinda farz-i kifâyedir» demistir. Imam Mâ1ik'e göre cemâatin toplandigi mescidde ezan okumak vâcibtir. Atâ ile Mücâhid; «Ezansiz namaz sahih olmaz» demislerdir. Bir kavline göre Evzaî'de onlarla beraberdir. Ikinci kavline göre; vakit içinde ezan iade olunur. Bâzilari ezanm Cuma namazi için farz oldugunu söylemislerdir. Zahirîlere göre; her namaz için ikâmet vâcibtir. Ezan ve i-kâmetsiz kilman namazin sahih olup olmayacagi Zâhirîyye ulemâsi arasinda ihtilaflidir. Dâvud-u Zahirî'ye göre ezanla ikâmet cemâatin farzidir. Fakat namazin sahih olmasi için sart degildirler. Hane-fîlerden îmam Muhammed, Ezanm vâcib olduguna isaretle; «Bir belde ahalisi ezan okumamaya ittifak etseler onlarla mukatelede bulunurum. Yalniz bir kisi terketse onu döver ve habsederim» demistir. Bazilari ezanin Imam Muhammed'e göre farz-i kifâye oldugunu söylerler. Hanefîlerin «El-Muhit» «Et-Tuhfe» ve «El-Hidâye» gibi fikih kitaplarinda «Ezan sünnet-i müekkededir, Safiî ile îshâk'in mezhebi de budur» denilmektedir. Nevevî Cumhûr-u ulemânin kavlinin bu oldugunu söyler. Yine Nevevî 'nin beyânina göre: müezzin ezana baslarken iki tekbiri bir nefesle, sonra iki tekbiri de bir nefesle almasi miistehabdir.
3- Bazilari ikâmet kelimelerinin ilk devirlerde ikiser ikiser getirilmis olabilecegini fakat sonradan bunun Hz. Bilâl hadîsi ile neshe-dildigini iddia etmislerse de bu iddia dogru degildir. Bilâkis ilk devirlerde teker teker okundugu olmus; sonralari ikiserde karar kilinmistir. Hz. Bi1âl'in âhir ömründe yaptigi budur.

3- Ezanin Sifati Babi

6- (379) Bana Ebû Gassân el-Mismaî, Mâlik b. Abdilvâhid ile Ishak b. Ibrahim rivayet ettiler. Ebû Gassan; Bize Muâz rivayet etti, dedi. Ishak ise; Bize Sahib-i Destevâi Muâz b. Hisâm haber verdi, dedi. Muâz demis ki; Bana babam Amir b. Ahval'den, o da Mekhûl'den, o da Abdullah b. Muhayrîz'den, o da Ebû Mahzûra'dan [5] naklen rivayet etti ki: Nebiyyullah (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) kendisine su ezam ögretmis:
AUâhüekber, Allâhü ekber
«Allah herseyden büyüktür. Allah herçeyden büyüktür.
Eshedü en lâilâhe illallah, Eshedü en lâilâhe illallah
Ben Allah'dan baska ilâh olmadigina sahadet ederim.
Ben Allah'dan baska ilâh olmadigina sahadet ederim.
Eshedüenne Muhammeden resulü ilâh, Eshedüenne Muhammeden resul üllâh
Ben Muhammed'in ResulüMah olduguna, sahadet ederim.
Ben'Muhammed'in Resulüllah olduguna sahadet ederim» sonra dönerek yine söyle demis:
«Ben Allah'dan baska ilâh olmadigina sahadet ederim.
Ben Allah'dan baska ilâh olmadigina sahadet ederim.
Ben Muhammed'in resul üllah olduguna sahadet ederim,
Ben Muhammed'in resulüllah olduguna sahadet »derim, (sonra iki defa) :
«Haydin namaza» Hayya-l'essalâh iki defa da:
«Haydin Felaha» Hayya-lelfelâh (demis)
tshâk «Allah herseyden büyüktür, Allah herseyden büyüktür. Allah'dan baska ilâh yoktur» cümlelerini de ziyade etti.
Bu Hadîs Müs1im'in ekseri esas nüshalarinda böyledir. Yani ezanin basinda iki defa tekbir getirilecegini gösterir. Fakat MüsIim'den baska hadis imamlari rivayetlerinde ezanin basinda dört defa tekbir alinacagi zikredilmistir. Kaadî ly âz, Sahîh-i Müslim'in Fârisî tarîklaiindan bazilarinda tekbirin dört defa getirilecegi zikredildigini söyler. Ayni ihtilâf Abdullah b. Zeyd hadîsinde dahi mevcuttur. Meshur olan rivayete göre ezanin basindaki tek-birler dörttür. Mezheb imanlarindan Ebû Hanîfe, Safiî ve Ahmed b. Hanbel ile cumhuru ulemânin mezhebleri budur. îmam Mâlik iki defa tekbîr alinacagina kail olmus ve bu hadîsle istidlal etmistir. Mâli k'in bir delili de: Medine'lilerin amelidir. Onlar Hz. Imama göre sünneti daha iyi bilirler. Cumhuru ulemâ «mu'temed râvinIn ziyâdesi makbuldür» diyerek dört tekbire kail olmuslardir. Bir delilleri de:
Mekke'lilerin dört tekbîr almasidir. Mekke-i Mükerreme gerek hac mevsiminde gerekse sâir zamanlarda müslümanlarin toplandigi yerdir. Onlarin bu fiilini inkâr eden bulunmamistir.
Hadis-i serif ezanda tercîa kaail olan îmam Mâlik, Safiî'e Ahmed b. Hanbel (Rahimehumullah) ile diger ulemânin de-allerindendir. Tercî1 iki sahadeti alçak sesle okuduktan sonra dönerek tekrar bir de yüksek sesle okumak demektir.
Ebû Hanîfe ile Küfe ulemâsina göre ezanda Terci*, mesru1 degildir, onlar Abdullah b. Zeyd hadisi ile istidlal e-derler. O hadisde terci* zikredilmemistir.
Safiî1er Tercî'in ezanin bir rüknü olup olmadigi hususunda ihtilâf etmislerdir. Esah olan kavle göre terci' sünnettir. Hadis imamlarindan bir çoklari ile diger bir takim ulemâya göre müezzin terci1 yapip yapmamakta muhayyerdir.

4- Bir Mescidde Iki Müezzin Bulundurmanin Müstarab Olusu Babi

7- (380) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babana rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti. Demis ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in Iki müezzini vardi. Biri Bilâl, digeri âmâ olan Ibni Ümmti Mektûm

(...) Bize yine Ibni Nümeyr rivayet etti (Dedi ki): Bize babam rivayet etti (Dedi ki): Bize Ubeydullah rivayet etti (Dedi ki): Bize Kaasim, Âise'den bu hadîsin mislini rivayet etti:
Bu hadîsdeki müezzinlerden murâd Peygamber (Salkiîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'in Medine'deki müezzinleridir. Mekke devrindeki müezzini sesi son derece güzel olan Ebû Mahzura ile Sa'd (Radiyalîahu Anhüma) idi.
Nevevî'nin beyânina göre:

Bu Hadisten Su Faideler Istihsal Olunmustur:

1- Bir insani tarif için yahut bir maslahattan dolayi kusuru ile anmak caizdir. Fakat sanini küçültmek veya alay etmek maksadi ile hiçbir kimsenin kusur ve ayibini zikretmek caiz olamaz. Giybetin mubah oldugu yerlerden biri de budur. Bu yerler sirasi geldikçe insaallah görülecektir.
Ibni ÜmmüMekt ûm 'un ismi ekseri ulemâya göre Amr b. Kays b. Zaide 'dir. Bâzilari Abdullah b. Zaide oldugunu söylerler. Annesi Ümmü Mektûm'un ismi de Â-tike 'dir. Ibni Ümmü Mektûm, Kadisiye harbinde sehid olmustur.
2- Bir mescidde iki tane müezzin bulundurmak müstahabdir. Sâfiî1ere göre bunlardan biri tanyeri agarmadan, digeri tan yeri a-gardiktan sonra ezan okurlar. Nitekim Bilâl ile Ibni Ümmü Mektûm (Radiyalîahu Anhüma) 'da böyle yaparlardi. Maamâfih ihtiyaca göre üç, dört veya daha ziyade müezzin bulundurmak da caizdir. Müslümanlar çogalinca ihtiyaç arttigi için Osman (Radiyalîahu anh) mescidde dört müezzin bulundurmustur.
Nevevî diyor ki: «Zahir bir ihtiyaç yoksa, dörtden fazla müezzin bulundurmamak bizim ulemâmiza göre müstahabdir. Ezan okumak için iki veya daha ziyade müezzin-ayrilmissa hepsinin bir defada ezan okumamalari müstahabdir. Vakit varsa sira ile ezan okurlar. Ilk defa hangisinin okuyacagindan ihtilâf e-derlerse aralarinda kur'a çekilir. Vakit dar, mescid de büyük ise mescidin birer tarafina çekilerek daginik bir halde ezan okurlar. Mescid dar oldugu takdirde hepsi bir yere durarak birde'n ezan okurlar. Yalniz seslerinin muhtelif olmasi sebebiyle cemaati rahatsiz etmemeleri sarttir. Rahatsiz etmek ihtimali varsa, içlerinden yalniz bir tanesi ezan okur. Ihtilâfa düserlerse aralarinda kur'a çekerler.
Ikamete gelince: Eger müezzinler ezani sira ile okudularsa müezzinlik ilk okuyanin hakkidir. Bu da o müezzinin orada vazifeli bulunduguna, yahut camide hiç vazifeli müezzin bulunmadigina göredir. Ilk ezan okuyan müezzin fahrî olursa olunla vazifeli müezzinden hangisinin evlâ olacagi hususunda ulemâmizdan iki kavil rivayet olunur. Bunlarin esah olanina göre vazifeli müezzinin ikaamet getirmesi evlâdir. Çünkü vazifesidir. Bütün bu suretlerde ikâmet vazifesiyle alâkasi olmayan biri ikâmet getirse sahih ve muhtar olan mezhebe göre getirdigi ikaamet kâfidir.
Ulemâmizdan bâzilari kâfi gelmedigini söylemislerdir. Nitekim Cuma günü Hutbeyi biri okusa da; namazi baskasi kildirsa, bir kavle göre caiz degildir. Müezzinler bir agizdan ezan okurlarsa ikaameti de bir agizdan yapamazlar. Birinin ikaamet getirmesine razi olurlarsa ne âlâ, aksi takdirde aralarinda kur'a çekilir. Ulemâmiz bir m esc idde birden fazla kimsenin ikaamet getiremiyeceginî söylemislerdir. Ancak bir müezzin kâfi gelmezse, o zaman daha fazla müezzin ikâmet getirebilir. Bazilari kargasaliga sebeb olmamak sartiyla müezzinlerin bir agizdan ikaamet getirmelerini caiz görmüslerdir. «Reddü'l - Muhtar» adli eserde isaret edildigine göre zaruret îcabi iki müezzinin beraberce ezan okumalari îmâm Azam'a göre de caizdir.

5- Yaninda Gözü Gören Biri Bulunursa Âmanin Ezan Okumasinin Cevazi Babi

8- (381) Bana Ebû Küreyb Muhammed b. Ala' EI-Hemdânî rivayet etti (Dedi ki): Bize Hâlid yâni Ibni Mahled, Muhammed b. Cafer'den rivayet etti (Demis ki): Bize Hisâm, babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti, Âise söyle demis:
«Ibni Ummi Mektüm a'ma oldugu halde Resülallâh (Saltallahü Aleyhi ve Seüem) müezzinlik yapardi.»

(...) Bize Muhammed b. Selemete'l-Murâdî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb, Yahya b. Abdillâh ile Saîd b. Abdirrahman'-dan, oialar da Hisâm'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsin ekseri hükümleri yukarida görüldü. Burada maksad â'mâ-nin ezan okumasinin sahîh ve caiz oldugunu beyandir. Nevevî; diyor ki: Yaninda gözü gören bir müezzin bulundugu vakit â'mânin müezzinligi caizdir. Bu Hz. Bilâl ile birlikte Ibni Ümmü Mektûm'un müezzinligine benzer. Ulemâmiz yalniz basina â'mânin müezzin olmasini mekruh görürler»
îbni Ebî Seybe ile Ibni Münzir'in rivayetlerine göre Abdullah Ibni Mes'ûd, Ibni Zübeyr (Radiyalîahu Anhiima) ve baskalari â'mânin müezzinligini mekruh gö-rürlermis. Fakat bu kavil â'mânin yaninda gözü gören ve namaz vaktinin girdigini ona haber veren baska bir müezzin olmadigi zamana hamledü-mistir. Nevevî, Ebû Hanîfe *nin «â'mânin ezani sahih degildir» dedigini nakletmisse de bu nakil hatâdir. Çünki E bû Hanîfe hazretleri böyle bir sey söylememistir. Yalniz diger Hanefî imamlari â'mânin müezzinligini mekruh görmüslerdir. Mes'ele «El-Mu-Mt», «Ez-Zâhire» ve «EI-Bedâyî» gibi fikih kitaplarinda zikredilmistir. Kerahetin vechi; â'mânin namaz vakti girdigini müsahede edememesi olsa gerektir. Çünkü müezzinlik esasen müsahedeye ibtinâ eder. Yoksa â'mânin yaninda gözü gören bir müezzin bulundugu zaman müezzinlik etmesi mekruh degildir. Hattâ gözü görenler içinde â'mâdan efdali bulunmadigi vakit â'mânin imam olmasi bile evlâdir. «El-Burhan» nam eserde «gözü görenler içerisinde â'mâdan efdal kimse bulunmazsa â'mânin imam olmasi evlâdir; Çünkü Peygamber (SattaîlahüAleyhixeSellem) Tebûk gazasina gittigi zaman Medine'de kendi yerine Ibni Ümmî Mektûm'u birakmisti. Bu zat â'mâ idi* denilmektedir.

6- Aralarinda Ezan Sesi Duyuldugu Zaman Küfür Diyarinda Bulunan Bir Kavme Baskin Yapmaktan Çekinme Babi

9- (382) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya Ibni Sâîd, Hammâd b. Seleme'den rivayet etti. (Demis ki): Bize Sabit, En es K Mâlik'ten naklen rivayet etti. Enes söyle demis: Resûlüllab (Sallaîlahü Aleyhive Sellem) fecr dogdugu zaman baskin yapardi. Ezani dinletirdi sayet ezan (sesi) isitirse (baskindan) vazgeçer; isitmezse baskin yapardi. (Bir defa) Allah-u Ekber, Allah-ü Ekber diyen bir adam isitti. Bunun üzerine Resulü Ilâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Fitrat (i islâm) üzere!» buyurdular. Sonra o zât:
«Eshedû enlâ ilahe illallah, Eshedü enlâilâhe illallah» dedi. Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Cehennemden çiktin» buyurdular. Müteakiben baktilar ki adamcagiz bir keçi çobaniymis.
Gara: Geceleyin ansizin yapilan baskin demektir. Geceleyin yapilmasi evlâdir. Sabaha dogru birakilmasi ihtimal ezan sesini dinlemek içindir. Ezan sesi isitildigi zaman baskin yapmaktan vazgeçmesi o yer halkinin müslüman oldugunu anladigi içindir. Çünkü imanla küfrün arasinda alâ-met-i farika ezandir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Fitrat (i islâm) üzere» buyurmasi: «Sen bu sözü insanlarin yaratildigi islâm fitrati üzere söyledin» demektir. O zatin kelime-i tevhidi söyledigini isitince de: «Cehennemden çiktin» buyurmakla onun tevhid sayesinde bu fitrat üzere devam edecegine ebeveyninin onu hiristiyan veya yahudi yapamayacaklarina isaret eylemistir. Cehennemden kurtulacagini katiyyen ve sü-buta delâlet eden mazi sîgasi ile ifade buyurmasi ya tefe'ül, yahut kafi surette kurtulacagini haber vermek içindir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söyledikleri dogrudur. Teâlâ hazretlerinin vâ'di haktir.

Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Yalniz bir kimsenin namaz kilacagi vakit ezan okumasi mesru1-dur. Mezhebler arasinda sahih ve meshur olan kavil budur.
2- Ezan okunan bir yere baskin yapilmaz, çünkü ezan sesi o yer halkinin müslüman olduklarina delildir.
3- Bir kimse kelime-i sehâdet getirmekle müslüman olur. Velevki bunu teklife binaen degil de kendiliginden

yapmis olsun. Bu bâbdaki ihtilâf îman bahsinde görülmüstü.
4- Küf fari dîne davet etmeden üzerlerine hücum etmek caizdir. Ancak evvelâ dine davet müstehaptir. Sevrî, Ebû Hanîfe, Safiî» Imam Ahmed ve Ishâk buna kaildirler, Imam Mâ1ik'e göre dine davet etmeden düsmanla harb caiz degildir.

7- Ezani Isiten Kimseye Müezzinin Söylediklerinin Söylenmesi, Sonra Peygamber (Sallatlahü A leyhi ve Sellem) e Salavat Gatirmenin, Sonra Ona Vesileyi Istemenin Müstahab Olusu Babi

10- (383) Bana Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlike fbni Sihâb'dan duydugum, onun da Atâ b. Yezîd el-Leysî'den, onun da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ezani Isittiginiz zaman siz de müezzinin dedigini deyin» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buharî, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî veibni Mâce dahî tahrîc etmisler. Tirmizî onun hakkinda «Bu hadîs hasen sahihtir» demistir.
Ibni Vaddâh hadîsteki «müezzin» kelimesinin müdrec oldugunu iddia etmisse de bu iddia söz götürür. Çünkü Müdrec: Içersine râ-vînin sözü karisan hadîs demektir. Böyle birsey mücerred bir iddia ile isbât edilemez. Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde müezzin lâfzi zikredilmistir. «El-Umde» sahibinin metn-i hadîsten bu lâfzi hazfetmesi mühim birsey degildir. Bu babda en sarîh rivayetlerden biri de Nesaî'nin tahrîc ettigi Ümmü Habîbe hadîsidir. Mezkûr hadîsde:
«Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanimda bulundugu zaman müezzinin ezan okudugunu d uydu mu müezzin sustugu vakit onun söyledigini söylerdi» denilmektedir.

Hadis-i Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Hanefiyye ulemâsina göre müezzine icabet ederek onun sözlerini tekrarlamak dinleyenlere vâcibtir. Çünkü emir vücûb ifâde eder. Mâlikîlerden Ibni Vehb ile Zahirîlerin mezhebi de budur. Zira müezzini isitenlerin Kur'an okumayi, konusmayi, ve selâm almayi terk etmeleri vâcibtir. Bunlar hep vücûb emareleridir.
2- Imam Mâlik, Safiî, Ahmed b. Hanbel ve Cumhûr-u fukahâya göre buradaki emir vücûb degil istihbab ifâde eder. Binâenaleyh müezzinin arkasindan ezani tekrarlamak müstahabdir. Tahâvî'nin kavli de budur. Nevevî diyor ki: «Müezzine icabetle onun okuduklarini tekrarlamak abdestli olsun abdestsiz, veya cünüp yahut hayzli olsun herkese müstahabdir. Elverir ki icabete bir,mâni bulunmasin».
Icabete mâni olan sebepler: Helada veya cima hâlinde yahut namazda bulunmak gibi seylerdir. Farz veya nafile namaz kilan bir kimse namazda müezzine icabet etmez. Namazdan çiktiktan sonra ezani tekrarlar. Namazda iken müezzine icabet ederek ezani tekrarlamak mekruh mudur, degil midir mes'elesinde Imam Safiî 'den iki kavil rivayet edilir. Bunlarin meshur olanina göre Namaz içinde müezzine icabet mekruhtur. Lâkin namazi bozmaz; ancak namazda «Hayya ales-salâh» yahut «Essalâtü hayru-n minen nevm» diyen bir kimse onun haram oldugunu bilirse namazi bozulur. Çünkü bu sözler insan sözüdür. Kur'an okurken veya tesbih çekerken ezani isiten kimse bunlari keserek müezzine tabi' olur. îkaa-met dahî ezan gibidir. Binâenaleyh onda da müezzine icabet edilir. Yalniz «Kad kâmeti's - salâtü» yerine cemâat «Ekaamehâllahu ve edâmehâ» derler. Sabah namazinda dahi «Es-Salâtü hayrün mine'n nevm» cümlesini isittikleri zaman cemâat «Sadakte ve bererte» derler. Nevevî 'nin sözü burada sona erer.
Hanefîlere göre «Hayya ale's-salâh» «Hayya alel-Felâh» cümlelerinden ma'da müezzinin bütün okuduklanni tekrarlamak, isiten kimselere vâcibtir. Müezzin:
«Hayye aleVsalâh» dedigi zaman onu dinleyenler «Hayye ale'l-Felâh» m yerine de derler. Çünkü burada müezzinin sözlerini aynen tekrarlamak onunla alay etmege benzer. «Es-salâtü hayrun mine'n nevm» yerine cemâat «Sadakte ve bererte» derler.

3- Ezan okunurken ve ikaamet getirilirken cemâatin konusmamasi, Kur'an okumamasi, selâm almamasi hâsili, müezzine icabetten baska hiç bir seyle mesgul olmamasi îcâb eder. Kur'an okuyan, okumayi keserek ezani dinlemeli ve müezzine icabet etmelidir. Yalniz bâzilari «Mescidde Kur'an okuyan ezani isitirse okumaya devam eder; evinde olursa ezan, mahallesinin mescidinde okundugu takdirde okumayi keserek müezzine icabet eder. Baska bir mescidde okunuyorsa okumaya devam edebilir.» demislerdir. Hu1vâni «Dili ile müezzine icabet eden, fakat mescide gitmeyen kimse müezzine icabet etmis sayilmaz. Fakat mescidde o-lup ta müezzinin arkasindan ezani tekrarlamayan günahkâr olmaz. Kendilerine namaz farz olmayanlara icabet de farz degildir. Farz veya nafile namaz kilarken ezani isitenlere dahî icabet lâzim degildir.» demistir.
4- Hanefiyye ulemâsi her müezzine icabet lâzim midir, yoksa ilk müezzine icabet kâfî midir meselesinde ihtilâf etmislerdir. Bu mesele Hanefiye ulemâsindan Zahir üddîn'e sorulmus da: «Mahallesi mescidinin müezzinine bilfiil icabet vâcibdir» cevabini vermistir. Burada söyle bir sual hatira gelebilir: gerçi bu hadiste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Müezzini isittiginiz vakit siz de onun dedigini deyin» buyurmaktadir. Fakat bundan önceki bâbda bizzat kendisi ezan okuyan çobani isittigi zaman onun sözlerini tekrarlamamis, birincide «Fitrat özere,» ikincide «Cehennemden çiktin» buyurmusdur Bu, müezzine icabetin farz degil müstahab oldugunu göstermiyor mu?
Cevap: Buradaki hadiste müezzine icabet emredilmistir. Bu emir mutlaktir. Karinelerden mücerret olan mutlak emirler ise vücûb ifâde ederler. Bu husus mezkûr emrin vücûb için kullanildigini birçok rivayetler de te'yîd etmistir. Ibni Ebî Seybe 'nin «Musannef» inde rivayet ettigi bir hadisde;
«Müezzini isitip de onun okudugunu okumaman cefâ sayilir.» buyu-rulmustur. Cefâ; zulm ve tecâvüz demektir. Müstahab olan bir seyi terk-etmek cefâ sayilmaz; cefa ancak vacibi terk etmekle olur.
Çoban hadîsine gelince, ihtimâl Resûlülla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ezana icabet etmis ve ayrica o sözleri de söylemis. Fakat râ-vHcâbetini nakletmemistir. Yahut icabet mes'elesi o hâdiseden sonra emredilmistir. Maamafih icabetin vâcib olup olmamasi mes'elesini Hanefî imamlarindan Kemâ1 b. Hümam (788-861) «Fethül-Kadîr» nam eserinde münâkasa etmis ve ikâmette icabetin müstahab oldugunu, söylemistir.

11-(384) Bize Muhammed b. Selemete'l Murâdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb, Hay ve ile Saîd b. Ebî Eyyûb ve arkadaslarindan, onlar da Kâ'b b. Alkame'den o da Abdurrahman b. Cübeyr'-den, o da Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen rivayet etti. Abdullah Re-sûHülah (Saîîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'i söyle buyururken isitmis:
«Müezzini isittiginiz vakit siz de onun dedigini deyin. Sonra bana so-lavât getirin. Çünkü her kim bana bir defa salavat getirirse, Allah ona o salâvcrt sebebiyle on defa salât eyler. Sonra Allah'dan benim için vesileyi isteyin. Zira vesile cennette bir makamdirki Allah'in kullarindan yalniz bir tanesine lâyiktir. Umarimki; o bir kisi de ben olayim. Imdi her kim benim için vesileyi isterse ona sefaatim vâcib olur.»
Bu Hadîsi Ebû Dâvud ile Nesâi dahi tahric etmislerdir. Buhârî'deki rivayetinde söyle buyurulmustur:
«Her kim ezani isittikte Yarabbi su tam davetin ve daimî salâtin rabbi olan Allah'iml Muhammed'e vesileyi ve fazileti ver. Onu vâd buyurdugun makâm-i mahmOda gönder! derse kiyamet gününde o kimseye sefaatim vâcib olur.» Bu hadîs kitabimizin hadîsini tefsir etmis oluyor. Çünkü Müslim'in rivayetinde;
«Sonra Allahtan benim için vesileyi isteyin» buyurulmus, fakat onu ne sekilde ve hangi kelimelerle isteyecegimiz bildirilmemistir. Buhârî hadîsi bu ciheti îzah etmistir.
Allah'in kuluna salât etmesinden murâd rahmet ve magfiret buyurmasidir.
Vesîle: Lûgatde baskasina yaklasmaya vâsita olan sey ve hükümdarin yaninda mevki' sahibi olmak mânâlarina gelir. Buradaki hadiste cennette bir mevki ve menzil diye tefsir buyurulmustur. Faziletin vesileden baska bir makam olmasi ihtimali vardir. Buhârî hadisinde «Makâm-i - Mahmûd» nekre olarak zikredilmistir. Bu makam müphem olmadigi halde nekre zikredilmesi Kuran-i Kerim'in nazmini hikâye etmek içindir. Zira Kur'an-i Kerim'de; «Muhckkakjci rabbin seni bir makâm-i mahmûd'a gönderecektir» buyurulmustur. Tiybî (- 743) bu kelimenin nekre zikredilmesi nekre daha büyük ve genis mânâ ifâde ettigi içindir. Sanki ne büyük makam, her

dille övülen bir makam denilmis gibidir, diyor. «Makâm-i Mahmûd» un türkçesi övülen makam demektir. Bu tabir bâzi rivayetlerde ma'rife olarak zikredilmistir. Ibnü'l Cevzî ekseri ulemâya göre bundan muradin sefaat oldugunu söylemistir. Bâzilari Makâm-i Mahmûd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i arsin üzerine o-turtmaktir. Diger bâzilari kürsinin üzerine oturtmaktir demis; bir takimlari da herkesin görecegi ve taniyip methedecegi yerdir, diye tefsir etmislerdir. Bu tabir Hamd-ü Senayi celbeden bütün ta'ziz ve ikram nev'-ilerine âmm ve sâmildir. Ibni Abbâs (Radiyallahu Anhüma) Makam-i Mahmud'u «Öyle bir makam ki; seni orada bütün gelmis geçmis ümmetler övecek ve orada bütün mahlûkata seref vereceksin. Istedigin verilecek, sefaatin kabul edilecek, herkes senin sancagin altinda toplanacaktir.» diye tavsif etmistir. Hazreti Ebû Hüreyre 'den rivayet olunan bir hadiste Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem :
«Makamim ah mud benim Ümmetime sefaat edecegim yerdir.» buyurmustur. Bu makami ona verecegini bizzat Tealâ hazretleri vâ'd buyurmustur. Allah Tealâ - Hâsâ vaadinden dönmez. Su halde ümmetin duasina ne lüzum vardir denilirse bu suale söyle cevap verilir: Ümmetin duasi bu makamin devam ve sebatini istemek içindir. Yahut ümmetden dua istenilmesi bir kimsenin baskasina dua etmesinin caiz oldugunu, hacet anlarinda duadan ve bilhassa sâlih kullarin duasindan istifade ve is-tiâne'nin mesru' olduguna isaret içindir.
cümlesi: «Sefaata hak kazanir, sefaat kendisine helâl olur, sefaat kendisine vâcib olur,»
mânâlarina gelir. Fakat buradaki helâl olmak evvelce haram idi mânâsina degil, yine sefaati hak eder manasinadir. Burada da söyle bir sual hatira gelebilir: Sefaat günahkârlara yapilacaktir. Burada ise; günahli veya günahsiz her kim ezan duasini okursa onlara sefaat e-dilecegi bildiriliyor. Günahsizlar için sefaate lüzum var midir?
Cevap: Evet vardir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in müteaddit sefaatleri olacaktir. Bunlarin bâzilari sorusuz sualsiz cennete girmek ve derecelerini yükseltmek gibi husûsatta günahsizlara âit-tir. Yâni kiyamet gününde haline göre herkese sefaat olunacaktir.

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler

1- Bu hadîs namaz vakitlerinde rahmet için gök kapilari açildigi zaman mü'minleri duaya tesvik etmektedir. Bir hadîsde beyân edildigine göre iki saat vardir ki onlarda yapilan dualar geri çevrilmez. Bunlardan biri namaz için ezan okundugu zaman, ikincisi de Allah yolunda saf baglandigi zamandir.
2- Bu ümmetin günahkârlarina da, günahsizlarina da sefaat edilecektir. Günahkârlarina azaplari iskat edilmek için, günahsizlarina da sevaplari artirilmasi için sefaat olunacaktir.
3- Hadîs-i Serîf sefaati yalniz mutî kullara tahsis eden mu'tezile-nin aleyhine delildir.

12- (385) Bana Ishâk b. Man sûr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Cehdam es-Sekafî haber verdi (Dedi ki): Bize Ismail b. Ca'fer, Umâraiü'bnü Gaziyye'den, o da Hubeyb b. Abdirrah-man b. Isaf dan,, o da Hafs b. Âsim b. Ömer b. Hattâb'dan, o da babasindan, o da dedesi Ömer b. Hattâb'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Seilem) :
«Müezzin «Allahûekber, Allahûekber» dedigi vakit sizden biriniz «Allahûekber Allahûekber» der: Sonra Müezzin «Eshedû enlâ ilahe illallah» dedigi vakit oda «Eshedû enlâ ilahe Illallah» derse sonra Müezzin «Eshedû enne Muhammeden Resûlüllah» dedigi vakit oda «Eshedû enne Muhamme-den Resûlüllah» der; müezzin «Hayyealessalah» dedigi vakid oda «lâ havle velâkuvvete illâ billâh» der; sonra müezzin «Hayye ales'salâh» dedigi vakit oda «lahavle velâkuvvete illâ billâh» derse; sonra «Allâhûekber Allâhû ekber» dediginde oda «Allahû Ekber, Allahü ekber» derse; sonra müezzin lâ ilahe illallah dedigi vakit oda bütün kalbiyle «lâ ilâheillâllah» derse cennete girer» buyurdular.
Bu hadîs için Dâre-Kutnî (306 - 385) «El-lstIdrâk» nâm eserinde de sunu söylemistir: «Bu hadîsi Derâ verdi- ve baskalari mürsel olarak rivayet etmislerdir», «Kitâbü'l I'lel» inde ise onun muttasil oldugunu söylemis, muttasil olarak rivâv^t eden Ismail b. Cafer'in hafiz ve mûtemed bir zât oldugunu, binaenaleyh yaptigi ziyâdenin kabul

edilecegini» bildirmistir. Dogrusu «Kitabü'l-t'lel» deki sözüdür. Çünkü hadîsi Bu'hârî ile Müslim de rivayet etmislerdir. Sahîh oldugunda süphe yoktur. Mevsuk olan bir râvînin rivayet ettigi ziyâde ise makbuldür.
Gerçi bu hadîsde Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ezanin basindaki tekbîri iki defa, sahadetleri ve Hay'aleleri birer defa zik-retmisse de, hadîs ezanin lâfizlari ta'lim için sevk edildiginden adet hakkinda nass degildir. Bu bâbda nass olan hadislerde ezanin basindaki tekbirlerin dört, diger elfazmm ikiser oldugunu yukarida görmüstük.
Hay'ale: Hayya ale's-Salâh ile Hayye ale'l-Felâh'in kisaltilmis ifadesidir. Hayye ale'l-Felâh: Kurtulusa cennette ebedi kalmaya sebep olan sey'e gelin; demektir. Arap lisâninda hayrin bütün mânâlarina sâmil o-lan en cemiyyetli kelime Felah kelimesidir. Nasihat kelimesi de buna yakindir.

Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serif, ezani isitenlerin müezzinin arkasindan onu tekrarlamalari gerektigine delildir. Ulemânin bu babdaki kavillerini az yukarida görmüstük. Yalniz Hay'alelerde «lâ havle#velâ kuvvete illâbillâh» denilecektir. Su halde Hz. Ebû Saîd'den rivayet edilen:
«Ezani isittiginiz vakit siz de müezzinin dedigini deyin» hadîsi bununla tahsis edilmis olur.
2- Bâzilari amellerin kabulü için kasd ve samimiyetin sart olduguna bu hadîsle istidlal etmislerdir.

13- (386) Bize Muhammed b. Rumh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Hukeym b. Atdillah b. Kays el-Kuresî'den naklen haber verdi. H.
Bize Kuteyfcetü'bni» Said dahî rivayet etti (Dedi ki): Bize Leys, Hukeym b. Abdillah'dan, o da Âmir b. Sâ'd b. Ebi Vakkas'dan, o da Sa'd b. EM Vakkas'dan, o da Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem>'den naklen rivayet etti ki: Söyle buyurmuslar:
«Her kîm müezzini isittigi vakit derse günâhi afolunur.
Ibni Rumh kendi rivayetinde: «Herkim müezzini isittigi zaman» «-yli Llj » derse» dedi. Kuteybe ise «L'îj » dedigini söylemedi.
Hadîs-i Serîf müezzin kelime-i sahadeti okudugu zaman dinleyenle* rinde duasini okumalarinin müstahab olduguna delildir. Görülüyor ki müezzini can kulagiyla dinleyerek onun okuduklarini ta'rif e-dildigi vecihle tekrarlamak kulun günahlarinin affina sebeptir. Bu hu-susda Kaadî Iyâz (Rahimehullah) sunlari söylemistir. «Malumun olsun ki; ezan îman akidesini cem etmistir. Ezan, Imanin iki nev'ine de yani hem akliyata, hem sem'iyyata sâmildir. Ezanin evveli Allah'in zâtini ve lâyik oldugu kemâl sifatlarini zitlardan münezzehîyyetini ispat eder. Bu isbât «AHahü Ekber» lâfziylâdir. Mezkûr lâfiz pek kisa olmakla beraber bu söylediklerimize delâlet eder. Ondan sonra ezan Allah'in birligini, seriki olmadigini tasrih eder ki her dînî vazifenin basinda gelen îman ve tevhid'in esasi budur; Daha sonra Peygamberligi ve bizim peygamberimiz Muhammed (Sallaîtahü Aleyhi ve Seltem)% sehâdeti ifâde 6-der. Allah'in birligine sahadetten sonra bu da büyük bir kaidedir. Yeri de tevhid'den sonradir. Çünkü Nübüvvet meselesi vuku'u caiz fiillerdendir. Öteki Mukaddimeler ise vâcibat kabilindendir. Bu kaidelerden sonra Allah hakkinda vâcib, müstehil ve caiz olan bütün aklî akideler tekemmül etmis bulunuyor. Bundan sonra ezan, kullari ibâdetlere davet eder. Namaza Nübüvveti ispattan sonra davet etmesi onun vücûbu aklen degil Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafindan bildirildigi i-çindir. Bundan sonra ezan felaha davet eder. Felah (Kurtulus) daimî nimetler içersinde ebedî hayat demektir. Bu cümle Öldükten sonra dirilmek ve ceza görmek gibi âhiret umurunu bildirmektedir ki islâm akidelerinin en son mevzu'u budur. Bütün bunlar namaza baslandigini bildirmek için ikâmette de tekrar edilir. Bu tekrar îmanin te'kidini ifade eder. Ta ki; namaz kilan kimse bu ibâdete baslarken kalbi ve lisaniyle sahadet ve î-.man basireti ile girsin de basladigi isin yüceligini, ibadet ettigi Allah'in hakkinin büyüklügünü, sevabinin bollugunu düsünsün...»

8- Ezanin Fazileti ve Onu Isitince Seytanin Kaçmasi Babi

14- (387) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abde, Talhatübnü Yahya'dan, o da amcasindan naklen rivayet etti. Demis ki: Muâviyetü'bnü Ebî Süfyan'in [6] yaninda idim. Derken müezzin onu namaza davete geldi. Bunun üzerine Muâviye; Ben Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i : «Müezzinler kiyamet gününde insanlarin en uzun boyunlulari olacaklardir» buyururken isittim, dedi.

(...) Bana bu hadîsi Ishak b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âmir haber verdi (Dedi ki): Bize Süfyan [7], Talhatü'bnü Yahya [8]dan, o da îsa b. Talha'dan naklen rivayet etti. îsa: Ben Muâviye'yi Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdular diyerek bu hadisin mislini rivayet ederken dinledim demis sûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) söyle mislini rivayet ederken dinledim, demis

Müezzinlerin kiyamet gününde en uzun boyunlu insanlar olmasindan ne kastedildigi selef ve halef ulemâsi arasinda ihtilafli bir mes'eledir. Bazilarina göre bundan murâd müezzinlerin Rahmet-i ilâhiyyeyi görmeye en ziyâde özenen insanlar olmalaridir. Çünkü; bir seyi görmeye özenen ona dogru boynunu uzatarak bakar, binnetice bundan murâd pek çok se-vâb görmeleridir. Nadr b. Sümeyl'e göre kiyamet gününde insanlar birbirlerinin terlerinden bunaldiklari zaman terden ve sikintidan kurtulmak için müezzinlerin boyunlari uzayacaktir. Bâzilarina göre; u-zun boyunluluk reis ve kavminin büyügü olmaktan kinayedir. Araplar büyüklerini uzun boyunlu olmakla tavsif ederler. Bâzilari; «Bundan murâd kiyamet gününde onlara tâbi olanlarin çoklugudur.» demisler, tbnül Arâbî ise; Bununla müezzinlerin amelleri en çok bulunan insanlar olduklari anlatilmistir; demistir.

Kâadî Iyaz ile diger bazi hadîs ulemâsinin rivayetlerine göre «A'nâk» kelimesi «l'nak» seklinde de rivayet olunmustur. «A'nâk» «U-nuk» un cem'idir. Boyunlar mânâsina gelir, «î'nâk» ise; mastar bir kelime olup acele etmek, sürat göstermek demektir. Bu takdirde hadisin mânâsi:

«Müezzinler kiyamet gününde cennete en süratli gidecek insanlardir» demek olur.

Serrâc'in Ebû Hüreyre (Radtyallahû anh) 'dan iyi bir senetle rivayet ettigi bir hadîste;

«Müezzinler Lâilahe illallah dedikleri için kiyamet gününde insanlarin en uzun boyunlulari olacaklardir.» buyurulmustur. Hadisin bir rivayetinde;

«Kiyamet gününde müezzinler boyunlarinin uzun olmasi ile taninacaklardir» denilmistir. Bu rivayeti Ibni Hibban dahi «Sarali» -inde tahrîc etmistir.

15- (388) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Osman b. Ebî Seybe ve ls-hâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Ishâk bize haber verdi, tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Cerîr, Âmes'den, o da [9] Ebû Süfyan'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti, dediler. Câbir Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellemyi

«Süphesiz ki; seytân namaza nida edildigini isittigi vakittâ Ravhâ' denilen yere varilincaya kadar gider» buyururken isittim, demis.

Süleyman (El-A'mes) «Ebû Süf yan'a Rav-h a'nin nerede bulundugunu sordum; Bu yer Medine'den 36 mil uzak-tadir, cevâbini verdi» demis.

(...) Bize bu hadisi Ebû Bekr b. Ebi Seybe ile Küreyb de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den bu isnadla rivayet etti.

16- (389) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Züheyr b. Harb ve Ishâk b. Ibrahim rivayet ettiler, lâfiz Kuteybe'nindir. Ishâk bize haber verdi, tabirini kullandi. Ötekiler; Bize, Cerir A'mes'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye SeffemJ'den naklen rivayet etti, dediler. Resûlüllah

(Saîlallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Süphesiz; seytân namaza nida edildigini isittigi vakit kaçar. Müezzinin sesini duymamak için ses çikararak yellenir. Müezzin susunca döner de vesvese verir, ikâmeti isittimi (yine) müezzinin sesini duymamak için (oradan) gider, sustu mu tekrar dönerek vesvese verir» buyurmuslar.

17- (...) Bana Abdülhamîd b. Beyân el-Vâsitî [10] rivayet etti. Dedi ki: Bize Hâlid yani tbni Abdillâh [11] Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis. Resû-lüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selîem) :
«Müezzin ezan okudugu vakit seytân geriler, onun sesle bir yellenmesi vardir» buyurdular.

18 (...) Bana Ümeyyetü'bnü Bistâm rivayet etti (dedi l/â): Bize Ye-zid yani tbni Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh, Süheyl'den rivayet etti. Demis ki; Babam beni Benî Hârise'ye gönderdi, yanimda bizim usaklardan biri yahut bir dostumuz vardi. Ona bir bahçeden bir kimse Ismiyle seslendi, yanimdaki (arkadas) bahçeye bakindi ise de hiçbir sey göremedi. Ben bu hâdiseyi tabama anlattim. Babam; Senin böyle bir seyle karsilasacagini bilsem göndermezdim. Ama bundan böyle bir ses i-sitirsen hemen ezan oku. Çünkü ben; Ebû Hüreyre'yi Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den su hadîsi rivayet ederken isittim. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«SüphesizkI; namaza nida edildigi vakit seytân geri gider. Onun sesle bir yellenmesi vardir» buyurmuslar; dedi.

19- (..,) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti (Dedi ki): Bize Mugîra yâni el-Hizâmî, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) söyle bu-yurmuslar:
«Namaz için nida edildigi vakit seytân geri gider. Ezani isitmemek için bir de sesle yellenmesi vardir. Ezan bitince tekrar gelir, ikâmet getirildigi vakit yine geri gider; ikâmet de bittigi zaman gelir de insanla kalbinin arasina girer ona : Filân seyi hatirla, filân seyi hatirla, diyerek önceden hatirina gelmeyen seyleri hatirlatir. Böylelikle insan kaç rekât namaz kildigini bilmez olur.»

20- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dürrezzak rivayet etti (Dedi ki): Bize Mâ'mer, Hemmâm b. Münebbih'-den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Setlem) den bu hadîsin mislini rivayet etti. Su kadar var ki o:
«Tâki kisi nasil namaz kildigini bilmez olur» buyurdugunu söylemis.
Bu Hadîsi Buhâri «Kitâbü'1-Ezan» da Ebû Dâvud ile Nesâi'de «Kitabü's-Salât» da biraz lâfiz farki ile muhtelif râvîler-den tahrîc etmislerdir. Namaz için nida edilmekten murâd ezandir «Du-rât» ile «husâs» in ikisi de sesle yellenmek mânâsina gelir. Bazilari hu-sâsin siddetle kosmak mânâsina geldigini söylemislerdir.
Ezan sesini isitince seytanin sesle yellenerek alabildigine kaçmasi Kaadî Iyâz'a göre hakikat mânâsina alinabilir. Çünkü seytan da bir cisimdir. Yellenmesi mümkündür. Fakat Buhârî sârihi Aynî: (762 - 855) bunun bir temsil oldugunu söylüyor. Seytânin ezandan kaçmasi korkudan perisan olmus bir adamin haline benzetilmistir. Basina â-nî bir felâket gelen kimse korkudan ne yapacagini sasirir, mafsallari gevser, kendini tutamaz olur. Bu sebeple yellenir. Hattâ bevlini dahi kaçirir. Iste ezan sesini duyan seytân (aleyhillâne) dabî böyle büyük bir felâket ve belâya ugramis gibi ne yapacagini sasirir. Kaçmaya baslar. Onun bu perisan hali ne yaptigini bilmeyen felâketzedenin haline benzetilerek iddia sureti ile seytâna da sesle yellenme isnat edilmistir. Yoksa hakikaten seytanin yellenmesi vaki' degildir. Mes'ele bir istiareden ibarettir. Bununla beraber seytanin hakikaten yellenmesi de caizdir. Çünkü Seytan bir ruhtur. Yalniz onun nasil yellendigi bilinemez.
Tîybî (- 743) : «Seytanin ezan sesini isitince kendini mesgul etmesi kulagi dolduran ve baska ses isitmeye mâni olan sese benzetilmistir. Sonra buna çirkinligini beyân için sesle yellenme denilmistir...» diyor.

Seytanin, en faziletli ibâdet olan Kur'an okumadan ve namazdan kaç-mayip ezan sesinden kaçmasi kiyamet gününde onu isittigine sahadet etmemek içindir. Çünkü bir hadisde vârid olduguna göre müezzinin sesini isiten Ins-ü cin ve her sey kiyamet gününde onu isittigine sehadet edecektir. Seytan da her seye dahildir. Yahut cinlerden ma'duddur. Bazilari «Seytânin kaçmasi ezanin azametindendir. Çünkü ezan dînin bütün ka-vâidine sâmil ve seâir-i islâmiyyeyi ilândir. Bunlara hasm-i cân olan seytan onlari isitmeye tahammül edemez; demislerdir. Bir takimlari seytanin kaçmasini ye's ve ümitsizligine hamlederler. Zira seytan tevhid ilânini duyunca Insana vesvese vereceginden ümidim keser. Fakat namaz kilan ve Kur'an-i Kerim okuyarak Allah'a münacâatta bulunan kimseden seytân kaçmaz. Çünkü o hallerde kendisine vesvese kapilari açiktir. Istedigi gibi kulun damarlarina kadar sokularak vesvesenin enva'ini hatirina getirebilir. O derecede ki, namaz kilan kimse kendinden geçerek kaç rekât kildigim bile unutur. Rivayete nazaran Imâm Âzam, Ebû Hanîfe hazretlerine bir adam gelerek bir yere define gizledigini, fakat nerede oldugunu unuttugunu söylemis, onu bulmak için ne yapmasi lâzim geldigini sormus. Hz. Imâm iki rekât namaz kilmasini ve namaz esnasinda gönlünden namazla alâkasi olmayan hiçbir sey geçirmemesini tavsiye etmis. Bunun üzerine adam abdest alarak Kemal-i Husu ile namaza durmus. Lâkin (seytan-i lâin) bunu firsat bilerek derhal yetismis ve adamcagiza defineyi nereye gizledigini namazda iken hatirlatmis.

Görülüyor ki namaz kilanlara seytan musallattir. En olmayacak seyler namazda hatirima geliyor, diyenler bilmelidirler ki kendilerini seytâ-. nin tuzagina kaptirmislardir. Bundan kurtulmanin çaresi evvelce de gör-dügümüz gibi hatira gelen seyi derhal reddetmek onu düsünmemektir.

Hadîsin bir rivayetinde geçen kelimesi seklinde de rivayet edilmistir.

Kaadî îyâz: «Biz bu kelimeyi Mu'temed râvilerden «ta» nin kesriyle, ekseri râvîlerden ise «ta» nin zammi ile isittik, ama ta'nin kesri ile okumak daha münâsibtir. Çünkü vesvese verir mânâsina gelir. Ta'nin zammi ile ise yaklasmak demektir. Yani kisi ile kalbinin arasina sokulur da onu mesgul eder» diyor.

Ayni hadîste zikri geçen nefis kelimesini Buhari «Kalp» diye tefsir etmistir. Su halde hadîsin mânâsi tercümede arzettigimiz sekilde; «Insanla kalbinin arasina girer» demek olur ki bu tefsir ayni * zamanda; «Insanla nefsi ayni sey olduklari halde seytânin araya girmesi nasil tasavvur olunabilir.» diyenlere cevap teskil eder. Bu suale seytânin kisi ile nefsi arasina girmesi onun son derece insana yaklastigini anlatmak i-çin bir temsildir, diye de cevap verilebilir.

Ayni rivayetteki kelimesi seklinde de zapt olunmustur. Bu ikinci rivayete göre mânâ «Böylelikle insan sasirir ve u-nutur da yanilir, demek olur. Fakat Kuseyrî; «Ben onu bu sekilde rivayet eden kimse bilmiyorum; ama böyle de rivayet edilmis olsa mânâ itibari ile sahih olur ve Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSellem) 'in muradinin hâricine çikilmis sayilmaz» demistir.

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Ezanin pek büyük bir fazileti vardir. O derece ki seytân onu isitince deliye döner; Basina en büyük felâket gelmis gibi ne yapacagini sasirir.

2- Allah askina ezan okuyan müezzinin dahi ecr-ü mükâfati son derece büyüktür. Ibni Hüzeyme ile îbni Hibban'in «Sahih» lerinde rivayet ettikleri bir hadiste «Müezzine sesinin varabildigi yerlere kadar affi magfiret olunur. Onun için yas ve kuru hersey istigfar eder. Namaza gelene yirmibes sevap yazilir, iki namaz arasindaki günahlari affolunur» buyurulmustur. Imam Ahmed'in rivayetinde ise : «Müezzini isiten yas ve kuru her sey tasdik eder» buyurulmustur. Ebû Mûsâ'nin «Kitabü's-Sahâbe» adli eserinde Kesir b.Murra (Radiyaîlahû anh) 'dan merfû' olarak rivayet ettigi bir hadisdede «Peygamberâni izam (Aleyhisselâtü Vesselam) hazerâti ile sehidlerden sonra kendilerine ilk cennet hüllesi giydirilecek olanlar, Bilâl ile müezzinlerin sulehâsidir.» buyurulmustur. Bu bâbda daha bir çok hadisler vardir.

3- Mezkûr rivayetlerle istidlal eden Imam Safiî (Rahimehullah) müezzinligin imamliktan efdâl olduguna kail olmustur. Nevevî 'nin beyânina göre Safiiyye ulemâsi bu mes'elede ihtilâf etmislerdir. Esah o-lan kavle göre

müezzinlik imamliktan efdâldir. Ikinci kavle göre Imamlik müezzinlikten efdâldir. Bu kavil dahî Nassân Imam Sâfiî'den rivayet olunmustur. Üçüncü kavle göre Imamlikla müezzinlik fazilet babinda müsavidirler. Dördüncü kavle göre Imamligin bütün hukuk ve vazifelerini yerli yerince îfa edecegine güvenenler için imamlik efdâldir. Aksi takdirde müezzinlik imamliktan efdâl olur. Yine Nevevî'nin beyânina göre; bir kimsenin ayni zamanda hem imamlik hem de müezzinlik vazifelerini deruhte etmesi, sâfiîyye ulemâsi arasinda ihtilafli birmes'eledir. Bazilarina göre bunu yapmamak müstehabdir. Diger bâzilari iki vazifeyi birden yapmayi mekruh saymis, fakat muhakkikin ile sâir ulemânin ekserisine göre bunda hiç bir beis yoktur. Hattâ yapilmasi müstehabdir. Nevevî bu kavlin esah oldugunu söylemektedir.
Hanefîlere göre imamlik mutlak surette müezzinlikten efdaldir. Çünkü Imamlik Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bizzat yaptigi bir vazifedir.
4- Seytân insana görünmeden seslenebilir.
5- Namaz kilanin yanilmasi, seytânin vesvesesinden ileri gelir.

9- Ihram, Rükü' ve Rüku'dan Dogrulma Tekbirleriyle Beraber Elleri Omuzlar Hizasina Kaldirmanin Müstehab Olusu, Secdeden Dogrulurken Bunun Yapilmamasi Babi

21- (390) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî ile Saîd b. Mansûr, E-bû Bekr b. EM Seybe Amrü'n-Nâkid, Züheyr b. Harb ve Ibni Nümeyr hep birden Süfyân b. UyeyneMen rivayet ettiler, lâfiz Yahya'nindir. Dedi ki; Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Salim'den, o da babasinr dan naklen haber verdi. Demis ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Namazda iftitâh tekbiri aldigi zaman rükû'a varmadan önce ve rtikû'dan dogruldukta ellerini omuzlari hizasina kadar kaldirirken gördüm. Secdeler arasinda ellerini kaldirmiyordu.

22- (...) Bana Mufaammed b. Rafi' rivayet etti (Dedi ki): Bize Ab-dürrezzak rivayet etti (Dedi ki): Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki): Bana Ibni Sihâb, Salim b. Abdillah'dan naklen Ibni Ömer'in söyle dedigini rivayet etti: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktigi vakit ellerini ta omuzlari hizasina varincaya kadar kaldirir, Sonra tekbir alirdi. Rükû* etmek istedigi zaman da böyle yapar, rükû'dan dogruldugu zaman da böyle yapardi. Basini secdeden kaldirdigi zaman bunu yapmazdi.

23- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Huceyn -ki ibnü'l Müsenna'dir- rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Ukayl*-den rivayet etti. H. Bana Muhammed b. Abdillah b. Kuhzâz dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Selemetü'bnü Süleyman rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yûnus haber verdi. Bunlarin ikisi de Zührî'den bu îsnadla Ibni Cü-reyc'in dedigi gibi:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktigi vakit ellerini ta omuzlari hizasina kadar kaldirir; sonra tekbir alirdi» seklinde rivayet etmislerdir.
Bu hadisi Buhârî «Kitâbü'l Ezan» da Nesâî «Kitâbü's-Salât» da tahric etmislerdir. Buhârî'nin rivayetinde; «Basini rükû'dan dogrulttugu vakit yine ellerini kaldirir. derdi» ibaresi de vardir.

Hadisi Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Namaz için iftitah tekbiri alinirken eller kaldirilir. Ibni Münzir; «Ulemâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in iftitah tekbiri alirken ellerini kaldirdiginda ihtilâf etmemislerdir» demis «el-Mühezzeb» serhinde dahî; «Iftitah tekbiri alirken elleri kaldirmanin müstahab olduguna bu ümmet icma' etmistir» denilmistir. Filhakika Ifani Mûnzir ve baskalari bu hususda Icma' oldugunu naklederler.
Eimme-i selâse denilen Imam Mâlik, Imam Safiî ve Imam Ahmed ile 1shâk'in kavilleri budur. Kurtubî: «Imam Mâ1ik'in iki kavlinden esah olani budur. Ikinci kavline göre eller gögüse kadar kaldirilir.» diyor.
Hanefîlere göre eller kulaklarin yumusagina kadar kaldirilir. Bas parmaklar kulaklarin yumusaklarina, diger

parmaklar da kulaklarin sâir aksami hizasina gelir. Çünkü Imam Müs1im'in Mâlik b. H tiyeyris'den rivayet ettigi bir hadiste; «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ellerini kaldirdigi zaman ta kulaklarinin hizasina vardi-rirdi.» denilmektedir. Nitekim az asagida gelecektir. Bu mânada bir hadisi Dâre Kutnî sahih bir senetle Hz. Enes'den rivayet etmistir. Tâhâvi'nin Berâ' b. Âzib (Radiyaltahû. anh)*âan. rivayet ettigi bir hadiste ellerin bas parmaklan kulak yumusaklarina yaklasacak surette kaldirilacagi bildirilmektedir. Ibni Habîb'e göre eller kulaklar hizasina kadar, bir rivayette basm üzerine kadar kaldirilir.

Bu kavillerin hepsine delâlet eden meshur ve mahfuz rivayetler yardir. Bunlar bu hususta müsaade ve cevaza delâlet ederler. îbni Tâvûs'un nakline göre Tâvûs ellerini basindan yukari geçinceye kadar kaldirir, ve bunu Ibni Abbâs "dan böyle gördügünü, o-nun da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem) 'den böyle rivayet ettigini söylemis. Ibni Kattan bunu sahîh bulmustur.

Iftitah tekbiri bir defa yapilir. Râfizîler üç defa yapilacagina kail olmuslardir.

5- Hadis-i Serif rükû' tekbiri ile rükû'dan dogrulvrken dahi ellerin kaldirilacagina delildir. Imam Safiî ile Imam Ahmed b. Hanbe1'in ve ulemâdan Ishâk, Ebû Sevr, ibni cerîr-i Taberi, Hasan-i Basri, Ibni Sîrîn, Â-tâ' b. Kbî Rabâh, Tâvûs, Mücâhid, Kaasim b. Muhammed, Salim, Katâde, Mekhûl, Saîd b. Cübeyr, Abdullah b. Mübarek ve Süf yan b. Uyeyne Hazerâtimn mezhebleri budur. Bir rivayette Imam Mâlik dahi buna kail olmustur. Imam Buhârî mezkûr kavli Ashab-i Resûlüllah'tan ondokuz zata nisbetle, bunlarin her birinin rüküTarda el kaldirdiklarini rivayet eylemistir. Beyhâkî daha da ileriye giderek bunlarin cemaatlar teskil edecek kadar çok olduklarini söylemistir. Ibni Esir rükû'a giderken el kaldiran sahabenin yirmi kisi oldugunu söylemistir. Hâkim Asere-i Mübessere denilen (Hayatlarinda cennetle müjdelenen) on zatin da onlar cümlesinden oldugunu bildirmis, bazilari Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) rükû'a giderken el kaldirdigi otuz küsur sahâbî tarafindan rivayet olunmustur, demislerdir.

Safiîlerin «et-Tevhîd» nam eserinde söyle deniliyor: «Sonra meshur olan kavle göre el kaldirmak hiçbir yerde vâcib degildir. Bu hususta Icmâ' naklolunur. Davud-u Zahiri 'nin iftitah tekbirinde elleri kaldirmak vâcibdir, dedigi rivayet olunur. Bizim ulemâmizdan 1bni Seyyar'in kavli de budur. Bu kavil bazi mâlikîlerden de rivayet olunmustur. Ebû Hanîfe 'den el kaldirmamanin günâhi iktiza edilecegini gösteren bir kavil rivayet edilmistir. Ibni Huzeyme: «Namazda el kaldirmayi ihmal eden, onun rükünlerinden birini terket-mistir» demistir. Ulemâdan bazilarinin secdede dahi el kaldirmak vâcibdir dediklerini Ibni Rüsd «Kavâid» nammdaki eserinde rivayet eder.

Hanefilere göre namazda eller yalniz iftitah tekbîri alinirken kaldirilir. Süfyan-i Sevri ile Ibrahim Nehaî, Ibni Ebî Leylâ, Alkametü'bnü Kay s, Esved b. Yezîd, Âmir'i Sa'bi, Ebû Ishak es-Sebiî, Hay-seme, Mugîra, Vekî, Âsim b. Küleyb ve îmam Züfer'in kavilleri de budur. Ibnül Kâasim'in Imam Mâlik 'den rivayet ettigi meshur ve Malikilerce tercih edilen kavil de budur. Tirmizî Ashab-i kiram ile Tabiîn hazerâtmdan bir çoklarinin kavilleri de budur diyor. «el-Bedâyi» nâm eserde îbni Abbâs (Radfyalîahû anhâmâ) 'nin «Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi veSellem)'in cennetle müjdeledigi on zât iftitah tekbirinden mâda namazin hiçbir yerinde ellerini kaldirmazlardi» dedigi rivayet olunmaktadir. Baskalari Abdullah b. Mesud, Câbir b. Semure, Berâ b. Âzib, Abdullah b. Ömer ve Ebû Saîd (Radiyaîlahû anhûm) hazerâtinm da ayni kavle zâhib olduklarini söylemislerdir.

Hanefilerin delili Berâ b. Âzib (Radiyaîlahû arûi) hadisidir. Bu hadîste «Peygamber (Scdlaîlahü Aleyhi ve Sellem) namaz için iftitah tekbiri aldigi vakit ellerini ta bas parmaklari kulak yumusaklarina varincaya kadar kaldirir. Bir daha bunu tekrarlamazdi» denilmektedir. Mezkûr hadîsi Ebû Dâvud, Tahâvi ve Ibni Ebi Seybe tahrîc etmislerdir. Vakia Hanefilerin muarizlari bu hadîse Itiraz e-debilirler. Çünkü Ebû Dâvud;

«Bu Hadisi Hüseyin, Hâlid ve Ibni Idris, Yezîd b. Ebi Ziyâd 'dan o da Abdurrahman b. Ebû Leylâ 'dan, o da Berâ'dan naklen rivayet etmisler, fakat (Hiç biri bunu tekrarlamazdi) cümlesini zikretmemislerdir.» demis. Hattâ bi dahi bu hadiste; «Bunu tekrarlamazdi» cümlesini Serik'-den baska nakleden olmadigini söylemis. Ebû Ömer; «Bu cümleyi yalniz Yezid rivayet etmistir. Hadisi ondan rivayet eden hafizlardan hiçbiri (Bunu tekrarlamazdi) cümlesini zikretmemislerdir» demis. Bezzâr «Yezid'in el kaldirma hususundaki (Bunu tekrarlamazdi) hadîsi sahih degildir» dedigi gibi Yahya b. Maîn'in: «Bu hadisin isnadi sahih degildir», Imam Ahmed'in: «Bu hadis hiçtir» dedikleri rivayet olunmustur. Bazilari Yezîdin âhir ömründe hadisleri karistirmaga basladigini ve

baskalarinin telkinlerine kapildigini söylerler.
Muarizlarin bu babtaki i'tirazlarma hanefîler tarafindan söyle cevap verilir:
Ebû Dâvûd 'un yukaridaki sözü îbni Adiyy'in «el-Kâmil» nâm eserindeki sözüne muarizdir. Çünkü IbniAdiyy bu hadisi Hüseym, Serik ve onlarla beraber bir cemaata isnad ile Yezîd'den rivayet etmis ve hepsi (bunu tekrarlamazdi) cümlesini nakletmislerdir. Bu suretle mezkûr ziyâdeyi yalniz Serîk'in rivayet etmedigi anlasilir ve Hattâbî'nin bu bâbdaki iddiasi da suya düser. Eger Yezîd zayif bir râvidir .ve bu hadîsi yalniz basina rivayet etmis denilirse buna da hayir diye cevap verilir. Çünkü ayni hadîsi Isa b. Abdurrahman, Ibni Ebî Leylâ'-dan rivayet ettigi gibi Tahavî dahî tahrîc eylemistir. Yezîd' e gelince; Bu zât hakikatte mevsuktur. Onun hakkinda Yâkup b. Süfyân; «Yezîd için her ne kadar degismistir diye söz edilmisse de o yine-sözü makbul, âdil ve mutemed bir zâttir» demis. Ebû Dâvud dahî «Onun hadîsini terkeden kimse bilmiyorum ama baskasi bence ondan daha makbuldür» mütâleasinda bulunmus, îbni Sâhin «KitâbüVSikat» inda Ahmed b. Salih'in; «Yezîd sikadir, onun hakkinda konusanlarin sözü hosuma gitmiyor» dedigini ri-vâyet etmistir. Yezîd'in makbul oldugunu daha baskalari da söylemislerdir. Imam Müslim onun hadîsini tahrîc ettigi gibi Buhârî de onunla istishâd eylemistir. Hal böyle olduguna göre Yezîd hadîsin bir kismini bir defa, baska bir cümlesini de baska defa rivayet etmis olabilecegi gibi, evvelâ unutmus sonra hatirlayarak rivayet etmis olmasi da muhtemeldir.
Hanefîlere muariz olanlarin ihticâc ettigi hadisler islâmiyetin ilk zamanlarina hamlolunur. Bu hadîsler sonradan nesh edilmislerdir. Neshe delil Abdullah b. Zübeyr hadîsidir. Bu hadîste beyân e-dildigine göre Hz. Abdullah namazda rükû'a giderken ve rükû'-dan dogrulurken ellerini kaldiran bir zât görmüs de ona; «Böyle yapma, çünkü bu Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Selîem)in bir zamanlar yaptigi bîr, istir; sonra onu terke t ti» demistir. Neshi Tahayî'nin sahih bir isnadla tahrîc ettigi Mucahid hadîsi de te'yid etmektedir. Mezkûr hadiste Mücâhid; «îbni Ömer'in arkasinda namaz kildim. îftitah tekbirinden maada namazin hiçbir yerinde ellerini kaldirmadi» demistir. Tahavî bu hadîsi rivayet ettikten sonra sunlari söylemistir; «Iste Ibni Ömer...»Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'in vaktiyle ellerini kaldirdigini görmüs, sonra bundan vazgeçmistir. O bunu ancak kendince nesh sabit oldugundan yapmistir. Ayni hadîsi Ibni Ebî Seybe dahî tahrîc etmistir. Hanefîlerin muarizlari bu hadis için «münkerdir» derler. Çünkü Tâvûs, Ibni ömer'i rükû'larda el kaldirirken gördügünü rivayet etmistir. Hane-füer buna da su cevabi verirler: Tâvûs gördügü vakit Ibni ömer (Radiyallahû anhûma) hadîsin neshedildigini henüz bilmedigi için el kaldirmistir. Fakat sonradan rükû'larda el kaldirmanin nesh edildigini ögrenmis ve bundan vazgeçmistir. Muhasimlarin diger delillerini Hanefî-ler zayif bulmus ve zayif olduklarim birer birer isbât etmislerdir.
6- Hadîs-i serif secdede ve secdeden dogrulurken ellerin kaldirilmayacagina delildir. Ekseri fukahânin kavilleri de budur.
7- Nevevî 'nin beyânina göre iftitah tekbîri Ebû Hanîfe, Mâlik, Safiî ve Ahmed b. Hanbel hazerâti ile Sevrî'ye ve Sahâbe-i kirani ile tabiînin bütün ulemâsina, keza bunlardan sonra gelen ulemâya göre vâcibdir. Ancak Kâadi îyaz ile diger bâzi ulemâ Saîd b. el-Müseyyeb, Hasan-i Basrî, Zührî, Katâde ve'Evzâî'nin vâcib degil sünnet olduguna kail bulunduklarini rivayet etmislerdir. Onlar namaza girmek için niyeti kâfi görmüslerdir. Fakat Nevevî bunu kabul etmemekte ve; «Ortada bunca sahîh hadîsler varken bu gibi benâm zevatin böyle birsey söyleyeceklerini ben zannetmem» demekte ve sözüne söyle devam etmektedir: «Tekbîr lâfzi (Allah-u Ekber)'dir. Namaza girmek için bu bil icmâ' kâfidir. Safiî'ye göre.(Allâhü-r Ekber) dahî de-nilebilir. Bunlardan maadasiyle tekbîr caiz degildir. Mâ1ik 'e göre (Allâh-ü Ekber)*den mâda hiçbir sözle iftitah tekbîri caiz degildir. Safiî 'nin eski mezhebi de budur. Hanefîlerden Ebû'Yûsuf'a göre (Allâh-ü Kebir) diyerek iftitah tekbîri almak caizdir. Ebû Hanîfe'ye göre ise Allah'i ta'zitn bildiren her sözle, meselâ (Er-Rahmân-ü Ekber, Allâh-ü Eceli, Allâh-ü A'zam) gibi sözlerle tekbîr caizdir Selef ve halefin cumhuru bu bâbda Ebû Hanif e'ye muhaliftir. Namaza tekbîr ile baslamanin hikmeti ona Allah'i tenzih ve ta'zim ve bütün kemal sifatlari ile tavsif ederek girmis olmaktir. Allâh-ü Âlem».

[12]

24- (391) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid b. Abdillâh, Halid'den o da Ebû Kilâbe'den naklen haber verdi ki: Ebû Kilâbe Mâlik b. el-Huveyris'i [13] namaz kilacagi zaman tekbir aldigini, sonra ellerini kaldirdigini, riikû'a gitmek istedigi zaman da ellerini kaldirdigini, rükû'dan basini kaldirdigi zaman dahi ellerini kaldirdigini görmüs. Mâlik, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle ya-pardigini rivayet-etmis.

25- (...) Bana Ebû Kâmil el-Cahderî rivayet etti (Dedi ki): Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Nasr b. [14] Âsim'dan, o da Mâlik b. el-Huveyris'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Tekbîr aldigi zaman ellerini ta kulaklarinin hizasina kadar kaldirirnus. Rükû' ettigi zaman da ellerini ta kulaklarinin hizasina kadar kaldinrmis; basini rükû'dan kaldirdigi zaman dahi diyerek yine böyle yaparmis.

26- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. el-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize îbni Ebî Adiy, Saîd'den, o da Katâde'den bu isnadla rivayet etti ki: Mâlik, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' (Bu sekilde namaz kilarken görmüs) ve «ellerini ta kulaklarinin üst hizasina kadar kaldirirdi* demis.
Bu Hadîsi Buhârî «Kitabü'l Ezan» da muhtelif râvîlerden Nesaîde (Kitâbü's-Salât) 'da Süveyd b. Nasr 'dan tahrîc etmislerdir.
Rükû'da el kaldirma meselesini anlatirken; «Rükû' etmek istedigi zaman» ifadesini kullanmasi, rükû'dan dogrulurken onu kullanmamasi el kaldirmanin ne zaman yapilacagina isaret içindir. Çünkü Rükû' için evvelâ eller kaldirilir, ondan sonra rükû'a varilir. Rükû'dan dogrulurken eller evvelâ degil, dogrulmakla beraber kaldirilir.
Bu hadîsi Nâfî' dahî Abdullah b. Ömer 'den rivayet etmistir. Bir rivayette; «Iki rekât kilarak kalktigi zaman ellerini kaldirirdi» denilmistir. Mezkûr hadîsi on kisi rivayet etmistir. Bunlar Imâm Mâlik,-Yûnus, Suayb, Ibni Ebî Hamza-îbni Cüreyc, Süfyan Ibni Uyeyne, Ukayl, Zebî-dî, Ma'm er ve Abdullah b. Ömer (Radtyalîahû anhûm) dir. Imam Mâli k'den onu bir cemâat rivayet etmistir. Yahya b. Yahya el-Endelûsî 'nin rivayetinde rükû'a giderken el kaldirma zikredihnemistir. Bu hususta ona birçok kimseler tâbi' olmustur. Ravilerden yirmisi rükû'a giderken el kaldirmayi zikretmislerdir. Bu hadîs Salim b. Abdillâh'in Ibni Ömer (Radiyallahû anhâma) ya ref ederek rivayet ettigi dört hadîsten biridir. Salim, Ibni Ömer'in rükû'a giderken bilfiil el kaldirdigini da rivayet etmistir.
Hadîsin bu rivayetinde yalniz tesmi' zikredilmis, tahmîd'den bahsedilmemistir. Onun râvî tarafindan iskat edildigi anlasiliyor.
Tesmî' ise demektir.
Kirmani tesmî'deki «Limen» kelimesinin «Bimen» seklinde kullanilacagini iddia etmistir. Fakat bu iddia dogru degildir. Çünkü cümlenin mânâsi: «Allah, hamdi hamdeden için isitir; yani hamdedenin hamdini kabul eder» demektir. Cümlede mecaz vardir. Sebep zikredilmis, müseb-beb murâd olunmustur. Zira isitmek sebep, kabul etmek müsebbebtir. Çok defa; Hükümdar filânin sözünü isitti, derler. Bundan onun ricasini kabul etti mânasini kastederler. Filân filânin sözünü isitmedi demek, onun sözünü kabul etmedi mânâsina alinir. Cümlesi seklinde yani atif harflerinden (vav) ile dahi rivayet
edilmistir. Bu sebeple ulemâdan bazilari cümlenin (vav) ile okunacagini tercih etmislerdir. *el-Muhît» nâm eserde tahmîd cümlesinin (vav) siz okunmasinin efdal oldugu beyân edilmistir. Zîra cümlenin mânasi; «Yârab-bî sana hamdettik, hamd sana mahsustur» takdirindedir. Bu suretle Allah'a hamd tekrar edilmis olur. Ancak «Rabbena cümlesi yukariya bagli degildir. Bu cümle imama uyanlarin, üst.tarafindaki ise imamin sözüdür. Çünkü
hadîsin bir rivayetinde «îmam « dedigi vakit, sîz de » deyin» buyurulmustur. Binâenaleyh «Rabbena cümlesi söz basi, hamd cümlesi de onun hali olur. Mânâ sudur: Yaptigim hamd baskasina degil, yalniz sana mahsus oldugu

halde sana dua ederim. Hamd cümlesini dua cümlesi üzerine atfetmek caiz degildir. Çünkü cümlelerden biri ihbârî, digeri insâîdir.
Bu bâbda asagidaki hadîslerde de îzâhat verilecektir.

10- Namaz Içindeki Her Egilis ve Dogrulusta Tekbir Getirilecegini, Bundan Yalniz Rükü'dan Dogrulma Halinin Müstesna Oldugunu, Zira O Halde Semiallahü Limen Hamideh» Denilecegini Îsbat Babi

27- (392) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlike tb-ni Sihâb'dan dinledigim, onun da Ebû Selemete'bni Abdirrahman'dan naklen rivayet ettigi su hadisi okudum:
— Ebû Hüreyre Ebû Seleme'nin dâhil oldugu bir cemaata namaz kildirir ve her egilip dogruldukça tekbir ahimis; namazdan çiktiktan sonra;
— Vallahi içinizde namazi Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazina en ziyâde benzeyeniniz benim, dermis.

28- (...) Bize Miihammed b. Râfi' rivayet etti, (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki): Bana Ibni Sihâb Ebû Bekr b. Abdirrahman'dan naklen haber verdi ki Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitmis:
— Resûlüllah (Saîtaltahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktigi zaman, namaza dururken tekbîr alir, sonra rükû'a giderken tekbîr alir, sonra beli-i ni rükû'dan dogrulturken «Semiallâhü Limenhamideh» der, sonra ayakta iken «Rab ben âl ek el ha m d» der, sonra secdeye inerken tekbîr alir, sonra secdeden basini kaldirirken tekbîr alir, sonra (ikinci secdeye giderken) tekbîr alir, sonra basini (secdeden) kaldirirken (yine) tekbîr alirdi. Bundan sonra namazini bitirinceye kadar her rekâtda böyle yapardi. Iki rekâtta oturduktan sonra ayaga kalkarken dahi tekbîr alirdi.
«Bundan sonra Ebû Hüreyre: Süphesiz ki içinizde namazi Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazina en ziyâde benziyeniniz benim» demis.

29- (...) Bana Muhammed b. Râfi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hu-ceyn rivayet etti. (Dedi ki): BizeLeys, Ukayl'den, o da Ibni Sihâb'dan naklen rivayet etti. (Demis ki): Bana Ebû Bekr b. Abdirrahman b. Haris, Ebû Hüreyre'yi söyle derken isittigini haber verdi:
— Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktigi vakit (tam) namaza dururken tekbîr alirdi...
(Bundan sonra) hadisi Ibni Cüreyc'in rivayeti gibi tahdîs etmis; yalniz Ebû Hüreyre'nin:
— «Süphesiz ki içinizde namazi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in namazina en ziyade benzeyeniniz benim» sözünü zikretmemi^.

30- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi (Dedi ki): Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Ibni Sihâb demis ki): Bana Ebû Selemetü'bnü Abdurrahman haber verdi ki: Mervân, Ebû Hüre yre'yi Medine'ye Kaymakam biraktigi zaman Ebû Hüreyre farz namaza kalktiginda tekbîr alirmis. Müteakiben Ebû Seleme, hadîsi Ibni Cüreyc rivayeti gibi zikretmis, onun rivayetinde;
«Namazi bitirip selâm verince Cemâate döner ve nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki içinizde namazi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazina en ziyâde benzeyeniniz benim derdi» ibaresi vardir.

31- (...) Bize Muhammed b. Mihrân er-Râzi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velid b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Evzâi, Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti ki Ebû Hüreyre namazda her egilip dogruldukça tekbir alirmis. (Ebû Seleme demis ki): Biz Ya Ebâ Hüreyre, bu tekbirler ne oluyor? dedik. Ebû Hüreyre:

— «Hakîkaten Resûlüllah (Scdlailahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazi budur» cevabini verdi.

32- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya'-kup yani Ibni Abdirrahman, Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayet etti ki Ebû. Hüreyre (Namazda) her egilip dogruldukça tekbîr alir ve Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle yapardigini söylermis.
Bu hadîsi Buhari «Kitâbü'l Ezan» da Nesaî dahi «Kita-bü's Salât» da tahrîc etmislerdir.
Hadîsin serhinde Nevevî sunlari söylemistir: «Namazda her e-gilip dogruldukça tekbîr almak bugün ve geçmis asirlarda bütün ulemânin ittifak ile sübût bulmus bir mes'elesidir. Yalniz rükû'dan dogrulur-ken tekbîr yerine tesmi' getirilir. Tekbîr mes'elesi Ebû Hüreyre (Raâtyallahû anh) zamaninda ihtilafli idi. Bâzilarina göre tekbîr yalniz niyetlenirken getirilirdi. Bir takimlari da EbûHüreyre hadîsinin bâzi rivayetlerine bakarak iftitah tekbirinden baska birkaç tekbîrin daha mesru' olduguna kaildiler. Bu zevat herhalde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in her egilip dogruldugunda tekbîr aldigini duymamislardi. Onun için Hz. Ebû Hüreyre kendilerine;
«Süphesiz ki içinizde namazi Resülülla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazina en ziyâde benzeyeniniz benim» diyordu. Ondan sonra Hadîs-i serifin beyân ettigi tarzda her egilip dogruldukça tekbîr almak kabul edildi ve bu suretle amel istikrar kesbederek bugüne kadar böyle geldi.
«Iki rekâtti namazlarin her birinde onbir tekbîr vardir. Bunlardan biri iftitah tekbiri, digeri de her rekâtda beser tane olmak üzere intikâl tekbîrleridir. Dört rekâtti namazlarda yirmiiki tekbîr vardir, bes vaktin farzlarinda tekbîr adedi doksan dört olur. Bu tekbîrler içersinde bilitti-fak vâcib olani iftitah tekbîridir. Diger tekbîrler hakkinda ihtilâf edilmistir. Bunlari asagidaki hadîsin serhinde görecegiz.

33- (393) Bize Yahya b. Yahya ile Halef b. Hisam hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Gây-lân'dan, o da Mutarrif den naklen haber verdi. Mutarrif söyle demis: Im-rân b. Husayn ile ikimiz Ali b. Ebî Tâlib'in arkasinda namaz kildik. Ali secde ettigi zaman tekbîr alir. (secdeden) basini kaldirdigi zaman tekbîr alir, iki rekât (kildik) tan sonra kalkarken dahî tekbîr alirdi. Namazdan çiktigimiz vakit Imran elimden tuttu, sonra:
«Vallahi bu zât bize Muhâmmed (Scdiallahü Aleyhi ve Sellem) namazi gibi bir namaz kildirdi; yahut bu zât bana Muhâmmed (Salkttlahii Aleyhi ve Sellem) 'in namazim hatirlatti.» dedi.
Bu hadîsi Buhârî (Kitâbü'l Ezan) da tahric etmistir. Onun rivayetinde Hz. Ali 'nin namazi Basra'da kildirdigi tasrîh edilmistir. Aynî bunun Cemel vak'asindan sonra oldugunu kaydediyor. Hz. Imran'in;
«Vallahi bu zât bana Muhâmmed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in namazini hatirlatti» demesi, o zamana kadar tekbîrlerin terk edilmis oldugunu gösterir. Imam Ahmed b. Hanbel ile Tahavî'nin tahrîc ettikleri Ebû Mûse'l-Es'arî hadisinde;
«Bize vaktiyle Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seîîem) ile kildigimiz namazi hatirlatti. Sonradan biz onu unuttuk, yahut kasten ter-kettik.» denilmistir. Hadîsin isnadi sahihtir.
Buhar î'nin rivayetinde; «Basini her dogrulttukça ve her egilt-tikçe tekbîr alirdi» denilmistir. Bu sözün zahiri bütün intikallerde tekbîr almis oldugunu gösterirse de rükû'dan dogruldukta bilicma' tekbîr degil tesmî' ve tahmîd
yapildigindan, hadîsin umûmi icma'la tahsis edilmis demektir.

Hadisi Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Namazda intikâl tekbirleri sünnettir. Ulemâdan Atâb. EbiRabâh, Hasan-i Basrî, Muhâmmed b. Sîrîn, Ibrahim Nehaî, Süfyân-i Sevrî, Evzâi, Ebû Hanîfe, Mâlik, Safiî ve Ahmed b. Hanbe1 hazerâti ile diger dört mezheb ulemâsinin kavilleri budur. Mezkûr kavil Ibni Mes'ûd, Ebû H.üreyre, Câbir ve Kays b. Ubâde (Radiyatlahû anhûm) ile diger ashâb-i kiramdan da rivayet olunmustur. Halîfe Ömer b. Abdü-lâziz ile Muhammed b. Sîrîn,

Kaasim b. Abdi11âh, Saîd b. Cübeyr ve Katâde namazda rükû ve secdeye giderken tekbîr almazlardi. Ibni Ebî Seybe 'nin (Musannaf) inde Ömer b. Abdülâziz'in Ubeydullah b. Ömer'in rivayetinde Kaasim ile Salim 'in, Amr b. Mürre rivayetinde Saîd b. Cübey r'in tekbirleri tam almadiklari bildirildigi gibi Yezîd-i Fakîr rivayetinde Hz. Ibni Ömer'in namazda tekbirleri noksan aldigi, Mis'ar rivayetinde ise rükû'dan sonra secdeye inerken ve iki secde arasinda tekbîr almadigi beyân edilmistir. Ayni hal Hz. Ömer (Radiyailahû atth) 'dan da rivayet olunmustur. Abdürrezzâk'in «Musannef» Inde rivayet edilen bir hadîste Ömer b. Hattâb'in îmam oldugu, fakat secde tekbîrleri almadigi bildirilmistir. Yine Abdürrezzâk'-in Câbir b. Yezîd 'den rivayet ettigi bir hadîste; «Ibni Abbâs'la birlikte Basra'da namaz kildim, egilirken ve dogrulurKen alman tekbîrleri almadi» denilmektedir. Fakat ayni zevattan meshur o-lan rivayet intikâl tekbîrlerini ahrdiklarini gösterir. Buradaki rivayetler caiz oldugunu göstermek için onlan bazan terk ettiklerine hamlolunur. Yahut râvi seslerini duyamadigi için tekbîr almadilar sanmistir. Yalniz Benî Umeyye'nin intikâl tekbîrlerini terk ettikleri rivayet olunur. Bunlardan murâd Muâviye, Ziyâd ve Ömer b. Abdil1âziz hazerâtidir. Ibni Ebî Seybe 'nin Cerîr tarikiyle Mansûr'dan, onun da Ibrahim 'den rivayet ettigi bir habere göre Ibrahim: tekbîrleri ilk defa noksan birakan Zi-yâd'dir.» demistir. Taberî'nin rivayetine göre Hz. Ebû Hireyre'ye tekbîrleri ilk terk eden kimdir? diye sorulmus. Muaviye'dir cevâbini vermistir. Bir rivayete göre namaz tekbîrlerini "ilk noksan birakan Velîd b. Ukbe 'dir. Bunu rivayet eden râvi;
«Tekbîri noksan biraktilar. Allah da onlarin ecirlerini noksan biraksin. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i her rükû*n ettikçe, her secdeye gittikçe ve her basini kaldirdikça tekbîr alirken gördüm» demis.
Seleften bazilari iftitah tekbîrinden baska tekbîr almazlarmis, ulemâdan bazilari bu hususta cemâat namazi ile yalniz kilman namaz arasinda fark görmüslerdir. Vakia Hz. Abdurrahman b. Ebzâ 'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kildigi ve tekbîrleri tam almadigi rivayet edilmistir. Fakat bu hadîs zayif ve ma'luldur. Hattâ Bûhârî tarihinde Ebû Dâvûd-u Taya1isî'den naklen onun bâtil oldugunu söylemistir. Hadîs sahîh bile olmus olsa, az evvel beyân edildigi vecihle cevazini bildirmek için ter-ketmistir diye te'vîl olunur.
2- Intikâl tekbîrlerinin vâcib olup olmadigi ihtilaflidir. Bir çok zevata göre bu tekbîrler sünnettir. Ibni Münzir: Ebû Bekr Siddik, Ömer, Câbir, Kaysb. Ubâde, Sa'bi, Evzâî, Saîd.b. Abdilâzîz, Mâlik, Ebû Hanîfe ve Sâfi î'nin kavilleri budur demistir. Ayni kavli fani Battal dahi Osman, Ali, îbni Mes'ûd, îbni Ömer, Ebû Hüreyre, Îbni Zübeyr (Radiyallahâ anhûm) hazerâti ile Mekhû1, Ibrahim, Nehaî ve Ebû Sevr 'den nakletmistir. Zahirîlerle bir rivayette Imam Ahmed b. Hanbel'e göre bütün intikâl tekbîrleri vâcibdir. Ebû Ömer ulemâdan bazilarinin;
«Tekbîr ancak imamin hareketlerini bildirmekten ibarettir. O sünnet degil, namazin siaridir. Sade cemâatle kilman namazlarda sünnettir. Yalniz kilanin tekbîr almamasinda beis yoktur.» dediklerini söylemistir. Saîd b. Cübeyr dahi; «Tekbîr yalniz namazi süsliyen bir seydir»•demistir. Ibni Haz m; «Rükû' tekbîri ve rükû'da «Sübhâne Rab-biyelazîm», Rükû'dan iyice dogrulmak, dogrulduktan sonra «Semiallâhü limenhamideh», cemâatin «Rabbenâlekelhamd» demeleri farzdir. Ancak imama ve yalniz kilanlara bu cümleyi söylemek farz degildir. Fakat söylerlerse iyi olur. Sünnettir. Her secdede tekbîr almak ve «Sübhane rabbi-yelâ'lâ» demek, alini, elleri, burnunu, dizleri, ayaklan îcab ettigi sekilde yere yerlestirmek, iki secde arasinda oturmak, Ta'dil'i erkâna riâyet etmek farzdir. Bunlardan birini kasden terk edenin namazi sahih olmaz. Unutarak terk ederse namazi tekrar kilar. Sonra secde-i sehv yapar, bilmediginden yahut bir özürden dolayi terkederse namazi tamamdir.» de-mistir.
îbnü'l Kaasim; «îftitah tekbîrinden baska üç veya daha fazla intikal tekbîrini yahut bütün intikal tekbîrlerini terk eden kimse; selâm vermezden önce secde eder. Selâmdan Önce secde etmezse, selâm verdikten sonra eder, hiç secde etmiyerek uzun müddet geçerse namazi bâtil olur,» demistir. Bu babda daha baska sözlerde vardir.
Hanefîlere göre namazda zikir kabilinden olan sena, teavvüz, intikâl tekbîrleri ve intikallerdeki tesbihler gibi seyleri terk etmekle secde-i sehv lâzim gelmez.
3- Hanefîlere göre intikal tekbîrleri egilirken ve dogrulurken alinir. Daha önce veya daha sonra alinmaz, tekbîri uzatmak da yoktur.
Sâfiîlere göre rükû'a giderken tekbîr alinarak gidilir ve rükû' derecesine varincaya kadar tekbîr uzatilir. Uzatmanin haram olduguna dâir bir kavil varsa da bütün intikâl tekbîrlerinde uzatmakla uzatmamanin i-kisi de

caiz görülmüstür; sahih olan uzatmaktir.
4- Intikal tekbîrlerinin her namaz kilan için mesru', olmasinin hikmeti hususunda ulemâ sunlan söylemislerdir: «Mükellef olan bir kimsenin namaza tekbîrle birlikte niyetlenmesi emrolunmustur. Bunun muktezasi niyetin ta namaz sonuna kadar devam etmesidir. Bu sebeple namaz esnasinda niyetin tekbîrle yenilenmesi emrolunmustur. Çünkü tekbîr niyetin siaridir.»

11- Her Rekatta Fatiha Okumanin Vücübu; Fatiha Okumayi Beceremiyenin ve Ögrenmek Imkanini Bulamiyanin Kolayina Gelen Baska Bir Süre Okumasi Babi

34- (394) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ileAmr-ün Nâkid vetshâk b. Ibrahim hep birden Süfyan'dan rivayet ettiler. Ebû Bekr dedi ki; Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den, o da Mahmûd b. Rabî'den, o da Ubâde-tü'bnü's-Sâmit'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e isnâ-den rivayet etti: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Fatihatü'l - Kitabi okumayanin namazi yoktur» buyurmuslar.

35- (...) Bana Ebu't-TâhIr rivayet etti, dedi ki: Bize tbni Vehb, Yûnus'dan rivayet etti. H.
Bana Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi (Dedi ki): Bana Yûnus, tbni Sihâb'dan, naklen haber verdi. (Demis ki): Bana Mahmûd b. Rabî Ubâdetü'bnü Sâmit'den naklen haber verdi. Ubâde söyle demis: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ummü'l Kur'ani okumayanin namazi yoktur» buyurdular.

36 (...) Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yakûb b. Ibrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam Sâlih'den o da tbni Sihâb'dan rivayet etti. Ona da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendi kuyularindan yüzüne su püskürdügü Mahmûd b. Babi' haber verdi, o na da Ubâdetü'bnü Sâmit haber vermis kii Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem :
«Ummü'l - Kur'ani okumayanin namazi yoktur» buyurmuslar.

37- (...) Bize bu hadîsi Ishâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd dahi rivayet ettiler, dediler ki: Bize Abdürrezzâk haber verdi (Dedi M): Bize Mâ'mer, Zührî'den bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi (Yalniz o): «ve daha fazlasini» kaydini ziyâde etmis.
Bu Hadîsi Buhârî «Kitabü'1-Ezân» da Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî ve Ibni Mâce «KItabtt's-Salftt» da tahrîc etmislerdir.
«FâtIhâtü'l-Kitab, Ümmü'l-Kur'ân, Ümmül Kitâb» fatihanin isimleridir. Bunlardan baska Fatihanin birçok isimleri daha vardir.

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Bütün namazlarda imamin arkasinda dahî fatiha okumanin vâ-cib olduguna kail olan Abdulllah b. Mübarek, Evzâî, Imam Mâlik, Imam Safiî, Imam Ahmed b. Hanbe1, Ishâk, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahirî bu hadîsle istidlal etmislerdir. Mâlikîlerden Ibni'1 A'rabî (468-543) «Ah-kâmü'l-Kur'ân» nâm eserinde sunlari söylemistir: «Ulemâmizin bu meselede üç kavli vardir:
a) Cemâat hassaten Imam gizli okudugu zaman fatihayi okurlar. Ibnül Kaasim'in kavli budur.
b) Ibni Vehbile Esheb cemâat fatihayi okumaz, demislerdir.
c) Muhammed b. Abdilhakem: «Cemâat Fatihayi okur ama okumasa da caizdir» demistir. Her halde o bunu müstahab addetmis olacaktir. Bence gizli namazlarda cemâatin fatiha okumasi vâcib, imamin,asikâre okudugu namazlarda ise haramdir. Çünkü asikâre okunan namazlarda susmak ve imamin kiraetini dinlemek farzdir. Eger imama uyan kimse imamdan uzak bir yerde ise ona göre o namaz, kiraetin gizli okundugu namazlar

mesabesindedir. Ebû Ömer «et-Tembîd» de: «Fatihayi iki rekâth bir namazda unutarak okumayan bir kimsenin namazi aslindan bozulacagi ve bu namazin sahîh olmayacagi hakkinda îmam Mâ1ik'in kavli muhtelif degildir. Fakat dört veya üç rekâtli bir namazda unutan hakkinda kavilleri muhteliftir.» Bir rivayette namazi bozulur ve iade etmek, lâzim, gelir demisdir. Bu kavli ondan îbni'l Kaasim rivayet etmis, kendisi de ona kail olmustur. Diger bir rivayette îmam Mâlik namazin iki tane secde-i sehvle tamam olacagini söylemistir. Bunu ondan Ibni Abdi 1-Hakem ve baskalari rivayet etmislerdir. Bazilari fatihayi unutan kimsenin o rekâti tekrar kilarak selâm verdikten sonra secde-i sehv yapacagini» söylemislerdir.

Imam Safiî ile îmam Ahmed'e göre her rekâtda fatiha okumadikça namaz caiz degildir. Ömer b. Hattâb ile Osman b. Ebi'l-Âs (Radiyaîlahû anhûmâ) 'nm;

«Fâtihasiz namaz caiz degildir» dedikleri rivayet olunmustur.

îmam Ahmed 'den bir rivayete göre alettayin fatihayi okumak vacib degildir. Kur'ân-i Kerîm'in herhangi bir yerinden bir âyet okumak kâfidir.

îbni Hazm: «Her namazin her rekâtmda fatihayi okumak farzdir. Bu hususta imamla cemâatin, erkeklerle kadinlarin ve keza farz namazla, nafilenin hiç bir farki yoktur» demistir.

Sevrî, bir rivayette Evzâî, hanefîlerden Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Imam Muhammed ile bir rivayette Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Vehb ve Esheb: «Imama uyan kimse hiçbir namazda Kur'au-i Kerîm'den hiçbir âyet okumadigi gibi, fatihayi da okuyamaz» demislerdir. Tabiînden Saîd b. el-Müseyyeb ile bir cemâatin, Hicaz ve Sam fukahâsinui kavilleri de budur. Yalniz onlara göre cemâat asikâre okunan namazlarda Imami isitmemis bile olsalar birsey okumazlarsa da gizli okunan namaz--larda onlarda okurlar. Cemaata fatiha okumak vâcibtir, diyenlerin bu hadîsle istidlalleri hadîsin namaz cinsinin, fâtihasiz caiz olmasini nefiy etmesi dolayisiyledir. Çünkü hadîsin basinda cinsten hükmü nefiy eden (lâ) edati vardir. Binâenaleyh ma'na «Namaz cinsinden hiç birsey fâtihasiz caiz olmaz» demektedir.

Hanefîler «Kur'an-i Kerîm'den size müyesser olan seyi okuyun» âyetiyle istidlal ederler. Teâlâ hazretleri bu âyeti kerîmede mutlak surette Kur'an-i Kerîm'den mümkün olan sûre veya âyeti okumayi emir buyurmustur. Bu emri fatiha ile takyit etmek mutlak olan nass-i kitap üzerine bir sey ziyâde etmek demektir ki caiz degildir. Çünkü ziyade nesh demektir. Binâenaleyh Kur'an ismi verilecek en az bir miktarin okunmasi farz olur. Zira emredilen budur. Namaz disinda Kur'an okumak farz olmadigina göre, âyetteki emrin namaza âit oldugu taayyün eder. Gerçi «Bu âyet gece namazi hakkindadir; gece namazinin farzi'yyeti ise neshedilmistir. Su halde bu âyetle nasil istidlal edilebilir.» diye bir itiraz vârid olabilirse de buna Hanefîler su cevabi verirler: «Rükün olarak mesru' olan bir sey nesh ediiemez. Gece namazinin yalniz vücûbu nesh edilmistir. Q nafile olarak yine mesru'dur. Farz olsun, nafile olsun bütün namazlarin farzlari, sartlari ve diger ahkâmi mensûh degildir. Gece namazinin vücûbu nesh edildikten sonra yine Kur'an okumanin emir buyurulmasi da ona delâlet eder. Farz namazlarda fatihayi sart kosanlar onu nafilede de sart sayarlar. Âyet-i Kerîme, fatihanin nafile namazda sart olmadigini bildl-riycr. Binaenaleyh farz namazda da sart degildir. Çünkü bu babda farzla nafileyi birbirinden ayiran yoktur. Aynî diyor ki: Eger âyet-I kerîmedeki ism-i mevsul (ma) nin mücmel oldugu bu hadîsin onu beyân ettigi iddia olunur; Ve muayyen müpheme tercih olunur denilirse, ben de derim ki;

Bu söz, kailinin usul-ü fikih bilmedigine delâlet eder. Çünkü «inâ» kelimesi umûm bildiren lâfizlardandir. Onun umumu ile hiç tevakkuf etmeden amel etmek vâcibdir. Eger mücmel olsaydi Rur*an-i Kerîm ile hadîsin mücmel olanlari gibi beyân edilmedikçe onunla amel caiz olmazdi. Bu kelimenin mânasi: Hangi sey kolayiniza gelirse, mümkün olursa, demektir. Su halde Kur'an ve hadîsle ameli terketmek gerekir. Bize göre hâss bir kelime üzerinde ihtimaller bulundukça âmm olan kelime O hâssa hamledilemez. Eger bu hadîs meshurdur. Zira ulemâ onu kabul ile telâkki etmislerdir. Binâenaleyh böyle bir hadîsle nâss üzerine ziyade caizdir, dersen ben de derim ki:

Biz bu hadîsin meshur oldugunu kabul etmiyoruz: Çünkü Meshur: Tabiînin kabulü ile telâkki ettikleri hadîstir. Halbuki bu meselede tabiîn ihtilâf etmislerdir. Hadîsin meshur oldugunu kabul etsek bile, meshur ûir haberle ziyâde ancak o haber muhkem oldugu zaman caizdir. Haber ihtimâlli ise caiz olamaz, bu hadîs te ihtimallidir.

Çünkü hadîsteki nefiy caiz olmaya da, fazilete de ihtimallidir. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in;
«Mescide komsu olanin mescidden baska yerde namazi yoktur» hadî-sindeki nefiy asil namazi degil, faziletini nefiy'dir. Burada da öyledir...»
Hanefîlere niuânz olanlardan bazisi imama uyan kimseye mutlak surette fatiha okumak lâzim gelmiyecegi meselesinde hanefîlerin zayif bir hadîsle istidlal ettiklerini söylemislerdir. Bundan murâd: «Her kim imamin arkasinda namaz kilarsa, imamin okumasi onun da okumasi demektir.» hadîsidir. Muariz «Bu hadîsin bütün tarîklerini Dara Kutni ile diger ulemâ tetkik etmis ve onu malul bulmuslardir» diyor. Halbuki mezkûr hadîsi Ashâb-i kiramdan Câbir b. Abdillâh, Abdullah tbni Ömer, Ebû Saîd-i Hudrî, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Abbâs ve Enes b. Mâ1ik (RadiyaUahû anhûm) hazerâti rivayet etmislerdir. Gerçi bu rivayetlerin her biri hakkinda söz edilmistir. Hattâ Hz. Câbir hadîsin râvilerinden Câbir-i Cû'fi mecruhtur. îmam Â'zam ile diger ulemâ onun yalanci oldugunu söylemislerdir. Fakat ayni hadîsin birçok tarikleri vardir. Bunlardan biri sahihtir ve bizzat îmam Â'zam'dan rivayet edilmistir. Binâenaleyh muhtelif tarîkleri birbirini takviye etmis ve hadîs kuvvet bulmustur. Dara Kutnî «Sünen» inde îmam A'zam tarîkine dahita'n etmis; «Ebû Hanefi ile Hasan b. Umara zayiftirlar »diyerek Süfyân-i Sevrî, Ebu'lAhvâs, Sube, îsrâîl, Serîk ve diger râvilerin onu mürsel olarak Abdullah b. Seddâd Man rivayet ettiklerini, dogrusunun da bu oldugunu söylemisse de Aynî, Imam A'zam hakkindaki sözünden dolayi Dâre Kutnî1-yi siddetle ta'yib ederek; «Dâre Kutnî edebini takinsa da utanmayi bilse Ebû Hanîfe hakkinda bu sözü söylemezdi. Çünkü Ebû Hanîfe, ilmi sark ve garbi kaplamis bir imamdir.» demig ve ne derece emin ve mu'temed bir zat oldugunu delilleri ile ispat etmis; Dâre Kutnî 'nin bu imamlar imami hakkinda söz söyleyecek kiratta bir âlim olmadigini, Imam A'zam hakkinda arkadaslari gibi onun da sükutu iltizam etmesi gerektigini söylemis; sonra Beyhakî'nin «Sünen» inde bir çok zayif, malûl, münker, garip, hattâ mevzu' hadîsler rivayet ettigini ve bunlari bildigi halde bizzat kendisinin o hadislerden bâzilari ile istidlal ettigini beyân eylemistir. Bundan sonra Aynî senetlerinde zayif râviler bulunan hadîslerin diger sahih rivayetlerle kuvvet buldugunu mu'terize cevap olmak üzere bir daha ihtar etmis; mu'terizin mevkuftur, diye zayif gördügü hadîsler hakkinda; «Mevkuf bize göre hüccettir, çünkü ashab-i kiram âdildirler. Bununla beraber imamin arkasinda cemâatin birsey okumayacagi sahabenin büyüklerinden seksen zat tarafindan rivayet olunmustur. Aliyyü'l-Mürtezâ ve Abâdiley'i Selâse denilen Abdullah Ibni Abbâs, Abdullah Ibni Ömer, Abdullah îbni Mes'ud (Radtyallahû anhûm) hazerâti bunlar arasindadir. Digerlerinin isimlerini hadîs ulemâ» nakletmislerdir. Onlarin ittifaklari icma1 menzilesine varmistir. Bundan dolayi ulemâmizdan «Hidâye» sahibi ekseriyyetin ittifakina bakarak; «Imamin arkasinda birsey okunmayacagina sahabe icma' etmislerdir,» demistir. Ama buna bizce icma1 denilmez, seklinde cevap vermistir.
Abdullah b. Zeyd b. Eslem'in babasindan rivayet ettigi bir hadîste;
Resûlüllah (Salkûlahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabindan on tanesi imamin arkasinda Kur'ân okumaktan siddetle nehyederlerdî. Bunlar: Ebû Bekr Siddik, Ömerü'l Faruk, Osman b. Affân, Ali b. Ebi Tâlib, Abdurrahman b. Avf, Sâd b. Ebî Vakkâs, Abdullah b.Mes'ud, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbâs (Radiyallahû anhûm) hazerâti idi.» denilmektedir. Hattâ Sâd b. Ebî Vakkâs ileHz. Ömer'in;
«Imamin arkasinda okuyanin agzina tas doldurulmasini dilerim» dedikleri, Ibni Mes'ud hazretlerinin de;
«Agzma toprak dolsun» dedigi rivayet olunur. Bütün bu rivayetlere bakarak Tavavî; «Iste bunlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabindan bir cemâattir ki imamin arkasinda okunmayacagina icma* etmislerdir. Arzettigimiz veçhile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet edilenler de onlarin bu yaptigina uymaktir, demistir. Bu sözü ile Tahavî imamin arkasinda birsey okunmayacagina dair Sahabe tarafindan rivayet edilen hadîslere isaret etmistir.
Vakia Ebû Davud'un Ibni Bessâr tarikiyle Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet ettigi bir hadîste;
«Ebû Hüreyre: Fatiha ve ondan fazla bir sey okumaksizin namaz caiz degildir, diye ilân etmemi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana emir buyurdu.» demistir. Fakat bu hadîs muhtelif sekillerde rivayet olunmustur. Bezzâr'in rivayetinde;

«Resûlülla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir münadîye emir buyurdu, o da nida etti» denilmis. Bir rivayette;
«Kur'ânsiz namaz caiz degildir, velevki Fâtihâtü'l Kitap ile ondan fazla bir sey olsun», diger rivayette;
«Kirâetsiz yahut fatiha ile ondan fazla bir seysiz namaz caiz degildir». Baska bir rivayette; «Her namazda kirâet vardir, velevki Fâtihâtü'l Kitap olsun», buyurulmustur. Bu hadîslerin hiçbiri fatiha okumanin farz olduguna delâlet etmezler. Bilâkis ekserisi onun farz olmadigini gösterir. Biri fâtihasiz namazin caiz olmadigina delâlet ederse, digeri caiz oldugunu bildirir. Iste Hanefîler bunlarin her biriyle amel etmis, hiç birini mühmel birakmamislardir. Çünkü onlar mutlak olarak kirâetin farz, Fatiha okumanin ise vâcib olduguna kaildir. Hadîslerle amel babinda âdet de budur. Sonra zikredilen Ebû Dâvûd hadîsinde sâyâm dikkat i-ki nokta vardir. Bunlardan biri hadîsin senedindeki râvi Cafer b. Meymun 'dur. Bu zat hakkinda söz edilmis, hattâ Nesaî onun mevsuk olmadigini söylemistir. Ikinci hadîs fatihadan baska birsey okumanin farz oldugunu gösteriyor. Halbuki Imam Safiî 'nin mezhebine göre Fatihadan fazlasi farz degildir. Bir de mezkûr hadîsin râvile-rinden Süfyanb. Uyeyne;
«Bu hadîs yalniz basina namaz kilanlar hakkindadir. Imama uyanlar içinse Imamin okumasi kâfidir» demistir. Su halde hadîs, yalniz kilanlara mahsus demektir. Bundan sonra Safiîlerin umum iddia etmeye bir haklari kalmaz.
Ebû Hüreyre hadîsinin az sonra göreceginiz bir rivayetinde;
Ebû Hüreyre'ye biz imamin arkasinda bulunuyoruz diyen oldu. Eb'û Hüreyre (Onu içinden oku) dedi», buyurulmakta-dir. Nevevî: Bununla istidlal ederek; «Bu hadîs uyan kimseye fatiha okumanin vâcib oldugunu te'yid eder. Bu sözün mânâsi Fatihayi kendin isitecek kadar gizli oku, demektir» mütâlâasinda bulunmussa da Aynî kendisine cevap vermis; «Hadîsin vücûba delâlet etmedigini söylemistir. Çünkü Imama uyan kimseye nassi Kur'ân ile susmak emredilmistir. Susmak gizlice okumak demek degildir. Bilâkis kendi igitecek kadar gizli okumak susmayi ihlâl eder. Binâenaleyh hadîsten murad Imamin okudugu Kur'ân'i dikkatle dinle ve onun mânâsini düsün demek olur. Hadîsten muradin hakikaten gizli okumak oldugunu teslim etsek bile, vücûba delâletini kabul edemeyiz. Bununla beraber Hanefîlerden bâzilari ihtiyaten bütün namazlarda, bazilari da yalniz gizli okunan namazlarda cemâatin fatiha okumasini müstahsen addetmislerdir. Bir takimlari da, Imam kirâatde lahn yaptigi zaman Fatiha okumanin ihtiyaten caiz oldugunu söylemislerdir. Ebû Davud'un Ebû Salih'tarikiyle Hz. Ebû Hüreyre 'den tahrîc ettigi bir hadîste Resulü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Imam ancak kendisine uymak için tâyin edilmistir. O okudugu vakit sîz susun» buyurmustur ki bu da Hanefîlerin mezhebini te'yid eder. Ve cemâatin hiç birsey okumamasi îcabettigi hususunda Safiî aleyhine hüccettir. Ayni hadîs ögle, ikindi namazlarinda cemâat fatihayi o-kurlar diyen Imam Mâlik aleyhine de hüccettir. Gerçi bu hadîsin son kismi, yani o okudugu zaman siz susun cümlesi hakkinda söz edilmis; bir çok râvilerin bunu rivayet etmedikleri söylenerek bunun bir vehm oldugu bile iddia edilmisse de bu iddia da dogru degildir. Mezkûr ziyâdeyi Nesâi ve Beyhâkî tahrîc ettikleri gibi Imam Müslim dahi sahîh bulmustur. Kendisine onu niçin «Sahih» ine almadin? diye sorulunca; Ben bu kitaba kendimce sahih olan herseyi almadim. Ben buraya ancak ulemânin ittifak ettikleri hadîsleri koydum.! cevabini vermistir. Maamafih mezkûr ziyade Müs1im'in bazi nüs-halarinda da mevcuttur.

38- (395) Bize bu hadîsi Ishâk b. Ibrahim el-Hanzalî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyan b. Uyeyne, Alâ'dan, o da Babasindan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi. Efendimiz söyle buyurmuslar:
«Her kim içersinde ümmü'l Kur-âni oku m aks izin bir namaz kilarsa o namaz noksandir; tamam degildir.» Bunu üç defa tekrarlamislar. Bunun üzerine Ebû Hüreyre'ye:'
— Bizler imamin arkasinda bulunuyoruz diyen olmus. Ebû Hüreyre;
— Onu içinden oku, zira ben Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah Teâlâ : Namaz (sûresi olan fatihayi) kendimle kulum arasinda yariya taksim ettim. Hem kylumun diledigi sey onundur» buyurdu.
Kul dedigi zaman Allah Teâlâ;

Kulum bana ha ma1 etti, der. dediginde, Allah Teâlâ;
Kulum bana sena etti, der. dedikte;
Kulum beni temcîd eyledi, der. Bir defasinda;
Kulum (umurunu) bana tefviz eyledi, der buyurdu. Kul dedigi zaman Allah; Bu kulumla benim aramdadir; hem kulumun diledigi onundur. der.
— Kul dedigi zaman Allah:
— Iste bu kulumundur. Hem kulumun diledigi onundur buyurur.» derken isittim.
Süfyan: «Bu hadisi bana Ala b. Abdirrahman b. Yakup rivayet etti. Evindchasta iken yanma girdim de bunu ona ben sordum» demis.

39- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, o da Alâ b. Abdirrahmandan naklen rivayet etti. Alâ da Hisam b. Zühre'nin â-zadlisi Ebu's Saîb [15] den isitmis. O da Ebû Hüreyre'yi:
«Resûlüllah (Sallaltahü {Lleyhi ve Seltem) buyurdu, derken isitmis.

40- (...) H. Bana Muhammed b. Rafi' dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki): Bana Alâ b. Abdurrahman b. Yâ'kub haber verdi, ona da Benî Abdullah b. Hisam b. Zühre'nin azadlisi Ebu-s Sâib haber vermis, o da Hüreyre'yi sunlari söylerken isitmis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Her kim bir namaz kilar da o namazda ümmü'l Kur'ani okumazsa» buyurdu. Ve Süfyan hadîsi gibi rivayette bulunmus.
Ikisinin hadîsinde de «Allah Teâlâ namazi kulumla ikimiz arasinda yariya taksim ettim, yarisi benim, yarisi da kulu m un d ur» buyurdu ibaresi vardir.

41- (...) Bana Ahmed b. Ca'fer el-Ma'kirî [16] rivayet etti, dedi H: Bize Nadr b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üveys [17] rivayet etti. (Dedi ki): Bana Alâ haber verdi. Dedi ki: Babamla Ebû-t Sfc-ib'den isittim, ikisi de Ebû Hüreyre'nin sohbet arkadaslari idi, dediler Id Ebû Hüreyre sunlari söyledi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim içerisinde Fâtihatu'l kitabi okumaksinn bir namaz kilarsa o geri kalan kismi namaz noksandir. Bunu üç defa söyledi.» Ravi hadîsin m yukarikIlerin hadîsi gibi rivayet etmis.
Hidâç: Noksanlik demektir. Hadîste Muzâf hazf edilmistir. Yâni Hi-dâç «Zatü hidâç- manasinadir. Hadîsin bir rivayetinde, Ebû Hüreyre'ye; *Biz imamin arkasinda bulunuyoruz» diyen zatin Ebu-s Saîb oldugu, Ebû Hüreyr e'nin ona cevaben; «Fatihayi i-çinden oku yâ Fârisî» dedigi rivayet olunmustur.
Hamd: Teâlâ Hazretlerini fiil sifatlari ile, Temcîd de celâl sifatlan ile sena etmektir. Allah'i her iki sifatlari ile ögmege sena denilir. Besmelede bunlarin ikisi de vardir. Yani Rahman'in medlulü zâtin sifatina, Kahim'in mânâsi da fiil sifatina sâmildir. Bundan dolayi mezkûr sifatlar Allah Teâlâ'ya mahsûs olmustur. Baskalari bunlarla tavsif edilemez.
Ulemânin beyânina göre Teâlâ Hazretlerinin;
«Salâh kulumla ikimiz arasinda yanya böldüm» buyurmasindan murâd Fatiha süresidir. Namaz fâtihasiz olmadigi için burada ona mecazen salât denilmistir. Nevevî;
«Bu hadîste Fatihanin namazda alettayin vâcib olduguna delîl vardir» dedikten sonra ulemâdan naklen sunlari söylüyor: Hadîsten mürâd fatihanin mânâ itibari ile taksimidir. Çünkü fatihanin ilk yarisi Allah'a tahmîd, temcîd, sena ve tefvizdir. Ikinci yarisi ise ihtiyaç, talep ve niyazdir.
Besmelenin fatihadan bir âyet olmadigini söyleyenler, bu hadîsle istidlal etmislerdir. Onlarin ihticâc ettikleri en vazih delîl budur. Derler ki: Fatiha bil icma' yedi âyettir. Bunlardan üçü senadan ibarettir. Ve diye baslarlar.

Üçüncüsü duadir diye baslarlar. Ortada ikisinin arasinda bir âyet daha vardir ki o da dir. Bir de Teâlâ hazretleri; «Fatihayi kulumla ikimiz arasinda yariya taksim ettim» buyurmus, fakat besmeleyi zikretmemistir. Besmele fatihadan olsaydi onu da zikrederdi. Buna gerek bizim ulemâmiz, gerekse besmeleyi fatihadan saymayan diger ulemâ bir takim cevaplar vermislerdir. Söyle ki:

a) Yariya bölme fatihaya degil, bütün namaza aittir. Lâfzin hakikati bunu gösterir.

b) Yariya bölme isi fatihanin tam âyetlerine mahsustur.

c) Yariya bölmenin mânâsi sudur: Kul âyet-i kerîmesini okudugu zaman Teâlâ Hazretleri;

«— Kulum bana Hamd-ü sena etti, bana temcidde bulundu» der. Çünkü Tahmîd güzel fullerden dolayi, Temcid de güzel sifatlar sebebiyle senada bulunmaktadir. Bunlarin hepsine birlikte sena denilir. Onun i-cindir ki Rahman ve Rahim sifatlarina cevap olarak vârid olmuslardir. Çünkü bu iki sifat Allah'in zâti ve fi'lî bütün sifatlarina sâmildirler. Rivayetin birinde Teâlâ Hazretlerinin;

«— Kulum bana umurunu Tefviz eyledi» buyurmasinin yevm-i din (yâni kiyamet günü) ile mutabakati su yöndendir. Allah-ü Zülcelâl kiyamet gününde münferiden mülk sahibidir. Kullarin hesap ve cezasi ona aittir.

Din: Hesap ve bir kavle göre ceza mânâsina gelir, o günde hiçbir kimsenin bir dâvasi olmayacaktir. Dünyada ise bazi kullarin milk-i mecazisi vardir. Bazilari da haksiz yere davada bulunabilirler, kiyamet gününde bunlarin hiçbiri kalmayacaktir. îste Hadîsin mânâsi budur. Yoksa Allah Teâlâ Hazretleri hakikatta iki cihâna ve onlarda bulunan her seye mâliktir. Herkes onun kulu, o herseyin rabbidir. Bu itirafin tazammün ettigi ta'zim, temcîd ve tefviz, her vasfin üzerindedir. Müs1im'in rivayetinde denilmis, baskalarinin rivayetlerinde ise buyurulmustur. Bu rivayet âyet-i kerîmesinden itibaren sûrenin sonuna kadar üç âyet bulunduguna delîl-dir. Mesele ihtilaflidir. Ihtilâf, besmelenin fatihadan olup olmadigina mebnîdir. Bizim mezhebimiz ile ekseri ulemânin mezheblerine göre besmele fatihadandir ve bir âyettir. âyet-i kerîmesinden i-

tibaren sûrenin sonuna kadar iki âyet vardir. Imam Mâlik ile besmelenin fatihadan olmadigini söyleyen diger ulemâya göre bu âyetten î-+ibaren sûrenin sonuna kadar üç âyet vardir» Nevevî'nin izahati bu» rada sona erdi.

Nevevî'nin de isaret ettigi vecihle besmele meselesi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Yalniz Nemi süresindeki besmele bilittifak oradaki âye* tin bir cüz'üdü'r. Ihtilâf sûre baslarindaki besmeleler hakkindadir. Bunlar bazi sâfiîlere göre her sûrenin ilk âyetleridir. Yalniz Sûre-i Tevbe'nin basinda besmele yoktur. Mâlikîlere göre sûre baslarindaki besmeleler Kur -an'dan degildirler.

Tianefilere gelince, mütekaddimîn bu meselede Imam Mâlik ile beraberdir, fakat müteehhirîn: «Sûre baslarindaki besmeleler Kur'an-i Ke-rim'don tek bir âyettir. Bu âyet surelerin arasini ayirmak için nazil ol-mustur. Mushaflarda besmelelerin Kur'an hatti ile yazilmasi ve selef-i salihinin buna itirazda bulunmamasi âyet olduguna delildir.» demislerdir. Binâenaleyh besmele Kur'an'dan bir âyet ise de tam bir âyet olup olmamasi süpheli göründügünden yalniz besmele ile namaz caiz degildir. Ancak bu süphe onun Kur'an'dan olup olmamasi hakkinda degildir. KurV an'dan oldugunda süphe yoktur. Onun için cünûp ve hayizli kimseler besmeleyi teberrük ve dua kasdiyle okuyabilirlerse de Kur'an niyeti ile okumalari caiz degildir. Besmele Kur'an'dan olduguna göre, onu Kur'an'dan saymamak, Kur'an'dan olmadigina göre Kur'an'dan saymak küfrü îcap ederse de bu bâbda Sâfiîlerle Mâlikîlerin delillerindeki süphe kuvvetli oldugundan ve her bir ferîk digeri indinde müevvil sayildigindan, hiç biri digerini tekfir etmemislerdir.

42- (396) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme, Habib b. Sehîd [18] den rivayet etti. Demis ki: Atâ'yi Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :

«Kiraetsiz namaz olmaz» buyurmuslar.

Ebû Hüreyre:

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in asikâr okudugunu biz de size asikâr okuduk, onun gizli okudugunu biz de size gizli okuduk» demis.

43- (...) Bize Amrü'n Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfiz Amr'indir. Dediler kî: Bize Ismail b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Cüreyc Atâ'dan naklen haber verdi. Demis ki: Ebû Hüreyre (Imâma uyan) namazin her yerinde okur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in bize duyurduklarini biz de size duyururuz. Bizden gizlediklerini biz de sizden gizleriz* dedi. Bunun üzerine bir zât Ebû Hürey-re'ye:
— Ya Ümmü'l-Kur'an'dan baska bir sey okumazsam, dedi. Ebû Hüre.t re; fatihadan fazla birsey okursan o daha hayirlidir. Yalniz onunla iktifa edersen bu da sana yeter, dedi.

44- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd yani Ibni Zürey' Habib-i Muallim [19] den, o da Atâ'dan naklen haber verdi. Demis ki: Ebû Hüreyre:
— Her namazda kirâet vardir. Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bize neyi duyurduysa, biz de size onu duyuruyoruz. Bizden neyi gizledi ise bizde sizden onu gizleriz. Her kim Ümmü'l kitabi okursa bu ona yeter, kim ondan fazla birsey okursa o daha efdâldir, dedi.
Bu hadîsi Buhar î, Ebû Dâvud ve Nesaî dahî tahrîc etmislerdir.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin :
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy\n bize duyurduklarini biz de size duyururuz, bizden gizlediklerini biz de sizden gizleriz» sözünden muradi, bütün namazlarda Kur'an okumak îcab eder. Yalniz bazilarinda asikâr, bazilarinda gizli okunur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi. veSellem) 'in asikâr okudugu namazlarda biz de asikâr okuyarak sesimizi size duyururuz. Onun gizli okudugu namazlarda biz de gizli okuruz, demektir.

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Her namazda Kur'an okumak farzdir. Hadîs-i serif mutlak olarak Kur'an okumanin farziyetini inkâr edenlerle, ögle ve ikindide farzoldu-gunu inkâr edenler aleyhine delildir.
2- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kirâeti asikâr okudugu namazlarda bizim de asikâr okumamiz, onun gizli okudugu namazlarda bizim de gizli okumamiz gerekir. Peygamber (Sallat lahü Aleyhi ve Sellem) 'in Kur'an'i asikâr okudugu namazlar: Aksam, yatsi, sabah, cuma ve bayram namazlaridir. Gizli okudugu namazlar: Ögle, ikin-ki, aksam namazinin son rekâti ve yatsinin son iki rekâtidir.
Istiska namazinda Imam Ebû Yûsuf, Imam Muhammed, Imam Safiî ve Imam Ahmed b. Hanbel'e göre asikâr okunur. Husuf ve Küsûf anlarinda, yani ay ve günes tutuldugu zaman kilinan namazlarda Imam A'zam ile Imam Muhammed'e göre gizli, Imam Ebû Yûsuf'a göre asikâr o-kunur. Imam Safiî Küsûf namazinda gizli, Husuf namazinda asikâr okunacagina kaildir.
Nafile namazlara gelince, gündüz kilman nafilelerde gizli okunur, gece nafilelerinde ise kul muhayyerdir. Nevevî: «Gece nafilelerinde okunur diyenler bulundugu gibi, kilan asikâr veya gizli okumakta muhayyerdir diyenler de vardir.» demektedir.
3- Bu hadîsle Imam Safiî, fatihadan sonra sûre okumanin müstahab olduguna istidlal etmfstir. Hadîsin zahiri de bunu gösterir. Ha-nefîlere göre bu vâcibdir. Mâlikîlerden îbni Kinâne de buna kail oldugu gibi, bir rivayette Imam Ahmed b. Hanbel'in kavli de budur. Hanefîlere göre fatihadan sonra bir sûre, yahut herhangi bir sûreden üç âyet okumak namazin vâciblerindendir. Bu bâbda birçok hadîsler varid olmustur ki îbni Adiyy'in «el-Kâmil» nam eserinde rivayet ettigi Ebû Said hadîsi Tirmizî ile Ibni Mâce'nin rivayet ettikleri Ebû Saîd hadîsi, Ebû Dâvud'un rivayet ettigi Ebû Nadra hadîsi, îbni Adiyy'-in rivayet ettigi îbni Ömer hadîsi bunlardandir. Mezkûr hadîslerin bazilarinda «Fâtihay-i Ki t âb» ile beraber bir sûre okumadan namaz caiz degildir. Diger bazilarinda; «Bize namazda fatiha ile beraber mümkün olan Kur'ani okumak emrolundu» bazilarinda da «Farz namaz fatiha ile beraber üç veya daha ziyâde âyet okumâksizin caiz degildir» denilmektedir. Hanefîler bu bâbda vârid olan

bütün hadîslerle âmel etmis ve gerek fatihanin, gerekse onunla beraber bir sûre veya üç âyet okumanin vücûbuna kail olmuslardir. Zîra hadîslerin her biri Haber-i vâhid oldugundan, onlarla farziyyet ispat edilemez. Bize göre namazda farz olan mutlak surette kiraat yani Kuran okumaktir. Bunu fatiha ile takyid etmek nassin üzerine ziyâde sayilacagindan caiz görülmemistir. Bazilari; «Bu hadîs fatiha okumayanin namazi sahîh olmadigina delildir.» demislerse de Hanefîlere göre namaz bâtil degildir. Yalniz fatihayi kasden terk eden isâet etmis olur, unutarak terk edene ise Secde-i Sehv lâzim gelir.

4- «Kim ondan fazla birsey okursa o daha efdaldir» cümlesini Nevevî Sâfiîlere göre fatihanin vücûbuna delil saymakta ve söyle demektedir:

«Burada fatihanin vücûbuna ve ondan baskasi ile namazin caiz olmayacagina delil vardir. Yine bu hadîste fatihadan sonra sûre okumanin müstahab oldugunu delâlet eder. Sabah ve Cuma namazlari ile sair namazlarin ilk rekâtlarinda bu husus ittifakîdir. Ve bütün ulemâya göre sünnettir. Kaadi Iyâz (Rahimehulîah) bazi mâlikîlerden sûre okumanin da vâcib oldugunu rivayet etmistir. Fakat bu kavil sâzz ve merdüttür».

Nevevî'nin bu sözlerini dikkat ve ihtiyatla okumak îcab eder. Çünkü fatihadan sonra sûre okumanin bilittifak müstahab ve sünnet oldugunu zammi sûrenin yalniz bazi Mâlikîlere göre vâcib oldugunu, fakat bu kavil de sazz görülerek kabul edilmedigini söylüyor. Halbuki onun sazz dedigi kavil hanefîlerin de mezhebidir. Bunu birkaç satir yukarida görmüstük. Bundan sonra Nevevî sözüne devamla üçüncü ve dördüncü rekâtlarda sûre okumaya gelince: «Bunun müstehab olup olmadigi hususunda ulemâ ihtilâf etmislerdir. îmam Mâlik (Rahimehulîah) mek-ruh görmüs, Safiî (Rahimehulîah) yeni mezhebinde müstehab addetmistir. Fakat burada onun eski kavli daha sahihtir. Diger ulemâ namaz kilan muhayyerdir, isterse okur, dilerse tesbih eder, demislerdir. Ama bu kavil zayiftir. Nafile namazda sûre okumak müstahabdir. Cenaze namazinda esah kavle göre müstahab degildir. Çünkü cenaze namazi tahfif üzerine bina edilmistir. Fatiha üzerine onun arkasindan âmin demekten baska birsey ziyade edilmez. Sabah namazinda ve öglenin ilk iki rekâtinda mufassal sûrelerin uzunlarini, ikindi ile yatsinin ilk iki rekâtinda mufassal sûrelerin orta derecede olanlarini, aksam namazinda da kisa sûreleri okumak müstehabdir. îlk rekâtda kirâetin ikinci rekâttan daha uzun tutulmasi da ihtilaflidir. Bize göre en meshur kavil bunun müsta> hab olmasidir. Hattâ iki rekâtda da kirâet müsavi olmalidir. Ama esah o-lan birinci rekâtta kirâeti uzatmaktir. Çünkü bu babda sahih hadîs vardir. Resû1ü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk rekâtta kirâeti ikinciden daha uzun tutarmis. Dört rekâtli namazlarin son iki rekâtlarinda kirâetin lüzumuna kail olanlar, o rekâtlarda ilk rekâtlardan daha hafif okunacagini söylerler. Dördüncü rekâtda üçüncüden daha kisa okuyup okunmayacaginda ihtilâf etmislerdir. Allah-u A'lem.

Sûre okumak mesru olduguna göre, onu terk etmek faziletten mahrum kilar. Fakat Secde-i Sehv lâzim gelmez. Kisa bir sûre okumak, uzun bir sûreden o miktar okumaktan efdaldir. Namazda mushafdaki tertip üzere okunur: Aksine okumak mekruhtur. Yalniz namaz bâtil olmaz, yedi kiraetten biriyle namaz caizdir. Ancak sâzz kirâetlerle caiz degildir.

Namaz kilan kimse fatihada nin (tâ) sim mazmûm veya meksûr, yahut nin «Kâf» mi esre okumak gibi mânâyi bozacak sekilde Lâhn yaparsa namazi bâtil olur. Mânâyi bozmazsa namaz bâtil olmaz. Fatihayi tertip ve muvalât üzere (yani pesi pesine) okumak vacip oldugu gibi, arapçasini okumak da vâcibtir. Baska bir lisanla okumak ha-ramdir. Arapçasini bilsin bilmesin tercüme ile okunan Kur'an'la namaz sahih olmaz. Gerek kirâeti, gerekse sair zikirleri kendi isitecegi kadar okumak sarttir. Dilsiz ve o manâdaki kimseler mümkün oldugu kadar dillerini ve dudaklarim kipirdatirlar. Bu onlar için kâfidir. Allah-u A'-lem» diyor.

Hanefîlere göre farz namazdaki kirâet ilk iki rekâtda lâzimdir. Imam Mâ1ik'in «üç rekâtda vâcibtir» dedigi rivayet edilir. Son rekâtlarda hanefîlere göre namaz kilan kimse muhayyerdir; istersG bir fatiha okur, isterse tesbîh eder, dilerse bir tesbih miktari susar. Efdal olan fatihayi okumaktir.

Nafile namazlarla vitir namazinin her rekâtinda kirâet farzdir.

Cenaze namazinda hanefîlere göre fatiha degil Sübhâneke okunur. Ancak dua ve sena niyetiyle fatiha da okunabilir.

45- (397) Bana Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. Peni is ki; Bana Saîd b. Ebû Saîd, babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki:
— Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) mescide girmis. Onun arkasindan bir zât girerek namaz kilmis. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek selâm vermis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâmi almis ve o zâta:
«Dön de namazini kil, çünkü sen namaz kilmadin» buyurmus. O zat dönerek evvelce kildigi gibi namazi tekrar kilmis. Sonra Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'e gelerek selâm vermis. Resûlüllah
«Ve aleyke's selâm» dedikten sonra:
«Dön de (yeniden) kil, zira sen namaz kilmadin» buyurmus ve bu. nu üç defe tekrarlamis. Nihayet o zat:
«Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki ben bundan a'lâsini beceremiyor um. Bana ögret,» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Namaza kalktigin zaman tekbir al! Sonra kolayina geldigi kadar Kur'ân oku sonra rükû* et ve âzâ yatisin caya kadar rükû'da kal. Sonra basini kaldirarak iyice dogrul. Sonra secdeye vararak âzâ yatisi ncay a kadar secde et! Sonra basini kaldir ve âzâ yatisincaya kadar otur ve bunu bütün namazlarinda böyle yap» buyurmuslar.

46- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Üsâme ile Abdullah b. Nümeyr rivayet ettiler. H.
Bize Ibrii Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. Her ikisi de dediler ki: Bize Ubeydullah, Saîd Jb. Ebî Sâid'den, o da) Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Bir adam mescide girerek namaz kilmis, Resûlüllah (SdlaHahü Aleyhi ve Seltem) de bir kösede bulunuyormus... Her iki râvi bu hadîsi yukaridaki kissa gibi rivayet ettiler, yahu» onlar bu hadîste;
«Namaza kalktigin vakit güzelce abdest al! Sonra kibleye karti done» rek tekbîr al!» ibaresini ziyade ettiler.
Bu hadîsi Buhari «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî ve Ibni Mâce dahî «namaz» bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Rivayetlerin bâzilarinda biraz lâfiz farki vardir.
Resû1ü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in arkasindan mescide giren zât Ha11âd b. Râfi' (RacUytülahÛ anh)'dir. Nesaî'nin rivayetinde mescide giren bedevîye benzedigi ve/gelisi güzel bir namaz kildigi zikrediliyorsa da bundan, gelen zâtin Hz. 'Ha11âd'dan baskasi olmasi îcab etmez. Râvi onu bedeviye benzetmis olabilir. Hz. Ha1lâd'in kildigi namaz gündüz namazlarindan biri imis. Resûlül1ah kendisine üç defa namazi yeniden kildirmis; Fakat Ha11âd (Radiyaltahû anh) üçünü de ayni sekilde kilmis ve bundan alâsini yapa-miyacagini arz ederek ne sekilde kilmasi lâzim geldigini ögretmesi için Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ricada bulunmus. O da kendisine bu bâbda lâzim gelen talimati hadîste beyân edildigi sekilde vermistir. Hadîsin bu kismi muhtelif sekillerde rivayet edilmistir. Son olarak Resû1ül1ah <Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Ve bunu bütün namazlarinda böyle yap!» buyurarak ondan sonra kilacagi farz veya nafile namazlarda bu talimata göre hareket etmesini tavsiye eylemistir.

Hadis-i Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Müslümanin selâmini, almak vâcibtir, selâm vermek ise sünnettir.
Bu hadîs, ihtiyaç aninda vaz-u nasihat etmek, selâm almaktan daha mühimdir; diyenlerin aleyhine delildir. Bu sözün kaili hadîsteki «Reddetti» fiilinin buradaki mânâsini anlayamamis olacak ki, onu selâmi almadi mânâsina kabul etmis ve; «Ihtimal ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) onun selâmim cehlinden dolayi bir te'dip olmak üzere kabul etmemistir. Bundan da selâmi almamak sureti ile te'dibin caiz oldugu anlasilir; demistir. Yahut hadîsin buradaki rivayetini görmemis. Baska rivayetine îtimad etmistir. Çünkü bir rivayette hadîsde «Redde» fiili zikredilmemistir.
2- Hadîsdeki «Don de (yeniden) kil» emrine bakarak Kaadî Iyâz;. «Câhilin ibâdette bilmeyerek isledigi fiiller sahih ve kâfi degildir,» demisse de onun bu sözü hadîsten «Namaz sahih olmadi» mânâsi kastedildigine göredir.

Halbuki Aynî'nin beyânina göre hadîsten murad: namazin kemâl üzere kilinmamis olmasidir. Çünkü hadîsin bir rivayetinde;
«Bunu yaptinmi namazin tamam oldu demektir. Bundan noksan yaparsan namazinda noksan kalir» buyurulmustur. Noksan olarak kilinan namaza da namaz hükmü verildigine göre burada;
«Çünkü sen namaz kilmadin» buyurulmasi, istenildigi vecihle mükemmel olarak kilmadin demektir. Hâsili buradaki nefiy, namazin zâtina degil sifatina râcidir. Eger Ha11âd (Radiyallahû anh)'in kildigi namaz fâsid olsaydi Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Jellem) 'in onunla mesgul olmasi abes sayilirdi. Halbuki Resûli Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abesle istigâl eden hiçbir kimsenin fiilini takrir buyurmamis; sahih dey e kabul etmemistir. Hanefiyye ulemâsindan îmam Azam ile îmam Muhammed'in bu hadîse bakarak rükû' ve secdelerde tume'nînet yani âza yatisacak kadar durmak vâ-cibdir. Hattâ Sünnet-i Müekkededir dedikleri rivayet olunur. Fakat fikih ulemâsinin ihtilâflarini beyân hususunda merci' sayilan Tahavî bu hususta Hanefîyye ulemâsi arasinda ihtilâf zikretmemistir. Onun rivayetine göre Sevrî, Evzâî, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed, Mâlik, Safiî, Abdullah b. Vehb ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel hazerâti;
«Rükû'un miktari namaz kilanin sirti dümdüz olacak derecede egil-mekj secdenin miktari da âzâ yatisacak derecede secde halinde kalmaktir. Lâbüt olan miktar budur. Namaz ancak bununla tamam olur» demislerdir.
3- Namaza girmek ancak tekbirle olur. Tekbir bilittifâk farzdir.
4- Namazda kirâet farzdir.
5- Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem)in:
«Sonra kolayina geldigi kadar kur'an oku» buyurmasi, kirâetin mutlak surette farz olduguna delildir. Bu hadîs alettayin fatihayi okumak farz degildir, diyen hanefîlerin delilidir. Çünkü fatihayi okumak farz olsaydi ta'lim makaminda bulunan Re sûlülla h (SallallahüAleyhi ve Sellem) onu emrederdi.
Hattabî (319-388) Resû1ü11ah (SaüallahüAUyhf ve Sellem) 'in bu sözünün mutlak oldugunu, bundan fatiha kastedildigini ve fâtihasiz namaz caiz olamiyacagini söylemisse de Aynî 'nin dedigi gibi, sözünün sonu evvelini nakzetmistir. Zîra evvelâ hadîsin mutlak oldugunu îtiraf etmis; sonra bundan murâd fatihadir, demistir. Halbuki mutlak itlâki üzere cereyan edecektir. Hadîs mücmel degildir ki beyâna lüzum görülsün. Binâenaleyh bu hadîsten fatiha kastedilmistir, demeye imkân yoktur. Hattâbî'nin bunu;
«Fâtihay-i k'rtab okunmaksizin namaz olmaz» hadîsiyle tahsise kalkismasi tercih bilâ müreccihtir ki, o da bâtildir.
Teymî gibi bazilari hadîsin mücmel oldugunu iddia etmislerdir. Bu iddia daha da gariptir. Çünkü hadîste mücmel olan hiçbir cihet yoktur. Nevevî (631 - 676) dahî bu hadîsin fatihaya hamledildigi-ni söyler. Çünkü hadîste;
«Sonra kolayina geldigi kadar Kur'an oku!» buyurulmustur. Herkesin kolayca ögrenip bildigi sûre ise fatihadir. Fakat Nevevî'nin bu sözü delilsiz bir davadir. Çünkü Resûlüllah (Saüaiiahü Aleyhi yeSellem) 'in kelâminda bu terkibe delâlet eden lûrsey yoktur. Onun sözü mutlaktir. Fatihaya da baska sûrelere de sâmildir. Kolaylik nokta-i nazammdan ihlâs sûresi fatihadan daha önce gelir.
6- Hadîste Rükû' ile sücût hakkinda «Âzâ yerlesinceye kadar»
buyurulmasi, rükû' ve sücûtda turne'nînetin, yani âzâ sükûnet bulacak kadar durmanin vâcib olduguna delildir.
7-Yine Hattâbî, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) in; «Bunu bütün namazlarinda böyle yap» cümlesiyle istidlal ederek namazin her rekâtinda rükû' ve secde farz oldugu gibi, kirâetin de farz oldugunu söylemis ve;
«Kiyasla amel eden ulemâ: Namaz kilan kimse son rekâtlarda okumak isterse okur; isterse tesbih eder; dilerse hiç birsey okumamasi da caizdir,» dediler. Ve bu bâbda Ali b. Ebi Tâli b 'den hadîs rivayet ettiler. Hz. Ali;
«Namaz kilan kimse ilk iki rekâtta okur; son iki rekâtta ise tesbih eyler» demistir. Onlar bu hadîsi Haris tarîki ile rivayet etmislerdir. Fakat ulemâ öteden beri Haris hakkinda söz edegelmislerdir. Sabi ona ta'n etmis ve kendisine yalancilik isnadinda bulunmustur. «Sahih» sahipleri dahî onu terketmislerdir. Hz. Ali 'den böyle bir rivayet sahih olarak gelmis olsa bile yine hüccet sayilmaz. Çünkü sahabeden bir cemâat bu hususta ona muhaliftirler. Ebû Be'kr, Ömer, Abdullah îbni Mes'ûd, Âise (Radiyaîîahû anhûm) ile baskalari bunlar arasindadir. Resûlüllah

(Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünneti bu hususta tâbi olmaya deger en güzel hüccettir. Bir de Ubeydullah b. Ebî Râfi' tarikiyle Hz. Ali 'den rivayet edilen bir hadîsle sabit olmustur ki, A1i (Radtyallahû cmh) ögle ile ikindinin ilk iki rekâtlarinda fatiha ile birlikte birer sûre, son rekâtlarinda ise yalniz birer fatiha okumasini em-redermis, demistir.

Hattâbî'nin bu sözüne Hanefîler tarafindan söyle cevap verilmistir: Hz. Ali hadîsinin her rekâtda okunacagina delâletini kabul etsek bile, baska hadîsler yine kirâetin ilk iki rekâta mahsus olduguna delâlet ediyor. Câbir b. Semûre (Radiyaîîahû anh) 'dan rivayet edilen bir hadîste;

«Son iki rekâtda kira eti hazfet» denilmistir. Hz. A1i hadîsinin Haris tarîkina tâ'n edildi ise ayni hadîsi Abdürrezzak Musannef'inde Ma'mer tarikiyle Zührî'den, o da Ubey-dullah b. Ebî Râfi 'den rivayet etmistir. Bu rivayetlerde de; «Ali ögle ile ikindinin ilk iki rekâtlarinda fatiha ile birer sûre okur; son iki rekâtlarinda okumazdi.» denilmektedir. Bu rivayetin isnadi sahihtir. Ve Hattâbi 'nin sözüne münâfîdir. Soma Hattâbi-nin; «Çünkü sahabeden bir cemâat bu hususta ona muhaliftirler sözü müsellem degildir. Ibni Mes'ud, Âise ve Abdullah b. Yezîd (Radiyallahû anhûm) hazerâti ile ibrahim, Nehaî, Ibni-1 Esved ve Süfyan-i Sevrî 'den dahî ayni ma'-nada hadîsler rivayet olunmustur.

Burada söyle bir sual hatira gelebilir. Acaba neden bu hadiste niyyet, son oturus ve ta'dil-i erkân gibi bazi farzlarda son oturusdaki tesehhüd ve Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e salavât getirmek gibi farziyyeti ihtilafli bazi fiiller zikredilmemistir?

Cevap: Ihtimal o zât bunlari bilirdi, yâhud Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) onlari da beyân etmis de râvi hadîsi ihtisar etmistir.

8- Namazin rükünlerinden birini ihlâl eden kimsenin, o namazi yeniden kilmasi îcabeder. Vâciblerden birini yapmayana ise ihtiyaten yeniden kilmak müstahab olur.

9- Nafile bir ibadete baslamak, onu tamamlamayi iktizâ eder. Çünkü zahire bakilirsa o zâtin namazi nafile idi.

10- Hadîs-i serîf emr-i bil ma'ruf ile nehyi ani'l münkeri tazam-mun eder.

11- Ta'lîm, unfü siddet göstermeden rifku mülâyemetle yapilmalidir.

12- Bir meselede îzah ve maksad beyân edilmelidir.

13- Imam cemâati ile birlikte mescidde oturabilir.

14- Hadîs-i serîf, âlime teslimiyet ve inkiyad gerektigine' delâlet ediyor.

15- Insan hatâ ve taksiratini itiraf etmelidir.

16- Hadîs-i serîf Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in güzel ahlâkina ve ashabina son derece iyi muamelede bulunduguna delildir.

17- Kaadî Iyâz; «Bu hadîste farisî terceme ile namaz kilmayi tecviz edenler aleyhine delil vardir. Zira Arapça olmayan seye Kur'ân denilmez» demistir. Aynî, Kaadî 'nin bu sözüne söyle mukabele etmistir: «Bu hilaf Kur'an'in yalniz mânâya mi, yoksa nazimla mânânin ikisine birden mi isim olduguna mebnidir. Kur'an yalniz mânânin ismidir diyenler, Teâ1â hazretlerinin «

«O geçen ümmetlerin kitaplarinda da vardi.» Âyet-i kerîmesiyle istidlal ederler. Çünkü onlarin kitaplarinda Kur'an Arapça degildi. Kaadî'nin; «Zira Arapça olmayan seye Kur'an denilemez» sözü itiraz götürür. Çünkü Allah'in Musa (Aleyhisselâm)'a. indirdigi Tevrat'a Kur'ân denilir. Halbuki Tevrat Arapça degildir, Incîl ile Zebur da öyledir. Zira Kur'ân Allah'in zâti ile kaaim, tecezzi kabul etmeyen ve ondan ayrilmayan kelâmidir. Su kadar var ki, Arapça nazil olunca ona Kur'ân denilmis, Mûsa'ya inince Tevrat, îsa'ya inince Incil, Dâvud'a indigi zaman da Zebur ismi verilmistir. Ibarelerin muhtelif olmasi, muhtelif itibârlara göredir.

Bana kalirsa burada hatâ eden Kaadî Iyâz (Rahmetullahi Aleyh) degil, Aynî 'nin kendisidir. Kaadî 'nin sözü dogrudur. Bunu Kur'ân-i Kerîm'in ilmî ta'rîfinden bile anlamak mümkündür. Söyle ki; Kur'ân-i Kerîm Peygamberimiz Muhammed Mustafa (SallaUahü Aleyhi veSellem) Efendimize Cibril-i Emîn vasitasiyle indirilen ve ondan bizlere tevatür yolu ile nakledilen nazm-i celîldir. Târîf efradini cami, agyarini mâni olacaktir. Iste Kur'ân-i Kerîm'in efradini cami, agyarini mâni tarifi budur. Bu tarifte agyari meneden kayitlari tetkik eder-sek görürüz ki; Kur'ân Peygamberimiz (Salhilahü Aleyhi veSellem) Efendimize indirilen kitabtir. Diger

peygamberlere indirilen kitaplar bu kayidla ta'rifden hâriç birakilmistir. Çünkü onlara Kur'ân denilemez. Bu suretle Kur'ân deyip te încîl veya Tevrat anlaminin önüne geçilmistir. «Cibrîl-i Emîn vasitasi ile indirilen» diyoruz. Bu kayidla da onun vasitasi ile indirilmis olmayan Hadîs-i Kudsî ve E-hâdîs-i Nebeviyye gibi seyler ta'riften hâriç birakilmistir. Onlar da Kur'ân degildir. Zira kudsî hadîslerin mânâlari Allah tarafindan olsa da lâ-fizlari Peygamber (Salktllahü Aleyhi veSellem) efendimizindir. Nebevi hadîslerin ise hem lâfzi, hem mânâsi Re sûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'dendir. Kur'ân'a gelince onun hem nazmi hem de mânâsi Allah Teâlâ tarafindandir. Bu sebepledir ki ona «Vahy-i Metlûv» derler, «Tevatür» kaydîyle de mütevâtir olmayan bütün haberler Kur'an'in tarifinden çikarilmistir.

Görülüyor ki Kur'ân-i Ker'm'i tarif için onu baskalarindan ayiracak bir takim ihtirazî kayidlar konmustur. Su halde nasil olur da Incil'e ve diger semavî kitaplara da Kur'ân denilebilir. Onlara da Kur'ân denilebi-lirse bu ta'rifden hariç birakilirlar mi idi?

Kur'ân'm geçmis ümmetlerin kitaplarinda bulunmasi iddiasi dogru degildir. Çünkü müfessirîn-i kiramin beyanlarina göre, semavî kitaplarda indirilen Kur'ân'm kendisi degil zikridir. Yânî âhir zaman Peygamberine Kur'ân denilen pek Mübarek ve bütün dünya ve âhiret hayirlarini ce-meden bir kitap indirilecegi o ümmetlere de bildirilmis. Bu suretle Knr*-ân-i Kerîm'in nâmi sâni, indirilmesinden yüzlerce yil evvel dillere destan olmustur. Yoksa bizzat Kur'ân o dillerle de indirilmis degildir. Mezkûr âyet Kur'ân'i medih sadedinde nazil olmustur. Onun en mükemmel sekilde medh-ü sena ise indirilmesinden çok evvel, indirilecegim haber vermekle olur. Kur'ân-i Kerîm geçmis ümmetlere de indirilmisti; dersek bu sefer medih zemme inkilâb eder. Zira ukalâ takimi derhal ileri atilarak: «Allah hâsa-baska birsey bulamiyormu ki ikide birde temcid pilâvi,. gibi bu kitabi kullarinin önüne sürüyor? Biz bunu eskilerden ögrendik, okuduk, tekrar indirmek abesle istigâl olmaz mi? derler.

Kur'ân'm Zâtullah ile kaaim bir sifat olmasina gelince: Aynî merhumun da i'tiraf ettigi vecihle o tecezzi ve infisâl kabul etmez. Binâenaleyh onun kullara indirilmesi de mevzu-u bahis olamaz. Kullar ons yalniz imanla mükelleftirler. Bizi alâkadar eden ciheti ise Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve SeUeni) vasitasiyle bizlere taalluku olan cihetidir. Iste biz buna Kur'ân diyoruz. Sâir Peygamberler vasitasiyle onlarin ümmetlerine taallûk eden cihetinin isimleri de, birçok ahkâmi da baskadir.

18- Âlime bir mesele soruldugu zaman,cevap verirken, soran için lüzumlu gördügü baska bir meseleyi de anlatmasi müstahabdir. Bu bir nasihat ve irsâd olur.

19- Emri bil ma'ruf vazifesini ifa edene, karsisindakinin hatali hareketi Muvacehesinde sabirli davranmak müstahabdir. Bu onun yaptigina r'za göstermek mânâsina gelmez...

20- Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve SeIlem) Hz. Ha11âd vim namazi kusurlu kildigini gördügü halde kusurlarini söylemeyip namazi tekrar kilmasini emir buyurmasi, bâzilarina göre bu hususta kendisine vahiy gelmedigi içindir. Her halde o zâtin kendi bildiklerine aldanarak isledigi kusurlari te'dib ve irsâd için söylememis olsa gerektir. Nihayet Ha11âd (Radiyallahû anh) Özür dileyerek kusurlarini söylemesini rica edince, onu irsâd buyurmustur. Nevevî'ye göre ise, kusurlarim birdenbire söylememesi usûlü vecihle kilinacak namazi kendisine ve ora-dakilere daha müessir bir sekilde tarif etmek içindir. Ibni'l Cevzî: «Ihtimâl ki namazi ona bir iki defa kildirmasi, meselenin ehemmiyet ve büyüklügünü ona göstermek içindir. Vaktin geçmedigini görerek terkettigi fiillere kendisini ikaz etmek istemistir» diyor. Ibni Dakîki'l Iyd: «Takrir buyurmak mutlak surette cevaza delîl degildir, onun cevaza delîl olabilmesi için ortada mani bulunmamasi sarttir. Süphesiz ki Hallâd'in namazi tekrar kilmakla kendini toparliya-rak bu hususta verilecek ta'lîmâti kabule hazirlanmasi, sual sormasi, ta'-lime acele etmek için bir mânidir. Bâ husus zahirî hale, yahut hususî bir vahye istinaden firsatin kaçmasi tehlikesi bulunmadigi da Resû1ü11a (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in malumu olmustur» demektedir.

21- Namazda Eûzü besmele çekmek, sübhâneke okumak, el baglamak, intikal tekbirleri almak, oturus sekilleri, otururken elleri dizlerin üzerine koymak, ve buna benzer hadîsde zikredilmeyen seyler vacip degildir.

12- Imama Uyan Kimseyi Imamin Arkasinda Asikare Okumaktan Nehiy Babi

47- (398) Bize Saîd fa. Mansûr ile Kuteybetü'bnü Saîd ikisi birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. Saîd dedi ki: Bize Ebû Avâne, Katâde' -den, o da Zürâretü'bnü Evfâ'dan, o da Imran b. Husayn'dan naklen rivayet etti. Imrân söyle demis, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bize Ögle namazini, yâhud ikindiyi kildirdi. Müteakiben:
«Benim arkamda sûresini hanginiz okudu?» diye sordu. Bir zât:
«Ben (okudum).' Ama onu okumakla hayirdan baska birsey kasted-medim» dedi. Resûlüllah (Satlailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Gerçekten anladimki biriniz bunu benim agzimdan aldi» buyurdular.

48- (...) Bize Muhammet! b. el-Müsennâ ile Muhammed b. Bes-sâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be Katâde'den rivayet etti, demis ki: Zürâretü'bnü Ev-fâ'yi tmran b. Husayn'dan naklen rivayet ederken isittim ki: Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selîem) ögle namazim kildirmis. Bir zât Resûlüllah
(Sallaîtahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasinda sûresini okumaga baslamis. Namazdan çikinca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«— Hanginiz okudu,» yahut «Okuyan hanginizdi» diye sormus. Bir zât:
— «Ben (okudum)» cevabini vermis. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Gerçekten anladimki biriniz bunu benim agzimdan aldi» buyurmuslar.

49- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ismail b. Uleyye rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. el-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Ebî Adiy rivayet etti. Bunlarin ikisi de Ibni Ebî Arûbe'den, o da Katâde'den bu isnadla rivayet etmisler ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeJlçm) ögleyi kilmis ve:
«Gerçekten anladim ki bîriniz onu benim agzimdan aldi» buyurmuslar.
Hadîsin buradaki rivayetinde Resûlülla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ögle namazini mi, ikindiyi mi kildirdigini râvî süphe ile ifâde etmisse de, ekseri rivayetlerinde süphesiz olarak ögle namazini kildirdigi beyân edilmistir.
Muhalece: Münâzea, yâni çekistirmek manasinadir. Burada ondan murâd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in agzindan alircasina onun okudugunu okumasidir. Bu sözle Resûlü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zâtin baskalarina isittirecek derecede sesle okumasini reddetmis; onun bu yaptigini dogru bulmamistir. Imama uyanlara da kirâeti vacip görenler bu hadîste kirâetin menedilmedigini, bilâkis ispat Duyuruldugunu söylerler. Çünkü Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) okumalarina bir sey dememis, asikâre okumalarina itiraz etmistir. Gerek Nevevî'nin gerekse Kaadî Iyâz'in izahati bu tarzdadir. Fakat bize kalirsa hadîs-i serif, imamin arkasinda kirâet vâcibdir diyenlere ne kadar delilse, vâcib degildir diyenlere de o kadar, hattâ daha fazla delil teskil eder. Çünkü Resûlül1ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Filân sûreyi hanginiz okudu» diger rivayette «Okuyan kimdi» yahut «Hanginiz okudu?» buyurmustur. Bu suallerden okuyun mânâsi mi çikar, yoksa okumayin mânasi mi? Bence okumayin mânâsi çikar. Bunlari sesle okuyan kimdi, sesle okumak dogru degildir. Gizli okuyun;» mânâsina almak, hele de okumayi bütün cemâate tesmil ederek cemâatin gizli okumalarini takrir ve kabul mânâsi vermek olsa olsa zayif bir ihtimaldir. Bu sebeple hadîs; «Cemaata kirâet vâcibdir» diyenlere degil, vâcib degildir diyenlere delil olsa gerektir. Einâenaleyh Nevevî 'nin:
«Bu hadîs ögle namazinda gerek imam, gerekse cemâatin sure okuyacaklarini isbât etmektedir. Bize göre hüküm budur. Mezhebimizin sâzz ve zaîf bir kavline göre cemâat gizli namazlarda da, cehrî namazlarda oldugu gibi sûreyi okumazlar. Fakat bu yanlistir. Çünkü cehrî namazlarda susarak dinlemek emrolunmustur; Burada ise bir sey isitmez. Su halde susmanin bir mânâsi kalmaz. Cehrî namazlarda imamin okudugunu isitmeyecek derecede uzakta bulunan cemâat bile esah kavle göre sûreyi o-kurlar» seklindeki mütâlâasi ile Kaâdi Iyâz'in; «Bu hadîsle i-mamin arkasindaki cemâatin bir sey okumayacaklarina istidlal edilemez. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi

ve Sellem) o zâti okumaktan menetmis, yalniz asikâre okumasini dogru bulmamistir» demesi söz götürür.

13- Namazda Besmele Asikar Okunmaz Diyenlerin Delili Babi

50- (399) Bize Muhammed b. el-M üsen nâ ile Ibni Bessâr ikisi birden Gunder'den rivayet ettiler. îbni'l Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be rivayet etti. Dedi ki: Katfi-de'yi Enes'den rivayet ederken dinledim. Enes:
— Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr, Ömer ve Osmanla birlikte namaz kildim. Fakat bunlarin hiç birinin okuduklarini isitmedim, demis.

51- (...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Dâvud rivayet etti. (dedi ki): Bize Su'be bu isnadla rivayet et-tI, sunu da ziyâde eyledi. «Su'be dedi ki: Katâde'ye sen bunu EnesMen isittin mi? dedim, «evet, bu hadîsi ona biz sorduk» cevabini verdi.

52- (...) Bize Muhammed b. Mihrân er-Râzi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Evzâî, Abde'den naklen rivayet etti ki: ömerü'bnül Hattâb su kelimeleri asikâr okurmus:
(Evzâî) Katâde'den de rivayet etmis ki: Katâde kendisine En es b. Mâlik'den naklen su haberi yazmis: Enes dedi ki: Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr, Ömer ve Osman'in arkasinda namaz kildim, bunlarin hepsi namaza ile baslarlar, i kirâetin evvelinde ve âhirinde söylemezlerdi.

(...) Bize Muhammed b. Mihrân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velîd b. Müslim, Evzâî'den naklen rivayet etti. (Demis ki): Bana Ishâk b. Ab-dillâh b. Ebî Talhâ haber verdi ki: Enes b. Mâlik'i bunu anlatirken isitmis.
Hadîsin ikinci tarîkinde Katâde'ye; «Bu hadîsi sen Enes'-den isittin mi» diye sorulmasi, hadîsin muttasil olup olmadigini anlamak içindir. Çünkü Katâde müdellistir. Müdellisin ise, ancak muttasil olarak rivayet ettigi hadîsleri kabul edilir. Katâde'nin evet demesi ile mesele hallolmustur. Hadîs muttasildir. îmam Müslim bu hadî-sin 52 numarali Muhammed b. Mihrân tarîkinda; «Evzâî, Katâde 'den de rivayet etti ki» cümlesini; «Bize Evzâî, Abde Men rivayet etti» cümlesi üzerine atfetmistir. Su halde Evzâî hadîsi hem Abde'den hem de Katâde 'den rivayet etmis oluyor. Yalniz Abde'den rivayeti mürsel, Katâde 'den rivayeti muttasildir. Maksat hadîsin muttasil olarak da rivayet edildigini göstermektir. Müs1im'in bunu dogrudan dogruya hem Abde'den, hem de Katâde'den rivayet edildigini söylemeyip, atif sureti ile göstermesi; hadîsi râvîden isittigi lâfizlarla rivayet etmis olmak içindir. Imam Müs1im'in bu cihetlere son derece dikkat ettigini evvelce arz etmistik.
Hattâbî diyor ki: «Bana Ibni Hallad haber vererek sunu söyledi. Zeccâc'a Sübhânekenin (ve bi hamdik) kelimesinde (vav) var mi, yok mu diye sordum; oldugunu söyledi. Ve: Bunun mânâsi:
Allah'im seni tenzih ederim, ve sana ha md ederim sana tesbih eylerim, demektir. Buradaki (cedd) in mânâsi büyüklüktür, dedi».
Sübhânekenin bütünü ile mânâsi sudur:
«YarabbI bütün noksanliklardan tenzih ve hamdinle sana tesbîh eylerim. Ismin mübarek, azametin yücedir. Senden baska Ilâh yoktur.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbul - Ezan» da Nesaî de «Kitâ-bti's Salât» da tahrîc etmislerdir.
Hz. Ene s'in; «Bunlarin hiç biri besmeleyi kiraçtin basinda ve sonunda zikretmezlerdi» sözünden murad, asikâr okumadiklarini beyandir. Yoksa gizlice besmele çektikleri hususunda söz yoktur.
Bu hadîsi Buhârî sârihi Aynî birkaç yönden ele almistir. Söyle ki:
1- Hadîsi Hz. Ene s'den birçok kimseler rivayet etmistir ki; Katâde, Ishâk b. Abdillâh, Mansûr b. Zâda n, Eyyûb, Ebû Neâme, Aziz b. Süreyh, Hasan, Sâbit-i Bünânî, Humeyd-i Tavîl ve Muhammed b. Nûh bunlar meyânindadir. Katâde rivayetini Buharî, Müslim ve Nesâi tahriç etmislerdir. îshâk b. Abdillâh rivayetini Müslim, Mansûr rivayetini Nesaî tahriç etmistir. Nesaî'nin rivayetinde Enes (Radiyallahu anh) : «Bize

okudugunu isittirmedi» demektedir. Eyye b rivayetini Imam Safiî, Nesaî ve Ibni Mâce; Ebû Neâm'e rivayetini Beyhakî tahrîc etmislerdir. Beyhakî rivayetinde; «Besmeleyi okumazlardi; yani okuduklarini isittîrmezlerdi.» denilmistir. Aziz b. Süreyh rivayetini Dâre Kutnî; Hasen rivayetini Taberanî tahrîc etmislerdir. Bu rivayette: «Besmeleyi gizli okurdu» denilmistir. Sabit hadîsim Beyhakî ile Tâhavî tahrîc etmislerdir. Bu hadîsde de Hz. Ene s'in: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ile Ebû Bekr ve Ömer besmeleyi asikâre çekmezlerdi» dedigi görülmektedir. Humeyd-i Tavîl ile Muhammed b. Nûh rivayetlerini Tahavî tahrîc etmistir.

Hadîsi Katâde 'den dahî: Su'be, Hisâm, EbûAvâ-ne, Eyyûb, Saîd b. Ebî Arübe, Evzâî veSeybân rivayet etmislerdir. Bunlardan Su'be rivayetini Buhârî ile Müslim, Hisâm rivayetini Ebû Dâvû.d; ,Ebû Avâne rivayetini Tirmizî, Nesaî ve Ibni Mâpe tahrîc etmislerdir. Tirmizî onun hakkinda: «Hasen Sahih/biç. hadistir» demistir. Eyyub rivayetini Nesaî ile îbai ,Mfice, Saîd b. Ebî.Arûbe rivayetini Nesaî; Evzâî rivayetini Müslim; Seybân rivayetini de Tahavî tah-ric etmislerdir.

Yine bu hadîsi Su'be 'den de bir cemâat rivayet etmistir ki Hats b. ömer hadîsini Buhârî; Muhammed b. Cafer hadîsini Müslim; A'm es hadîsini Tahavî tahrîc etmislerdir.

2- Hadisin lâfizlari muhtelif sekilde rivayet edilmistir. Buhârî'nin rivayetinde: «Onlar namaza ile baslarlardi»; Müs1im'in buradaki rivayetinde ile baslarlar, kirâetin tasinda ve sonunda besmeleyi zikretmezlerdi.» denilmistir. Nesaî, Ahmed b. Hanbel, îbni Hibbân ve Dâre Kutn î'nin rivayetlerinde «Besmeleyi asikâre çekmezlerdi»; Ibni Hibbân'in rivayetinde; «ama asikâre okurlardi. Yine Nesaî ile îbni Hibbân'm rivayetlerinde; «Onlardan hiç birinin besmeleyi asikâre çektigini isitmedim», Ebû Ya'1â'nin «Müsned» inde asikâr okunan namazlarda herbiri kirâet ile baslarlardi, Taberânî'nin Mü'cem'-inde, Ebû Nuaym'in «el-Hilye» sinde, Ibni Huzeyme'-nin «Muntasarü*I - Muhtasar» inda gizli söylerlerdi, denilmektedir. Bu rivayetlerin bütün râvileri mevsuktur. Tirmizî *nin Ahmed b. Menî' tarikiyle Abdullah b. Mugaffe1'den rivayet ettigi bir hadîste söyle deniliyor:

«Ben namazda besmele çekerken babam isitti de: Yavrucugum, bid'-ât mi icâd ediyorsun? Bid'ât dan sakin, dedi ve sunlari ilâve etti:

Ben Resûlüllah (ScdlallahU Aleyhi ve Sellem) 'in ashabindan hiçbiri nazarinda islâmda Bid'ât dan daha menfur birsey görmedim. Gerçekten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr, Ömer ve Osman'la namaz kildim. Fakat hiç birinin bunu okudugunu isitmedim. Onu sen de okuma! Namaz kildigin zaman deyiver, dedi».

Bu hadîs için Tirmizî; «Hasen bir hadîstir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in eksen ashabi onunla amel etmislerdir. Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ali (Radiyallahû anhûm) ve diger ashâb onlardan sonra gelen Tabiin bunlar arasindadir.» demistir. Ayni hadîsi Nesaî ile îbni Mâce de tahrîc etmislerdir.

Enes (Radiyallahû anh) Hadîsinin Kütüb-ü Sitte sahihlerinin tahrîc ettiklerinden baska sihhat itibari ile onlardan asagi olmak üzere birçok tarikleri daha vardir. Hadîsin bütün lâfizlari bir mânâda toplanmakta ve "rivayetler birbirlerini tasdik etmektedir. Bu rivayetler yedi cümle halinde hülâsa edilebilir. Söyle ki:

a) Ashâb-i Kiram Namazda kirâete besmele ile baslamazlardi.

b) Enes (Radiyallahü anh) ; «Onlardan hiç birini besmele çekerken veya besmeleyi okurken isitmedim» demistir.

c) Besmeleyi okumazlardi.

d) Enes (RadiyallahÛ anh) ; «Onlardan hiç birinin besmeleyi asikâr çekerken isitmedim» demistir.

e) Besmeleyi asikâre çekmezlerdi.

f) Besmeleyi gizli çekerlerdi.

g) Kirâete ile baslarlardi. Hattb'in sahih buldugu rivayet bu sonuncusudur. Diger rivayetleri râviler hep Katâde'den nakil ettikleri ve Enes'den rivayet eden baska ravîler de bu hususta Katâde'ye tabi olduklari için onlan zayif addetmistir.

Vakia N.evevî «el-Hulâsa- nam eserinde hadîs imamlarinin Tirmiz î'nin tahrîc ettigi Abdullah b. Mugaffel hadîsini zayif bulduklarini, onu hasen kabul ettiginden dolayi Tirmizî'ye i'tiraz ettiklerini söylerse de, ayni hadîsi Imam Ahmed b. Hanbel, Taberânj ve baskalari da, Abdullah b. Mugaffel 'den rivayet etmisler. Bu suretle Abdullah b, Mugaffel hadîsi kuvvet bulmustur.

Hulâsa: Hadîs-i serîf besmeleyi asikâre okumamak hususunda sarihtir. Bu hadîs sahih hadîsler aksamina

giremese bile; hasen derecesinden de asagi kalmaz. Nitekim Tirmizî de ona haseri demistir. Hasen hadîsle ise pekâlâ ihticac olunur. Hele de sevâhid ve mütâbeâti buradaki gibi çok olursa.

Bu hadîs hakkinda söz edenler senedindeki Ibni Abdillâh b. Mugaffel meçhuldür, diye onunla ihticâc etmemis; fakat bu meselede kendileri ondan daha zayifi ile ihticâcda bulunmuslardir. Hattâ Hatîp uydurma oldugu bilinen bir hadîsle ihticâc etmistir, ki bu sirf taassubdan dogma büyük bir cüret sayilir.

Hadîs-i serîf Ashâb-i Kiramin besmeleyi asikâr okumamalanmh onlara Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den kalma bir tûîras oldugunu göstermektedir. Bu meselede istidlal için yalniz bu delü kâfidir. Çünkü kirâetin asikâre okundugu namazlar sabah ve aksam devam, edip gitmektedir. Sayet Eesûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) besmeleyi o namazlarda daima asikâre okusaydi, ne böyle bir ihtilâfa düsülür, ne de bir süphe vâki' olurdu. Çünkü onu ister istemez herkes duyar ögrenir. Hz. Enes'le Hulefâ'i Râsidin ve Abdullah b. Mugaffel hazerâtiiun beyanlarina da lüzum kalmazdi. Medine halki dahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in mihrabinda cehren besmeleyi terketmez, bunu babadan o-gula birbirlerine nakletmezlerdi. Akli basinda olan hiçbir kimse Kibâr-i Sahabe ile tabiînin ve ekseri ulemânin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeiIem) efendimizin fi'line muhalif hareket edeceklerini zan ve tahmin edemez.

3- Imam Mâlik ile diger Mâlikiyye imamlari, bu' hadîsle istidlal ederek namazda fatihadan evvel besmele çekilmeyecegini ve besmelenin fatihadan olmadigim söylemislerdir. Evzaî ile Taberî'nin mezhebleri de budur.

Hanefîlere göre; besmelenin müstakil bir âyet oldugunu, sûreleri a-yirmak için indirildigini biraz yukarida görmüstük. Onlara göre namazda besmele gizli çekilir. Sevrî, Imam Ahmed b. Hanbel ve Ishâk 'in kavilleri budur. Ebû Ömer, Imam Mâlikin «Besmele farzlardan hiç çekilmez, nafile kilan isterse çeker, isterse çekmez.» dedigini rivayet etmistir. Taberî'de buna kaildir. Sevrî, Ebû Hanîfe, îbni Ebi Leylâ ve Imam Ahmed'e göre besmele her rekâtda fatihadan evvel okunur. Yalniz îbni Ebî Leylâ'ya göre onu isteyen asikâr, isteyen gizli okur. Imam Sâfiî'ye göre besmele fatihanin ilk âyetidir. Binâenaleyh fatihanin gizli okundugu yerlerde besmele de gizli, asikâr okundugu yerlerde o da asikâr okunur. Besmelenin her sûreden bir âyet olup olmadigi hususunda Imam Safiî 'den iki kavil rivayet olunur. Bunlarin birine göre; besmele her sûreden bir âyettir.- IbnI Mübarek de buna kail olmustur. Ikinci kavle göre besmele her sûreden bir âyet degildir.

4- Imamin besmeleyi asikâr okuyup okumamasi ihtilaflidir. Sâfiî-lerden Ibni Mülâkkin (923 - 804) «et-Tevhîd» nâm eserinde sunlari söylüyor: «Bize göre cehrî okunan namazlarda imamin besmeleyi asikâr okumasi müstehabdir. Ekseri ulemânin kavilleri de budur. Cehr hakkinda vârid olan hadîsler, sayilan yirmibire varan ashâb-i kiram tarafindan rivayet olunmuslardir. Onlardan bazilari imamin besmeleyi â-sikâr okuyacagini tasrih etmis; bir takimlarinin da ifadelerinden bu mânâ anlasilmistir. Besmelenin asikâre okunacagina ve bunun sahih olduguna hüccet kâim olmustur.

Ibni Mülâkkin bundan sonra Ashâb-i Kiramdan Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme, îbni Abbâs, Ene s, Ali b. Ebi Tâlib, Semûratü'bnü Cündep, A m-mâr, Abdullah îbni Ömer, Numan b. Besîr, Hakem b. Umeyr, Muâviye, Büreydetü'bnü Husayb Câbir, Ebû Saîd, Ta1hâ, Abdullah b. Ebî Evfâ, Ebû Bekri Siddik, Mücâlid b. Sevr, Bisr b. Muâviye, Hüseyin b. Urfuda ve Ebû Muse'l-Es'ârî (Radiyallahû anhûm) hazerâtinin isimlerini saymistir. Simdi bu zevattan rivayet edilen hadîsleri gözden geçirelim:

Hz. Ebû Hüreyre hadîsini Nesaî «Sünen» inde Nuaym'i Mücemmir 'den tahrîc etmistir. Bu hadîsde Nuaym söyle demektedir:

«Ebû Hüreyre 'nin arkasinda namaz kildim. Besmeleyi o-kudu, sonra fatihayi okudu, fatihanin sonunda (âmin) dedi, selâm verdikten sonra namaz itibari ile içinizde Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) e en ziyade benzeyeniniz benim» dedi.

Bu hadîsi îbni Huzeyme ile Ibni Hibbân «Sahih» lerinde Hâkim de «Müstedrek» inde rivayet etmis ve Buhârî ile Müs1im'in sartlarina uygun oldugunu, fakat onu tahrîc etmediklerini söylemistir. Dâre Kutnî dahi «Sünen» inde rivayet etmis ve «Bu sahih bir hadîstir», râvilerinin hepsi mevsuktur, demistir. Beyhakî dahî «Sünen» inde tahrîc etmis, isnadinin sahih oldugunu, hadîsin birçok sahidleri bulundugunu bildirmistir.

«Hilâfiyât-- da ise râvilerinin hepsi mevsuk bilittifak âdil ve sahîh eserlerde kendileri ile ihticâc edilen kimseler

oldugunu söylemistir. Bu iddiaya Hanefî'ler tarafindan birkaç vecihle cevap verilmistir.

a) Hadîs maluldür. Çünkü Hz. Ebû Hüreyre'den hadîs rivayet eden 800 râvi arasinda besmeleyi yalniz Nuaym-i Mücemmir zikretmistir. Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) 'dan hadîs rivayet eden mevsuk râvilerden hiçbiri onun Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Setîem) 'den naklen namazda besmeleyi asikâr okudugunu söylememistir. Gerçi Nuaym-i Mücemmir de mevsuk bir zâttir. Binâenaleyh namazda besmelenin asikâr okunmasi meselesi mevsuk bir râvinin ziyâdesi olur. Fakat böyle bir ziyâdenin kabul edilip edilmeyecegi ulemâ arasinda ihtilafli bir meseledir.

b) Hadîsde «Okudu veya söyledi» denilmis olmasi Nuaym'in. bunu Hz. Ebû Hüreyre 'den isittigini sarîh olarak ifâde etmez. Caiz ki; Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in besmeleyi gizli okudugunu haber vermistir. Yahut namazda yaninda bulundugu için Hz. Hüreyre 'nin gizli okudugu besmeleyi isitmistir. Nitekim namaza girerken istiftâh ile a-yakta ve otururken, keza rükû' ile sücûd hallerinde okudugu zikir lâfizlari bu suretle rivayet edilmis, fakat bunlarin hiçbiri asikâre okunduguna delîl sayilmamistir.

c) Tesbih her cihetten benzerlik iktizâ etmez; ekseri fiillerde Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e benzemesi tesbih için kâfidir. Bu da Tekbîr vesaire ile tahakkuk eder. Zira tekbîr ve diger namaz fiilleri Hz. Ebû Hüreyre rivayeti ile sahih ve sabit olmustur. Onun maksadi da bunlari terk edenlere red cevabi vermektir. Besmeleye gelince; Onun Ebû Hüreyre rivayetinden sahih ve sabit olmasi söz götürür. Binâenaleyh buradaki tesbih sahih ve sabit fiillere hamlolunur. Aksi takdirde bütün fiillerinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye benzedigi iddia olunursa (E'uzü) çekmenin de asikâre olacagini iddia etmeleri gerekir. Çünkü îmam Sâfiî'nin Ebû Muhammed Es1emî tarikiyle Salih b. Ebi Salih 'den rivayet ettigi bir hadîste: «Salih, Ebû Hüreyre'yi Cemaata imam o* larak farz namazda yüksek sesle okudugunu isitmis, fatihadan sonra yavasça demis. Sâfiîler besmelenin asikâr okunacagi hususunda Hz. Ebû Hüreyrenin Sahiheyn'deki hadîsi ile istidlal ettikleri gibi, teavvüz hususunda da *bu hadîsle ihticâcda bulunmuslardir. Sahiheyn hadîsinden murad, Hz. Ebû Hüreyre'nin «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bize isittirerek okuduklarini biz de size isittiririz. Gizli okuduklarini biz de size gizli o-kuruz.» sözüdür. Hâl .böyle iken Ebû Hüreyr.e (Radiyallahâ anh) 'in tesbihi besmeleyi asikâr okumasina nasil hamledilir. Az yukarida gördügümüz;

«Allah Tâalâ namaz sûresi olan fatihayi kulumla ikimiz arasinda ikiye taksim ettim» buyurdu, hadîsini de Hz. Ebû Hüreyre rivayet etmistir. Mezkûr hadîste besmeleden bahsedilmemistir. Bu onun fatihadan olmadigina delildir. Çünkü fatihadan bir âyet olsa onunla baslamasi îcab ederdi. Babimiz hadîsi hakkinda Ebû Ömer; «Bu hadis muarizlarin endisesini kesmistir. Çünkü Te'vil götürmez bir nasstir. Besmelenin sükûtu hakkinda bundan daha açik bir hadîs bilmiyorum.» demistir. Ancak buna Müteehhirin-i ulemânin biri, iki vecihle i'tirâz etmistir.

a) Bu hadîsi Müslim'in rivayet etmis olmasina bakilmaz. Çünkü râvilerderi A1â b. Abdirrahman hakkinda 1bni Maîn söz etmis ve «Onun hadîsinden hüccet olmaz, zira muztarîptir» demis. îbni Adiy dahî onu yalniz Alâ b. Abdirrahman 'in rivayet ettigini, binaenaleyh hüccet olmayacagini söylemistir.

b) Hadîsin sahih oldugunu kabul etsek bile; bâzi rivayetlerinde besmele zikredilmistir. Nitekim Dâre Kutnî 'nin Abdullah b. Ziyâd b. Sem'ân tarikiyle Ebû Hüreyre (Radiyallahâanh) 'den tahrîc ettigi rivayette besmele zikredilmistir. Bü rivayetler zayif ta olsalar Müslim hadîsim iefsîr etmislerdir. Ondan maksat âyet degil sûredir. Buhâri sârihi Aynî bu zata gu cevabi vermistir:

«Mûterizin cehli ile ifrat derecesindeki taassubu ve düsüncesizligi, sahih bir hadîsi zayif çikararak terk etmesine sebep olmustur. Çünkü hadîs onun mezhebine uymamaktadir. Hadîsin Müslim tarafindan rivayet edilmesine de bakilmiyacagim söylemistir. Halbuki ayni hadîsi A1â'dan Imam Mâlik, Süf yan b. Uy.eyne, îbni Cüreyc, Suayb, Abdülâziz ed-Derâverdi, Ismail b. Ca'fer, Muhammed b. Ishâk, Velid b. Kesir vesaire gibi nice mevsuk imamlar rivayet etmislerdir. Bizzat Ala dahi mevsuk ve özü sözü dogru bir zattir. Mûterizin istidlal ettigi hadîsi ise; yalniz Ibni Sem'an rivayet etmistir.; Ömer b. Abdilvâhid; «Ibni Sem'âni Mâlike sordum, yalanci idi» cevabini verdi;» demistir. Yahya b. Matn de ayni seyi söylemistir. Yahya b. Bükeyr onun hakkinda Hisâm b. Urve 'nin; «Vallahi benim üzerimden yalan söyledi ve kendisine riâyet etmedigim bir takim hadîsleri .bana isnad ederek ri-vayette bulundu.» dedigini söylemistir. Imam Ahmed'in; «O met-rûkü'l hadîstir» dedigi, Ebû Dâvud'un da ayni

sözü söyledigi hattâ; «Yalancilardandir» dedigi rivayet olunur.
Hatîb'in Ebû Üveys tarikiyle Hz.. Ebû Hürey-r e'den tahrîc ettigi bir hadîste; «Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) cemaata imam oldugu vakit besmeleyi asikâr okurdu.» denilmistir. Ayni hadîsi Dâre Kutnî «Sünen» inde Ibni Adiyde «el-Kâmil» nam eserinde rivayet etmislerse de râvi Ebû Üveys zayiftir. Onu Imam Ahmed b. Hanbel, Ibni Ma'in ve Ebû Hatim zayif bulmuslardir. Binaenaleyh münferiden rivayet ettigi hadîsleri ile ihticâc olunamaz; hele de burada oldugu gibi bir seyi yalniz o söyler de ondan daha mevsuk bir râvi onun aksini rivayet «t-mis olursa istidlal edilmeme isi evleviyette kalir. Gerçi Ebû Üveys ten Imam Müslim dahi hadîs tahrîc etmistir. Fakat Buhâri ile Müslim bu gibilerin hadîslerini ancak sâhid olarak rivayet e? derler. Hadîsin onlarca mutlaka baska bir asli vardir. Itimat da onadir. Sâhid olarak rivayet ettikleri hadîsler bir takviyeden ibarettirler. Zayif olan bir râvinin bilhassa mevsuk râvilere muhalif olan rivayetini asla tahrîc etmezler. Bu bâbda Buhâri ile Müslim üzerine is-tidrak sureti ile eser yazanlarin bir çoklari müsamaha ve tesahül göstermislerdir. Bunu en çok yapan da Hâkim Ebû Abdi11ahdir. Hâkim «el-Müstedrek» nam eserinde; «Bu hadîs Buhâri ile Müslim 'in, yahut onlardan birinin sarti üzeredir» demistir. Halbuki hadîs ma'luldür. Râvinin bir hadîsi Buhârî veya Müslim'de bulundu diye o râvinin her yerde rivayet ettigi hadîsinin sahih olmasi îcap etmez. Hâkim bu hususta çok müsamahakâr davrandigi için Ibni Dihye «Kitabü'1-llim» nammdaki meshur eserinde o-nun hakkinda söyle demistir: «Hadîs ulemâsinin Hâkim Ebû Abdullah'm söylediklerinden korunmalari îcab eder. Çünkü Hâkim'in hatâsi çoktur, düsüklükleri meydandadir. Ondan sonra gelenlerin bir çoklari bundan gafil bulunmus ve bu hususatta onu taklit etmislerdir.»
Hadîsin Dâre Kutnî 'deki rivayetinde dahî Hz. Ebû Hüreyre'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen cehri namazlarin her rekâtinda besmele çektigi bildiriliyor. Fakat bu rivayetin de isnadi sakittir. Çünkü râvilerden Hâlid b. Ilyâs bilittifak zayiftir. Buhârî ile Ahmed b. Hanbel'in o-nun hakkinda «Münkerü'l-Hadîs» dedikleri; Ibni Maîn'in;«O bir sey etmez; hadîsi de yazilmaz» dedigi rivayet olunur, îbni Hibban ise; onun uydurma hadîsleri mevsuk râvilere isnad ederek rivayet ettigini söylemistir. Dâre Kutnî buna benzer zayif bir hadîs daha rivayet etmistir.
Ümniü Seleme hadîsine gelince, bu hadîsi Hâkim «el-Müstedrek»- inde rivayet etmistir. Hadîste Ümmü S eleme (Radiyalîahû anha) 'mn; «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda besmele çekti ve onu fatihadan bir âyet saydi» dedigi rivayet olunuyor. Ayni hadîsi Dâre Kutnî ile Beyhakî dahi rivayet etmislerdir. Fakat bu hadîs de zayiftir. Çünkü râvilerden Ömer b. Hârun-u Belhi mecruhtur. Onun hakkinda bir çok hadîs imamlari söz etmislerdir. Imam Ahmed b. Hanbel; «Ben ondan hiç bir sey rivayet etmem» demis. Yahya b. Ma'în onun hiç birsey etmedigini söylemis, Ibni'l Mübarek yalanci oldugunu tasrih etmistir. Hattâ Ibni'l Cevzî, Yahy â'dan naklen; «O yalanci bir habistir; hadîsi bes para etmez» demistir. Besmeleyi ispat hususunda Hz. Ümmü Selem e'den daha baska hadîslerde rivayet edilmisse de bunlarin hepsi zayiftir.
Ibni Abbâs (Radiyalîahû anhûnut) hadîsini Beyhakî «Sünen» inde tahrîc etmistir. Bunda da Hz. Ibni Abbâs'm Besmeleyi fatihadan bir âyet olmak üzere okudugu bildiriliyor. Ayni hadîsi Tahavî de tahric etmistir. Lâkin bu hadîs de zayiftir. Çünkü isnadinda Abdülâzîz b. Cüreyc vardir. Buhârî onun hadîsine tâbi olunamayacagini söylemistir. Sonra bu hadîs Ebu Hüreyre hadîsine muarizdir. Çünkü Müs1im 'in rivayet ettigi Ebû Hüreyre hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikinci rekâta kalktigi vakit kiraete fatihadan basladigi bildirilmektedir. Tahavî'nin dahi rivayet ettigi bu hadîs besmelenin fatihadan bir âyet olmadigina açik delildir. Zîra fatihadan olsa, ikinci rekâtta onu da okurdu. Gerçi Hakim'in -el-Müstedrek» inde rivayet ettigi îbni Abbâs hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in besmeleyi asikâr çekerdigi rivayet olunmus; Hâkim; «Bu hadîsin isnadi sahihtir, hiçbir illeti yoktur» demisse de, hadîs ne sarih ne de sahihtir. Sarih degildir; çünkü namazda okunduguna dâir birsey söylenmemistir. Sahih te degildir; çünkü: Kavilerinden Amr b. Hassan hadîs uydurmakla meshurdur. Bunu hadîs sanatinin imami sayilan Ali b. el-Medînî söylemistir. Ebû Hatim dahi onun hakkinda; «Birsey etmez, yalan söylerdi» demistir. Ayni hadîsi Dare Kutnî de Ebu's-Salt tarikiyle Hz. Ibni Abbâs 'dan rivayet etmistir. Bu rivayette Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûma) «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda besmeleyi asikâr okurdu» demistir. Ancak bu rivayet evvelkinden daha da zayiftir. Çünkü

Ebu's Salt metruk bir râvidir. Ebû Hatim onun hakkinda; «Bence dogru söyleyen bir kimse degildir» demis. Dâre Kutnî dahi; «Pis bir rafizîdir» tâbirini kullanmistir. Ibni Abbâs Hazretlerinden Bezzâr, Tirmizî ve Dâre Kutnî1-nin rivayet ettikleri birkaç hadîs daha varsa da bunlarin da hepsi zayif olup, hiç biri ihticaca sâlih degildir.

Enes (Radiyallahû anh) hadîsine gelince: Bu hadîsi ondan Muhammed b. Ebu'l Mütevekkil tarikiyle Hâkim ve Dâru Kutnî rivayet etmislerdir. Mezkûr hadîs te Besmelenin fatihadan önce asikâre okunacagi bildirilmektedir. Ancak hadîs Ibni Huzeym'in «Muhtasar» mda Taberânî'nin «Mücem» inde rivayet, ettikleri Enes (Radiyallahû anh) hadîsine muarizdir. Çünkü o hadîsde namazda besmelenin gizli okundugu beyân edilmistir. Vakia Hâkim 'in baska bir tarikle Hz. Enes'den rivayet ettigi bir hadîste Enes (Radiyallahû anh) 'in; . «Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali (Radiyallahû anhûm) 'nin arkalarinda namaz kildim. Bunlarin hepsi besmeleyi asikâre çekerlerdi»; demis. Hâkim hadîsi rivayet ettikten sonra onu sâhid olarak zikrettigini söylemisse de bundan dolayi ulemânin siddetli itirazlarina mâruz kalmistir. Zehebî (673 - 748) «Muhtasar» in da; «Acaba Hâkim kitabinda böyle uydurma bir hadîsi rivayet etmekten hiç utanmiyor mu? Iste ben Allah için sahadet e-diyorum! Vallahi bu hadîs yalandir.» demistir.

Hz. Ali hadîsine gelince: onu da Hâkim «Müstedrek» inde Said b. Osman tarikiyle Hz. Ali ve Ammâr (Radiyalîahû anhûmâ) 'dan rivayet etmistir. Bu hadîse göre de Peygamber (Saliallaha Aleyhi ve Sellem) de farz namazlarda besmeleyi asikâre okurmus. Hâkim bunun hakkinda; «Isnadi sahihtir. Râvilerinden hiç birine cerh nisbet edildigini bilmiyorum» demisse de yine Zehebî «Muhtasar» inda; «Bu haber hiçtir, galiba mevzu olacaktir» demistir. Kavilerinden Abdur-rahman, münker hadîsler rivayeti ile maruf bir kimsedir. Ibni Abdi'1-Hadi; «Bu hadîs bâtildir» demistir.

Semuratü'bnü Cündeb (Radiyalîahû anh) hadîsinin râvilerini Dâre Kutnî ile Beyhakî mevsuk bulmuslar, Ebu Samme ile baskalari da hadîsin sahih oldugunu söylemislerdir. Mezkûr hadîste;

«Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem)'in ilci duragi vardi, Kur.-an okumayi bitirdimî duraklar; bîr de besmeleyi çektigi faman duraklardi»

denilmistir. Fakat bu hadîs, besmelenin asikâr okunduguna degil, gizli o-kunduguna delildir. Binâenaleyh muarizlarin gösterdikleri bu delil Hane-fîler lehine sâhiddir.

Hz. Ammâr 'dan A1i (Radiyalîahû anh) ile birlikte rivayet ettikleri hadîsten baska rivayet yoktur.

Abdullah b. Ömer hadîsini Dâre Kutnî, Ömer b. Hasen tarikiyle tahrîc etmistir. Bu hadîste Ibni Ömer (Radiyalîahû anh)

«Ben Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr ve Ömer 'in arkalarinda namaz kildim, hepsi besmeleyi asikâr okurlardi» demektedir. Mezkûr hadîs iki tarikle rivayet edilmisse de bunlarin ikisi de bâtildir. Çünkü birinci tarikin isnadinda Ibni Ebû F tide y k zikredilmistir. Halbuki bu zat bu hadîsi hiçbir zaman rivayet etmemistir. Kendisine rivayet isnadinda bulunan râvi Ahmed b. îsâ 'dir. Dâre Kutnî onun yalanci oldugunu söylemistir. Dâre Kutnî 'nin seyhi Ömer b. Hasen dahi zayiftir; onun zayif oldugunu bizzat Dâre Kutnî söylemistir, diger râvilerden Ca'fer b. Muhammed hakkinda da söz edilmistir. Dâre Kutnî onunla da ihticâc olunmayacagini söyler. Hadîsin ikinci tarîkinde râvilerden Abâdetü'bnü Ziyâd Siilerin reis-lerindendir. Hafiz Muhammed Nisâbûrî; «Bu adam bilittifak yalancidir» demistir. Hadîsin diger râvisi Yûnus b. Yâ'fûr dahî zayiftir. Nesaî ile Ibni Maîn onun zayif oldugunu söylemisler; îbni Hibban; «Bence onunla ihticâc etmek caiz degildir; yine râvilerden Müslim b. Hayyân meçhuldür.» demektedir.

Nu'man b. Besir hadîsini Dâre Kutnî «Sünen--inde Yâkup b. Yûsuf tarikiyle rivayet etmistir. Bu hadîste;

«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cibril Ka'be'de bana imam oldu ve besmeleyi asikâr okudu» buyurdular, deniliyor. Fakat bu hadîste münker, hattâ uydurmadir. Havilerinden Ahmed b. Hammâd'i Dâre Kutnî zayif saymistir. Diger râvi Yâkub b. Yûsuf ise hadîs rivayeti ile meshur degildir. Aynî, Dâre Kutnî ile Hatîb'in ve diger hadîs hafizlarinin böyle bir hadîsi rivayet ettikten sonra susmalarini; «pek çirkin bir hareket!» diye tavsif ediyor».

Hakem b. Umeyr hadîsini yine Dâre Kutnî9 E-bu'l Kaasim Hüseyin b. Muham me d tarikiyle Hâkem'den tahrîc etmis ve «Hakem, Bedir gazasina istirak eden Sahabe-i kiramdandir.» demistir. Mezkûr hadîste Hâkem: «Pey-

gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasinda namaz kildim. Besmeleyi gece namazlari ile sabah ve cuma namazlarinda asikâr okurdu» demistir.

Fakat Aynî'nin beyanina göre bu hadîs garip ve münker hadîslerdendir. Hattâ bâtildir. Zira Hakem b. Umeyr Bedr gazasina istirak etmedigi gibi, o gazaya istirak edenler arasinda Hakem b. Umeyr adinda bir kimse de yoktu. Hattâ Umeyr'in sa-habî oldugunu bilen de yoktur. Kendisinden birçok münker hadîsler rivayet olunmustur. Zehebî; «Hakem b. Umeyr yahut Amru's-Sumâli el-Ezdî 'nin isnadi zayif hadîsleri vardir.» demistir. Ondan rivayet eden Musa b. Habib ise;, hiçbir saha-bi ile görüsmemis, hattâ meçhuldür. Hadîsi ile ihticâc olunamaz. Taberânî «Mücem-i Kebîr» inde Hakem b. Umey r*den bahisle, ondan on küsur münker hadîs rivayet etmistir, Ibrahim b. Habib, Dâre Kutnî 'nin hatâ olarak zikrettigi bir, isimdir. Dogrusu Ibrahim b. Ishâk es-Sînî'dir. Ayni isimde Dâre Kutnî iki hata yapmistir. Çünkü Sînî'yi de Dabbî seklinde okumustur» diyor.

Muâviye hadîsine gelince: Bu hadîsi Hâkim «el-Mtis-tedrek» inde Abdullah b. Osman tarikiyle Enes b. Mâlik (Radiyaliahû anh) 'dan rivayet etmistir. Mezkûr hadîste Hz. Muâviye'nin Medine'de sabah namazi kildigi, besmele ile baslayarak Ümmü'l - Kur'an'i (Fatihayi) okudugu, Fatihadan sonra okudugu sûre için besmele çekmedigi, bütün namazi bu minval üzere kildigi, egilirken tekbir almadigi, namazdan sonra kendisine; «Namazi çaldin mi, yoksa unuttun mu? Hani besmele, hani egilip dogruldugun zaman tekbirler, nerede kaldi?» denildigi, ondan sonra .Muâviye’nin bir da1ha bunlari birakmadigi beyân ediliyor. Hâkim bu hadîs için; «Müs1im'in sarti üzere sahihtir.» demistir. Ayni hadîsi Dâre1 Kutnî dahî rivayet etmis ve bütün râvilerinin hep mu'temed olduklarini söylemistir.

Iste Imâm Safiî 'nin besmeleyi asikâre okuma hususunda iti-mâd ettigi Muâviye hadîsi budur. Hatîb; «Bu bâbda itimâda sayan en güzel hadîs budur.» demektedir. Fakat onun râvilerinden Abdullah b. Osman hakkinda da söz edilmistir. Bu zât Müs1im 'in râvilerinden de olsa Yahya b. Mâin; «Onun hadîsleri kavi degildir,» demis. Nesaî onun hadîslerinin kavi degil, gevsek oldugunu söylemis. Aliy b e1-Medini ise; «Mün-kerü'l hadîstir.» demistir. Bu ihtilâflardan dolayi onun yalniz basina rivayet ettigi hadîsler kabul edilmez. Halbuki hadîsin isnadi muztarib oldugu gibi, metni de sazz ve mualleldir. Zîra mevsuk ravilerin Enes (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettikterine muhaliftir. Bu hadîs Hz. Enes'in bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Hulefâi Râ-sidin'den rivayet ettigi hadîse muhalif oldugu halde, kendisinin onunla istidlal etmesine imkân var midir? Nitekim Enesle sohbetleri oldugu bilinen râvilerden hiçbiri ondan böyle bir sey rivayet olundugunu bilmemektedir.

Enes (Radiyallahû anh) Basra'da yasardi. Hz. Muâviye Medine'ye geldikten sonra Enes (Radiyallahû anh) 'in onunla beraber bulundugunu söyleyen yoktur. Zahire göre beraber degildiler. Bu da Muâviye hadîsini reddeden bir delildir. Bir de Medine'lilerin ö-. teden beri mezhebi besmeleyi asikâr okumamakdir. Hattâ bazilarina göre besmele hiç okunmaz. Urvetü'bnü-z Zübeyr ki; yedi 'fakîhin biridir: «Ben imamlara yetisdim, onlar kiraete fatiha ile baslarlardi» demistir. Su halde sünnet bildikleri bir seyi yapan Muâviye (Radiyallahû anh) 'a itirazda bulunmalari ma'kul olur mu?

Büreyde hadîsini Dâre Kutnî ile Hâkim tahric etmislerdir. Bu hadîste Hz. Büreyde söyle demektedir;

ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana namaza durdugun .vakit Kur'an'a ne ile baslarsin?» dedi.

«— Besmele ile baslarim» cevabini verdim.

«— Tamamdir» buyurdular. Ancak hadîsin bütün senedleri hiçden i-barettir.

Câbir hadîsini yine Hâkim «el-Iklîl» nam eserinde tahric etmistir. Mezkûr hadîste Câbir (Radiyallahû arifi) , Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bana;

Namaza durdugun vakit ne okuyorsun, dedi, fatihayi okurum dedim, «besmele çek» buyurdular.» diyor.

Fakat bu emir besmelenin asikâre okunacagina delâlet etmez.

Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahû anh) hadîsini Hafiz Bûsencî tahric etmistir. Bu hadîste Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in onlara aksam namazini kildirdigi ve besmeleyi asikâre o-kudugu bildiriliyorsa da, hadîsin isnadi hakkinda söz edilmistir.

Talhatü'bnü Ubeydillah hadîsini yine Hakim «el-Iklîl» de Süleyman b. Müslim tarikiyle rivayet etmistir. Hadîste;

«Her kim Ummü'l Kur'ân'dan besmeleyi terkederse Allah'in kitabindan bir âyet terketmis demektir» buyurulmussa da, bu da besmelenin asikâr okunacagina delâlet etmez.
Abdullah b. Ebî Evfâ hadîsim Dâre Kutnî zayif bir isnadla tahrîc etmistir. Bu hadîste;
«Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir adam gelerek;
«— Ben Kur'ân'dan birsey anlamiyorum; bana ondan yetecek kadarini ögretiver, dedi. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'de ona demesini ögretti.» deniliyorsa da hadîs
hem zayif hem de besmelenin asikâre okunacagina delâlet etmemektedir.
Ebû Bekr Siddik (Radiyallahû an/ijhadîsim Hafiz Ebu‘1 Kaasim el-Gâf ikî, «el-Müselsel- adli eserinde tahrîc etmistir. Senedi meçhullerle doludur. Bu hadîste Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Cibril (Aleyhisselâm) 'dan, o da Isrâ fil (Ateyhisselâm) 'dan, o da Rabbü'l Âlemin hazretlerinden naklen Teftlâ hazretleri:
«Her kim namazinda fâtihay-i kitaba bitisik olarak besmeleyi okuna ben onun günahlarim affederim» buyurdu, deniliyor; Fakat hadîs hem zayif, hem de besmelenin asikâr okunacagina delâlet etmemektedir.
Mücâlid b. Sevr ile Bisr b. Muâviye hadîsini Hatîb tahrîc etmistir. Senedinde meçhuller vardir. Mezkûr hadîse göre, Mücâlid ile Bisr hazerâti Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)’e gelen hey'etler arasindaymislar. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve SelfemJ kendilerine «Yâ-Sin» i Ögretmis, Fatiha ile Muavvere-teyn sûrelerini okumus, Kur'ân'a baslarken besmele çekmelerini ve namazda onu asikâre okumalarini tâlim buyurmus. Bu hadîs te ihticaca sâ-lih degildir.
Hüseyin b. Urfuda hadîsini Ebû Mûsel-Medînî tahrîc etmistir. Hadîsin isnadinda meçhul râvîler vardir. Bu ha-dîste de Besûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Hüseyin'e:
«Namaza kalktin mi besmeleyi çek: Tâ ki fatihayi besmele ile bitirmis olasin!...» buyurmustur. Bu hadîs dahî istidlale sâlih degildir.
Ebû Mûse'I Es'arî hadîsine gelince: onu da Bûsencî tahrîc etmisse de isnadi hakkinda söz edilmistir. O da istidlale sa-lih degildir. Mezkûr hadîste; «Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) besmeleyi asikâr okurdu» denilmektedir.
Buhârî sarihi Aynî diyor ki: «Besmelenin namazda asikâre okunacagini bildiren hadîsleri rivayet edenler çoksa da, bu hadîslerin hepsi de zayiftir. Ve sahîh kitaplara alinmadiklari gibi, meshur müsned-lerde de bulunmamaktadirlar. Bunlarin ekserisini Hâkim ile Dâre Kutnî 'nin rivayet ettikleri görünür. Hâkim'in bu bâbda müsamahakâr davrandigini, zayif hattâ bazi mevzu' hadîsleri sahih diye kabul ettigini az yukarida gördük. Dâre Kutnî'ye gelince: o da kitabini garip, sâzz ve muallel hadîslerle doldurmustur. Onda nice hadîsler vardir ki; bu hadîsler baska yerde bulunmaz. Kavileri arasinda tarih kitaplari ile cerh ve tâ'dil kitaplarinda bile bulunmayan nice yalancilar, zayiflar ve meçhuller vardir ki: Amr b. Semr, Câbir b. Cû'fi, "Hasan b. Muhârik, Ömer b. Hafs Mekkî, Abdullah b. Amr b. Hassan, «yalan dagarcigi» lâkabi verilen Ebu's-Salt el-Heravî, Ömer b. Harun el-Belhî, Isa b. Meymun el Medenî vesaire hep bunlar meyânindadir. Böyîelerinin rivayet ettigi hadîslerle Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde Enes'ten rivayet ettikleri, ondan da birçok mevsuk imamlarin rivayette bulunduklari bir hadîse nasil muaraza edilebilir. O mevsuk imamlardan birisi Kata-d e 'dir ki; zamaninin en büyük hafizi idi. Ondan da hadîste Emîrü'l Mü'minin lâkabini alan Sû'be rivayet etmistir. Ümmet onu kabul ile telâkki eylemistir. Iste Buhârî bu kadar siddetli taassubu ve Ebû Hanîfenin mezhebine ifrat dereceye varan hücumlari ile beraber, kitab-i sahihine o zayif râvîlerden hiç birini koymamistir. Sahihinde tahrîc etmek için besmelenin asikâre okunacagini bildiren sahîh bîr hadîs bulabilmek ümidiyle pek çok mesakkatlere katlanmis, fakat böyle bir hadîs bulamamistir. Müslim de öyledir. O da bu bâbda hiçbir sey zik-retmemistir. Ikisi de bu bâbda sadece Enes hadîsini tahric etmislerdir ki; o da besmelenin gizli okunacagina delâlet eder. Sayet: Sen; «Onlar her sahih hadîsi kitaplarina almayi iltizam etmemislerdir. Binâenaleyh kitaplarina almadiklari sahîh hadîsler meyâmnda besmelenin asikâre o-kunacagini bildiren sahîh hadîsleri de terk etmis olabilirler» dersen ben de derim ki: Bu sözü ancak muannitler yahut saskinlar söyleyebilir. Çünkü besmelenin asikâre okunmasi meselesi en güzide ve fikhin en müskül, en münâkasa götüren, kitaplarda en çok yer alan mes'elelerinden biridir. Insanin Buhârî'nin kendi sartina uygun veya yakin böyle bir hadîs bulmus olsa, kitabini ondan hali birakmayacagina insanin Allah'a

müekked yeminler verecegi geliyor. Buhar î'nin böyle bir hadîs buldugu halde kitabina almadigini teslim etsek iste Ebû Dâvud, iste Tirmizî, iste Nesaî ve îbni Mâce!... Bu zevatin kitaplarinda sakîm ve zayif senetli hadîsler yer aldigi halde, besmelenin asikâr okunmasina dâir hiçbiri bir tek hadîs tahrîc etmemistir. Eger bu zevat nazarinda o hadîsler tamamiyle hiçten ibaret olmasaydi, onlari birakmazlardi; içlerinden yalniz Nesaî bir tek Ebû Hüreyre hadîsi rivayet etmistir. Sözde bu hadîs muhâliüerce o rivayetlerin en kuvvetlisidir. Halbuki az yukarida biz onun da birçok vecihlerden zayif oldugunu beyân ettik. Eger besmelenin asikâre okunacagini bildiren hadîsler, gizli okunacagini bildiren hadîslere birkaç ve-cihle tercih edilirse:

Bu vecihlerden birincisi: Kavilerin çoklugudur. Çünkü gizli okunacagini bildiren hadîsleri sahabeden yalniz iki kisi rivayet etmistir. Onlar da Enes b. Mâlik ile Abdullah b. Mugaf iel-dir. Asikâre okunacagini bildiren hadîsleri ile yukarida arzettigimiz sekilde yirmibirden fazla sahâbî zikretmistir.

Ikincisi gizli okunacagini bildiren hadîsler nefiy bildirmekte; asikâre okunacagini bildirenler ise; ispata sehâdet etmektedir. Ispat nefye ter-cîh edilir.

Üçüncüsü Ene s'den filcümle besmeleyi inkâr ettigi rivayet o-lunmustur. Imam Ahmed ile Dâre Kutnî 'nin rivayet ettikleri Saîd b. Zeyd, Ebû Seleme hadîsinde Enes 'e sordum, Resûlüllah (SaîtaUahü Aleyhi ve SeUem) besmele çeker de fatihayi ondan sonra mi okurdu, dedim. Enes; Sen bana bellemedigim bir seyi soruyorsun; yahut; Senden Önce bunu bana soran olmadi, cevabim verdi.» deniliyor. Dâre Kutnî; Bu hadîsin isnadi sahihtir diyor, dersen, ben de derim ki:

Birinci vechin cevâbi sudur: Hâvilerin çokluguna itimad ancak delîl sahih olduktan sonradir. Besmelenin asikâre okunacagmi bildiren hadîsler içinde ise, sahih ve sarîh bir tek hadîs yoktur. Fakat gizli okunacagini bildiren hadîsler böyle degildir. Onlar sahîh, sarîh, ve sabit hadîsler olup, sahîh kitaplarla ma'ruf müsnedlerds ve meshur Sünen eserlerinde tahrîc edilmislerdir. Bununla beraber Hanefîlerden bir cemâat râvilerin Çoklugu sebebiyle tercihe de kail degillerdir.

Ikinci vechin cevâbi: Söyledigin sehadet meselesi nefiy suretinde o-lursa mânâsi ispat çikar. Maamafih bu mesele ihtilaflidir. Bâzilarina göre, Nefiy ile ispat müsavidir. Bir takimlari nefiy ispata tercih edilir, demislerdir. Bazilari da bunun aksine kaildirler.

Üçüncü vechin cevâbi: Hz. Enes'in inkâri sahih eserde kendisinden rivayet edildigi sabit olan hadîse mukavemet edemez. Ihtimal ki Enes (Radiyallahû anh) yasinin geçkin olmasi sebebiyle soruldugu an hadîsi unutmustur. - Böyle haller çok vuku' bulmustur. Nitekim bir gün kendisine bir mesele soruldugunda: «Hasan'a gidin de ona sorun. Çünkü o bellemistir. Biz unuttuk,» cevabini vermis. Böyle bir hadîsi belleyip de sonradan unutan nice zevat vardir. Ihtimal ki soran zat, besmeleyi çekmek namazda lâzim mi, degil mi anlamak istemistir. Bu takdirde onun asikâre veya gizli okunacagindan bahis yoktur.

Eger: Bu hadîslerin aralari bulunur, Enes (Radiyallahû anh) uzak oldugu için isitmemistir. Bir de o zaman kendisi çocuktu denilebilir, dersen ben de derim ki; Bu söz merduddur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm vefatinda ise, yirmi yaslarinda bulunuyordu. Binâenaleyh Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin arkasinda tam on sene namaz kilar da besmele çektigini nasil isitmez. Bu ihtimalden uzak, hattâ müstahîldir. Sonra Hz. Enes, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde hadîs rivayet etmistir. Ebû Bekr ve Ömer zamanlarinda tam erkeklik çagma ermis; Osman zamaninda ise olgunluk devresine vardigi v,e hadîs rivayet ettigi halde bunu nasil duymamis olabilir?

Hâzimi «en-Nâsih Ve'1-Mensûh» nam eserinde; «Besmelenin asikâre okunacagini bildiren hadîsler sahîh bile olsalar, bizim rivayet ettigimiz hadîsle nesh edilmislerdir.» demis ve Ebû Dâvûd tarikiyle Sâid b. Cübeyr 'den rivayet edilen su eseri ileri sürmüstür. Saîd: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) besmeleyi Mekke'de iken asikâre okurdu. Mekke'liler Müseylemetü'r-Rahmân'a taparlardi. Muhammed, Yemâme'nin ilâhina tapiyor, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) besmeleyi gizli okumaya me'mur oldu. Bir daha vefatina kadar onu asikâre okumadi» demistir. Eger bu hadîs mürseldir, dersen, ben de derim ki:

Evet mürseldir. Lâkin Hulefâ-i Râsidin hazerâtmin fiilleri ile kuvvet bulmustur. Çünkü onlar Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in son zamandaki umurunu en iyi bilen zevattir. «et-Tevhîd» sahibine sasarim!

Nasil ölüp ta besmelenin asikâre okunacagina dair birçok hadîsler vârid olmustur. Halbuki Resûl-ü Ekrem (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) 'in onu gizli okudugunu sarahaten bildiren yalniz iki rivayet vardir. Biri Ibni Mugaffe1'dendir ve zayiftir. Digeri Enes 'dendir ve o da ihti-cacdan sükûtunu îcab ettirecek derecede mualleldir, diyebilmistir. Bu olsa olsa basiretsizlikten ve bâtil olan ifrad derecedeki asabiyetin siddetindendir. Yukarida hakki bildikleri halde zulmeden mutaassiplarin halini görmüstün, onlar hakka karsi göz yummuslardir. Bundan daha acaip olmak üzere, bazilari bu fende yedi tülâ sahibi olduklarim iddia ederler. Bu adam nasil oluyor da besmelenin asikâr okunacagim ispat edenlerin hadîsle amel alettâyin lâzimdir, diyebiliyor. Bu adam nasil cesaret edip te kabulden imtina ettigi bu söz kendinden sâdir olabiliyor. Ona göre, besmelenin asikâr okunacagini gösteren hangi hadîs sahîh olmustur ki bu sözü söyleyebiliyor!»

5- Besmele Kur'an'dan midir, degil midir meselesini yukarida kisaca arzetmistik. Sahîh kavle göre Hanefîler'ce. besmele Kur'ân'dandir. Çünkü mushafin iki kapagi arasina vahiy ile yazilan her seyin Kur'ân-i Ke-rîm'den olduguna bu ümmetin ulemâsi icma' etmislerdir. Besmele de o yazilanlar meyânindadir. Buna binaen besmele Kur'ân niyeti ile okunursa Imam Azam'a göre farz olan kiraet eda edilmis olur. Çünkü besmele Kur'an'dan bir âyettir. Hanefiyye ulemâsindan bazilarina göre: Yalniz besmele ile farz olan kiraet eda edilmis olmaz. Çünkü besmelenin tam bir âyet olup olmadigi ihtilaflidir. Evzâî'nin ; «Allah Teâlâ, Kur'ân'da besmeleyi yalniz Nemil sûresinde inzal buyurmustur; o tam bir âyet degildir.» dedigi rivayet olunur. Bu suretle besmelenin tam bir âyet olup olmadigi hususunda sekk hasil olmustur. Binâenaleyh sekkle kiraet caiz degildir. Kur'ân kasti ile cünüp, hayz ve nifasli kimselerin besmeleyi okumalari haramdir. Kerhî 'nin rivayetinde kiyasen mesele zahirdir. Çünkü o rivayete göre cünüp ve emsali kimselere yarim âyet okumak da haramdir. Tahavî rivayetine göre de haramdir, zîra besmelenin tam bir âyet olmasi ihtimali vardir. Binâenaleyh mezkûr kimselerin onu okumalari ihtiyaten haramdir. Hanefîye ulemâsinin muhakkikleri buna. kaildirler. Ibni'l -Mübarek ile Dâvûd-u' Zahirî ve ona tâbi' olanlarin kavilleri de bu oldugu gibi, ayni kavil Imam Ahmed b. Hanbe l'den dahi nassen rivayet olunmustur.

Ulemâdan bazilarina göre: Besmele Kür'ân'dan degildir; yalniz Nemil süresindeki besmele, oradaki âyetin bir cüz'üdür. Imam Mâ1ik'in kavli bu oldugu gibi Hanefîler'le Hanbelîler'den bazilari da buna kail. olmuslardir.

Bir takim ulemâ besmelenin her sûreden bir âyet veya yarim âyet oldugunu söylemislerdir,. îmam Safiî ile ona muvafakat edenlerin meshur kavli budur. Imam Safiî 'den diger bir rivayete göre besmele" yalniz Fatiha, sûresinin ilk âyetidir; diger sûrelerin ilk âyeti degildir. Sûre baslarina yazilmasi ve sûrelere onunla baslanmasi, onunla te-berrük içindir.

Tahâvî: Resûlüüah (SallaUahü Aleyhi ve Selîem) 'in besmeleyi asikâre okumadigi, sabit olunca onun Kur'ân'dan da olmadigi sübut bulmustur. Kur'ân'dan olsaydi onu da Kur'ân gibi asikâre okurdu. Görül-müyormu ki, Kur'ân'm sair yerleri gibi Nemil süresindeki besmeleyi â-sikâre okumak vâcibtir. Çünkü oradaki besmele Kur'an'dandir. Hem besmelenin teavvuz ve iftitah gibi gizli okunmasi sabit olmustur. Biz o-nun mushafta gerek Fatiha, gerekse diger sûrelerin baslarina yazildigxni görmekteyiz. Fâtiha'dan baska yerlerde âyet olmayinca Fâtiha'dan da â-yet olmadigi sübût bulur» demistir.

Imam Sâfiî'nin: «Besmele her sûreden bir âyettir, dedigi rivayet olunur. Safiî 'den önce bunu söyleyen yoktur. Selef arasindaki hilaf yalniz besmelenin fatihadan olup oimamasi hususunda idi. O-nun baska sûrelerden bir âyet oldugunu söyleye.

Tahkîkâ göre: Besmele Kur'ân'dandir. Fakat hiç bir sûreden degil, tek basma indirilmis bir âyettir. Onun için de her sûrenin basinda ayri ayri okunur. Nitekim «Kevser» sûresi indigi vakit Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz onu okumustur. Bundan dolayidir ki; Hâfizuddîn Nesefî; «Besmele Kur'ân'dan bir âyettir, sûrelerin arasini ayirmak için indirilmistir, demistir- Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'dan rivayet edildigine göre Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) besmele indirilmezden önce sûrenin nerede bittigini bilmezmis. Bu hadîsi Ebû Dâvûd ile Hâkim tahrîc etmislerdir. Hâkim onun Buhârî ile Müs1im'in sartlarina uygun oldugunu söylemistir.

Eger besmele her sûrenin basindan bir âyet olmasa Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) onu «Kevser» sûresinin basinda okumazdi, dersen, ben de derim ki:

Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in okumasinin buna delâlet ettigini kabul edemeyiz. Bilâkis, onun ayri bir âyet olduguna delâlet e-der. Vahiy hadîsi de bunu gösterir. O hadîste:
Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e melek gelerek «Oku» dedi. Resûl-ö Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
- Ben okumak bilmem mukabelesinde bulundu, bu üç defa tekerrür etti sonra melek ona dedi eger besmele her sûrenin ilk âyeti olsaydi melek te evvelâ onu okurdu.»

14- Besmele Berae'den Maada Her Sürenin Basindan Bir Âyettir Diyenlerin Delil Babi

53- (400) Bize Alî b. Hucr es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi M): Bize Ali b. Müshir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhtar K Fülfül, Enes b. Mâ-lik'den naklen haber verdi. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe de rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki): Bize Ali b. Müshir, Muhtar'dan, o da Enes'den, naklen rivayet etti. Enes söyle demis:
Bir gün Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) aramizda idi. Biraz uyku Jtestirdi, sonra gülümsiyerek tasini kaldirdi. Biz, niye güldün yâ ResûIüllah dedik:
— «Demin bana bir sûre indirildi» buyurdu. Arkasindan sunu okudu: «Rahman ve Rahîm olan Allanin adiyle : Gerçekten Biz sana Kevseri
verdik. O halde. Rabbin Için -namaz kil. Kurban kes! Sana düsmanlik eden yok mu! Iste ebter odur!...» Sonrû': Kevser nedir bitirmisiniz? dedi. Biz:
— «Allah ve Resulü bilir» cevabini verdik.
— «O Rabbim Azze ve Cellenin bana va d ettigi bir nehirdir. Onun üzerinde peke ok hayir vardir. O bîr havuzdur; Kiyamet gününde ümmetim ona gelecektir, kablari yildizlarin sâyisincadir. Derken içlerinden,bir kul çikarilip atilacak. Bunun üzerine,ben Yarabbi! O benîm ümmeti m dendir dIyece-gIm: Allah Tealâ: ümmetinin senden sonra ne bid'atlar îcad ettigini» sen bilmezsin! diyecek.
"îbni Hucr, kendi hadisinde: «MesciddV'bizim aramizda iken» ve «O kulun senden sonra.ne bid'atlar ettigini» cümlelerini ziyade eyledi.

(:..) Bize Ebû Küreyi; Muhammed b. d-Alâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Fudayl, Muhtar b. Fülfül'den naklet*.haber yerdi. Demis ki: Enes b. Mâlik'i sunu söylerken isittim:
«ResûIüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellent) 'i biraz uyku kestirirken gördüm» ve hadîsi Ibni Müshir rivayeti gibi. nakletmis,- yalniz o:
«Rabbim Azze ve Celle'nin cennette bana va d ettigi bir nehirdir, üzerinde bir havuz vardir» demis «Kaplari yildizlarin adedincedir» cümlesini zikretmemis.
Igfâe: Uyku kestirme, sekerleme'yapma mânâlarina gelir.Çesulüllah (Sallallctfiü Aleyhi ye Seüem) 'e ekseriyetle vahiy bu halde gçlirdi. Sahihi. Müslim sarihlerinden Ubbi'ye göre; igfâe'den murad: ResûIüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in konusulanlardan yüz çevirmesidir. Vahyin gelis sekillerini «Kitabu'1-Iman» da görmüstük. Havzu "Kevser hakkinda dahi evvelce söz geçmisti.
Sâni': Bugzeden, düsmanlik yapan mânâsina gelir. -Ehter; Kuyrugu kesilmis demektir. Bundan murâd zürriyeti ve tâbi'leri kalmayan demektir. Bâzilari Ebter'in liâr- türlü hayirdan kesilmis hayirsiz mânâsina geldigini söylerler.
Müfessirlerin beyânina göre Kevser sûresi' Âsb. Vâi1 ve emsali müsrikler hakkinda nazil olmustur. Bunlar Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)e bugzeder, ebter demek küstahliginda bulunurlardi.-Kevser bu hadîste «Cennette bir nehirdir» diye tefsir bayur-ulmastur. Müfessirler, onun daha baska mânâlara geldigini de söylemislerdir. Mezkûr mânâlarin içersinde en ziyade göze çarpani, çok hayir ifade etmesidir.

Hadis-i Serif Su Hükümleri Ihtiva Eder:

1- Bazi ulemâ sûre baslarindaki besmelenin Kur'ân-i Kerîm'den olduguna, bununla istidlal ederler. Nevevî'nin beyânina göre Müs1im'in bu hadîsi burada zikretmesinden maksadi, besmelenin Kur'ân'dan oldugunu göstermektir.
2- Mescidde ve baskalari huzurunda uyumak caizdir.
3- Büyük bir. zata tâbi' olanlarin, onun gülümsedigini veya yeni bir sey zuhuruna delâlet eden bir hareketini gördükleri vakit sebebini sormalari müstehabdir.
4- Hadîs-i serif Havz-i Kevser'in mevcudiyyetine delildir. Müslüman a onun varligina inanmak gerekir. Bu husustaki hadîsler insallah kitabin sonunda görülecektir.
«Sen onlarin senden sonra ne bIdâtlar îcat ettiklerini bilmezsin» cümlesinin izahi taharet bahislerinin bas taraflarinda görülmüstü.

15- Namaz Kilanin Ihram Tekbirinden Sonra Sag Elini Sol Elinin Üzerine Bagliyarak Göbeginin Üstüne ve Gögsünün Altina Koymasi, Secdede Ise Ellerini Omuzlari Hizasinda Yere Dösemesi Babi

54- (401) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affân rivayet etti (Dedi ki): Bize Hemniam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Cübâde rivayet etti. (Dedi ki): Bana Abdülcebbar b. Vail, Alkametü'bnü Vâil ile bir aza d ularindan, o da Vâil b. Hucr'dan naklen rivayet etmisler ki, Vâil, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) namaza baslarken ellerini kaldirdigini görmüs, tekbir almis (Hemmâm Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'in ellerini kulaklarinin hizasina kadar kaldirdigini göstermis) sonra elbisesine sarinmis, sonra sag elini sol eli üzerine koymus; rükûa varmak isteyince ellerini elbisesinden çikarmis, sonra ellerini kaldirmis; sonra tekbîr alarak riikûa varmis, Semiallattü Ü-men ha mi deh dedigi zaman yine ellerini kaldirmis, secdeye gittiginde ellerinin arasma secde etmis.
Buhârî'di bu bâbda Seh1 b. Sa'd (Radiyallahû arih) 'dan su hadîs rivayet edilmistir:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda insanlara namaz kilarken sag ellerin sol elleri üzerine koymalari emrolunurdu» gerek Buhar î'nin, gerekse Müslim'in buradaki hadîsinde ellerin baglanacagi yer tam tesbit edilmemisse de Vâi1 hadîsinin Ebû Dâvûd ile Nesâi rivayetlerinde; «Sonra sag elini sol elinin ü-zerine, kolun bilek kismina bagladi» denilerek ellerin baglanacagi yer gösterilmistir. Hadîsi îbni Huzeyme ile diger imamlar sahih bulmuslardir. Namazda el baglama meselesi bir kaç yönden tetkik edilebilir:
1- Ellerin baglanip baglanmiyacagi ihtilaflidir. Hanefîlerle, Sâfiî-lere göre eller baglanir. îmam Ahmed b. Hanbel ile ishâk'm ve ekseriyetle ulemânin kavilleri de budur. Ashâb-i kiramdan A1i b. Ebü Tâ1ib ile Ebû Hüreyre (Radiyallahû arthûma) 'nin tabiînden Ibrahim, Nesaî ve Süfyan-i Sevrî'nin mezhebleri de budur. îbnül Münzir bu kavli îmam Mâlik 'ten de rivayet etmistir. «el-TevhSd» nam eserde Saîd b. Cübeyr, Ebû Miclez, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, îbni Cerîr ve Davûd-u Zahirî ile Ashâb-i kiramdan Ebû Bekr ve Aise (Radiyallahû anhûma) nm ve keza Cumhur-u ulemânin buna kail olduklari zikrediliyor. Tirmizî: «Sahabe ile Tabiîn hazerâti ve onlardan sonraki ulemâ bununla amel etmislerdir» demistir. Yine îbnû'l-Münzir î'nin rivayetine göre Abdullah b. Zübeyr, Hasan-i Basrî ve îbni Sîrin (Radiyallahû anhûm) namazda ellerini yanlara salarlarmis. Imam Mâlik 'den meshur olan rivayet de budur. Ona göre namaz uzun sürerse istirahat için sag eli sol el üzerine koymak ca-izdir. Leys Ibni Sa 'd'in mezhebi de budur. Evzâî'ye göre namaz kilan kimse ellerini baglamakla yana salmak arasinda muhayyerdir.
Hanefîler buradaki Müs1im hadîsinden maada Buhârî rivayeti ile Ebû Dâvûd, Nesaî ve Îbni Mâce 'nin tahrîc ettikleri Abdullah îbni Mes'ud hadîsi ile D.âre Kutnî'nin tahrîc ettigi Ibni Abbâs ve Ebû Hüreyre rivayetleri ile de istidlal ederler. Mezkûr rivayetlerin her birinde namazda el baglanacagi beyân edilmektedir. Hattâ Ibni Mes'ud hadisinde; Hz. Ibni Mes'ud'un namazda sol elini sag elinin ü-zerine bagladigi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görünce 0-nun sag elini sol elinin üzerine koydugu tasrih edildigi gibi, Ibni Abbâs hadîsinde de; «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Biz Peygamberler cemaati namazda sag ellerimizi sol ellerimiz üzerine baglamakla me'muruz, buyurdular» denilmektedir. Yalniz bu hadîs zayiftir.

2- Ellerin nasil baglanacagi meselesi dahi ulemâ arasinda mevzuu bahis olmustur. Bunun sifati sag avucunun içini sol bilegin üzerine koymak ve bilegi avucun ortasinda bulundurmaktir. Isbîcabî'nin Ebû Yûsuf'tan rivayetine göre, sag elle sol elin bilegi tutulur. Imam Muhammed dahi ellerin böyle baglanacagini ve bilegin avucun ortasina gelecegini söylemistir. «el-Müfîd» nam eserde sol elin bilegi sag elin bas ve küçük parmaklan ile tutulur diyor ki muhtar olan da budur. «ed-Dirâye» de sol bilegin büküntüsü, sag elin avucu ile tutulur denilmistir. Imam Safiî ile Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri budur. Imam Ebû Yûsuf ile Imam Muhammed 'den bir rivayete göre, sag elin orta parmaklari bil»gin üzerine uzunluguna yatirilir. Bilek bas ve küçük parmaklarla tutulur. Ulemâmizdan birçoklari bu kavli benimsemislerdir.

3- Ellerin nereye baglanacagi ihtilaflidir. Hanefîlere göre; göbegin altina, Sâfiîlere göre gögsün üstüne baglanir. Sâfiîlerin «el-Hâvi», «el-Vasît» nam eserlerinde ellerin gögsün altina baglanacagi bildirilmistir. Imam Safiî (Rahimehullah) Ibni Huzeyme 'nin «Sahîh» inde Hz. Vâi1 b. Hucr'dan rivayet ettigi su hadîsle istidlal eden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kildim. Sag elini sol eli üzerine baglayarak gögsü üzerine koydu». Nevevî «el-Hülâsa» adli eserinde bundan baska delil zikretmedigi gibi, Seyh Tâkiyiddîn dahî «el-Imam» nâm eserinde bundan baska birsey söylememistir.

Hanef ilerden «el-Hidâye- sahibi Burhaneddin Merginanî: Ulemâmiz bu meselede Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) In sag eli sol eli üzerine baglayarak göbegin altina koymak sünnettir, hadîsi ile ihticâc etmislerdir» diyor. Ancak Aynî bu hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e isnadinin dogru olmadigini, bu sözü Hz. Ali 'nin söyledigini beyanla her iki vechin caiz olduguna isaret ediyor.

4- Ellerin ne zaman baglanacagi meselesine gelince; bu bâbda esas sudur: Içersinde mesnûn zikir bulunan her kiyam halinde eller baglanir. Zikr-i mesnûn bulunmayan kiyamda eller salinir. Binâenaleyh kunut duasi okurken ve cenaze namazi kilarken eller baglanir. Fakat Rükû'dan dogrulduktan sonra ve bayram tekbirlerinin arasinda eller yanlara salinir, sahih olan budur. Ebû Ali En-Nesefî ile îmam Ebû Abdullah ve diger bazi zevata göre, Zikr-i mesnûn bulunsun bulunmasin her kiyamda mutlak surette eller baglanir.

5- Elleri gögsün üzerine veya göbegin altina koymanin hikmeti ta'zimdir. Elleri gögsün üzerine koymak sünnettir, diyenler bunun husûa daha münâsip oldugunu söylerler ve; «Bunda îman nurunu muhafaza vardir. Binâenaleyh elleri göbegin altina baglayip ta avret mahallini isaret etmektense bu sekil daha münâsiptir» derler. Hanefîler ise göbegin altina koymak daha ziyâde ta'zim ifâde eder. Namaz kilani ehl-i kitaba benzemekten uzaklastirir. Avret mahallini örtmege ve elbiseyi düsmekten muhafazaya vesile olur. Nitekim hükümdarlar huzuruna girerken dahî ayni sekilde hareket etmek âdettir. Bir de elleri gögse baglamak kadinlara benzemektir. Binâenaleyh elleri gögse degil, göbegin altina koymak sünnettir.» derler.

16- Namazda Tesehhüd Babi

55- (402) Bize ZÜheyr b. Harb ile Osman b. Ebî Seybe ve îshâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Ishâk bize haber verdi tâbirini kullandi. Ötekiler; Bize Cerîr Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti, dediler. Abdullah sunu söylemis: Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasinda namaz kilarken «Allah'a selâm, filâna selâm» derdik. Bir gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize sunlari söyledi:

«Hiç süphe yokki; selâm Âllahm kendisidir. Binaenaleyh biriniz namazda oturdugu vakit;

Bütün tehiyyeler, salavât ve tayyibât Allah'adir selâm sana ey nebiy Allah'in rahmet ve bereketleri de senin üzerine olsun. Selâm bize ve Allah'in sâlih kullarina!... desin Çünkü bunu dedi mi, bu söz gökte ve yerde Allah'in her salih kuluna isabet eder Bundan sonra;

Ben Allahtan baska ilâh olmadigina sahadet ederim. Ben Muhammed'In Allah'in kulu ve Resulü olduguna da sahadet ederim: (desin) bundan sonra diledigini istemekte muhayyerdir.

56- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile îbni Bessâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be Mansûr'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti (yalniz) sonra diledigini Istemekte serbesttir, cümlesini söylemedi.

57- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin el-Cû'fî Zâide'den, o da Mansûr'dan bu isnadla yukaridakilerin hadîsleri gibi rivayette bulundu. Bu hadîste «sonra diledigini yahut sevdigini istemekte muhayyer kalsin» ibaresini zikretmistir.

58- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye A'mes'den, o da Sakîk'ten, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan naklen haber verdi. Abdullah: «Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seltem) 'le birlikte namazda oturdugumuz vakit...» diyerek Mansûr'un hadisi gibi rivayette bulunmus ve hadîsin sonunda sonra dua etmekte serbesttir» demis.

59- (...) Bize Ebû Bekr b. EM Seybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Nuaym rivayet etti. (Dedi ki): Bize Seyf b. Süleyman rivayet etti. Dedi ki: Mücâhid'i, bana Abdullah b. Sahbera rivayet etti, derken isittim. Demis k i:Ibni Mes'ud'u söyle derken isittim:
Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) avucum avuçlari arasinda oldugu halde Kur'ân'dan bir sûre ögretir gibi tesehhüdü ögretti. Ibni Mes'ud Tesehhüdü yukanki râvilerin naklettikleri tarzda rivayet etti.
Bu hadîsi bütün sünen sahipleri muhtelif lâfizlarla muhtelif râviler-den tahrîc etmislerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlasildigina göre: Ashab-i kiram namazda oturduklari vakit «Esselâmü Alâllah» yani selâm Allah'a «Esselâmü ala Fulân» yani filâna selâm derlermis. Bununla melâikeyi kas-dettikleri îbni Mâce'nin bir rivayetinde tasrîh edildigi gibi, Ismai1î tarikiyle Ali b. Müshir 'den rivayet edilen diger bir hadîsde de «Melekleri sayardik», baska bir rivayette «Meleklerden Allah'in diledigi kadarini sayardik» denilmistir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hale muttali olunca; ashabin bu yanlis hareketlerini tashih ederek namaz oturuslarinda «ettehiyât» okumalarini kendilerine ögretmistir. Çünkü selâm her nevi âfet, kusur ve ayiptan beri olmak manasinadir. Bunlarin maliki Allah-i ZülcelâTdir. Su halde Ashab-i Kiram «Selâm Allah'a» demekle Allah'in verdigi bu ihsani ona iade etmis sayilmislardir. Bu cümleyi Hattâbî söyle tefsir ediyor: «Selâmdan murad, selâmin sahibi olan Allah'tir, binâenaleyh «Esselâmü alâllah» demeyin, zîra selâm Allah'tan baslar ve yine Allah'a döner».
Nevevi: , Bunun manasi sudur, selâm Allah Teâla'nin isimlerinden bir isimdir. Yani her türlü noksanliklardan salim olan mânâsina gelir. Bazilari «velî kullarina selâmet bahseder, bir takimlari da onlara selâm veren mânâsina geldigini söylemislerdir. Daha baska türlü tefsir edenler de vardir» demistir.
Ibnü'l Enbârî: Resûlttllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kelimeyi kullari hakkinda kullanmalarini ashabina emretmistir. Çünkü selâmete muhtaç olan ancak kullardir. Allah Teâlâ hazretlerinin böyle bir seye ihtiyaci yoktur, demektedir. Hadîsin muhtelif rivayetlerinden tehiyyatin her oturusta okunacagi anlasilmistir.
Tahiyyât: Tahiyyenin cem'idir. Tahiyye; selâm demektir. Baka azamet, mülk ve her türlü âfet ve noksanliklardan selâmet mânâlarina geldigini söyleyenler de vardir. Hattâbî'nin beyanina göre; «et-Tahiyyât» hususî bir takim kelimeler olup bunlarla Araplar hükümdarlarini selâmlarlardi. Fakat onlar Resul-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in talim buyurdugu elfaz olmayip, «Sabah serifler hayir olsun» «Lanet görmiyesin» gibi sözlerdi. Bu gibi sözlerle Allah Teâlâ'ya senada bulunulmayacagi için onlar terk edilmis, yerlerine ta'zim ifade eden sözler konulmustur. Enes (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunduguna göre, Selâm, Mümin, Müheymin, Aziz, Cebbar, Ehad ve Samed gibi isimler Allah-u Teâlâ'nin Esma-i hüsnasindandir. Iste Allah'a tahiyyât bu gibi isimlerle yapilacaktir. Tahiyyâttan murat da bunlardir.
Salâvat: Salâtm cem'idir. Bundan murad namazlardir. Ezherî'ye göre; salâvât ibadetler demektir. Seyh TakIyüddin:
«Ihtimal salavâttah murad: ma'lûm namazlardir. Ve cümle söyle takdir edilir. Bu namazlar Allah için vâcibtirler;

onlarla Allah'tan baskasi kastedilemez, yahut murad bizim kildigimiz namazlarin ihlâsim, yani sirf Allah rizâsi için kilindigini haber vermektir» diyor. Maamafih salavâttan rahmet de murad edilmis olabilir. Bu takdirde mânâ, rahmeti lütfü ihsan eyleyen ancak Allah'tir» demek olur.

Tayyibât kelimesi, tayyibenin cem'idir. Tayyibe güzel, temiz ve he-lâlhos mânâsina gelir. Burada ondan güzel sözler Allah Teâlâ'yi sifatlarina lâyik sekilde senaya elverisli sözler kastedilmistir. Yine Seyh Takiyyüddin'e göre tayyibâti güzel sözlerden daha umumî bir mânâda kullanmak evlâ olur. Yani tayyibât, bilcümle güzel sözler, git-zel fiiller ve güzel sifatlar mânâsina alinmalidir. Hâfizüdditi Nesefi (Rahimehullah); Tehiyyât sözle yapilan ibâdetler, salavât filî ibadetler, tahiyyât da mâlî ibadetlerdir, demistir.

Kaadi Beyzâvî salavât ile tayyibât kelimelerinin tahiyyât üzerine matuf, yahut salavât kelimesinin haberi mahzuf bir mübteda 0-labilecegini söylemistir. Fakat Aynî salâvat ve tayyibât kelimelerinin ayri ayri haberleri mahzuf birer müptedâ olduklarini tercih eder. Bu takdirde mânâ:

«Salavat Allah'a mahsustur; tehiyyât da Allah'a mahsustur» demek olur; ve bu iki cümle üzerine affedilir.

Nevevî: cümlesindeki selâm lâfzinin iki yerde de eliflâmli ve eliflâmsiz okunabilecegini, ancak eliflâmla okunmasinin efdal olacagini kaydetmistir. Bu lisan itibari ile caiz olmakla beraber Ibni Mes'ud hadîsinin hiç bir tarîkinde mezkûr kelime eliflâmsiz rivayet edilmedigi için, namazda caiz degildir. Namazda bu kelime daima eliflâmli okunur. Yalniz hadîsin Ibni Abbâs rivayetinde selâm kelimesi eliflâmsiz zikredilmistir.

Tahiyyât okurken: «Bilcümle tahiyyeler salâvat ve tayyibât Allah'a mahsustur, dedikten sonra, birdenbire hitap gaipten muhataba çevrilerek;

«Selâm sana ey Peygamber» seklinde ifade edilmesi dikkate sayandir. Zira cümle gaibe hitapla baslamis ve Peygamber'e de selâm denilerek yine gaibe hitapla sona erebilirdi. Bu nükteye Tiybî (. - 743) su cevabi vermistir:

«Biz Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemy'va lâfzina aynen sahabeye ögrettigi sekilde tâbi oluruz. Ehl-i irfanin tarikati üzre söyle de denilebilir; Namaz kilanlar tahiyyât ile Melekût kapisinin kendilerine a-çilmasini niyaz ettikleri vakit «Hayyi-lâyemût» olan Allah-ü Zülcelâl'in harîmine girmelerine izin verilir de, münâcaat sebebiyle feraha kuvu-surlar. Iste bunun Nebiy-i rahmet olan Peygamberi Zîsan (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) ve ona tâbi olmak sayesinde meydana geldigi kendilerine ten-bih buyurulmustur. O halet içersinde mü'minler baktiklari vakit habîbin hareminde habîbi karsilarinda görürler de; Selâm sana ey Peygamber, Allah'in rahmetleri ile bereketleri de sana!... diyerek ona yönelirler.»

Yine Tiybî 'nin beyânina göre buradaki selâm kelimesinin eliflâmli, yani nia'rife olarak zikredilmesi ya ahd-i zihnî, yahut ahd-i haricî içindir. Ahd-i zihnî takdirine göre mânâ sudur: Geçen peygamberlere tevcih buyurulan su selâm sana da tevcih edilmistir. Ey Peygamber-i Zîsan! Geçen ümmetlerin sülehâsina tevcih edilen bu selâm, bize ve bil cümle din kardeslerimize de teveccüh etmistir.

Ahd-i haricî takdirine göre buradaki selâm, Teâlâ hazretlerinin

«Allah'in seçtigi has kullarina da selâm olsun» âyet-i kerîmesine isârettir. Eliflâmm cins için olmasi da muhtemeldir. Bu takdirde mânâ hakikatim ve kimden sadir olup kime gittigini herkesin bildigi selâm hem sana, hem bize olsun demektir. Berekât, bereketin cem'idir. Bereket her seyin çok hayri demektir. Tiybî'ye göre, bereket ilâhî hayrin her seyde sübût bulmasi demektir.

«Selâm bize ve Allah'in salih kullarina» cümlesinden murad namaz kilmakta olan imam, cemâat ve meleklerdir.

Salih: Gerek Allah Teâlâ'nin, gerekse kullarinin haklarina riâyet eden kimsedir. Salâh bir seyin kemal-i hali üzere istikâmetidir. Ziddina fesâd derler. Hakikî salâh ancak âhirette olacaktir. Bazan dünyevî hallerde salâh ile vasiflanirsa da; bunlar hiçbir zaman fesad saibesinden hâli kalamazlar. Hâlis salâh âhirete ve bahusus peygamberlere münhasirdir.

Hadîsteki cümlesi cümleleri arasina sikistirilmis bir cümle-i mu'terizedir. Mezkûr cümle Allah'in kullarini, bilhassa meleklerini birer birer sayamayacaklarini; fakat «Allah'in sâlih kullari ifâdesi ile bütün meleklerin ve sair sâlih kullarin ifade edilmis olacagini bildirmek içindir. Bu cümle Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'e mahsus olan «cevâmiu-1-kelim» dendir.

Hadîsten çikarilan hükümler insallah bundan sonraki Ibni Abbâs rivayetinin serhinde görülecektir

60- (403) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Mu hamme d b. Bumh b. el-Muhacir dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Ebu'z - Zübeyr'den, o da Saîd b. Cübeyr ile TâvusMan, onlar da Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi ki, Ibni Abbâs söyle demis:
«Resul ül lali (Satiallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur ân'dan bir sûre ögretir gibi tesehhüdü ögretir ve:
— «Mübarek tahiyyeler salavât-i tayyibât Allah'a mahsustur, selâm sana ey Nebiy! Allah'in rahmetleri ile bereketleri de sana!.: Selâm bize ve Allah'in salih kullarina!... Ben Allah'tan baska ilâh olmadigina ve Muhammedin Resûlüllah olduguna sahadet ederim» buyururdu.
Ibni Rumh'un rivayetinde «Bize Kur'ân'i ögretir gibi» ifâdesi vardir.

61- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahman b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebû Zübeyr Tâvus'dan, o da Ibni Abbâs'-dan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur'ân'dan bir sûre ögretir gibi tesehhüdü ögretti» demis.
Bu hadîsi Buhârî'den maada bütün Sünen sahipleri tahrîc etmislerdir. Neyevî'nin beyânina göre; hadîsteki «Mübare-kât, salâvât, tayyibat kelimeleri bastaki tehiyyât üzerine ma'tufturlar. Yalniz ihtisar için aralarindan atif harfi (vav) hazfedilmistir ki bu Arap lisaninda caiz ve maruftur. Hadîsin mânâsi gerek tahiyyât, gerekse ondan sonra zikredilen «Mübarekât, salâvât» ve «tayyibat» hep Allah'a mahsustur» demektir.

Bu Hadislerden Birkaç Vecihle Hüküm Çikarilmistir Söyle Ki:

1- Tesehhüd hakkinda muhtelif lâfizlarla Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbâs, Ömer b. H'a.ttâb, Abdullah b. Ömer, Âise, Abdullah b. Zübeyr, Câbir b. Abdillah, Ebû Saîd'i Hudrî, Ebû Muse'l Es'ârî, Selman, Semura ve Ebû Humeyd (Radiyaîlahû anhûm) hazerâtindan hadîsler rivayet edilmistir. Bunlardan Hz. Ömer hadîsini Tahavî, Yûnus b. Abdi1a1â tarikiyle tahrîc etmistir. Mezkûr hadîste Ömer (Radiyallahû anh)'in minber üzerinde cemaata tesehhüdü ögrettigi ve söyle dedigi rivayet olunur:
— Tehiyyât Allah'a, zâkiyât Allah'a, salâvat da Allah'a mahsustur; selâm sana ey Peygamber, Allah'in rahmetleri ile bereketleri de sana! Selâm size ve Allah'in sâlih kullarina! Ben Allah'tan baska ilâh olmadigina, Muhammed'in de onun kulu ve resulü olduguna sahadet ederim» deyin.
Bu hadîsi Ibni Ebî Sey be ile Abdürrezzak' dahi «Musannef» lerinde rivayet etmislerdir. Hadîs mevkuf ise de; onu Ebû Bekr b. Merdûye (Merdeveyh) «Kitabü't-Tesehhüd— ünde merfu' olarak rivayet etmistir.
Abdullah b. Ömer hadîsini Ebû Dâvûd tahrîc etmistir. Mezkûr hadîste tehiyyâttaki
birinci sehâdetten sonra «Bir olduguna ve seriki olmadigina» ibaresi ziyade edilmistir. Ibni Ömer hadîsinin daha baska rivayetleri de vardir. Bunlari Taberânî, Tahâvî ve Bezzâr merfû' olarak tahrîc etmislerdir.
Âise (Radiyallahû anha) hadîsini Beyhakî «Sünen» inde tahrîc etmistir. Bu hadîsin bir rivayetinde:
Bismillâhi, tahiyyât A1Iah'a salâvat, Allah 'a, zâkiyât AlIah'a mahsustur. Ben Allah 'tan baska Allah olmadigina Muhammed'in AlIah'in kulu ve resulü olduguna sahadet ederim. Selâm sana ey Peygamber!.. Al1ah'in rahmetiyle bereketleri de sana!» denilmektedir.
Abdullah b. Zübeyr hadîsini Taberânî *el-Kebîr» ve «el-Evsat» nam eserlerinde îbni Lehîa tarikiyle tahrîc etmistir. Mezkûr hadîs bir hayli lâfiz degisiklikleri ile rivayet edilmis ve bu tahiyyatin namazdaki ilk oturusa mahsus oldugu söylenmîsse de Taberânî bu hadîsi yalniz basina Ibni Lehîa 'mn rivayet ettigini söylemistir. Bu zat hakkinda söz edilmistir.
Câbir 1 Abdillah hadîsini Nesâî, Ibni Mâce, Tirmizî ve Hâkim rivayet etmislerdir. Mezkûr hadîsin basinda besmele, sonunda da: «Allah'tan cenneti diler, cehennemden de Allah'a siginirim» ziyadesi vardir. Bu hadîsi Hâkim sahih bulmussa da Nevevî, «el-Hülâsa» nam eserinde onun merdûd oldugunu, Hâkim 'den daha büyük

bir çok hadîs imamlarinin onu zayif bulduklarini söylemistir ki; Bunlar meyaninda Buhârî, Tirmizî, Nesaî ve Beyhakî de vardir. Ebû Saîd-i Hudrî hadîsini Tahavî tahrîc etmistir. Bu hadîs îbni Mes'ud hadîsine benzemektedir.

Ebû Mûse'l-Es'ârî hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Taberânî tahrîc etmislerdir. Müs1im'in rivayeti babimiz hadîsleri arasinda az sonra görülecektir.

Muâviye (Radiyallahû anh) hadîsini îbni Mes'ud hadîsine benzer bir sekilde Taberânî zikretmistir.

Se1man (Radiyallahû anh) hadîsini Bezzâr «Müsncd» inde Taberânî de «Mu'cem» inde Selemetü'bnü Salt tarikiyle tahrîc etmislerdir. Bu hadîs dahi Ibni Mes'ud hadîsine benzemektedir. Sonunda;

«Bunu namazinda oku ama ona bir harf ziyâde ve noksan etme!» denilmistir. Isnadi zayiftir. Semuratü'bnü Cündeb hadîsini Ebû Dâvûd tahrîc etmistir. Bu hadîs te degisik lâfizlarla rivayet edilmistir. Ulemâdan bazilari isnadini zayif bulmussa da, bu söz dogru degildir. Hadîsin isnadi Ibni-Hibbân'in sartina göre sahihtir.

Ebû Humeyd hadîsini Taberânî tahrîc etmistir. Bazi lâfiz farklari ile bu hadîs dahi îbni Mes'ud hadîsi gibidir. Yalniz isnadi zayiftir.

Aynî'nin beyanina göre; bu bâbda Hüseyin b. Ali, Talhatü'bnü Ubeydullah, Enes, Ebû Hüreyre, Fadl b. Abbâs, Ümmü Seleme, Huzeyfe, Muttalib b. Rabîa ve îbni Ebî Evfâ (Radiyallahû anhûm) hazerâtmdan da rivayetler vardir. Bunlarla tesehhüd hakkinda hadîs rivayet eden sahabenin adedi yirmi dördü bulur.

2- Hanefîlerle, Hanbelîlere ve Cumhur'u Fukahâya göre tesehhüd hadîsleri içerisinde tercihe sayan olani îbni Mes'ud (Radiyallahû anh) hadîsidir. Hadîs ulemâsinin kavli de budur. Tirmizî: Tesehhüt hakkinda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet e-dilen en sahih hadîs îbni Mes'ud- hadîsidir. Sahabe ve tabiînin ekseri ulemâsi Onunla amel etmislerdir, demis. Sonra Ma'mer tarikiyle Hasîf'ten su haberi rivayet etmistir:

«Rüyamda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeIIem) fi gördüm, kendilerine; Ümmet tesehhüd hakkinda ihtilâf ettiler, dedim. Resûlüllah

— «Sen IbnI Mes'ud tesehhüdünü iltizam et» buyurdular.

Taberânî 'nin «Mu'cem» inde Besir b. Muhacir tarikiyle Ebû Büreyde 'den , onun da babasindan naklettigi bir hadîste, babasinin Tesehhüd hakkinda; Ibni Mes'ud hadîsinden daha güzel bir rivayet duymadim, dedigi rivayet olunuyor. Hattâbî dahi rivayetlerin en sahih ve senet itibari ile en meshur olani Ibni Mes'ud tesehhüdüdür demektedir. Bunun sebebi Hz. Ibni Mesud'un hadîsi merfu' olarak rivayet etmesidir. Ebû Ömer, ekseri ulemânin Ibni Mes'ud tesehhüdü ile amel ettiklerini söyler. Nevevî dahi bu rivayetlerin içersinde en sahih olani bütün muhaddislerin ittifaki ile Ibni Mes'ud hadîsidir. Sonra îbn i Abbas hadîsi gelir diyor. Bezzâr tesehhüd hakkinda en sahih hadîs Ibni Mes'ud rivayeti oldugunu söyledikten sonra, bu hadîsin ondan yirmi küsur tarikla rivayet edildigini bildirmis ve bunlarin ekserisini saymistir. Tahavî, Ibni Mes'ud hadîsini «Serh-ii Ma'ânil-Âsâr» adli eserinde oniki tarikten rivayet etmis ve o babin sonunda; «Bundan dolayidir ki biz Abdullah'm rivayet ettigini müstahsen bulduk» demistir.

3- Imam Mâlik, Ömer b. Hattâb tesehhüdünün efdal olduguna kaildir. Çünkü Hz. Ömer bu hadîsi minber üzerinde cemaata ögrettigi halde, bu babda kendisine hiçbir î'tiraz ederi olmamistir. Bu da onun tercih edilecegini gösterir. Bazilari bunun tercih edile-miyecegini söylemislerdir. Ibni Huz.eyme de bunlardan biridir.

tmam Safiî (Rahimehullah) îbni Abbâs tesehhüdünün efdal olduguna kaildir. Çünkü onun rivayetinde «Mühârekât» ziyadesi vardir. Fakat Hz. Sâfiî'ye cevaben bu ziyadenin ihtilafli îbni Mes'ud rivayetinin ise müttefekun aleyh oldugu söylenmistir. Ibni Abbâs (Radiyaîlahû anh) hadîsini yalniz Müslim rivayet etmistir. Binâenaleyh tercihe sayan da îbni Abbâs hadîsi degil, ibni Mes'ud rivayetidir. Bir de îbni Mes'ud hadîsi emir sigasi ile vârid olmustur. Baskalarinin rivayetlerinde emir sîgasi yoktur. Sâfiî'nin tercihe sebep gösterdigi ziyadeyi bizzat îbni Mes'ud hazretleri inkâr ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in sözü oldu,§unu kabul etmemistir.

Imam Mâlik (Rahimehullah} hazretlerine dahî Hz. Ömer hadîsi mevkuftur. Merfu* hadîse mukavemet edemez, diye cevap verilmistir. «el-Hidâye» nam eserde: «îbni Mesud tesehhüdü ile amel etmek evlâdir. Çünkü onun rivayetinde emir vardir. Emrin en asagi mertebesi istihbab bildirir...» denilmektedir.

4- Tesehhüdün vacip olup olmamasi ihtilaflidir. Imam Safiî ile ulemâdan bir cemaata göre, ilk tesehhüd sünnet, son oturustaki te-sehhüd vaciptir. Cumhur-u Muhaddisin her iki tesehhüdün vacip olduguna kaildirler. Imam Ahmed b. Hanbel'e göre ilk fesehhüd vacip, ikincisi farzdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Cumhuru Fukahâya göre; her iki tesehhüd sünnettir. Yalniz Imam Mâlik 'ten bir rivayete göre, son tesehhüd vâcibtir.
5- Tesehhüdde gizli okumak sünnettir. Timizi'nin Ibni Mes'ud (Radiyalîahû anh) 'dan bir rivayetinde bu cihet tasrih edilmistir.
6- Namazin sonunda gerek dünya, gerekse âhiret umuruna dair dua etmek caizdir. Safiî'lerle ekseri ulemânin kavli budur. Imam A'zam'a göre Kuran ve sünnette vârid olmayan dualari okumak caiz degildir.

62- (404) Bize Saîd b. Mansûr ile Kuteybetü'bnü Saîd, Ebû Kâmil el-Cahderî ve Muhammed b. Abdilmelik el-Emevî rivayet ettiler. Tâfi* Ebû Kâmil'indir. Dediler ki: Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Yûnus b. Cübeyr'den, o da Bittân b. Abdillâh er-Rakaasî'den naklen rivayet etti. Demis ki:
— Ebû Musel-Es'arî ile birlikte bir namaz kildim. Ka'deye sira gelince; cemaattan biri: Namaz, sadaka ve zekâtla birlikte mi ikrar «dundu? dedi. Ebû Mûsâ namazi eda ederek selâm verince: kalkti ve (demin) söyle de-yen hangin izdi? diye sordu. Cemâat sükûtu iltizam ettiler. Sonra tekrar: (demin) söyle deyen hangin izdi? dedi. Cemâat yine sükût ettiler. Bunun ü-zerine Ebû Mûsâ: Bunu galiba sen söyledin ya Hittân! dedi. Hittân; Onuf ben söylemedim; beni azarlarsin, diye korktum dedi. Müteakiben cemaattan biri; Onu ben söyledim. Ama bu sözle hayirdan baska birsey kastetmedim, dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ: Siz namazinizda ne diyeceginizi bilmiyor musunuz? Gerçekten Resûlüllah (SaîlalUihü Aleyhi veSellem) bize hutbe okuyarak sünnetimizi beyân ve namazimizi bize tâlim eyledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdular:
«Namaz kilacaginiz zaman saflarinizi düzeltin. Sonra içinizden biriniz
size Imam olsun. O tekbir aidimi siz de tekbîr alin dedimi sizde âmin deyin ki Allah duaniza icabet buyursun. Imam tekbir alarak röku'a gitti m I siz de tekbir alin ve rükû' edin. Çünkü Imam sizden önce rükû* eder; sizden önce rükû'dan dogrulur.»
Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle devam etti:
«Bu bununla kapanir. Imam dedigi vakit sizde deyin Allah sizin bu sözünüzü kabul eder. Çünkü Allah tebâreke ve Teâlâ, Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dilinde buyurmustur. Imam tekbir alarak secdeye gitti m i sizde tekbir alin ve secdeye gidin, zîra imam sizden önce secde edecek ve yine sizden önce secdeden basini kaldiracaktir.»
Resûlüllah (Saîlallûhü Aleyhi ve Sellem) (burada yine): «Bu bununla kapanir. Oturus aninda sizden her hangi biriniz ilk sözü su olsun

63- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd b. EM Arûbe rivayet etti. H. Bize Ebû Gâssân el-Misma'î de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâz b. Hisâm rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bize tshâk bin Ibrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr Süleyman et-Teymî'den naklen haber verdi. Bunlarin hepsi Katâde'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmislerdir. Cerîr'in Süleyman'dan, o-nun da Katâde'den rivayetinde su ziyade vardir:
«Imam okudugu vakit siz süsün!» Fakat hiç birinin hadîsinde: «Zira AHah Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Settem)in dilinden buyurmustur» ibaresi yoktur. Bu ibare sadece Ebû Kâmirin yalniz basina Ebû Avâne'den rivayet ettigi hadîste mevcuttur.
Ebû Ishâk demistir ki: Ebû'n-Nadr'in kizkardesi oglu Ebû Bekr bu hadîs hakkinda söz etti. Müslim ona:
Süleyman'dan daha beli ey islisini mi istiyorsun? dedi: Ebû Bekr ona sunu da sordu:
— Ya Ebû Hüreyre hadîsine ne dersin? Müslim: O sahihtir, dedi. Ebû Bekr (Imam okudugu vakit siz susun) hadîsini kasdetmisti. Müslim de; o benim indimde sahihtir, cevâbini verdi. Bunun üzerine Ebû Bekr; Öyleyse onu buraya (kitabina) niçin koymadin? dedi. Müslim: Ben kendimce sahih olan her seyi bu kitaba koymus

degilim. Ben buraya ancak u-lemânm ittifak ettikleri hadîsleri koydum, cevabini verdi.

64- (...) Bize tshâk b. Ibrahim ile Ibni Ebî Ömer, Abdtirrezzâk'-dan, o da Ma'mer'den, o da Katâde'den bu isnadla rivayet etti. Bu ha-disde de Ebû Mûsâ:
«ZIrâ Allah (azze ve celi). Peygamber'i (ScdMîahü Aleyhi ve Seltem)in dilinden : buyurdu.» demistir.
«Namaz, sadaka ve zekâtla birlikte mi ikrar olundu» sözünden murad, bunlar beraberce mî emredildiler? demektir.
Besûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Seîlem) 'in «Bu bununla kapanir» sözünden murad: Rükû' tekbîrini imamin tekbîrinden sonra almaniz, rükû'u da imamin rükû'undan sonra yapmaniz, rükû'dan imamdan sonra dogrulmaniz, imamin rükû'una müsavidir, demektir. Çünkü cemâat rükû*a varma hususunda bir an imamdan geri kalirlarsa da dogrulurken de geri kalmalari ile o an kazanilmis ve imamin rükûu ile cemâatin rükûlari tamamen müsavilesmis olur. Ayni söz secde hakkinda da vârid olmustur. Bazilari «Buradaki isaret namazin rabtina âiddir. Yani namazin sahîh olmasi ancak bu sekilde imama tabi* olmakla saglanir* demis; bir takimlari da isaretin «Amîn» sözünü fatihanin sonuna baglamaya âid oldugunu ileri sürmüslerdir.
Hadîsin bazi rivayetlerinde tesmî'den sonra «Rabbena leke*l Hamd» bazi rivayetlerinde de «Rabbena ve leke'I - Hamd» denilecegi talim bu-yurulmustur. Yanî rivayetlerin bazisinda (ve) ziyade edilmis, bazisinda edilmemistir. Bu sebeple ulemâ her iki vechin caiz oldugunu söylemig-lerdir.
63 numarali hadîsin sonunda zikri geçen Ebû îshâk Müs1im'den bu kitabi rivayet eden îbrahîm b. Süfyân 'dir. Onun Ebû Bekr 'den naklettigi hâdise sudur: Ebû Bekr, îmam Müs1im'e bu hadîsin sihhatine dokunacak sekilde ta'n olundugunu; buna ne diyecegini sormus, Müslim de: Süleyman 'dan daha belleyisli râvi mi istiyorsun? diyerek Süleyman'in belleyis ve zapti kâmil bir râvfoldugunu, binâenaleyh baskasinin ona muhalefeti zarar vermeyecegini anlatmak istemistir.
Filhakika bu hadîsteki: «Imam okudugu vakit sîz susun» ziyadesi hadîs ulemâsi arasinda ihtilâfi mûcib olmustur. Beyhakî'nin «Sü-nen-i Kebîr» inde Ebû Dâvûd 'dan naklen bu ziyadenin mahfuz olmadigi kaydedildigi gibi, yine Beyhakî, Yahya b. Ma-în, Ebû Hatim, er-Râzî, Dâre Kutnî ve Hâkim'in seyhi Ebû Ali en-Nisâbûrî 'nin dahi mezkûr ziyade hakkinda söz ettiklerini ve: «Mahfuz degildir,» dediklerini rivayet eylemistir. Süleyman Teymî bu ziyade hususunda Katâde'nin bütün ravîlerine muhalefet etmistir. Ebû Ali en-Ni'sâbûri; «Mezkûr râvilerin bu ziyâdeyi zayif bulmalari, Müslim'in onu sahih bulmasina tercih edilmistir. Bahusus Müs1im'in onu kitabina almamasi da zayiftir diyenleri te'yid sayilmistir», demistir.

Hadis-i Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Farz namazlari için cemâat emrolunmustur. Bu hususta ulemâ arasinda hilaf yok ise de, emrin vücub mu, yoksa nedib mi ifade ettiginde ihtilâf etmislerdir. Bu mesele insaallah cemâat babinda görülecektir.
2- Cemâatin iftitah tekbîri imamin tekbîrinden sonra olacaktir. Nevevî'nin beyânina göre; cemâat bir harf farkla imamdan evvel niyetlense, cemâatin namazi bilittifak sahih olmaz. Çünkü henüz imam olmamis bir kimseye uymus sayilirlar.
3- Cemâatin imamin tekbîrinden sonra vakit kaybetmiyerek hemen tekbîr almalari müstehabdir. Gecikmeleri namaza bir zarar vermese de, acele tekbîr almanin faziletinden mahrum kalirlar.
4- Nevevî: «Bu hadîste cemâatin imamla beraber âmin demelerine delil vardir» demektedir. Âmîn: Kabul et mânâsina gelen bir ismi fiildir. Kelimeyi med ve kasirla okumak caizdir.
5- Hadîs-i serifte cemâatin âmîn demelerine tesvik vardir.
6- Imamin tesmîi asikâr yapmasi gerekir. Hadîs-i serîf, imamin yalniz «Semiallahü limen hamiden», cemâatin da «Rabbena Lekel-Hamd»
diyeceklerine kail olan Hanefîlere delildir. Sâfiîlere göre imam, cemâat ve yalniz kilan bunlarin ikisini de söyler. Allahu â'lem.

18- Tesehhüdden Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ‘e Salavat Getirme Babi

65- (405) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. Dedi kî: Mâ-lik'e Nuaym b. Abdillâh el-Mücmir'den dinledigim, ona da Muhammed b. Abdillâh b. Zeyd el-Ensârî'ninki bu Abdullah b. Zeyd namaz için Ezani rü'yasinda gören zâttir- Ebû Mes'ûd-i Ensârî'den naklen haber vermis oldugu su hadîsi okudum: Ebû Mes'ûd söyle demis:
— Biz Sa'd [20] b. Ubâde'nin meclisinde iken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanimiza geldi. Besir b. Sa'd kendisine: Allah Teâlâ sana salavât getirmemizi bize emretti. Yâ Resûlüllah! Acaba sana nasil sa-lâvât getirecegiz? dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sükût etti, O derece ki biz keske Besir sormamis olsaydi diye temenni ettik;1 Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Allah'im! Muhammed'e ve âlî Muhammed'e, alî Ibrahim'e satöt buyurdugun gibi salât eyle! Ve Muhammed ile âl-i Muhammed'e, âl-i Ibrahim'e âlemler içinde ihsan buyurdugun bereket gibi bereket ihsan eyiel Zîra sen Hamid ve Mecîdsin; deyin. Selâmda bildiginiz gibidir» buyurdular.

66- (406) Bize Muhammet! b. el-Müsennâ ile Muhammed b. Bessâr rivayet ettiler. Lâfiz Ibni'l Müsennâ'nindir. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Hakem/den rivayet etti. Demis ki: Ibni Ebî Leylâ'dan dinledim. Dedi ki: Bana Kâ'b b. Ucrâ tesadüf etti de sunlari söyledi: Sana bir bediyye takdim edeyim mi? Bir defa Re-sulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanimiza çikti da biz (kendisine Yâ Resûlâllah!) Sana nasil selâm okuyacagimizi ögrendik. Ama sana nasil salât okuyacagiz? dedik. Resûlüllah (Saîlalkihü Aleyhi ve Seüem) :
«Allah'im! Muhammed'e ve Al-i Muhammed'e, Al-i ibrahim'e Salât buyurdugun gibi salât eyle. Süphesiz ki sen Hamîd ve Mecîdsin. Yâ Rab Muhammed'e ve Al-i Muhammed'e, Âl-i Ibrahim'e ihsan eyledigin bereket gibi bereket ihsan eyle. Çünkü sen Hamîd ve Mecîd'sin; deyin» buyurdular.

67 (...) Bize Züheyr b. Harb ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî', Su'be ile Mis'ar'dan, onlar da Hakem'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet ettiler. Yalniz Mis'ar'in hadîsinde (Sana bir hediyye takdim edeyim mi?) ibaresi yoktur.

68 (...) Bize Muhammed b. Bekkâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ismail b. Zekeriyyâ A'mes ile Mis'ar'dan ve Mâlik b, Mig'vel'den bunlarin hepsi de Hakem'den naklen Im isnâdla bu ^pHîsin mislini rivayet ettiler. Yalniz Hakem: -Allah'im- demeyip (sâdece) «Muhammed'e bereket ihsan eyle» demis.
Bu hadîsi Buhârî Kitâbu Ehâdîsi'l-Enbiyâ», «KItâbü't-Tefsîr-ve «KitâbüM-Daavât» da, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesas ve Ibni Mâce de «Kitafafi's-SalftU da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Buharî’nin bir rivayetinde hadîsin metni söyledir:
«Allah'im! Muhammed'e ve Ali Muhammed'e, Ibrahimle Ali hîm'e eyledigin salât gibi salât eyle! Süphesiz ki Sen Hanûd'sin, Meâd'un Yâ Rab! Muhammed'e ve Âli Muhammed'e, Ibrahim'le Ali Ibrâhîai'e ihsan ettigin bereket gibi bereket Ihsan eyle! Çünkü Sen Haimd'sin, MeâcTsin.»
Hanefilerin namazlarda ihtiyar ettikleri salavât budur.
Âl'in mânâsi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bâzilarina göre ondan rau-râd bütün ümmettir. Bir takimlari «Âl-i Resul, Benî Hâsim ile Benî Mut-talip'tir» demir. Bazilari da, bundan muradin Peygamber (SaBaUûhü Aleyhi ve Sellem) 'in zürriyeti ve Ehl-i Beyt'i oldugunu KIylemiglerdir. Nevevî (601 - 676) birinci kavlin muhtar oldugunu bildiriyor. Bereketten mu-râd: Hayir ve kerametin ziyâdesidir. Bazilari, hayir ve kerâmetde sebat ve devam demek oldugunu, bir takimlari da her türlü kusurlardan temizlemek ma'nâsina geldigini söylemislerdir. Su halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e salavât getirmekten maksad: «Yâ Rabbi, Onun nâmi, sânini

dünya ve âhiretde yüce kil, da'vetini meydana çikar; seriatini devam ettir; âhiretde ümmeti için ona sefaat hakki ver; ecrini kat kat ihsan eyle!» demek olur.
Ulemâdan bâzilari bu hususta sunlari söylemislerdir;
«Allah Teâlâ Hazretleri biz kullarina Peygamberce salavât getirmeyi emir buyurmus; fakat biz bu vacibi geregi kadar ifâ edemedigimiz onu Allah'a havale etmis; Yâ Rab! Ona sen salât eyle! Hem b (AIeyhisselâm) *a nasil salât buyurdunsa, ona da öyle salât eyle! demisiz. Çünkü Kur*ân-i Kerîmede Hz. Ibrahim (Aieyhîsselâmyhakkmâaz buyurulmustur.»
«Allah'in rahmet ve bereketleri sizin üzerinize olsun ey ehl-i beyt!.. Süphesiz ki Allah Hamîd ve Mecîd'dir [21]
.»
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Hz. Ibrahim'den efdâl oldugu halde neden ona Ibrahim (Aleyhisseîâm) gibi salavât niyaz edildigi ulemâ arasinda ihtilafli bir meseledir. Kâadî Iyâz (476 - 544) in beyanina göre, bu hususda söylenen sözlerin en güzeli sudur: Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu salâvâti kendisiyle Ehl-i Beyti için istemistir. Tâ ki Allah Teâlâ kendisine tahsis buyurdugu ni'metini, Hz. Ibrahim ile onun Ehl-i Beytine nasil tam olarak ihsan etti ise öylece ihsan buyursun.
Bâzilari: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'm salâvât istemesi kendisi için degil ümmetinedir» demis; bir takimlari, bundan murad: Ni'-metin kiyamete kadar devami oldugunu söylemislerdir. «Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu sekilde salâvât istemesi, kendisinin Ibrahim (Aleyhisseîâm) 'dan efdâl oldugunu bilmezden önceye âidtir.» diyenler de olmustur.
Aynî (762 - 855) : «Bu mesele nakisi kâmile benzetme kabilinden degil, hâli bilinmeyen bir zâti, hâli ma'lûm olanla beyândir.» diyor.
Bu bâbda üç kavîl rivayet olunur: Birinci kavle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e salâvât: «Ya Rab, Muhammed'e salât eyle!» cümlesidir. «Âl-i Muhammed'e dahî Ibrahim ve Âli Ibrahim'e salât buyurdugun gibi salât eyle!» ifâdesi ayri bir cümledir. Yâni Ibrâhîm ile Âl-i Ibrahim'e Ihsan buyurulan rahmetin misli Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine degil, ümmetine istenir.
Ikinci kavle göre ma'nâ: «Muhammed (Sallallahü A leyhi ve Sellem) ile Âline ihsan buyuracagin rahmet, Ibrâhîm ile onun Âline ihsan buyurdugun rahmet gibi olsun» demektir. Bu kavle göre istenilen sey rahmetin mikdarinda degil, aslinda müsterek olmaktir.
Üçüncü kavle göre: Hadîsden murâd, zahirî ma'nâsidir. Yâni «Yâ Rab, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ibrâhîm (Aleyhisseîâm) 'a ihsan ettigin kadar rahmet ihsan buyur.» demektir.
Âl'in ma'nâsi muhtar kavle göre bütün ümmet olunca, «Âl-i Ibrâhîm» tâbiri bir çok peygamberlere sâmildir. «Âli Muhammed» de ise peygamber yoktur. Bu sebeble içlerinde yalniz bir peygamber bulunan cemâat, bir çok peygamberleri ihtiva eden cemaata katilmak istenmistir. Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Selâm da bildiginiz gibidir.» buyurmakla tehiyyatdaki:
cümlesine isaret etmistir. Cümlesi «Selâm Ise size Ögretildigi gibidir.» seklinde mechûl sîgasîyle de rivayet olunmustur. Fakat ma'nâ birdir.
Hz. Besîr'in : «Acaba sana nasil salâvât getirecegiz?» diye sormasinin vechi de ihtilaflidir. Bâzilarina göre «Salât sözü duâ ile rahmet ma'nâlaji arasinda müsterek oldugu için muradin ne oldugunu sormustur. Filhakika mezkûr kelime Allah'a nisbet edilirse rahmet, kula nisbet edildigi zaman duâ ma'nâlarina kullanilir. Bir takimlari: «Suâl sâlâtin nev'ine degil, sifatina âiddir. Yâni, ne sekilde salâvât getirecegiz demektir. Yoksa rahmet mi edelim, duâ mi? ma'nâsina degildir. Çünkü rahmet etmek kulun elinden gelmez; kula emredilen sey duadir.» demislerdir. Suâlin namaz haricindeki salâvât hakkinda sorulmus olmasi da mümkündür.
Ashabin: «Keske Bisr bu suâli sormasaydi!» temennisinde bulunmalari, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cani sikildi zannettikleri içindir. Halbuki onun susmasi cani sikildigindan degil, vahiy bekledigi içindi. Nitekim Taberînin rivayetinde: -Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine vahiy gelinceye kadar sustu.» denilerek bu ci het tasrîh edilmistir.

Hamîd: Çok övülen, yahut kullarinin yaptiklarini çok öven; Mecîd: Kemâl derecesine varan mânâsina gelirler. Bu cümleden murad: «Yâ Rab-bî, sen kullarina övülmeleri îcab eden ni'metler in'âm ettin.» demektir.

Hadis-i Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Namazda ikinci tesehhüdden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e salâvât getirmenin hükmü ulemâ arasinda ihtilaflidir.
Hanefilerle îmam Mâlik'e ve cumhuru ulemâya göre sünnettir. Imam Safiî ile Ahmed b. Hanbel farz olduguna kaildirler. Onlara göre salâvât terk edilirse namaz bozulur. Bu kavil Hz. Omer ile oglu Abdullah (Radiyallahû anhâmâ)'dan rivayet p-lunmustur. Sa'b î'nin mezhebi de budur. ,
Nevevî diyor ki: «Ulemâdan bir cemâat, Sâfiî (Rahimehullah) 'm bu hususda icmaa muhalefet ettigini söylemislerse de, onlarin bu kavli dogru degildir. Çünkü Safiî 'nin kavli, S a'b î'nin de mezhebidir...»
Bu hususda Kâadi lyâz sunlari söylemektedir: «Safiî (Rahimehullah) sâzz olarak hareket etmis ve: Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSelIem) 'e salâvât getirmeyen kimsenin namazi fâsid olur, demistir. A-ma ondan önce buna kail olan bulunmadigi gibi, bu bâbda tâbi oldugu bir sünnet de yoktur. Bu sebeble ulemâdan Taberî ile Kugeyrî'nin de dah.il olduklari bir cemâat, Sâfiî'ye hucûm etmis; hattâ kendi mezhebinin ulemâsindan Hattâbî dahi muhalefette bulunmustur...»
Gerçi salâvâtin farz olduguna delâlet eden bazi hadîsler vardir. Far kat bu hadîslerin hepsi zaiftirler. Ibni Mes'ud, tbni Ab-bâs, Ebû Hüreyre, Câbir, Ebû Saîd-i Hudrî.Ebû Mûse'l-Es'arî ve Abdullah b. Zübeyr (Radiycdlahû anhûm) hazerâtindan rivayet olunan sahih hadîslerde ise farziyete delâlet eder bir cihet yoktur.
Nevevî, Sâfiîlerin, buradaki Ebû Mes'ud hadîsiyle istidlal ettiklerini; ve bu hadîsin sahih oldugunu söyledikten sonra ikinci bir delîl olmak üzere Ebû Hatim ile Ebû Abdi11âh'in «Sahih» lerinde, Fadâ1et ü'bnü Ubeyd (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettiKleri su hadîsi zikrediyor: «Resûlüllah (Sallallahü Akyhi veSellem) namaz kilan bir adam görmüs. Bu zât Allah'a hamd ve tem-cidde bulunmamis; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e de salâvât getirmemis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
— Bu zât acele etti; diyerek onu çagirmis, ve:
«Biriniz namaz kildigi zaman evvelâ Rabbine hamdü senada bulunsun; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirsin; sonra diledigi duayi okusun!» buyurmuslar. Nevevî, Hâkim'in bu hadîs hakkinda: «Müs1im'in sarti üzere sahihtir.» dedigini kaydettfcden sonra sözüne devamla: «Iste bu iki hadîs bilicmâ' vâcib olmayan âl ve zürriyete dua gibi seylere de sâmil olmakla beraber, onlarla ihticâc etmek yine imkânsiz degildir; zîrâ emir vücûb ifâde eder; emrin sâmil oldugu bâzi ferdleri baska bir delille vâcib olmaktan çikarinca, geri kalan ferdleri vâcib olarak kalir.» diyor.
2- Namaz hâricinde salâvât getirmenin hükmü ihtilaflidir. Hane-fîlerden Kerhî'ye göre ömründe bir defa salâvât getirmek farzdir. Çünkü salâvât getirmek âyette mutlak olarak emir buyurulmustür. Mutlak emir, tekrar iktizâ etmez. Semsül^Eimme Serahsî bu kavli tercih etmistir. Kemâl Ibni Hûmâm da sunlari söylemistir: «Dilin muktezasi, salâvâtin ömürde bir defa farz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her anildikça vâcib olmasidir. Meger ki bir mecliste bir kaç defa anilmis olsun. Bu takdirde her anildikça salâvât getirmek (vâcib degil) müstehâb olur. Bu bâbta söylenenler birbirini tutsun tutmasin sen^ bunu yap!..»
Tahâvî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her zikredildik-çe salâvât getirilecegine kail olmustur. «et-Tühfe» sahibi Tahâvî'nin sözünü ihtiyar etmistir.
Bir meclisde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kaç defa anilsa, bâzilarina göre bir defa salâvât getirmek kâfidir. «el-Mücteba» nâm eserde, her defasinda salâvâtin vâcib oldugu bildiriliyor. Kur'ân* okurken ve Cuma hutbesini dinlerken salâvât getirmek vâcib degildir. Ulemâ bir meclisde zikrullâhin tekrariyle zikri resulün tekrar edilmesi arasinda fark görürler. Zikrullah için bir defa senada bulunmak kâfidir; fakat salâvât öyle degildir. «el-Kâfî» adli eserde bir defa salâvâtin vâcib, her a-nildikça salâvât getirmenin mendûb oldugu beyân edilmistir.

Tesmît, yâni aksiran kimseye «Yerhamükâllah» demek de salâvât gibidir. Bazilari üçe kadar tesmitin vâcib oldugunu söylemislerdir.
3- Verilen emrin mâhiyetini anlamayan kimsenin onu sormasi ve iyice anladiktan sonra ifâ etmesi lâzimdir. Kâadî Iyâz'a göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorulan salâvât meselesi, namaz disindaki ve içindeki salâvâta ihtimâllidir; fakat namaz içindeki salâvâta dâir olmasi daha akla yakindir. Nevevî, Müslim'in de bu ihtimâli tercih ettigini ve bu hadîsi onun için burada zikreyledigini söylüyor.
Fâide: Müs1îm'in bâzi nüshalarinda, son rivayetteki «Muhammed b. Bekkâr» yerine: «Bize bir arkadasimiz rivayet etti» denildigi için, bazilari hadîsin «maktu'» oldugunu söylemislerse de bu dogru degildir. Çünkü maktu': Tâbiî'den önce senedinden bir râvî düsen hadîsdir. Burada senedden düsen râvî yoktur. Olsa olsa rivayet yönünden mechûl râvîsi bulundugu söylenebilir.

69- (407) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh ile Abdullah b. Nâfi' [22] rivayet ettiler. H.

Bize Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki: Bize Ravh, Mâlik b. Enes'den, o da Abdullah [23] b. Ebî Bekr'den, o da Babasindan, o da Amr [24] b. Süleym'den naklen haber verdi. Demis ki: Bana Ebû [25] Humeyd-i Saidî haber verdi, ki ashâb Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
Yâ Re sula Ilah, sana .nasil salâvât getirecegiz? demisler. Resûlüllah (Saliaüahü Aleyhi ve Sellem):
«Yâ Rabb! Muhammed'e ve onun zevcelerile zürriyetine, Âl-i Ibrahim'e ihsan buyurdugun salât gibi salât eyle! Muhammed'e ve onun zevcelerile zürriyetine, Âli Ibrahim'e ihsan buyurdugun bereket gibi bereket ihsan eyle! Çünkü sen Hamîd'sin, Mecîd'sin; deyin.» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhârî: «Kitâbu'l-Enbiyâ» île -KItâbu'd-Deavât- da,
Ebû Dâvûd, Nesaî ve tbni Mâce «Kitâbu's-Salât» da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i Serîf, hüküm i'tibâriyle yukarikiler gibidir. Yalniz bunda «Âli Muhammed» (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) zikredilmemis; onun yerine Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevceleriyle zürriyetine dua edilmesi emir buyurulmustur.
Buradaki rivayetlerin hiç birinde Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e rahmet okumaktan bahsedilmemistir. Kâadî Iyâz'in beyânina göre, bâzi garîb rivayetlerde bu da vardir. Mesele ulemâ arasinda ihtilaflidir.
Bir çoklarina göre Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'e rahmet okunmaz. Ibni Abdilberr bu kavli tercih etmistir. Bazilari ona rahmet o-kumariin caiz olduguna kaildirler, ki Ebû Muhammed îbni Ebî Zeyd'in mezhebi de budur.
Rahmet okunmaz, diyenlerin delili, Peygamber (Sallailahü A leyhi ve Sellem) 'in salâvâti ögretirken rahmeti zikretmemesidir.

Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Imam Ahmed b. Han bel ve Ulemâdan bir cemâat, babimiz hadîsleriyle istidlal ederek müstakilleri mü'mihlere salâvât getirilebilecegine kail olmuslardir. Bir delilleri de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in:
«Yâ Rabb! Âli Ebî Evfâ'ya rahmet eyle!» hadîs-i serifidir. Onlar bunun: «..
«Sîze salât eyleyen o ve onun melekleridir [26].» âyet-i kerîmesine muvafik oldugunu söylerler.
Ekser-i ulemâya göre peygamberlerden baskasma müstakilleri salâ-vât getirilemez. Meselâ: «Allahümme salli alâ Ebî Bekrin ve Ömer.»» denilemez. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeIiem) le birlikte, yâ-nî ona tebeân diger mü'minlere de salâvât getirilebilir. Nitekim babimiz hadîsleri de bunu göstermektedirler. Bir de bu

gibi seyler nakle mütevakkiftir. Selef-i sâlihînden böyle bir nakil yoktur. Onlar salâvâti peygamberlere, takdis ve tesbîhi Allah'a mahsus olmak üzere kullanmislardir. Allah Teâlâ hakkinda; «Sübhânehû, Tekaddeset Esmâuhû, Tebâreke ve teâlâ, Azze ve Celle» tâ'birlerini kullanmis; fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkinda bunlardan hiç birini söylememislerdir.

îmam Ahmed'le ona muvafakat eden ulemânin istidlal ettikleri âyet ve hadîslerdeki salâttan murâd, rahmet ve duadir. Çünkü o delillerde «Salât» lâfzi Allah'a ve Resulüne âiddir. Allah ve Resûlü'nün sa-lâtlan ise kullarin salâvâti gibi ta'zîm ve tevkîr degil, rahmet ve duâ ma'nâsina gelirler.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in âl-ü ezvacina ve zürriyeti-ne getirilen salâvât müstakillen degil, ona tebeandir. Müstakillen öhna-mak sartiyle bu caizdir.

2- Bizim Peygamberimizden baska peygamberlerle meleklere salâvât getirmenin hükmü dahî ihtilaflidir. Bâzilarina göre bizim Peygamberimizden baska hiç bir kimseye mutlak surette salâvât getirilmez. Bunlarin delili, Ebû Bekr Ibni Ebî Seybe 'nin tahrîc ettigi Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) hadîsidir. Mezkûr hadîsde Hz. Ib-ni Abbâs:

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den baska hiç bir kimsenin bir kimseye salâvât getirmesi icâbettigini bilmiyorum.» "demistir. Imam Mâ1ik'in kavli bu oldugu söylenir. Böyle bir kavil, Ömer b. Abdü1âzîz (Radiyallahû anh) ile Süfyân-i Sevrî 'den de rivayet olunmustur.

Bir takim ulemâya göre tebean olmak sartiyle salâvât mutlak surette caizdir. Bu hususda peygamberlerle sâir mü'minlerin farki yoktur. Ancak müstakilleri Peygamberimiz Muhammed Mustafa (SallallahÜ Aleyhi veSellem) 'den baskasina salâvât getirilmez. Imam A'zam Ebû Hanîfe (Rahimehullah) 'in mezhebi de budur. Bunlarin delili ashâb-i kiramdan bu hususda bir nakil bulunmamasidir. Peygamberâni Izam (Aleyhimüsselâm) hazerâtina salâvât getirilecegini bildiren hadîsler de bu isin tebeân yapilacagini gösterirler. Meselâ; Taberânî 'nin Hz. tbni Abbâs'dan tahrîc ettigi merfû* bir hadîsde Resûlüllah (SaIlallahü Aleyhi ve Sellem)

«Bana salâvât getirdiginiz vakit, Allah'in diger peygamberlerine de salâvât getirin; Zira Allah beni gönderdigi gibi onlari da peygamber olarak göndermistir.» buyurmustur. Yalniz bu hadîsin senedi zaîftir.

Tirmizî ile Hâki m'in tahrîc ettikleri Hz. Alî hadîsinde de:

«Bana ve sâir peygamberlere salâvât getir.» buyurulmustur. Görülüyor ki, bu hadîsler sâir peygamberlere müstakillen degil, bizim peygamberimize tebeân salâvât getirilecegine delâlet etmektedirler. Ayni hadîsler Peygamberimiz (SallallahÜ Aleyhi ve Setlem)'e tebeân meleklere salâvât getirilebilecegine de delildirler. Çünkü Teâlâ Hazretleri meleklere de «Resul» unvani vermistir.

Ulemâdan bâzilari gerek sâir peygamberlere, gerekse meleklerle müminlere mutlak surette, yani hem dogrudan dogruya, hem de Peygamberimiz (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem)'e tebeân salâvât getirilebilecegine kail olmuslardir. Delilleri, babimizin hadîsleridir.

3- Nevevî 'nîn beyânina göre peygamberlerden baskasina müstakillen salâvât getirmek Safiîye ulemâsi arasinda ihtilaflidir. Bazilari bunun edebi terk etmekten ibaret oldugunu söylemislerdir. Sahîh ve meshur olan kavle göre ise kerâhet-i tenzihiyye ile mekruhtur.

4- tmâmül Haremeyn Cüveynî (419 - 478) sunlari söylemistir: «Salât» ile cSelâm» lâfizlari ayni ma'nâya gelirler. Binâenaleyh peygamberlerden mâada hiç bir gâib hakkinda «selâm» ta'bîri kullanilamaz. Meselâ: Ebû Bekr (Aleyhisselâm) t Ali (Aleyhissetâm) denilemez. Fakat hâzirda, yâni yanindaki mü'minlerle kabirlerdeki mevtaya «Es-selâmü aleyküm ve rahmetullah» denilir.

Sia'nin bir kolu olan Zeydiyye firkasi Hz. Ali (Radiyallahû anh) hakkinda (Aleyhissetâm) ta'birini kullanirlar.

70- (408) Bize Yâhyâ b. Eyyûb ile Kuteybe ve Ibni Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail -ki Ibni Ca'fer'dir- Alâ'dan, o da Babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Her kim bana bir salavât getirirsa Allah ona on salât eyler.» buyurmuslar.

Kâadî lyâz'in beyânina göre bu hadîsin manâsi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir defa salâvât getiren kimsenin ecrini Allah Teâlâ kat kat verir demektir. Bu takdirde hadîs

«Her kim bir iyilik islerse kendisine o Iyiligin on misli verilir.» [27]
âyeti kerîmesi kabilindendir. Bazi müfessirler buradaki on tâbirinden hususî adet degil, çokluk kastedildigini söylemis ve buna;
«Mallarini Allah yolunda harciyanlarin hâli yedi basak suren ve her basakda yüz tane bulunan bir tohumun hâli gibidir. Allah diledigine kat kat verir.» [28] Âyet-i kerîmesiyle istidlal etmislerdir. Diger xnü-fessirlere göre âyetteki ondan murâd en az mikdari beyândir. Yânî bir iyilik yapana en az on sevap verilecek demektir ki, zahir olan mânâ da budur. Maamafih hadîsteki «Salât» dan zahirî ma'nâsi kastedilmis de çalabilir. Yani Teâlâ hazretleri melekler arasinda o kulunun sân-u serefini göstermek için onlara isittirecek bir kelâmla ona rahmet buyurmus olabilir. Niiekim bir hadîsde:
«Eger kulum beni cemâat içinde anarsa ben o kulumu o cemâatdan daha hayirli bir cemâat Içinde anarim.» buyurulmustur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e salâvât ve gibi sözlerle olur. Bir kimse «Yarabbî Muhammed'e yüzbin sâlât eyle» dese acaba fi'len yüzbin defa salâvât getirenler kadar sevaba nail olur mu? Bu suâle bâzilari olmaz, cevâbini vermislerdir. Ancak onlara göre de bu salâvâttan kazanacagi sevap bir tek salâvlt sevabindan kat kat fazladir. Yalniz bilfiil yüzbin. salâvât getiren derecesine varamaz.

Tesmi', Tahmid ve Te'min Babi

71- (409) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Malik'e, Sumenden dinledigim, onun da Ebû Sâlih'den, onun da Ebû Htireyre'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum: ResûlüUah (Sallaltahü A leyfii ve Sellem) :
«Imam Semiallahulimen hamideh dedigi vakit sizde, Allah ümme Rabbena lekelhamd deyin. Çünkü bir kimsenin sözü meleklerin sözüne uyarsa o kimsenin geç mi? günahlari affolunur.» buyurmuslar.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâkub, yâni tbni Abdirrahmân, Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hürey-re'den, o da Peygamber (Sallallûhü Aleyhi ve Seliem) 'den naklen Sümey [29] hadîsi manâsinda rivayette bulundu.

72- (410) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e tbni Sihâb'dan dinledigim, onun tta Saîd b. el-Müseyyeb ile Ebû SelemetüTraü Abdirrahman'dan naklettigi, onlarin da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdikleri su hadîsi okudum: Resûlüllah (SalLülahü Aleyhi ve Setlem) :
«imam Amîn dedigi vakit siz de Amin deyin; zira bir kimsenin Amîn demesi meleklerin Amin'ine tesadüf ederse o kimsenin geçmis günah lan affolunur.» buyurmuslar.
tbnl Sihâb: «Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) Âmin derdi.» demistir.

73- (...) Bana HanneletuTmü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki): Bana tbnül-Müseyyeb ile Ebû Selemetübnü Ab-dirrahmân haver verdi ki, Ebû Hüreyre: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den isittim.» diyerek Mâlik'in hadisi gibi rivayette bulunmus; valniz râvi tbni Sihâb'm sözünü zikretmemis.

74- (...) Bana Harmeletü'bnti Yahya rivayet etti. (Dedi Isi): Bana tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr haber verdi. Ona da Yûnus, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmis ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namazda Amin dedigi vakit gökteki melekler de Amîn der ve bunlarin her ikisi, birbirine tesadüf ederse o kimsenin geçmis günahla» affolunur;» buyurmuslar.

75- (...) Bize AlM-iIlah b. Meslemet'el-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mugîra, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Biriniz Âmin dedigi vakit gökteki melekler de Amin der ve her ikisi birbirine tesadüf ederse o kimsenin geçmis günâhlari affolunur» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize AbdÜr-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setle/n)*'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

76- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya-kûb, yâni Ibni Abdurrahman, Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Okuyan imam dedigi vakit arkasinda ki de
Amin, der ve sözü Ehl'i Semânin sözüne tesadüf ederse geçmis günâh lan affolunur.» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbül Ezan» in muhtelif yerlerinde, E -bû Dâvûd, Tirmizî, ve Nesâî «Kitâbü's-Salât» da tahrîc etmislerdir.
Hadîsin bütün rivayetleri fatihadan sonra cemâatin âmin demelerinin, bir rivâyetde rükû'dan dogrulduktan sonra «Rabbena lekel-hamd» demelerinin mendub oldugunu göstermektedir.
Âmîn kelimesi, bazilarina göre imâle ile de okunur. Bu kelime «A-min», «Ammin» ve «Ammîn» sekillerinde de okunmussa da, bunlarin hepsi sâzz ve merdüttür. Bilhassa sedde ile «Âmmin» okumak, dört mezhep ulemâsinca hata sayilmistir. Hattâ Sâfiîlerden bununla namazin bozulacagini söyliyenler olmustur. Hanefîîerin «Et-Tecnîs» adli fikih kitabinda: «Bir kimse namazinda Âmin'i Tesdîd ile okusa namazi bozulur.» denilmistir. «El-Hidâye» sahibi dahi: Amini tesdîdle okumak fahis bir hatadir.» diyerek buna isaret etmistir. Filhakika Imam Â'zam'a göre, Amini seddeyle okumak namazi bozar, tmameyn'e göre bozmaz; çünkü Kur'ân'i Kerîm'de «Âmmîn» kelimesi vardir. Fetva îmameynin "kavline göredir.
Arapça'da Âmin kelimesine uyan bir vezin yoktur. Bu kelime vezin itibari ile Hâbi1 ve Kâbi1 gibidir. Onun için bazilari onun a-sil itibari ile yabanci bir kelime oldugunu iddia etmis, bir takimlari da aslinin «Ya Allah istecib düâ ena» oldugunu söylemislerdir. Ulemâdan bazilari, kelimenin kasir'la «Amin» okunmasini kabul etmemis: «Maruf vec-hi medle Âmîn okumaktir.» demislerdir.
Abdürrezza'k'm Hz. Ebû Hüreyre'den zayif bir isnadla rivayet ettigi bir hadîse göre, Âmin kelimesi Allah'in isimlerinden biridir. Tabiinden Hilâl b; Yesâf 'dan da böyle bir rivayet vardir. Fakat Nahiv ulemâsina göre Âmîn ism-i fiîl'dir. Vasil halinde kolaylik olmak üzere nûnu üstün okunur.
Âminin mânâsi hakkinda bir çok sözler söylenmis, ez cümle: Öyle olsun, kabul et, ümidimizi haybete (hüsrana) ugratma, buna senden baskasi kâadir olamaz, mânâlarina geldigini söyleyenler bulundugu gibi; «Âmin, Ars-i alâ definelerinden bir definedir, onun mânâsini Allah'tan baska bilecek yoktur.» diyenler de olmustur. Kelime medd ve sedde ile okunursa «seni kastederek» mânâsina gelecegi Cafer-i Sâdik hazretlerinden rivayet olunmustur. Kasir ve sedde ile okundugu takdirde aslinin Ibranî veya Süryânî oldugu söylenir.
«El-Müctebâ» nam eserde, söyle deniliyor: «Âmînin Kur'ân'dan olmadigina hüâf yoktur. Hattâ onun Kur*ân'dan oldugunu iddia edenin dinden irtidâdina hükmolunmustur. Imamin, cemaatin, yalniz kilanin ve namaz disinda fatiha okuyanin Âmin demesi sünnettir. Fatihadan sonra sûre okunacagi zaman Âmin denilip denilmiyecegi hususunda ulemâ ihtilâf etmislerdir. Esah olan kavle göre Âmin denilir.» Geçmis günahlarin affindan maksad, küçük günahlardir.

Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Su Hükümler Çikarilmistir :

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tesmi' ile tâhmidi Imamla cemâat arasinda taksim etmistir.

Binâenaleyh imamin yalniz «Semi Al-lahü limen ha mi deh» demesi «Rabbena lekel-hamd» cümlesini de yalniz cemâatin okumasi gerekir. Çünkü taksim, ortakliga münâfîdir. Hanefîle-rin mezhebi de budur.
2- Fatihadan sonra Âmin demek mutlak surette müstehâp ise de bunun gizli mi, yoksa asikâre mi okunacagi ihtilaflidir. Hanefîlere göre Âmin dâima gizli okunur. Bir rivayette imam Mâli k'in mezhebi de budur. Diger bir rivayete göre imam Mâlik cehri namazlarda imamin Âmin demiyecegine kail olmustur.
Sâfiîlere göre, gerek cemaatla, gerekse yalniz kilinan namazlarda Âmini asikâre okumak sünnettir.
Bu bâbda her iki ferike delîl olacak bir çok hadîsler rivayet edilmistir. Nevevî (631 - 676) babimiz hadîsiyle istidlal ederek-: «Bu hadîs-de cemaatla imamin hep birlikte Âmin demelerine açik delîl vardir.» demisse de, bilâkis hadîs, cemâatin imamdan sonra Âmin diyeceklerini göstermektedir. Çünkü cemâatin Âmini, imamin sözü üzerine (f) haifi ile atfedilmistir. Mezkûr harf ta'kîp ve tertibe delâlet eder. Binâenaleyh evvelâ imam, onun hemen arkasindan da cemâat Âmin diyeceklerdir.
3- Resûlülah (Satlallahü Aleyhi veSellem)'in: «Bir kimsenin âmin demesi meleklerin âminine tesadüf ederse...» buyurmasindan murâd: Birlikte âmin demeleridir. Nevevî: «Sahih ve dogru olan da budur.» diyor.
Kâadî Iyâz'a göre bu cümlenin mânâsi âmîn'în sifat, husu' ve samimiyet hususunda meleklerin âminine uymasidir.
Buradaki meleklerden murâd, bazilarina göre Hafaza melekleridir. Daha baska melekler oldugunu söyleyenler de vardir.
1bni Sihâb'in: «ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) âmin derdi.» sözünden murâd; Onun bu sîgayi kullandigini anlatmaktir.
4- Nevevî'ye göre bu hadîs namazda fatiha okunacagina delildir. Çünkü âmin ancak fatihadan sonra denir.

19- Cemaatin Imama Uymasi Babi

77- (411) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Said, Ebû Bekir b. Ebî Seybe, Amrûn-Nâkid, Züheyr b. Harb ve Ebû Kûreyb toptan Süf-yân'dan rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize SÜfyân b. Uyeyne, Züh-rî'den rivayet etti. Demis ki;
— Enes b. Mâlik'i söyle derken isittim; Peygamber (Saüallahii Aleyhi ve Seîlem) bir attan düstü de, sag tarafi zedelendi. Bunun üzerine Uz onu ziyaret için yanina girdik. Derken namaz vakti geldi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize oturarak namaz kildirdi, biz de arkasinda oturarak kildik. Namazi bitirince söyle buyurdular:
«imam ancak kendisine uyulmak için imam olmustur. Binâenaleyh o tekbîr aldigi zaman sizde tekbîr alin, secde etlimi siz de secde edin, basim kaldirdi m i sizde kaldirin. Ini a m SemIallahu limen hamideh eledigi vakit siz: Rabbena veleke'l - hamd deyini Imam oturarak kilarsa sizde toptan oturarak kilin.»

78- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Ibni Sihab'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) bir af dan düstü de, vücûdtt incindi. Bu sebeple bize oturarak namaz kildirdi.» demis, sonra yukarda-ki hadîs gibi rivayette bulunmus.

79- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Tunus, Ibni Sihab'dan naklen haber verdi. (Demis ki): Bana Enes b. Mâlik haber verdi ki:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir attan düserek sag tarafi zedelenmis. Râvî yukarkilerin hadisleri gibi rivayet etmis ve:
«Imam ayakla kildigi zaman sizde ayakta kilin» cümlesini ziyâde eylemistir.

80- (...) Bize tbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'n b. îsâ, Mâlik b. Enes'den, o da Zührî'den, o da Enes'den naklen rivayet etmis ki:
— Resûlüllah (Salküîahü Aleyhi ve Sellem) bir ata binmis ve ondan düserek sag tarafi zedelenmis. Râvî bunu da yukarkilerin hadîsleri gibi rivayet etmis. Bu hadîste dahi:
«(mam ayakta kildigi vakit sizde ayakta kilin.» cümlesi vardir.

81- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdtir-rezzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zürî'den naklen haber verdi. Zührî, bana Enes haber verdi ki, Peygamber (Salîalîahû Aleyhi ve Sellem) atindan düserek sag tarafi zedelenmis, diyerek hadîsi rivayet etmistir. Bu hadîste: «Yûnus ve Mâlik» ziyâdesi yoktur.

82- (412) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdetu'bnü Süleyman, HIsâm'dan, o da babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis: Resûlüllah (SalhilahÛ Aleyhi ve Sellem) hastalandi da, yanma ashabindan bir takim kimseler kendisini dolasmak i{in girdiler, müteakiben Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak namaz kildi. Onlar da ayakta kendisine uyarak namaz kildilar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara otarmalarini isaret etti. Onlar da oturdular. Namazdan çikinca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Imam ancak kendisine uyulmak için Imam yapilmistir. Binâenaleyh o rükû' ettigi vakit sizde rükû' edin rükû'dan basini dogrulttu mu sizde baslarinizi kaldirin. Imam ourarak kilarsa sizde oturarak kilin.» buyurdular.

83- (...) Bize Ebû'r-Rabî' ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki):BIze Hammâd (yâni tbni Zeyd) rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. H.
Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti, dedi ki: Bize babam rivayet etti. Bunlarin hepsi Hisam b. Urve'den bu isnadla bu hadîsin misimi rivayet etmislerdir.

84- (413) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhanimed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Efaû'-z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir söyle demis: Bj-sûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) hastalandi, biz de o oturdugu haWe arkasinda namaz kildik. Ebû Bekir Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve $elIcm) 'in tekbîrini cemaata duyuruyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Bir ara) bize bakarak ayakta kildigimizi gördü, hemen bize isaret etti. Biz de oturduk ve namazimizi ona uyarak oturdugumuz yerden kildik. Selâm verince söyle buyurdular:
«Demin nerdeyse Iranlilarla, Romalilarin yaptigini yapiyordunuz. Onlar ki railan otururken ayakta dururlar. Siz öyle yapmayin Imamlariniza uyun. Sayet Imam ayakta kilarsa sizde ayakta kilin oturarak kilarsa sizde oturarak kilin.»

85- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Humeyd b. Abdirrahman Er-Ruâsî [30], babasindan, o da Ebû'Z-ZÜbeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir:
«Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , arkasinda Ebû Bekir oldugu halde namaz kildirdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekbir aldigi vakit Ebû Bekir de bize isittirmek için tekbir aliyordu» demis, sonra hadisi yukardaki Leys hadîsi gibi rivayet etmis.

86- (414) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mugîra (yâni El-Hizâmî) Ebû'Z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayet etti ki; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuslar:
«Imam ancak kendisine uyulmak için imamdir. Su halde sîz ona muhalefette bulunmayin; o tekbir aidimi sizde tekbir alin. Rükû ettImI sizde Ru-kû'a gidin Imam: Sem ia I la hû limen ham id eh dedigi vakit, siz: Allahümme

Rabbena Leke'l-hamd deyin. Secde eltimi sîzde secde edin. O oturarak kildigi zaman sizde hepiniz oturarak kilin.»

(...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdür-rezzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seiiem) 'den naklen tu hadîsin mislini rivayet etti.

20- Tekbir ve Sairede Îmamdan Önce Davranmanin Nehi Babi

87- (415) Bize Ishak b. Ibrahim ile Ibni Hasrem rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Isa b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki): Bize A'mes, Ehû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seiiem) bize ögretir, ve:
«Imamdan önce davranmayin; o tekbir aidimi sizde tekbir alin; dedimi sizde âmin deyin rükû' ettigi vakit sizde rükû' edin! Semiallahu limen hamideh dedigi vakit siz: Allahumme Rabbena leke'l-hamd deyin» buyururdu.

(...) Bize Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâziz (yani De-râverdi), Süheyl b. Ebî Sâlih'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seiiem) 'den naklen yukarki hadis gibi rivayette bulundu. Yalniz: dedigi vakit siz âmin deyin» cümlesini söylemedi. Fakat:
«Ondan önce basinizi kaldirmayin» cümlesini ziyade etti.

88- (416) Bize Muhammed b. Bessâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Yala [31] dan - M Ibni Atâ'dir - rivayet etti. O da Ebû Alkame'den isitmis. O da Ebû Hüreyre'-yi söyle derken dinlemis: Resûlüllah (SaUaltahü Aleyhi ve Sellem):
«Imam ancak bir kalkandir. O oturarak namaz kilarsa sizde oturarak kilin SemiaIlahuIi men hamideh dedigi vakit siz Allahumme rabbenâ leke'l-hamd deyin, Sayet yeryüzündekilerin sözü gök ehlinin sözüne tesadüf eder-se o kimsenin geçmis günahtan affolunur.» buyurdular.

89- (417) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb, Hayve'den rivayet etti. Ona da Ebû HÜreyre'nin azatlisi Ebû Yûnus rivayet etmis. Demis ki:
— Ebû Hüreyre'yi Resûlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) Men naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuslar:
«Imam ancak kendisine uyulmak için imam yapilmistir. Binaenaleyh o tekbir aidimi sîzde tekbir alin; RukC'a g'rttimi sizde rükû' edin; Semiallah ümen hamiden dedigi vakit siz: Allahümme Rabbena lekeVhamd deyin imam ayakla kilarsa sizde ayakta kilin; oturarak kilarsa siz de hepiniz oturarak kilin.»
Bu hadîsin rivayetleri muhtelif olsa da, mânâ itibariyle hepsi bir araya varmaktadir. Buharî onu «Kitâbü'1-Ezân» m muhtelif yerlerinde ve «Kitâbü't Tefsir» de, Ebû Dâvudda -Kitâbü's-Salât» ta tahrîc etmislerdir. Muhtelif rivayetlerin mecmuundan anlasildigina göre Besûlüllah (SaUailahü Aleyhi ve Sellem) atdan düserek bir hurma kütügüne çarpmis ve ayagi çikmistir. Bunun üzerine Ashâb-i Kiram onu ziyarete kosmuslar. Namaz vakti gelince Resû1ü1Iah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) oturdugu yerden imam olarak kendilerine namaz kildirmis ve Ashabin ayakda' kildiklarini görünce, oturmalarina isaret buyurmus. Onlarda oturarak kilmislardir. Muhtelif rivayetlerin ifâde ettigi vak'alarin ayri ayri vuku bulmus olmalari da ihtimâl dahilindedir. Ibni Hibbân'in ifadesine göre, bu vak'a hicretin besinci yilinda olmustur.
Yine rivayetlerin mecmuundan anlasiliyor ki, bu namaz mescidde degil, Hz. Aise'nin evinde kilinmistir.

Rivayetlerin bazisinda Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazi tamamlamak için kendi yerine Hz. Ebû Bekir'i geçirdigi dahi zikredilmistir. Burada Ebû Bekir (Radtyallahû anh)\ geçirdiginden bahsedilmemistir. Onun için Kâad! Iyâz: «Anlasilan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazi Hz. Âise'nin evinde kildirmis. Yaninda bulunanlar içeriden, mesciddekiler de disaridan kendisine uymuslardir.» demistir. Kâadî'nin söyledigi, ihtimal dahilinde oldugu gibi, Besûlüllah (SaBallahÜ Aleyhi ve Sellem) kendi yerine baskasini geçirmis, fakat bu cihet bize nakledilmemis olmasi da mümkündür.

Kilman namazin farz veya nafile oldugu dahî ihtilaflidir. Kurtubî Ashâb-i Kiramin yalniz farz namazlar için cemaata gelmeyi âdet edindiklerine bakarak, buradaki namazin farz namaz oldugunu söylemis, fakat Kaadi Iyâz o gün kilinan namazin nafile namaz oldugunu Ibni Kaasim'den nakletmistir.

Hz. Aise'den rivayet edilen bir hadîsde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazi oturarak kildigi, cemaatin ise ayakta eda ettikleri bildirilmis ise de, ulemâ bu hadîse muhtelif vecihlerden cevap vermislerdir. Söyle ki:

(1) Hadîsin kitabimizdaki Enes rivayetlerinde kisaltma vardir. Hz. Enes gördügü hâli, yâni ashab'in oturarak kildiklarini rivayet etmistir.

(2) Ihtimal o namaza ashabdan bazilari oturarak niyetlenmis, Hz. Enes bunu rivayet etmis, bazilari da ayakta niyetlenmis ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in isaretiyle onlar da oturmuslardir. Hz. Âise'nin rivayet ettigi de budur.

(3) Ulemâdan bazilari, vak'anin müteaddid olduguna ihtimal vermektedirler. Bazilari bu ihtimali uzak görmüsse de Buhârî sarihlerinden Aynî bilâkis birinci ve ikinci ihtimalleri zayif, üçüncü ihtimali daha kuvvetli bulmustur. Ebû Davud'un Hz. Câbir (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettigi bir hadîs de, üçüncü ihtimali te'yid eder mahiyettedir. Çünkü mezkûr hadîsde Ashabin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i iki defa ziyaret ettikleri, bunlarin ikisinde de onlara namaz kildirdigi; Fakat birinci defada kilinan namazin nafile oldugu, bunu as-hab ayakta, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak kildiklari, ikinci defa kildirdigi namazin farz oldugu ve ashab-i ayakta görünce o-turmalarini isaret ettigi bildirilmektedir.

«Imam oturarak kilarsa sizde oturarak kilin» cümlesinden murâd, bazilarina göre tesehhüd ile iki secde arasindaki oturusdur. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu cümleyi rükû' ve sücûd meselesinden sonra zikretmistir. Binâenaleyh mezkûr emir, iki secde arasinda ashabi ki-râmm Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ta'zim için ayaga kalktiklarina, onun da oturmalarina isaret buyurmasina hami olunur. Ashabin ayaga kalkmalarini Acemlerle, Romalilarin krallarina karsi ayakta durmalarina benzetmesi de buna delâlet eder. Ancak îbni Dakîki'lîd bu tevcihi dogru bulmamis, hadîsin siyakini ona muhalif görmüstür.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Oturarak kilan Imamin arkasindaki cemâat ayakta namaz kilabilirler. Imam-i Â'zam, Ebû Yûsuf, Safiî, Evzâî' ve bir rivayette Imam Mâ1ik'in mezhepleri budur. Delilleri Buhârî 'nin tahrîc ettigi Hz. Â ise rivayetidir. Mezkûr ha?-dîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastaliginda oturarak i-mam oldugu, Ebû Bekir'in kendisine uydugu, cemâatin da Ebû Bekir'in namazina uyduklari bildirilmektedir. Bu *zevat cemâatin da oturduklarini bildiren rivayetlerin mensûh oldugunu söylerler.

Onlara göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Imam olarak en son kildirdigi namazda kendisi oturmus, cemâat ayakta kalmislardir. Bir de cemaata oturmalarini isaret ettigi namaz nafile idi. Farz namazlarda caiz olmayan bazi husûsat nafilelerde caiz olabilir. Nitekim hadîsin bazi tarîklerinde bu cihet tasrih edilmistir. Ebû Davud'un «Sünen» inde Hz. Câbirden tahrîc ettigi bir hadîsde:

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de atina bindi de; at onu bir hurmanin köküne düsürdü, bu sebeple ayagi çikti. Biz kendisini dolasmaga geldik, onu Âise'nin mutfaginda oturmus namaz kilarken bulduk. Biz de arkasinda ayakta ona uyduk. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize ses çikarmadi, baska bir defa ziyaretine geldigimizde oturdugu yerden farz namazi kildi. Biz de arkasinda ayakta ona uyduk, bu defa

bize oturmamizi isaret buyurdu. Biz de oturduk. Namazi bitirince bize:
«imam oturarak kildigi zaman siz de oturarak kilin; o ayakta kilana siz de ayakta kilin; Acemlerin büyüklerine karsi yaptiklari gibi hareket etmeyin.» buyurdular» denilmektedir. Ayni hadîsi tbni Hibban dahî «Sahih» inde bu sekilde rivayet etmis, sonra sunlari söylemistir. «Bu haber gösteriyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oturdugu yerden ayaktaki ashabina namaz kildirdigini bildiren Enes hadîsindeki namaz, nafile namazmis. Farz kildirdigi zaman ashaba oturmalarini emretmis, onlar da oturmuslardir. Binâenaleyh buradaki emir, fazilet için degil, farz bildiren bir emirdir.» Farz namazlarda caiz olmayan bazi seylerin nafilelerde caiz oldugu Hz. Enes'den rivayet edilen su hadîsten de anlasilmaktadir. Enes (Radiyallahû artti) «Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sakin namazda bakinma. Çünkü bu helake sebeptir. Eger bakinmak zarurî ise, hiç olmazsa farzda degil nafile namazda olsun.» buyurdular, demistir. Bu hadîsi Tirmizî rivayet etmis ve: «Hasen bir hadîstir» demistir.
Hanefîlerden Imam Muhammed ile Imam Mâ1ik‘in meshur kavline göre, ayakta namaz kilan cemâatin oturarak kilan Imama uyamayacaklarina kail olmuslardir. Onlar bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den nakledilen seylerin kendisine mahsûs oldugunu söylemislerdir. Imam Muhammed, Dâre Kutnî ile Beyhakî'nin tahrîc ettikleri merfû bir hadîsle de istidlal etmistir. Bu hadîste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Sakin benden sonra biriniz oturarak Imam olmasin» buyurmustur. Ancak hadîs zayiftir.
2- Hadîsin bütün rivayetleri cemâatin imama tâbi olmalari vücû-buna delâlet etmektedir. Tâbi olanin sani metbûunun önüne geçmemek, namazin sihhat ve fesadi hususunda ondan önce hiç bir fiil ve harekette bulunmayarak onun hareketlerini tâkib etmektir. Imam Sâfiî'ye göre, sihhat ve fesâd hususunda degil, yalniz fiillerde imama uymak icftb eder. Sâfiî'lerce niyet hususunda dahî imama muvafakat vacip degildir. Binâenaleyh farz kilan cemâat nafile kilan imama ve nafile kilan cemâat farz kilan imama uyabildigi gibi, Ögle kilan cemâat ikindi kilan imama ve ikindi kilan cemâat ögle kilan imama uyabilirler.
Imam Azam, Imam Mâlik ve diger ulemâ bunlari caiz görmemislerdir. Onlara göre hadîsin mânâsi: Imam fiil ve niyet hususunda kendisine uyulmak için tayin edilmistir, demektir.
3- îmam Âzam'a göre Imam yalniz Semiallahü limen hami-deh diyecek; Tahmîdi cemâat yapacaktir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) Tesmî ile tahmîdi imamla cemâat arasinda taksim etmistir. Taksim bunlari ortaklasa söylemeye münâfSdir. îmam Mâlik ile bir rivayette Imam Ahmed b. Hanbel'in mezhepleri de budur, îmam Ebû Yûsuf, Imam Muhammed, îmam Safiî ve bir rivayette Imam Ahmed'e göre Imam, Tesmî' ile Tah-mîdin ikisini de yapar. Buradaki rivayetler onlarin aleyhine delildir. 1-mam Safiî ile Mâlik'e göre Tesmî' ile Tahmîd hususunda cemâat da imam gibidirler.
4- Ata binmek mesrudur.
5- Atdan düsen veya basina buna benzer bir hâl gelen kimseyi dolasarak halini sormak müstehabdir.
6- Sair insanlar gibi hasta olmak ve buna benzer musibetlere ugramak Peygamber (SaIîallahÜ Aleyhi ve Sellem) hakkinda da caizdir. Bunlar onun kadr-u kiymetini azaltmaz, bilâkis yükseltir.

21- Kendisine Hastalik, Yolculuk ve Bunlardan Baska Bir Sey Ariz Oldugu Vakit, Imamin Cemaata Namaz Kildiracak Bir Kimseyi Halef Tayin Etmesi, Ayakta Durmaktan Âciz Oldugu Için Oturarak Namaz Kilan Imamin Arkasindaki Cemiaatin - Muktedir Oldugu Takdirde -Ayakta Kalmasi Lazim Geldigi ve Ayakta Durmaga Muktedir Olan Hakkinda Oturarak Kilan Imamin Kasinda Oturarak Namaz Kilmanin Neshi Babi

90- (418) Bize Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zaide rivayet etti. (Dedi ki): Bize Musa b. Ebî Aise, Ubeydul-lah b. Afdi Han'dan naklen rivayet etti. Uteydullab sSyle demis:
Âisenin yanina girdim de kendisine:
— Bana ResûIüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hastaligindan bahsetmez misin, dedim. Aise:
— Hay hay, dedi (ve sunlari söyledi): Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in hastaligi agirlasti (Bir ara):

«Cemâat namazi kildilarmi?» dedi. Biz: Hayir seni bekliyorlar' Yâ Resûlallâh dedik.
— (öyle ise) .«Benim için legene su koyun» buyurdular. Dedigini yaptik, Resûlüllah. (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) sokandi. Sonra kalkmak i-çin davrandi. Fakat bayildi. Sonra ayilarak:
«Cemâat namazi Hdilarm» diye sordu.
«Hayir, seni bekliyorlar, Ya Resûlallâh» dedi. Yine:
— «Benim için legene su koyun» buyurdular.
.Dedigini yaptik ve yikandi. Sonra kalkmak için davrandi fakat yine bayildi. Bilâhare ayildi ve:
— «Cemâat namazi kildilar im» diye sordu»
— «Hayir, seni bekliyorlar, Ya Resûlallâh» dedik.
«Benim için su koyun» buyurdular. Biz bunu da yaptik Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yikandi. Sonra kalkmak için davrandi. Fakat yine bayildi, sonra ayilarak?
— «Cemâat namazi kildilarmi?» diye sordu.
— «Hayir. Seni bekliyorlar, Ya Resûlallâh» dedik, cemâat mescide kapanmis yatsi namazi için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 bekliyorlardi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata namaz kildirmasi için Ehû Bekir'e haber gönderdi. Gönderilen zât Ebû Bekir'e vararak:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemâat'a namaz kridmnani sana emrediyor, dedi. EbÛ Bekir yumusak kalpli bir zât idi:
— Yâ Ömer! Cemaata namazi sen kildir, dedi. Ömer:
— Buna sen daha lâyiksin, mukabelesinde bulundu. Müteakiben o günlerde cemaata Efcû Bekir namazi kildirdi. Sonra Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Sellem) kendinde bir parça hafiflik hissederek liri Abbas olmak üzere iki kisinin arasinda Ögle namazina çikti. Ebû Bekir cemaata namaz kildiriyordu. Ebû Bekir onu görünce geri çekilmeye davrandi, fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona geriye çekilmemesini isaret etti. Yanindaki iki zat'a:
«Beni onun yani basina oturtun» dedi. Onlar da kendisini Ebû' Bekir'in yambasina oturttular. Ebû Bekir ayakta Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazina uymus, cemâat ta Ebû Bekir'in namazina uymus olarak namaz kiliyorlar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise oturuyordu.»
Ubeydullah demis ki: «Müteakiben Abdullah b. Abbâs'in yanina girerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hastaligi hakkinda Aisenin bana anlattiklarini sana arzedeyim mi?» dedim. Anlat, dedi. Âise'nin söylediklerini ona arzettim. Onlar da hiç bir sey inkâr etmedi. Yalniz: Abbasla birlikte Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in koluna giren zâtin adini Âise sana söyledi mi?» dedi.
— «Hayir» dedim.
— «O Ali'ydi» dedi.

91- (...) Bize Muhammed b. Rafi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler.-Lâfiz Ifcni Rafi'indir. Dediler ki bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi- Dedi ki: Zührî: Bana da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe haber verdi, dedi. Ofna da Âise haber vermis. ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk defa Meymûne'nin evinde hastalandi da benim evimde bakilmak üzere zevcelerinden izin istedi, onlar da kendisine izin verdiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mr eli Fâdl b. Abbâs'in, bir eli de baska bir zâtin üzerinde ayaklarini yerde sürüyerek çikti».»
UbeyduIIah demis ki: Ben Âise'nin söylediklerini Ibni Abbâs'a anlattim, Ibnî Abbâs: «Âise'nin ismini söylemedigi zâtin kim oldugunu biliyor musun? O Ali'ydi» dedi.

92- (...) Bana Abdülmelik b. Suayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam dedemden rivayet etti. Demis ki, bana Ukayl b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki): Ibni Sihâb sunu söyledi:
Bana UbeyduUah b. Abdillah b. Utbetü'bnü Mes'ûd haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Aise söyle demis:

«Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) "in hastaligi agirlasip elemi siddetlenince benim evimde bakilmak için zevcelerinden izin istedi. Onlar da kendisine izin verdiler. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki kisi arasinda (yani) Abbâs b. Abdülmuttalib ile baska birinin arasinda, ayaklari yerde sürünerek çikti...»
UbeyduIIah demis ki; Âise'nin söylediklerini Abdullah'a haber verdim, Abdullah b. Abbâs bana:
— Âise'nin ismini söylemedigi diger zât'in kim oldugunu bilir misin? dedi.
— «Hayir, dedim. Ibni Abbâs: «O Ali'ydi» dedi.

93- (...) Bize Abdülmelik b. Süayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demis ki): Bana Ukayl b. Hâlid rivayet etti. Dedi ki: Ibni Sîhâb sunu söyledi: Bana Ubeydullah b. Abdillah b. Utbetü'bnü Mes'ud haber verdi ki, Peygamber (Sallallahti A leyhi veSellem) 'in zevcesi Aise söyle demis:
— «Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu hususta Ebû Bekir'in imam olmamasi hususunda müracaatta bulundum. Beni ona çok müracâata sevk eden yegâne sebeb, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in makamina geçerek kimseyi halkm ebediyen sevebilecegini havsalamin kabul etmemesi ve onun yerine geçen zâti halkin ugursuz sayacaklari fikrinde olmamdir. Iste bunun için ben Resûlüllah (Sallallahü Ateyhî ve Setlem) 'in Ebû Bekir'den vazgeçmesini istedim.»

94- (...) Bize Muhammed b. Rafi Ile Ahd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Râ'fi'indir. Abd: Bize haber verdi, tâbirini kullandi. Ibni Râ'fi' ise: Bize Abdürrezzâk rivayet etti, dedi. Abdürrezzâk: Bize Ma'mer haber verdi, demis. Zühri' demis ki: Bana da Hamzetü'bnü Abdillah b. Ömer, [32] Âise'den naklen haber verdi. Aise söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) benim evime girdigi vakit; «Ebû Bekir'e emredin de cemaata namaz kildmversin.» buyurdular.
Bunun üzerine ben: Yâ Resûlüllah, süphesiz ki Ebû Bekir yumusak kalpli bîr zâttir. Kur'ân okudugu vakit göz yasim tutamaz, onun i$m sen Ebû Bekir'den baskasina emretsen iyi olur, dedim. Vallahi içimde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'in yerine geçecek ilk zât île halkin te-se'üm etmeleri endisesinden baska bir sey yoktu. Bu sebeple kendisine iki veya üç defa müracâat ettim. Neticede Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Cemaata Ebû Bekir namaz kildirsin! Hiç süphe yokki sizler Yûsuf'un zamanindaki kadinlar gibisiniz.» buyurdular.

95- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye ile Veki' rivayet ettiler. H.
Bize Yahya b. Yahya dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki, bize Ebû Muâviye A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Esved'den, o da Âise'-den naklen haber verdi. Âise söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Un hastaligi agirlastigi zaman, namaz vaktinin geldigini kendisine haber vermek için Bilâl geldi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ebû Bekir'e emredin d e cemâaata namaz kildirsin» buyurdular.
Ben: Yâ Resûlüllah, gerçekten Ebû Bekir yufka yürekli bir zâttir. Senin yerine geçtigi vakit cemaata isittiremez. Binâenaleyh sen Ömer'e em-retmelisin! dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yine:
«Siz Ebû Bekir'e emredinde cemaata namazi kildiriversin.» buyurdular.
Bunun üzerine Hafsa'ya: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem y e söyle, de ki; Ebû Bekir yufka yürekli bir adamdir; Senin makamina geçtigi vakit cemaata isittiremez. Sen Ömer'e emretmelisin» dedim. Hafsa bunlari Ona söyledi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)
«Hiç süphe yokki sizler Yûsuf (Aleyhisselâm) zamanm:n kadinlarisiniz Ebû Bekir'e emredinde cemaata namazi kildirsin» buyurdular.
Artik Ebû Bekir'e emrettiler, o da cemaata namazi kildirdi. O namaza girince Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'de kendinde bir hafiflik hissetti ve iki kisi arasinda ayaga kalkti. Ayaklari yerde sürünüyordu. Mescide

girdigi vakit Ebû Bekir onun ayak sesini isiterek geri çekilmeye davrandi, fakat Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ona yerinde dur, diye isaret etti. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilerleyerek Ebû Bekir'in sag tarafina oturdu. Artik Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) cemaatta oturdugu yerden namaz kildiriyor. Ebû Bekir de ayakta duruyordu. Ebû Bekir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazina uyuyor, cemâat da Ebû Bekir'in namazina uyuyorlardi.

96- (...) Bize Mincâb b. Haris et-Temî'mi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Müshîr haber verdi. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize fsa b. Yûnus haber verdi. Bunlarin ikisi de Â'mes'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmislerdir. Onlarin hadîslerinde:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettigi hastaligina tutuldugu zaman...» ibaresi de vardir. Ibni Müshir hadîsinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i getirdiler ve Ebû Bekir'in yanibasinda oturttular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata namazi kildiriyor,
Ebû Bekir de onlara tekbiri isittiriyordu.» denilmektedir. Isa'nin hafisinde dahî: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak namaz kildiriyor. Ebû Bekir de yanibasinda bulunuyordu. Ebû Bekir cemaata (Tekbîrleri) duyuruyordu.» ibaresi vardir.

97- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Seybe üe Ebû Kûreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Nümeyr, Hisâm'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti. Lâfizlari birbirine yakindir. Dedi ki: Bize babam rivayet etti. Dedi ki: Bize Hisâm babasindan, o da Alge'-den naklen rivayet etti. Âise söyle demis:
— KesMüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalisinda cemaata namaz kildirmasini Ebû Bekir'e emretti. Artik cemâaata namazi o kildiriyordu.»
Urve demis ki: «Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendinde bir parça hafiflik hissederek çikti. Bir de baktik ki, Ebû Bekir cemaata imam olmus. Ebû Bekir onu görünce geri çekilmek istedi. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ona oldugun gibi dur, diye isaret etti Sonra Besûlüllah Ebû Bekir'in yanibasma onun hizasina oturdu. Artik Ebû Bekir, Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazina, cemâat ta Ebû Bekir'in namazina uyarak kiliyorlardi.
Bu hadîsi Buhârî yedi yerde, yani «Kitâbül-Vudû'» da, «Ki-tab'ül-Salât» in iki yerinde; «Hibe», «Megazi», «Tib» ve «Besûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Seüem) 'in Hastaligi» bahislerinde; Nesaî «Isra-tü'n-Nisâ'» ve «Peygamberimizin Vefati» bahislerinde; Tirmiz! dahi «Cenâiz» bahsinde tahrîc etmislerdir. Hadîsin bir çok muhtelif rivayetleri vardir. Bunlarin bazilarinda Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Hz. Hafsa'ya, âit bakirdan bir legen içinde yikandigi, sonra disari çikarak Allah'a hamdü Senâ'da bulundugu- Uhud harbinde sehit düsenler için istigfar ettigi, diger bazilarinda Besûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in basi Hz. Âisenin dizindeyken bayildigi, Hz. Âise'nin ona sifâ duasinda bulundugu; ayikligi vakit Hz. Âise'ye:
«SIfâ için dua etme! Allah'dan Cebrail, MIkâil ve Israfil (Aleyhimüsselâm) il» birlikte Refîk-I A'lâ'yi iste» buyurdugu kaydedilmektedir. Bir rivayette Hz. Âise:
Onu, basi gögsüme dayali olarak:
Yârabbi beni magfiret eti Bana rahmet buyur ve beni refilc-i Alaya ilet» derken isittim.» demistir.
Hadîsin metninde Su'be ile Zaide 'nin rivayetleri birbirine muhalif düsmüstür. Su'be 'nin rivayetinde Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) cemâat olarak oturdugu yerde namaz kilmis; Zâide rivayetinde ise, oturdugu yerden cemaata imam olmus. Arkasindaki cemâat ayakta kilmislardir. Su'be ile Zâide'nin ikisi de büyük birer hadîs imamidirlar. Zahiren rivayetleri arasinda tezâd görülürse de hakikatte hiç bir. tezâd olmadigi gibi rivayetler arasinda nâsih ve men-sûh da yoktur. Yalniz rivayetler mücmeldir. Hadîsin muhtelif rivayetleri ile izah olunurlar. Rivayetlerin mec'mûundan anlasilan mânâ sudur: Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastaligi esnasinda iki defa namaz kilmis; bunlarin birinde imam, digerince cemâat olmustur. Nitekim rivayetlerin birinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin Hz. Abbâs ile Ali (Radtyallahû

anhûma) 'nin kollarina girerek mescide çiktigi, baska bir rivayetinde ise Büreyde ile Nüvebe'nin yardimlari ile çiktigi bildirilmektedir. Bu rivayetler vakanin iki defa cereyan ettigini gösterirler. Ebû Hatim'in rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki cariyenin arasinda kapiya kadar çikmis. Kapidan kendisini Abbâs ile Ali (Radiyallahû anhûma) almislardir. Dâre Kutnî'nin rivayetinde Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kollarina giren zevatin Üsâme ile Fâdl (Radiyallahû anhûma) olduklari bildiriliyor. Bâzilari Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Sellem) 'i mescide götürmek için Ashabi Kirâm'm nöbetle kollarina girdiklerini söylerler. Hz. Aise'nin yalniz Abbâs (Radiyallahû anh) 'i zikretmesi, daimî surette Resûlüllah (SaUaUahii Aleyhi ve Sellem) 'in elinden tutan o oldugu içindir. Fabr'i Kainat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin evi ile mescidi arasinda uzun mesafe olmadigi halde, Ashabi Kiramin nöbetleserek kollarina girmeleri ona ziyadesiyle ikramda bulunmak, yahut mübarek ellerinden bereket almak içindir.

Hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\n 1-mam oldugu ve Ebû Bekir'in okudugu sûreyi onun biraktigi yerden okudugu bildirilmistir.

Ebû Dâvûd 'un tahrîc ettigi Abdullah b. Zem'a hadîsinde:

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selem):

«Ebû Beki re emredin de cemaata namazi kildirsin» dedigi vakit Abdullah b. Zetn'a disariya çikti. Cemâatin arasinda Ömer'i gördü. Ebû Bekir yoktu. Bu sebeple; Yâ Ömer, kalk ta cemaata namazi kildir, dedi. O da ileri geçti» Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun sesini isitince:

— Ebû Bekir nerede? Bunu Allah ve Müslümanlar kabul etmez : buyurdular.

Bunun üzerine Ebû Bekir'e haber gitti. Fakat o, Ömer namazi bitirdikten sonra geldi. Cemaata namazi kildirdi.» denilmektedir. Bâzi rivayetlerde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hastayken mescitte kildigi namazin ögle, bazilarinda ikindi oldugu kaydedilmistir. Daha baska namaz oldugunu söyleyenler de vardir.

Hz. Âise'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kollarina giren iki zâtdan birinin Abbâs (Radiyallahû anh) oldugu tasrîh ettigi halde, digerinin Hz. Ali oldugunu söylememesi bazilarina göre kalben ona dargin oldugundandir. Zira iik hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisiyle istisare ettigi vakit Hz. Ali: «Ondan baska kadinlar, çoktur.» diyerek bosanmasina isaret etmisti. Fakat sâir ulemâ buna ihtimâl vermemislerdir. Onlara göre bir kolundan daima Hz. Abbâs, öteki kolundan ise sira ile Ali, Üsâme ve Fadil (Radiyallahû anhûm) hazerâti yardimlasmalardir. Hz. Âise'nin yalniz Abbâs (Radiyallahû anh)'i zikretmesi bundandir.

Yine Hz. Âise'nin tekrar tekrar Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat ederek babasini imam yapmamaga çalismasi, iki vecihle îzah olunur; Birinci vecih, rivayetlerde beyân edildigi gibi halkin Ebû Bekir'i sevmeyeceklerinden ve onunla tese'üm edeceklerinden endise etmesidir. Ikinci veçhe göre halk Hz, Ebû Bekir'in hilâfete en elverisli bir zât oldugunu bildikleri için, onu imam görünce Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefati yakin oldugunu anlayacaklardir. Iste Hz. Âise bu endiseyle babasinin imamligina mâni olmaga çalismistir.

«Sîz Yûsuf (Aleyhisselâm) zamaninin kadinlarisiniz» sözünde bir tesbihi belig vardir. Bununla Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zev-eelerini bir seyde fazla Israr hususunda Yûsuf (Aleyhisselâm) zamani kadinlarina benzetmistir. Çünkü Hz. Ebû Bekir'i imam yapmamak hususunda Âise ile Hafsa (Radiyallahû anhûmâ) fazla Israr etmislerdir. Bazilarina göre Yûsuf Aleyh'sseâm) zamani kadinlarindan murâd: Misir melikinin karisi Zü1eyhâ'dir. Züley-h â'mn Hz. Yûsuf'a karsi israri' meshurdur. Buradaki hitapta yalniz Âise (RadiyaUahÛ anha) 'ya mahsûstur. Bu takdirde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Âise'ye :

«Sen bu israrlarinla Misir melikinin kansi Zuleyhâ'ya benziyorsun» demek istemis olur.

Hz. Âise'nin babasi hakkinda ileriye sürdügü özür, onun son derece yumusak kalpli olmasidir. Bizzat Ebû Bekir (Radiyallahü anh) dahi: «Yâ Ömer! Cemaata namazi sen kildir.» diyerek kendisinin bu özrüne isaret etmistir. Nevevî'nin beyânina göre ulemâdan bazilari Hz. Ebû Bekir'in bu sözü tevâ'zu için söyledigini iddia etmislerse de, Aynî bunun dogru olmadigini, Ebû Bekir (Radiyallahü anh) 'in bu sözü kendisi yumusak kalpli oldugu ve çuk agladigi için sesinin duyulmamasi endisesiyle söyledigini kaydediyor. Bazilari: «îhtimal ki Hz. Ebû Bekir

küçük imamliga takdiminden ileride büyük imamlik olan Halifelige seçilecegini anlamis, o büyük vazifeyi yüklenmenin ehemmiyetini ve böyle bir vazifece Hz. Ömer'in daha muktedir oldugunu bildigi için onu seçmistir. Nitekim Bey'at zamaninda dahi Ashabin ya Hz. Ömer'i, yahut Ebû Ubeyde-tebnül-Cerrah'i seçmelerini tavsiyede bulunmasi da bunu teyîd eder.» demislerdir.

Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Su Hükümler Çikarilmistir

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yürüyemiyecek derecede hasta iken bile, iki kisinin koltuklarinda mescide çikmasi, cemaata devam meselesinin pek mühim ve faziletli bir is olduguna delildir. Cemâatin büyük ecrini kazanmak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin bu fiili pek büyük bir tesvik ve tergîbtir.
2- Hz. Ebû Bekir bütün Ashabi Kirama tercih ve takdim edilmistir.
3- Fazilet itibariyle Ebû Bekir (Radiyallahû anh) 'dan sonra Hz. Ömer gelir.
4- Simartmayacagindan emin olmak sartiyla bir kimseyi yüzüne karsi methetmek caizdir.
5- Hadîsi serif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerine, bilhassa Hz. Âi s e'ye karsi son derece lütüfkâr davrandigina delildir.
6- Bu kissa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e de kasmin, yani zevceler arasinda adalete riâyetin vâcib olduguna delildir.
7- icabinda büyük küçüge müracâatta bulunabilir.
8- Umumî bir maslahat hususunda müsavere sünnettir.
9- Ebû Bekir (Radiyallahû anh)'in saftan geri çekilmek istemesi, büyükler huzurunda edeb ve terbiye göstermenin lüzumuna delildir.
10- Aglamak namazi bozmaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Bekir'in son derece yumusak kalpli oldugunu ve çok agladigim bildigi halde onu imam tayin etmekten vaz geçmemistir. Aglamaktan da kendisini men etmemistir. Zamanimiza gelince : Hanefîye fukahâsinm beyânina göre, bir kimse cennet veya cehennemi hatirlayarak sesle aglarsa namazi bozulmaz. Fakat bedenine ariz olan agri ve sizidan, yahut malina veya ailesi efradina gelen bir musibetten dolayi sesle aglarsa namazi bozulur. Imam Mâlik ile îmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebleri de budur. Imam Sâfiî'ye göre aglamak, inlemek iki harf olursa namazi bozar ona göre. Bu hususta dünya veya âhiret için aglamak müsavidir.
11- îsâret söz yerine kâimdir. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in isaret buyurmasi sesinin kisaligindan olabilir. Ihtimal namaz kilan bir kimse ile konusmanin isaretle yapilmasi sözden evlâ oldugunu göstermek içindir.
12- Sâ'bî bu hadîsle istidlal ederek cemâatin birbirlerine uymalarinin caiz oldugunu söylemistir. Taberî dahî bu kavli ihtiyar etmistir. Ancak mevzu bahis namazda Hz. Ebû Bekir imam degil mübellig idi. Yani Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tekbîrlerini ve fiillerini cemaata duyuruyordu. Bu takdirde cemâatin ona uymalarindan murâd: Onun sesine uymalaridir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in oturarak kilmasi, Hz. Ebû Bekir'in ayakta bulunmasi da bunu gösteriyor. Yâni cemâat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bazi fiillerini duymadiklari için Ebû Bekir (Radiyallahû anh) onlar hakkinda imam gibiydi. Binâenaleyh Sa'bî 'nin kavli merdûddur.
13- Ulemâdan bazilari Hz. Ebû Bekir'in mihrâbdan çekilmek istemesine bakarak zaruret olmadigi halde Imâmin cemâatdan birini kendi yerine geçirmesinin caiz oldugunu söylemislerdir.
14- Imamin tekbîrlerini cemaata duyurmak caizdir. Bu takdirde tekbîrleri duyuran müezzin ile onlari isiten cemâatin namazlari sahîhdir. Bazilari bunun sahih olmasi için namazdan önce imamin izin vermis olmasini sart kosmuslardir.
15- Taberî (224-310) Imamin namazi keserek baska birine uymasinin caiz olduguna bu hadîslerle istidlal etmistir

16- Yine bu hadîslerle istidlal ederek bâzilari cemâatin imamdan evvel iftitâh tekbîri almalarinin caiz oldugunu söylemislerdir.

17- Ayakta kilmaga kudreti olan bir kimse oturarak kildiran imama uyabilir. îmam Âzam, Ebû Yûsuf, Safiî, ve bir rivayette îmam Mâ1ik'in mezhepleri budur. Imam Ahmed b. Hanbel, Evzâî ve ekseri Mâlikîye ulemâsina göre oturarak kilan imamin arkasindaki cemâat da oturarak kilarlar. Hammad b. Zeyd, Ishak ve Ibni Münzir dahî buna kaildirler. Mezkûr kavil Ashabi Kiramdan Câbir b. Abdillah, Ebû Hüreyre, Üseyd b. Hudayr ve Kays b. Fehd hazerâtindan nakledilmistir. Onlara göre cemâatin ayakta kilmalari namazi bozar, Hanefîlerden îmam Muhammed ile Imam Züfer'e göre de oturarak kilan imamin arkasinda da ayakta kilan cemâatin namazlari caiz degildir. Bir rivayette îmam Mâ1ik'in kavli de budur.

18- Saîd b. El Müseyyeb bu hadîsle istidlal ederek cemâat olan kimsenin yeri imamin sol tarafidir, demistir. Fakat ekseri ulemâ onun hilâfina kaildirler. Mevzubahis namazda Hz. Ebû Bekir'in imam oldugunu söyliyenlere göre Îbnül-Müseyyeb'in sözü dogru olabilir. Fakat bizzat Resülüllah (SatiaUahü AteytU ve Selletn) 'in imam oldugunu söyleyenlere göre onun sözü dogru degildir.

Filhakika o namazda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in. mi yoksa Hz. Ebû Bekir'in mi imam oldugu ihtilaflidir. Ulemâdan bir cemaata göre Buhârî ile Müslim'in rivayet ettikleri Hz. Âise hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in imam oldugunu sarahaten bildirmektedir. Çünkü bu hadîsin beyânina göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Bekir'in sol tarafina oturmustur. Bir de ayni hadîsde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhü ve Sellem) oturdugu yerden cemaata namaz kildiriyordu. Ebû Bekir de ayakta ona uymustu.» denilmektedir. Su halde Hz. Ebû Bekir'in imam degil mübellig oldugu anlasilir. Çünkü bir cemaata iki kisinin imam olmasi caiz degildir. Ulemâdan bazilari Ebû Bekir (Radiyallahû cmh) 'in imam oldugunu söylerler. Delilleri Hz. Âise rivâyetindeki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir'in arkasinda namaz kildi» denilmis olmasidir. Hadîsin bir rivayetinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatina müncer olan hastaliginda Ebû Bekir'in arkasinda oturarak namaz kildi.» denilmistir. Hz. Âise hadîsi gerek Buhârî ile Müslimde, gerekse sâir sahîh kitaplarda bir çok yollardan rivayet olunmustur. Beyhakî diyor ki: «Hz. Âise hadîsleri arasinda tearuz yoktur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in imam oldugu namaz Cumartesi yahut Pazar gününün Ögle namazi idi. Cemâat olarak kildigi namaz ise, Pazartesi gününün sabah namazi idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dünyadan gitmeden evvel en son kildigi namaz budur.» Bu babda daha baska sözler dahi söylenmistir.

19- Cemaata içlerinden en fakîh ve Kur'ân-i Kerîm'i en güzel o-kuyan imam olur. Hz. Ebû Bekir (Radiyallahû anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hayatinda fikih ile Kur'ân'i kendisinde cem etmisti. Maamafih Imamete kimlerin evlâ olacagi meselesi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Cumhuru ulemâya göre cemaata, içlerinden en fakîh olani imamlik yapar. Imami Â'zâm ile Imam MâIik'in mezhepleri de budur. Imam Ebû Yûsuf, Imam Ahmed b. Hanbel, îshâk, Ibni Sîrin ve Sâfiîlerden bazilarina göre Kur'ân-i Kerîm'i en güzel okuyan Imam olur.

Hanefîlere göre imamliga en lâyik olan, sünneti yâni fikhi ve Ahkâmi Ser'iyeyi en iyi bilendir. Elverir ki namaz caiz olacak derecede güzel Kur'ân okuyabilsin. Cumhuru ulemânin kavli bu oldugu gibi, A-tâ, Evzâi, Mâlik ve Safiî hazerâtinin mezhepleri de budur. Imam Ebû-Yûsuf'dan bir rivayete göre Imamliga en lâyik olan kimse Kur'ân-i Kerîm'i en güzel okuyan ve kiraat ilimlerini en iyi bilendir. Bu kavil Sâfiîlerden de rivayet olunur. Tafsilât fikih ki-taplarindadir.

20- Meshur bir vasfi hususunda bir kimseyi birine benzetmek caizdir.

21- Imamin cemâatdan birini kendi yerine geçirmesi caizdir. Bu hususa dair kendisine ayrica Izin verilmesine hacet yoktur.

22- Peygamberler hakkinda bayilmak caizdir. Çünkü bayilmak bir hastaliktir. Peygamberler hakkinda yalniz nefreti mucip olan hastaliklarla delilik caiz degildir. Çünkü bu gibi seyler onlar hakkinda nakîsa olur. Bayilmak, diger geçici hastaliklara ve dünya musibetlerine müptelâ olmak ise onlarin ecirlerini çogaltir. Bu gibi musibetlerle onlar sair insanlara teselli örnegi olurlar. Musibetlerin bir hikmeti de mucizelerine bakarak

insanlarin onlara tapmasini önlemektir.
23- Bayilan kimsenin yikanmasi müstehabdir. Bayginlik tekerrür ederse her biri için ayri ayri yikanmak müstehab olursa da, son bayginliktan sonra yikanmak da kafidir.
Kâadî îyâz Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seltem) 'in yikanmasini abdest almak diye tefsir etmisse de dogrusu yikanmistir. Hattâ Sâfiîlerden bazilari bayildiktan sonra yikanmanin vâcib oldugunu söylemislerdir. Fakat bu kavil sâzz ve zayiftir.
24- Hadîsin bütün rivayetleri: «Hz. Ömer, Ebû Bekir (Radiyallahû anh)'in imamligina razi degildi. Peygamber (Sallallahti Aleyhi ve Seliem) dahi Ebû Bekir'i imamliktan azletti.» diyen Siilerin kavlini reddetmektedir. Ebû Bekir (Radiyallahû anh) imamliktan azledilmis degil, bilâkis Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seliem) 'in hastaligi günlerinde cemaata oniki vakit namaz küdirmistir.

98- (419) Bana Amru'n-Nâkid ile Hasen el Hulvânî ve Abd b. Htt-meyd rivayet ettiler. Abd, bana haber verdi, tabirini kullandi. Ötekiler bize Ya'kûb -ki bu zât Ibni Ibrahim b. Sa'd'dir- rivayet etti, dediler. Ya'kûb demis ki: «Bana da babam, Sâlih'den, o da Ibni Sihâb'dan naklen rivayet etti. Ibni Sihâb söyle demis:
Bana Enes b. Mâlik haber verdi ki, Ebû Bekir Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatina müncer olan hastaliginda onlara namaz kildirmis. Pazartesi günü gelince cemâat saflar halinde namazda iken Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odanin perdesini açarak ayakta onlara bakmis; mübarek yüzü mushaf yapragi gibiymis. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebessüm buyurarak gülmüs. Enes demis ki:
—Biz namazda oldugumuz halde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in çikisma sevincimizden hayrette kaldik. Ebû Bekir safa ulasmak için ökçeleri üzerinde geriledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in na-maz için çiktigini zannetmisti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e-Uyle cemaata namazini tamamlayin diye isaret etti, sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Âise'nin odasina) girdi ve perdeyi indirdi. Iste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gün vefat etti.»

99- (...) Bana hu hadîs» Amrü'n-Nâkid ile Züheyr b. Harb dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den, o da Enes den naklen rivayet etti. Enes:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sdlemy'i son görüsüm, Pazartesi günü perdeyi açtigi zamandir, diyerek kissayi anlatmis.
Salih'in hadîsi daha tamâm ve daha kanâatbahsdir.

(...) Bana Muhammed b. Kâfi' ile Abd b. Humeyd hep bîrden Ab-diirrezzâk'dan rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ma'mer, Zührî'den naklen haber verdi. Zührî: Bana Enes b. Mâlik: «Pazartesi günü gelince...» diyerek yukankilerin hadisi tarzinda haber verdi, demis.

100- (...) Bize Muhammed b. El-Müsenna ile Harun b. Abdillâhrivayet ettiler, dediler ki: Bize Abdüssamed riv âyet etti. (Dedi ki): Babam rivayet ederken dinledim. (Dedi ki): Bize Abdülâziz Enes'ten naklen rivayet etti. Enes söyle demis:
Nebîyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) üç gün bizim yanimiza çikmadi. Derken namaz için ikamet getirdi. Ebû Bekir imamete geçmeye davrandi. Fakat bu sirada Nebîyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) perdeyi tutup kaldirdi.
Bize Nebîyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in mübarek yüzü açilinca öyle bir güzellik arzetti ki, biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in o andaki güzelligi kadar hosumuza giden hiç bir manzara seyretmis degiliz. Nebîyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle Ebû Bekir'e ileri geçmesini isaret buyurdu ve perdeyi indirdi. Bir daha kendisini vefat e-dinceye kadar göremedik.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbül-Ezân- da tahrîc etmistir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu defaki çikisi ashab-i kirâmiyla son görüsmesi olmustur.

«Mübarek yüzü mnshaf yapragi gibiymis» sözündeki tesbih, yüzünün son derece güzelligi ve mübarek teni'nin yaprak gibi beyaz ve nurlu olmasi itibariyledir. Mushaf kelimesi râvînin lâfzidir. Çünkü o gün Kurân-i Kerim henüz mushaf seklinde yazilmis degildi. Bu kelime: Mushaf, mishaf ve mashaf sekillerinde okunabilir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâb-i kirâminin melekler gibi saf baglayip namaza durduklarini görünce tebessüm buyurmustur. Bunun sebebi, Ashabinin Islâm birligine riâyet ve serîat-i garrâyi ikâme etmeleridir. Zaten sevinçli bir sey duydugu veya gördügü zaman mübarek yüzü nûr kesilirdi. Bâzilarina göre Kesûlünah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tebessüm buyurmasi, hastaliginin iyilesmeye dogru gittigini göstererek ashâb-i kirâminin gönüllerini hos etmek içindir. Bir takimlari: «Ihtimal Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yin bu çikisi ashabi ile namaz kilmak içindi. Fakat buna takati olmadigini anlayinca çikmaktan vaz geçmistir,» demislerdir.
Hadîs-i serîf, Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in vefatina kadar Ebû Bekir (Radiyallahû atth)in namazda ona hilâfet ettigini ve bu gibi yerlerde elle isaretin emir yerine kâim oldugunu ifâde etmektedir.

101- (420) Bize Ebû Bekir b. Ebf Seybe rivayet etti (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Ali, Zâide'den, o da Abdülmelik b. Ümeyr'den, o da Ebû Bürde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Mûsfi söyle demis: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) hastalandi ve hastaligi siddetlendi, bunun üzerine:
«Ebû Bekir'e emredin de cemaata namazi kildin versin» buyurdular. Âise:
— Yâ Resûlüllah, Ebû Bekir yufka yürekli bir zâttir. Senin yerine geçerse halka namaz kildiramaz, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) :
(Sana) Ebû Bekir'e emretde cemaata namazi kildirsin (diyorum) Siz muhakkak Yûsuf (Aleyhisselâm) zamaninin kadinlarisiniz.» buyurdular.
Artik bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in yasadigi günler de cemaata namazi Ebû Bekir kildirdi.
Bu hadîsi dahî Buhârî «Kitâbül-Ezân» da; Nesâi -tsrâ-tü'n-Nisâ'» bahsinde tahrîc etmislerdir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in Israrla Hz. Ebû Bekir'i imamliga tayin etmesi, as-hâb içerisinde onun en âlim ve fâzil bir zât oldugunu bildigi içindir.
Hadîsin ahkâmi az yukarida görülmüstür. Ayrica bu hadis Hz. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in hastaligi günlerinde kendisine E-bû Bekir (Radiyallahû anh) 'in namazda vekâlet ettigini ve bu vekâletini tâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatina kadar sürdürdügünü göstermektedir. Binâenaleyh Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in namaza çikmasiyla Hz. Ebû Bekir *in azledildigi-ni ortaya atan siîler aleyhine en sarih delildir.

22- Imam Geciktigi ve Baskasini Imam Yapmakta Bir Mefsedet Korkusu Bulunmadigi Vakit Cemaatin Kendilerine Namaz Kildiracak Bir Kimseyi Îmamliga Geçirmesi Babi

102- (421) Bana Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e Ebû Hâzim'den duydugum, onun da Seni b. Sâd-es-Saîdî'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum:
Besûlttllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) aralarini bulmak için Bent Amr b. Avf kabilesine gitmis- Namaz vakti girince müezrin Ebû Bekir'e gelerek: Cemaata namazi kildirir misin? Ben de ikâmet ederim, demis. Ebû Bekir: Evet, cevabini vermis ve namazi kildirmis. HttteftU-ben cemâat namazda iken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) çikagel-mis ve saflari yara yara birinci safa durmus. Bunun üzerine cemaat el çirpmislar. Ebû Bekir namazda bakmmazmis.
Cemâat fazla el çirpinca bakinmis ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) i görmüs, fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kendisine, yerinde dur! diye isaret buyurmus. Derken Ebû Bekir ellerini kaldirarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Iin kendisine verdigi emirden dolayi Allah (Azze ve Celle') ye hamdttsenâ etmis. Sonra geri çekilerek birinci safa durmus. Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) de ileri

geçerek namazi kildirmis. Namazdan çiktiktan sonra:
«Ya Ebû Bekir ben sana emretmisken yerinde durmaktan seni ne me-netti?» buyurmus. Ebû Bekir:
«Ebû Kuhâfe ogluna, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in huzurunda namaz kildirmak lâyik degildir.» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Bu sefer cemaata dönerek):
«Acep neden bu kadar fazla el çirptiginizi gördüm. Bir kimsenin namazi esnasinda basina bir sey gelirse tesbih ediversin! Zîra tesbih ettigi vakit ona bakarlar. El çirpmak yalniz kadinlara maKsustur.» buyurmuslar.

103- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâziz (yani ibni Ebî Hâzim) rivayet etti.
Yine Kuteybe dedi ki: Bize Yâ'kup- ki bu zât tbni Abdirrahman el-Kâarî'dir- rivayet etti. Abdülâziz ile Yâ'kûb'un ikisi birden Ebû Hâzim'-den, o da Sehl b. SâM'dan naklen Mâlik'in hadîsi gibi rivayette bulunmuslar. (Yalniz) onlarin rivayetlerinde: «Ebû Bekir ellerini kaldirarak Allah'a hamd etti. Ve tâ birinci saffa duruncaya kadar arkasina dogru geri geri gitti.» ifadesi vardir.

104- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Bezi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize AbdüTalâ haber verdi. (Dedi ki): Bize tlbeydullah, Ebû Hâ-zim'den, o da Sehl b. Sâ'd es-Sâidî'den naklen rivayet etti. Sehl: «NebI-yullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Amr b. Avf kabilesinin aralarini bulmaga gitti.» diyerek yukarkilerin hadisi tarzinda rivayette bulunmus. Sunu da ziyade etmis: «Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek safjari yara yara tâ ün safta durdu.»
Bu hadiste: «Ebû Bekir gerisin geriye gitti.» cümlesi de vardir.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» bahsinin yedi yerinde ve «Namaz» bahsinde : Ebû Dâvûd ile Nesaî dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
BenîAmr b. Avf, Medine-i Münevvere civarindaki «Küba» da yasarlardi. Bunlar ensârin iki büyük kabilesinden biri olan Evs*-in kalabalik bir batindirlar. Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Settem) 'in Bent Amr'a gitmesi, aralarinda çikan bir çarpisma dolayisi iledir. Kübalilar, birbirlerine taslar atmak suretiyle mukatele etmislerdi. ResûlÜUah (Sailallahü Aleyhi ve Selîem) bunu haber alinca:
«Haydi gidelim sunlann arasini bulalim.» buyurmuslar. Bir rivayete göre Kübalilarin birbirleriyle çarpistigi haberi geldigi vakit Hz. Bilâl ögle ezanini okumus bulunuyordu. Babimiz hadîsinde vakti girdigi bildirilen namazdan murâd: ikindidir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde hadîsin lâfzi söyledir:
«Amr b. Avf kabilesi arasinda cenk vuku bulmustu. Peygamber (Saîlallahii Aleyhi ve Sellem) bunu duydu ve aralarini bulmak için ögleden sonra onlarin yanina gitti. Bilâl (RadtyaUahû anh) a da:
— Ikindi namazinin vakti girerde ben gelemezsem Ebû Bekir'e emret; Cemaata namazi o kildirsin! diye talimat verdi.
Ikindi namazi gelince Hz. Bilâl ezani okuyup ikâmet getirdi. Sonra Ebû Bekir'e emretti; o da imamete geçti.»
Ebû Dâvud bu. hadîsi sahih bir senetle rivayet etmistir. Bundan anlasiliyor ki Hz. Ebû Bekir'e gelen müezzin Bilâl (RadiyallahÛ anh) imis.
Hadîste geçen: «Ebû Bekir evet cevabini vermis ve namazi kildirmis» sözünden murâd, namazin tamami degil, namaza niyetlenmis olmasidir." Nitekim bâzi rivayetlerde bu cihet tasrîh edilmistir.
Tasfîk: Ses çikaran vurustur. Buna tasfîh de derler. Bazdan tasfîk ile tasfîh arasinda fark görmüs: «Tasfîh, bir elinin arkasîyIe öteki elin içine vurmaktir. Bu korkutmak ve tenbîh için yapilir. Tasfîk ise, tS içlerini birbirine çarpmaktir. Bundan murâd: eglence ve oyundur.» mislerdir. Bazilari -kadinlar hakkinda tasfîh, sag elinin iki parmagi Üf sol avucunun içine vurmak oldugunu söylemis; bir takimlari da tasfîh ile tasfîk'in ayni mânâya geldiklerine kail olmuslardir.
Dâvûdî, tasrîhin kadinlara mahsûs oldugunu, fakat hadîsin bazi rivayetlerinde erkekler hakkinda kullanildigina göre, onlarin ellerini uyluklarina çarptiklari mânâsina hamletmek gerektigini söylemistir.
Hz. Ebû Bekir'in namazda bakinmamasi, bakinmanin memnu oldugunu bildigindendir. Filhakika Ibni Hüzeyme 'nin rivayet ettigi bir hadîsde:

Âise, Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Settem) 'e bir kimsenin namazda bakinmasini sordu da: O bir hirsizliktir. Seytân onu kisinin namazindan çalar, buyurdular.» denilmektedir.
Hadîsin buradaki rivayetinde Ebû Bekir'in Allah'a hamd ettigi bildiriliyor. Zahire bakilirsa lisani ile hamd etmistir. Fakat hadîsin bazi rivayetlerinde:
«Ebû Bekir Allah'a sükür için basini semâya kaldirdi ve gerisi geriye çekildi.» denilmistir. Bu rivayete bakarak Îbnül-Cev-zî, Ebû Bekir'in hamd ve sükürü dille degil, isaretle yaptigini iddia etmistir. Maamâfih sükür için basini semâya kaldirdigi rivayetinde sözle sükür ettigine mâni olacak bir kayit yoktur.
îbniEbî Kuhâfe: Hz. Ebû Bekir 'dir. Ebû Kuhâfe babasinin künyesidir. Ismi Osman b. Âmir 'dir. Hz. Ebû Bekir 'in kendisine, ben yahut Ebû Bekir demeyip, îbni Ebî Kuhâfe diye takdim etmesi, Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaninda kendi mertebesini küçük gördügü içindir.
Hadîsdeki tesbîhden murâd: Sübhânallah demektir. Nitekim bir rivayette: «Sübhânallah desin» buyurulmustur.

Hadisi Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Insanlar arasinda fitnenin önüne geçmek için aracilikda bulunarak onlari baristirmak faziletli bir istir.
2- Hükümdar, birbirleriyle kavga ve cidal hâlinde bulunan halki baristirmak için bizzat yanlarina gidebilir. Hattâ icâbinda bunu imamlik vazifesine tercih eder; çünkü ara bulmakda mefsedeti önlemek vardir. Bu ise bizzat imam olmaktan evlâdir. Icabinda hâkimin dâvayi dinlemek için taraflarin bulundugu yere gitmesi de bu kabildendir.
3- Bâzilari bu hadîsle istidlal ederek bir namazin birbiri pesinden iki imama tâbi olarak kilinabilecegine cevaz vermislerdir. Onlara göre, camiin imami bir yere gittigi vakit baskasini kendi yerine vekil tayin e-der. Sayet vekil namaza baslamissa asü imam muhayyerdir. Isterse vekile uyarak namazini kilar, dilerse kendisi imam olur, dilerse vekili nailmazini kesmeden ona uyar. Bu suretle cemaattan hiç birinin namazi bâtil olmaz. Aynî diyor ki: «Birbiri pesinden imam olan iki kimsenin arkasinda kilinan namazin caiz oldugu müsellemdir. Çünkü imamin abdesti bozulursa yerine bir halife çeker ve halîfe onun namazini tamamlarsa namaz sahih olur. Buna iki imamli namaz denilebilir. Camiin imami namazda bulunmadigi vakit yerine baskasini tayin etmesi.de müsellemdir. Fakat namazi vekîli kildirirken asîl imam gelirse muhayyerdir.. Ilâh... iddiasini teslim edemeyiz. Bu kavle sâhib olanlarin bu hadîsle istidlal etmeleri dogru degildir. Çünkü hadîsi serifte bildirilen namaz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimize mahsustur. Bunu hadîs imamlarindan Ibni Abdilberr beyan etmis; böyle bir namazin baskalarina caiz olmiyacagma icmâ' bulundugunu söylemistir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in önüne geçmek caiz degildir. Bugün sair insanlar için önüne geçmesi caiz olmayacak derecede faziletli bir insan yoktur. Hz. Ebû Bekir'in o namazda yerinde durmasi caizdir. Çünkü Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine yerinde dur! diye isaret etmisti. Hattâ Mâlikî-lerden bâzilari Hz. Ebû Bekir'in geriye çekilmesini, yerine Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in geçmesini bile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hasâisinden saymislardir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra böyle bir sey yapilamaz.»
4- Bâzilari cemâatin imamdan evvel niyetlenmelerinin caiz olduguna bu hadîsle istidlal etmis ve: «Bir kimse namazinin bir kisminda i-mam, bir kisminda da cemâat olabilir.» demislerdir. Fakat cemâatin i-mamdan evvel niyetlenmeleri dogru degildir. Besûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Imam tekbîr aldigi vakit sizde tekbîr alin» hadîsi bu kavli reddeder. Sâri' hazretleri rütbe itibariyle cemaatin tekbîrini imamin tekbîrinden sonra göstermistir. Binâenaleyh imamdan önce tekbîr almak sahih degildir. îbni Battal (?-444): «Imamdan önce tekbîr alanin namazinin tam olacagina kail kimse bilmiyorum. Yalniz Imam Sâfiînin mezhebine göre cemâatin namazi imamin namazina bagli degildir. Sâir fukahâ bunu caiz görmezler.» demistir.
5- Taberi bu hadîsle istidlal ederek «Farza niyetlenen bir kimse o namazin bir kismini kildiktan sonra cemâat gelerek namazi imamla kilsalar, yalniz kilan kimse selâm vermedikçe o cemaata istirak edemez. Selâm vermeden istirak ederse namazi fâsid olur. Kazasi lâzim gelir.» diyenlerin hatâ ettigini söylemisse de, burada

asil hatayi kendisi yapmistir. Zîra hadîs gösteriyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Bekir'in bir kismini kildirdigi bir namaza yeni baslamis. Ashabi da kendisine uymuslardir. Demek oluyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) o namaza yeniden baslamis, cemâatsa ayni namazi tamamlamislardir. Binâenaleyh bu hadîsin Taberî'ye delil olan bir tarafi yoktur.

6- Hadîsi serîf, Hz. Ebû Bekir'in bütün Sahâbe-i kiramdan efdâl olduguna delildir.

7- Namaz için ikâmet getirmek ve imami çagirmak müezzinin vazifesidir. Ikâmeti müezzinin yapmasi sünnettir. Baökasinm yapmasi sünnete muhaliftir. Bâzilari müezzinin izniyle baskasinin müezzinlik yapabilecegini cumhuru ulemânin kavli olmak üzere rivayet etmislerdir.

Hanefîlere göre, müezzinin izni olsun olmasin baskasinin yaptigi müezzinlik muteberdir.

8- Namazda tesbîh ve hamd etmek caizdir. Çünkü bunlar Zikrul-lahdan sayilirlar. Ancak namazda birine cevap olarak elhamdülillah demenin namazi bozup bozmayacagi ulemâ arasinda ihtilaflidir. «EI-Mu-hît- nâm eserde:

«Namaz kilan bir kimse aksirinca içinden Allah'a hamd eder,' Dili ile bir sey söylemezse Ebû Hanîfe 'den bir rivayete göre namazi bozulmaz. Diliyle söylerse namazi bozulur» denilmis.

Imam Mâ1ik'e göre, bir kimseye namazda sevinçli bir haber verilir de Allah Teâlâ'ya hamd ederse namazina zarar etmez. Imam Mâlik ile Sâfiî'ye göre namazda olan bir kimsenin kuyuya düsmek üzere bulunan âmâya yahut yilan sokacak bir kimseye tesbîh etmesi caizdir.

9- Ihtiyâçdan dolayi namazda bakinmak caizdir. Ibni Ab-dil-Berr'in kavli budur. Cumhuru Fukahâya göre azicik bakinmak namazi bozmaz. Fakat Hanefîlere göre bunun da bir ihtiyâçdan dolayi olmasi sarttir. Ihtiyaç olmaksizin azicik bakinmak dahi mekruhtur. Çünkü Hz. Ebû Zerr'den rivayet olunan bir hadîsde Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem:

«Kul namazinda bakinmadikça Allah teâlâ ona daima teveccüh buyurur. Bakindimt, ondan sarf-i nazar eder.» buyurmustur.

10- Hîni hacette imamin cemâatdan birini kendi yerine geçirmesi caizdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve bir kavline göre Safiî'nin mezhebleri budur. Ashâb-i kiramdan Ömer ve Ali (Radiyallahû anhûma) ile tabiînden Hasan-i Basrî, Alkame; Atâ1, Ibrahim Nehaî ve Süf yani Sevrî hazerâti dahî buna kaildirler. Zahirîlerle Imam Sâfiî'nin bir kavline göre îmam kendi yerine baskasini mihraba geçiremez.

11- Imamin saflari yararak mihraba geçmesi caizdir. Cemâat hakkinda böyle bir hareket mekruhtur.

12- Kendinden üstün bir zâta imam olmak caizdir.

13- Reis olan bir kimsenin emrine muhalefet eden sahsi muâhaze etmezden önce emrine ne için muhalefet ettigini sormasi gerekir.

14- Büyük bir zâta künyesiyle hitap ederek kendisine i'zâz ve ikramda bulunmalidir.

15- Âmel-i Kalîl namazi bozmaz. Bundan murâd namazla alâkasi olmayan az bir harekettir. Namazla alâkasi olmayan amellerin az ve çok miktarlari fikih kitaplarindan ögrenilebilir.

16- Imamlik için en sâlih ve en faziletli kimseler tercih edilir.

17- Fitneye sebep olmamak ve imamin kabul edeceginden emin bulunmak sartiyle imam geciktigi zaman cemaata baskasi imam olabilir.

18- Bâzilarina göre bu hadîs namazi vaktin evvelinde kilmanin faziletine delildir.

19- E1 kaldirmak namazi bozmaz.

20- Namazi kilarken basina bir hâl gelen bir kimse tesbîh eder. Yani Sübhanallah, der. îmam Mâlik'den bir rivayete göre, bu hususta kadin ve erkek müsavidir. Kadinlarin el çirpmasi:

«Eger bir kimsenin namazi esnasinda basina bIrsey gelirse tesbih edi-

versin» cümlesiyle nesh edilmistir. Fakat bazilari Hz. Mâ1ik'in bu kavline itiraz etmis: «Hadîsin evveli âhirini neshedemez.» demislerdir. îmam Safiî ile Evzâî'ye göre kadinlar tesbîh degil tasfîk yaparlar.

21- Din hususundaki mertebeden dolayi Allah'a sükretmek mes-rû'dur.

105- (274) Bana Muhammet! b. Râfî ile Hasen b. Ali El-Hulvânî hep birden Abdürrezzâk'dan rivayet ettiler. Ibni

Uafî' dedi ki, bize Ab-dürrezzâk rivayet etti, (Dedi ki): Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki): Bana Ibni Sihâb, Abbas b. Ziyad'in [33] hadîsinden naklen rivayet etti. Ona da Urvete'bnü Mugîre b. Su'be haber vermis. Ona da Mugîra-tü'bnü Su'be haber vermis ki, kendisi Resûlüllah (Saiîalîahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Tebük gazasinda bulunmus. Mugire söyle demis:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kazâ-i hacet için çukura dogru gitti. Ben sabah namazindan önce ona bir su kabi getirmistim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kazâ-i hacetden sonra yanima dönünce bu kaptan ellerine su dökmeye basladim. Ellerini Üç defa yikadi. Sonra yüzünü yikadi. Sonra cübbesini kollarindan çikarmaya çalisti. Fakat cüb-besinin yenleri dar geldi. Bu sefer ellerini cübbenin içine dogru çekerek kollarim cübbenin asagisindan çikardi ve kollarini dirsekleriyle beraber yikadi. Sonra mestleri üzerine abdest aldi. Sonra (cemâatin yanina) geldi.
Mugîre demistir ki; Ben onunla beraber geldim. Cemâati Abdurrah-man b. Avfi imam yapmislar kendilerine namaz kildirirken bulduk. Re-lûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'âtin birine yetisti ve cemaatla birlikte son rek'âti kildi. Abdurrahman b. Avf selâm verince Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) namazini tamamlamak üzere kalkti. Bu, müslümanlari telâsa düsürdü ve hir çok tesbihlerde bulundular. Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) namazini bitir|Ace onlara döndü ve (iyi ettiniz) yahut; (isabet ettiniz)» buyurdu. Namazi vaktinde kilmis olmalarindan dolayi onlara gipta ediyordu.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' ile Hulvânî rivayet ettiler. Dediler ki; Bize Abdürrezzâk, Ibni Cüreyc'den naklen rivayet etti. (Demis ki): Bana Ibni Sihâb, Ismail b. Muhammed b. Sa'd'dan, o da Hamzetü'bnü Mugî-re'den [34] Abbâd'in hadisi tarzinda rivayette bulundu. Mugîra:
«Ben Abdurrahmân'i geri çekmek istedim, fakat Peygamber
«Birak onu» buyurdular, demis.
Hadîsi serif, büyük bir zâtin su kabini tasimanin, abdest alirken baskasindan faydalanmanin, abdestden önce elleri üç defa yikamanin, cüb-be giymenin ve avret mahalli açilmamak sartiyla elleri cübbenin asagisindan çikarmanin ve mest üzerine meshin cevazi hükümlerini ihtiva etmektedir. Bu hadîs, «Kitâbü't-Tahâre» de geçmistir.

23- Namazda Kandilerine Bir Hal Ariz Oldugunda Erkegin Tesbih, Kadinin Tasfik Etmesi Babi

106- (422) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile AmruVNâkid ve Ztt-heyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, ZÜhrî'-den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'aen, o da Peygamber (Salla tlahu Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. H.
Bize Hârûn b. Ma'rûf ile HarmeletüTrati Yahya da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, Ibni Si-hâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki): Bana Saîd b. el-Müseyyeb ile Ebû Selemetü'bnü Abdurrahman haber verdiler. Onlar da Ebû Hüreyre'-yi söyle derken isitmisler; Resûlüllah (Satlaltahü Aleyhi ve Seltem) :
«Tesbîh erkeklere, tasfik da kadinlara mahsûsdur» buyurdular.
Harmele kendi rivayetinde sunu ziyâde etti: «Ibni Sihâb: Ben ulemâdan bir çok kimseler gördüm ki, hem tesbih hem de isaret ederlerdi.»

107- (...) Bize KuteybetüTmü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Fudayl (yani Ibni Iyâz) rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Ishak b. Ibrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize îsâ b. Yûnus haber verdi: Bunlarin hepsi Âmes'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadisin mislini rivayet etmislerdir.

(...) Bize Muhammed b. Bâfî' rivayet etti: (Dedi ki): Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm'dan; O da Ebû Hu reyre'den, o da Peygamber (SalUülahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen bt hadisin mislini haber verdi: O «Namazda» sözünü de ziyâde etti.
Bu hadîsin serhi bundan önceki bâbda geçmistir.

24- Nabazi Güzel, Tastamam ve Husu' Île Kilmayi Emir Babi

108- (423) Bize Ebû Muhammed b. El-Alâ El-Hemdânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme, Velîd (yani Ibni Kesir) den rivayet etti. (Demis ki): Bana Sâîd b. Ebî Saîd el-Makburî, babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Bir gün Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kildirdi. Sonra namazdan Çikarak:
«Ey Filan! namazini güzel kilsanal. Hiç namaz kilan kimse nasil namaz kildigina bakmazini? Çünkü namazi ancak kendisi için kilar. Vallahi ben önümden nasil görürsem arkamdanda Öyle görmekteyim» buyurdular.

109- (424) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den, o da Ebû Zinâd'dan, o da Â'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz benim kiblemi bu tarafa dogrumu görüyorsunuz? Vallahi bana sizin ne rükünüz gizli kaliyor ne de sücûdunuz. Ben sizi arkamdan pek âlâ görüyorum.» buyurmuslar.

110- (425) Bana Muhammed b. El-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Dediler kî: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be rivayet etti. Dedi ki: Katâde'yi Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'fen naklen rivayet ederken isittim.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Rükû ve sücûdu dosdogru yapin. Vallahi ben sizi rükû' ve secde ettiginiz zaman arkamdan (Galiba siitimin arkasindan demis) görüyorum.» buyurmuslar.

111- (...) Bana Ebû Gassân el-Mismaî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâz (yâni Ibni Hisâm) rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. el-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Ebî Adiy, Saîd'den naklen rivayet etti. Bunlarin ikisi de Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etmisler ki: Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Rükû' ve sücûdu tamamlayin! Vallahi rükû' ve secde ettiginiz zaman ben sizi arkamdan pekâlâ görüyorum.» buyurmuslar.
Saîd'in rivayetinde: (Mâ) kelimesi zikredilmeks denilmistir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü's-Salât» ve «Kitâbü'1-Ezân» da muhtelif râvilerden tahrîc etmistir.
«Siz benîm kiblemi bu tarafa dogrumu görüyorsunuz?» cümlesinden murâd, siz benim Önümün bu tarafa olduguna bakarak yalniz bu taraf-daki seyleri gördügümü mü zannediyorsunuz? Vallahi görmem yalniz ö-nüme gelen seylere mahsûs degil, arkamdakilere de sâmildir, demektir. Ulemâ, buradaki görmenin mânâsi ile keyfiyeti hususunda ihtilâf etmislerdir. Bâzilari: «Görmekden murâd, ya Vahiy tarikiyle cemâatin nasil namaz kildiklarinin bildirilmesi, yahutta bunu ilham yoluyla anlamasi-dir.» demislerse de Aynî bu sözün hiç bir kiymeti olmadigini söylüyor ve: «Çünkü bu is ilim yoluyla olsaydi, arkamdan görüyorum diye takyîd buyurmanin bir faydasi kalmazdi.» diyor.
Bir takimlari: «Bundan murâd: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sagindaki ve solundaki cemâatin nasil kildiklarini göz ucuyla görmesidir.» demislerdir. Bu söz dahi muteber degildir.
Cumhur-u ulemâya göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakikî bir idrak ile arkasinda olanlari

görürdü. Bu ona mahsûs hârikalardandir. Onun içindir ki Buh âr'î bu hadîsi «Peygamberligin Alâmetleri» bahsinde tahrîc etmistir. Bu hususda söylenen sözlerin dogrusu da budur.
Es'arîlere göre görmek için yüz yüze gelmek sart degildir. Çin'deki bir âmânin Endülüs'ü görmesi caizdir. Hadîsi gerîf onlarin bu kavline delildir. Aynî diyor ki:
«Ehl-i sünnete göre hak olan budur. Görmek için aklen husus! bir uzuv sart olmadigi gibi, mukabele yani yüz yüze gelmek ve yakinlik gibi seyler de sart degildir. Bundan dolayidir ki ehl-i sünnet Allah Teâlâ'-nm âhirette görülebilecegine hükmetmislerdir.»
Mu'tezile taifesi Allah Teâlâ'mn mutlak surette görülemiyecegini iddia etmis; dalâlet firkalarindan Müsebbihe ile Kerrâmîye ise Allah'in bir cihet ve mekânda bulundugunu itikat ettikleri için, gören kimsenin karsisinda bir mekânda bulunmak sartiyla görülebilecegine kail olmus; ci-hetsiz ve mekansiz görmenin imkânsiz oldugunu iddia etmislerdir. Ehl-i Sünnet ulemâsi bunlara lâzim gelen cevâbi vermis; Allah'i görmenin hem aklen, hem de naklen caiz oldugunu delilleriyle isbat etmislerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)in arkasindaki esyayi nasil gördügü meselesine gelince; Ulemâdan bazilarina göre arkasinda gözü vardir ve onunla arkasinda bulunan esyayi dâima görürdü. Bir takimlari Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in omuzlari arasinda igne deligi büyüklügünde iki gözü bulundugunu söylerler. Onlara göre elbise ve sâire gibi seyler bu gözlerin görmesine mâni olamazdi. Bâzilari:
«Esyanin suretleri Peygamber' (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in önündeki duvara resmolunur. Peyganiber efendimiz aynaya bakar gibi onlari duvardan görürdü» demislerdir. Hâsili Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasindaki esyayi görmesi ona hâs bir mucizedir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâya göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyfü ve Sellem) jn arkasindaki esyayi görmesi Allah Teâlâ'nin onun kafasinda halk ettigi bir idrak iledir. Bu idrakTile Reâûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arkasindaki seyleri görür. Ona bundan daha ziyâde nice harikulade hususiyetler verilmistir.
Buna ne akil manîdir, ne de seriat. Bilâkis serîat vukuunu habçr vermektedir. Binâenaleyh kabul etmek îcabeder. Kaadî lyâz, Imam Ahmed b. Hanbe1 ile cumhuru ulemânin: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasindaki esyayi görmesi hakikaten gözle görmek suretiyle olmustur, dediklerini nakleder.» Kaadî 1yfiz'in beyânina göre ulemâdan bâzilari Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin:
«Ben sîzi arkamdan pekâlâ görürüm» sözünü vefatimdan sonra görürüm mânâsina hamletmislerse de bunun siyaki hadisle hiç bir alâkasi yoktur.

Hadisi Serif Su Hükümleri Ihtiva Etmektedir:

1- Imam cemâatdan birinin din umuruna âit bir noksanligim görürse onu bundan men etmeli ve kendisine lâzim gelen îzâhati vererek ibâdetini mükemmel yapmaya tesvik etmelidir. Çünkü Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir çok defalar böyle tenbih ve ikazlarda bulunmustur.
2- Zaruret olmaksizin dahi Allah'a yemîn etmek caizdir. Fakat hacet yokken yemîn etmemek müstehabtir. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in yeminleri te'kîd, tefhim ve zihinlere yerlestirme gibi ihtiyâçlar dolayisiyle yapilmislardir.
3- Rükû' ve sücûdda tadîl-i erkânin, yâni âza sükûnet bulacak derecede durmanin farz oldugunu söyleyenler, bu hadîsle istidlal etmislerdir. Fakat hadîste buna delâlet yoktur. Çünkü farz olsaydi Resûlüllah (SaltfüahÜ Aleyhi ve Sellem) o cemaata namazlarini yeniden kilmalarini emrederdi. Emretmemis olmasi bunun farz olmadigini gösterir.

25- Rükü Sücud ve Emsali Fiilleri Imamdan Önce Yapmanin Haram Kilinmasi Babi

112- (426) Bize Ebû Bekir b. Ebf Seybe ile Ali b. Hucr rivayet et-tiler. Lâfiz Ebû Bekir'indir. (Ibni Hucr, bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ebû Bekir ise: Bize Ali b. Mttshlr, Muhtar b. Fülfül'den, o da E-nes'den naklen

rivayet etti, dedi. Enes sunlari söylemis: Bir gün Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kildirdi. Namazi bitirince yüzünü bize çevirerek:
«Ey cemâat! Ben sizin imaminizi m. Öyle ise rükû, sücud, kiyam ve namazdan çikma hususlarinda beni geçmeyin! Çünkü ben sizi önümdende arkamdan da görüyorum.» buyurdular. Ve sonra sunu ilâve ettiler:
«Muhammedin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederi m ki siz benim gördügümü görmüs olsaniz hakikaten az güler çok aglardiniz.»
Cemâat: Ne gördün, yâ Resûlallah? dediler. ResûlÜUah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cennetle, cehennemi gördüm» buyurdular.

113- (...) Bize KuteybetÜ'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr rivayet etti. H.
Bize Ibni Nümeyr ile tshâk b. Ibrahim de Ibni Fudayl'den ve bunlarin hepsi Muhtâr'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi
ve Sellem) 'den naklen bu hadisi rivayet ettiler. Cerîr'in hadisinde kaydi yoktur.
Bu hadîs, cemâatin bütün namaz fiillerinde imâma tâbi olmalari lâzim geldigine delildir. Hanefîlere göre imama tâbi olmak üç surete sâmildir:
1- Cemâatin fiili imamin fiiliyle beraber olur. Imamla beraber niyetlenmek, beraber rükûa gitmek ve beraber selâm vermek gibi Imamdan önce rükûa giden ve rükûda imami bekleyen kimsenin hükmü de budur.
2- Evvelâ imam niyet eder, arkacigindan cemaat da niyeüenir. Rükû* ve secdeler de böyle yapilir.
3- Cemâat imamdan hayli sonra niyetlenir veya sonra rükû, sft-cûd eder, ancak imam o rüknü bitirmeden cemâat kendisine yetismis ve o rüknün bir cüzünde birlesmis olurlar.
Iste bu suretlerin üçüne de mutâbeat, yani imama uyma denilir. Meselâ: Imamdan ileri gitmemek ve geri kalmamak sartiyla imamla birlikte rükû' eden, yahut imamdan pek az sonra veya biraz gecikerek rükû'a varan, yahut imam rükûdan dogrulduktan sonra henüz secdeye gitmeden rükû eden cemâat imama tâbi olmus sayilirlar. Namazin farzlarinda imama tâbi olmak farz, vaciplerinde mutâbâat vacip, sünnetlerinde mutabâatta sünnettir. Meselâ: Imamdan önce rükû edip dogrulan ve tekrar imamla rükû etmeyen kimsenin namazi bâtil olur. Çünkü farz olan bir rükünde imama tâbi olmamistir.
Sâfiîlere göre de imama tâbi olmak üç surete sâmildir:
1- Cemâatin namaza niyetlenmesi mutlaka imamin niyetinden sonra olmalidir. Önce yahut iftitâh tekbîrinin velev bir harfinde imamla beraber olursa namazi sahîh olmaz.
2- Cemâatin selâmi imamin selâmindan önce olmamalidir. Cemâat imamdan önce selâm verirse namazi bâtil olur. Imamla beraber selâm vermek ise mekrûhdur.
3- Birbiri ardindan gelen iki rüknü özürsüz cemâat imamdan Önce veya sonra yapmamalidir.
Mâlikîlerle, Hanbelîlere göre imama tâbi olmak bütün fiilleri imamdan sonra yapmakla olur. Ancak imama yetisemiyecek kadar fazla gecikmemek sarttir. Bu hususta her mezhebin kendine göre tafsilâti vardir. Bunlar fikih kitaplarindan görülebilir.
Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) «Namazdan çikma» ile selâm vermeyi kasdetmistir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin cenneti gördügü halde de çok aglamasi, ya ondan mahrum kala-caklara acidigindan, yahut cennete götürecek ameller az yapildigindandir. Hadîsi serif cennetle cehennemin yaratilmis olduklarina delildir.
Mû'tezîleden Cubbâî, Ebû Hüseyin Basrî ve emsali cennetle cehennemin simdi mevcut olmadiklarini, zamani gelince yaratilacaklarini iddia etmislerdir. Onlara göre ehli mevcut olmayan issiz bir cennetle cehennemin yaratilmasi abestir. Bu hadîs onlarin kavlini reddetmektedir.

114- (427) Bize Halef b. Hisâm ile Ebü'r-Rahî'ez-Zehrânî ve Ku-teybetü'bnü Saîd hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Halef dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Muhammed b. Ziyâd'dan rivayet etti. (Demis ki): Bize Ebû Hüreyre rivayet etti. Dedi ki: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Basini imamdan önce kaldiran kimse Allah'in onun basini esek basina çevireceginden korkmuyor mu?» buyurdular.

115- (...) Bize Amrü'n-Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail b. Ibrahim, Yûnus'dan, o da Muhammed b. Zi-yâd'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namazi esnasinda basini imamdan evvel kaldiran kimse Allah'in, onun suretini esek suretine çevirmesinden emin olamaz.» buyurdular.

116- (...) Bize Abdurrahman b. Sellâm El-Cumâhi' ile Abdurrah-man b. Rabî* b. Müslim hep birden Rabt' b. Müslim'den rivayet ettiler. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi kî): Bize Sû'be rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bire Vekî', Hammâd b. Seleme'den rivayet etti. Bunlarin, hepsi Muhammed b. Ziyad'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu sekilde rivayet etmislerdir. Yalniz Babt b. Müslim hadîsinde:
«Allah onun yüzünü esek yüzüne çevireceginden» denilmistir.
Bu hadisi bütün Kütübü Süte sahipleri muhtelif râvilerden tahrtc etmislerdir. Hz. Ibni Mes'ûd (Radiyallahû arih) rivayetinde:
«Basini imamdan önce kaldiran kimse Allah'in onun basini köpek basina çevirmesinden emin olmaz.» buyurulmustur.
Görülüyor M, rivayetlerin bâzisinda basini esek basina, bazilarinda suretini esek suretine; diger bazilarinda da basini köpek basina çevireceginden emin olamaz buyurulmustur. Ulemâ bu cümlenin mânâsi hakkinda bir çok sözler söylemislerdir. Kirman i'ye göre bu cümle ahmakliktan kinayedir. Bir seyin hakikatini baska seye çevirmeye «mesh» denilir. Mesh bu ümmet hakkinda caiz degildir. Kaadî Ebû Bekir Ibni'l-Arabî:
«Allah'in, esek basina çevirdigi bir kimse bu ümmetde mevcut degildir. Çünkü bu ümmet mesh'den emindir. Bu cümleden murâd; olsa olsa esegin mânasi, yâni basiretsizlik ve inatçilikdir. Çünkü bukagilan-digi vakit yürümemek ve kapandigi vakit sahlanmak esegin sâmndan-dir.» demistir. Fakat Aynî bu sözlere itiraz etmis, âhir zamanda mesh'in vuku bulacagini sahabeyi kiramdan bir cemâatin rivayet ettigini söylemistir.
Seyh Takiyyüddîn: «Bu hadîs zahiren suretin degistirilecegini iktizâ eder, ama mecazen manevî bir hususa da aittir. Çünkü esek ahmaklikla vasiflanir. Bu mânâ câhil bir insana da istiare e-dilebilir.
Bugüne kadar bir çok cemâatin imamdan önce rükû ve secdeden baslarini kaldirdiklari halde suretlerinin degistirilmemis olmasi hadîsi mecaza hamledenlerin kavlini teyid etmektedir.» diyor. Fakat Ayn'î bunu da kabul etmemis ve söyle demistir: «Bu sözün dogru oldugunu teslim etsek bile cezanin Allah Teâlâ'nm diledigi bir zamana tehiri neden caiz olmasin. Nitekim bazi kitaplarda okudugumuza ve mûtemed zevattan isittigimize göre Siîlerden bir cemâat ashâb-i kirama sövdükleri için Ölürken bâzisinin suretleri esek, bazisinin da domuz olmustur...
îbni Hacer-i Askalânî söyle bir vak'a hikâye ediyor: Muhaddislerden biri hadîs okumak için Dimesk'a gitmis ve meshur bir üstâd bularak ondan ders almaga baslamistir. Bir müddet devam etmisler. Fakat üstâd daima perde arkasinda bulunuyor, yüzünü talebesine göstermiyormus. Hayli bir zaman bu minval üzere devam edip, talebesi-nin hadîs ilmine karsi sdn derece istiyakli oldugunu görünce perdeyi açmis. Bir de ne görsün, yüzü tamamen esek yüzü!.. O vakit seyh sunu söylemis: «Oglum, sakin imamdan önce dogrulma! Zîra ben hadîsde bunu görünce vukuunu kabul etmedim ve imamdan önce dogruldum, yüzüm su gördügün hâle geldi.»
Hadîsi Serif Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmetine karsi besledigi hudutsuz sefkatini, ümmetine bütün ahkâmi ve bu ahkâma terettüp eden sevabi, ikâbi beyân ettigini gösteriyor. Ayrica tehdide de sâmildir, tbni Mes'ud (Radiyallahû anh) imamdan önce basini kaldiran bir zâta bakmis da:
«Sen ne yalniz kildin, ne de imama uydun» demistir. Hz. Ibni Ömer 'den de buna benzer bir söz rivayet olunur.

Hattâ Ibni ömer (Radiyallahû anh) imamdan evvel basini kaldiran kimseye namazi yeniden kilmasini emr etmistir. Cumhuru ulemâya göre basini
önce kaldirmak haram ise de bundan dolayi namazi yeniden InlmaV 1-câb etmez.

26- Namazda Gözleri Semaya Dikmekden Nehiy Babi

117- (428) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Kttreyb riv&yet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da MttseyyeVden, o da Temtm b. Tarefe'den [35], o da Câbir b. Semnra'dan naklen rivayet etti. CâMr söyle demis: Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Namazda gözlerini semâya diken bîr takim kimseler yâ bundan vaz geçerler yahut gözleri kendilerine dönmez.» buyurdular.

118- (429) Bana Ebû't-Tâhir Ue Amr b. Sevvad rivayet etülcr. De-düer ki: Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi M): Bana Ley» b. Sft'd, Cafer b. Ramâ'dan, o da Abdurrahman el-Arac'dan, o da Ebû Hureyre'4«* naklen rivayet etti, Û Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seüem) : .
«Bir takim insanlar yâ namazda duâ ederken gözlerim semaya d\k-mekden vaz geçerier, yahut gözleri kör olur!» buynnnuglar.
Bu rivayetlerin birinde mutlak surette namaz esnasinda semâya bak-makdan, digerinde ise namazda duâ ederken semâya bakmakdan nehy buyurulmustur. Hüküm ve hâdise her iki rivayette bir oldugu için mutlak olan birinci rivayet mukayyed bulunan ikinci rivayete hamledil-mistir. Maamâfih buna hacet de yoktur. Çünkü mânâ yine aynidir. Duanin kiblesi semâ oldugu halde dua esnasinda semâya bakmak memnu olunca namaz esnasinda bakmak evleviyetle memnu olur. Bu rivayetlerden ne murâd edildigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bazilarina göre vaîd yâni tehdîd kasdedilmistir. Bu lakdirde gözleri semâya dikmek haramdir. Zahirîlerden Ibni Hazm daha ileri giderek namazin bozulacagini söylemistir. Diger bazilari: «Hadîsin mânâsi: Namaz kilanlarin ü-zerine inen meleklerin indirdikleri nurdan gözleri kör olacagindan korkulur demektir.» mütâleasmda bulunmuslardir, tbni Ebu Seybe'nin Hisam'dan tahrîc ettigi bir hadîse göre, ashab-a kiram vaktiyle namazda bakmirlarmis;
«Namazlarinda husu' sahibi olan mü'minler muhakkak felaha erdi.» [36] âyet-i Kerîmesi inince artik önlerine bakmaga baslamislar, gözleri secde yerinden öteye geçmez olmus.
Bâzilarina göre ibret için gözleri semâya kaldirmakta beis yoktur. Fakat Ibni Battal namazda semâya bakmanin mekruh olduguna ulemânin ittifak ettiklerini söylemistir. Namaz haricindeki dualarda ise ekseri ulemâya göre semâya bakmak caizdir. Çünkü duanin kiblesi semâ oldugunu bildiren hadîsler vardir. Taberî semâya bakmayi kerih görmüstür. Kâdî Süreyh duâ ederken gözlerini semâya diken bir zâta:
«Ellerini yum! Gözlerini de indir! Çünkü sen ona eremez ve onu göremezsin!» demistir.

27- Namazda Süküneti Emir; Elle Isaretten, Selam Verirken Elleri Kaldirmaktan Nehi Ile Ilk Saflari Tamamlamanin, Saflarda Simsiki Durmanin ve Toplu Bulunmanin Emrolunmasi Babi

119- (430) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Ktireyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Müseyyeb b. Rafi'den, o da Temim b. Tarefe'den, o da Câbir b. Semure'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis:
Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) yanimiza geldi. Ve:
«Acep neden sizleri hirçin atlarin kuyruklari gibi, ellerinizi kaldirmis görüyorum! Namazda sakin olun!» buyurdular. Sonra (Baska bir defa) yine yanimiza çikti ve bizi halkalar halinde görerek:
«Acep sizi neye daginik cemâatler halinde görüyorum i» dedi. Baska bir sefer yine yanimiza çikti ve:
«Siz meleklerin Rableri katinda saff saff durduklari gibi saf baglayip dursanizya!» buyurdular. Biz:

Yâ Resûlallah! Melekler Rableri katinda nasil saf olurlar? dedik:
«Ilk saflari tamamlarlar, ve safda sikisik dururlar.» buyurdu.

(...) Bana Ebû Saîd El-Esecc rivayet etti. (Dedi ki): Bize Veki' rivayet etti. H.
Bize Ishak b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Isa b. Tunus haber verdi. Her iki râvi: «Bize Â'mes bu isnatla bu hadisin mislini rivayet etti.* demislerdir.
Sums yahut Sumus: Yerinde duramayan ve daima kipirdayip kuyruklarini sallayan atlar demektir. Müfredi Semûs ve Sâmis gelir.
Ashabi kiram namazda selâm verirken elleriyle iki tarafa isaret e-derlerdi. Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) onlarin bu fiilini tasvip etmedi ve bu hareketlerini hirçin at kuyruklarina benzeterek kendilerini bundan menetti; namazda sakin sakin durmalarini tavsiye buyurdu.
izin: Cemaatlar manasinadir. Müfredi «ize» dir. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Un ashabini ayri ayri cemâatler halinde görmesi kuvvetli bir ihtimâle göre namaz hâricinde olmustur.
Onlari bu halde görünce dinin emrettigi Islâm birliginin tahakkuk edemeyeceginden endise duymus ve kendilerini daginik bulunmaktan men'etmistir. Bâzilari bunun namazda olduguna ihtimâl vermislerdir. Çünkü namazda daginik bir halde bulunmak saflarin parçalanmasina sebep olur. Fakat bu ihtimâl zayiftir. Râvî'nin: «ResûlüHan (SallaIlahÜ Aleyhi ve Sellem) bizi halkalar halinde gördü» demesi, namazda olmadiklarina de-lildir. Zira halka yuvarlak oldugu için, halka halinde oturanlarin bâzilari kibleye sirtlarini çevirmis vaziyette otururlar.

Hadisi Serif Su Hükümleri Ihtiva Eder:

1- Islâmiyet birlik ve dirlik dînidir.
2- Namaz saflari tamamlanmali; saflarda simsikisik durmali ve saflar düz tutulmalidir. Ulemânin beyânina göre ilk safin teskiline imamin arkasindan baslanir. Sonra arkasina duran zâtin sagma ve soluna durmak suretiyle ilk saf tamamiyle doldurulur, tik safta yer varken i-kinci saf teskil edilmemelidir. Ondan sonra ikinci, üçüncü ilâh... saflar ayni sekilde doldurulmak sartiyle teskil edilirler, öndeki safta yer varken arkadaki safa durmak mekruhtur.
3- Namazda sükûnet ve husu* ile durmak gerekir.
4- Melekler de namaz kilarlar ve saf olurlar.

120- (431) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. Dedi ki: Biie Vekî' Mis'ar'dan rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti, lâfiz onundur. Dedi Iti: Bize Itai Ebî Zaide, Mis'ar'dan naklen haber verdi. (Demis ki): Bana Ubeydullah b. Kiptiyye [37]; Câbir b. Semura'dan rivayet etti. Câbir söyle demis:
Biz Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
ile birlikte namaz kildigimiz vakit es-selâmü aleyküm ve rahmetullah, es-selâmü aleyküm ve rah-metullah derdik. Câbir eliyle iki tarafa da isaret etmis. Resûlüllah
(SallaÜahü Aleyhi ve Sellem):
«Siz neden hirçin atlarin kuyruklari gibi ellerinizle isaret ediyorsunuz? Her birinize elini uylugunun üzerine koymasi kâfidir sonra sag ve sol tarafinda bulunan kardeslerine selâm verir» buyurdular.

121- (...) Bize Kaasim b. Zekeriyya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah b. Musa, Israil'den, o da Furât [38] (yâni el-Kazzâz) dan, o da Ubeydullah'dan, o da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kildim. Biz (kendi aramizda) namazda selâm verirken ellerimizle es-selâmü aleyküm, es-selâmü aleyküm... diyerek isaret ederdik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize bakarak:

«Size ne oluyor kî hirçin atlarin kuyruklari gibi ellerinizle isaret ediyorsunuz. Biriniz selâm verdigi vakit yaninda kine bakiversin! Eliyle isaret etmesini» buyurdular.
Bu hadîs dahî namazda selâm verirken elle isaret etmenin memnu' olduguna ve ayrica sünnet veçhile selâm vermenin keyfiyetine delildir. Selâmin hüküm ve keyfiyeti ulemâ arasinda ihtilaflidir.
Hanef ilere göre namazdan «Selâm» lâfzi ile çikmak farz degil vaciptir. Sünnet veçhile selâm evvelâ sag tarafa, sonra sola bakarak «es-selâ-mji- aleyküm ve rahmetullah» diyerek verilirse de yalniz «selâm» lfifei Üe iktifa etmek de caizdir.
Sâfiîlerle, Hanbelîlere göre selâm-vererek namazdan çikmak farzdir. Yalniz Sâfiîlerce bir defa selâm vermek farz, ikinci selâm sünnettir. Hanbelîlere göre tertîp sart; Sâfiîlere göre sart degildir. Yâni Hanbelîlere göre namaz kilan bir kimsenin her iki tarafina «es-selâmü aleyküm ve rahnietüllah. diyerek selâm vermesi farzdir. Sâfiîlere göre «Aleyküm selâm» demekle de namazdan çikilabilirse de mekruhtur.
Imam Mâlik bu bâbta Hz. Aise'den rivayet olunan bir hadîsle istidlal ederek namazdan çikarken saga sola bakmadan kibleye dogru bir defa selâm verilecegine ve selâm verirken bir parça sag tarafa meyledilecegine kaail olmustur. Maamafih Mâlikîlerden bir rivayete göre, biri saga, biri sola, biri de kibleye karsi olmak üzere üç defa selâm verilebilir.
Selâm verirken sag ve sol taraftaki erkek ve kadinlari, hafaza meleklerini, cemâatle kilmiyorsa imami niyet etmek sünnetdir. Yalniz kilan,, yalniz hafaza meleklerini niyet ederek selâm verir. îmam iki tarafa selâm verirken saginda ve solunda bulunan cemâati niyet eder.
Hadîsi serîfde zikri geçen kardesden murâd, namaz kilanin sag ve sol taraflarinda bulunan din kardesleridir.

28- Saflarin Düz ve Dogru Tutulmasi, Ilk Saffin ve Ondan Sonra Sira Île Öteki Saflarin Fazileti, Ilk Saffa Sikisma ve Ona Girmek Için Yarisma, Fazilet Sahiplerini Ön Saffa Geçirme ve Imama Yaklastirma Babi

122- (432) Bize Ebû Bekir b. Ebî Scybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Idrîs ile Ebû Muâviye ve Vekî', A'mes'den, o da Umaretü'bnü Umeyr et-Teymî'den, [39], o da Ebû Ma'mer'den, o da Ebû Mes'ûd'dan naklen rivayet etti. Ebû Mes'ûd söyle demis: Besûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) namazda bizim omuzlarimiza dokunur ve:
«Dogrulun karisik durmayin ki kalpleriniz de karmakarisik olmasin. Benim arkama akli basinda olanlariniz, daha sonra derece itibariyle onlardan sonra gelenler onlarin arkasina daha sonra gelenler dursun!» buyurdular.
Ebû Mes'ûd: «Bugün en ziyâde karisikligi siz yapiyorsunuz.» demis.

(...) Bize bu hadîsi tshak da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr haber verdi. H.
(Dedi ki): Bize Ibni Hasrem de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Isi (yani îbni Yûnus) haber verdi. H.
(Dedi ki): Bize IbnI Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Uyeyne bu isnatla bu hadîsin mislini rivayet etti.

123- (...) Bize Yahya b. Habîb el-Hârisî ile Salih b. Hatim b. Ver-dan [40] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bana Hâlid el-Hazzâ', Ebû Ma'ser'den, o da Ibrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah b. Mes'ûd'dan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Benim arkama yasli baslilar dursun; sonra derece itibariyle onlardan sonra gelenler dursunlar.» buyurdu. Bunu Uç defa tekrarladi ve:
«Pazar yerlerindeki kesmekes (e benzemek) den sakinin» buyurdular.
Ülü'l-Ahlâm: Akil sahipleri demektir. Ntthâ: Akillar mânâsina gelir. Müfredi Nühyedir. Bu takdirde Ülül-Ahlâm ve Nühâ tâbirleri ayni mânâyi ifâde ederler. Lâfizlari muhtelif oldugu için atif harflerinden (vav) la birbirleri üzerine atfedilmislerdir. Fakat bâzilarina göre Ülü*l-Ahlâm'-dan murâd; bulûga erenlerdir. Su halde yanyana

kullanilan bu iki kelimeden murâd, âkil ve balig olmus kimseler demek olur.
Râvî; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Namazda bizim omuzlarimiza dokunurdu, demekle namaza baslanacagi zamani kasdetmistir. Yoksa namaz içinde konusmak, cemâatin omuzlarina dokunarak saflari düzeltmek gibi fiiller caiz degildir. Hadîsi serif .cemâatin en faziletli ve akli basinda olanlarinin derece derece imama yalan durmalari îcâb ettigini göstermektedir. Zîra cemâatin içersinde en faziletli olanlar en ziyade ikrama lâyiktilar. Bir de bazen imam namazda iken burnu kanamak gibi bir özür sebebi ile namazdan çikmak ve ceraâatdan birini mihraba geçirmek mecburiyetinde kain*. Bazan da âyeti hatirlamiyarak tikanabilir. Bu gibi hallerde fazilet sahiplerinin imama yakin bulunmalari ve mihraba geçmek, imam tikandigi vakit âyeti kendisine hatirlatmak hususlarinda imama yardimci olmalari gerekir. Hz. Ömer (Radiyallahû anh) ön saflarda bir çocuk görürse saftan çikarirmis. Bunu Zirr b. Hubeys ile Ebû Vâil (Radiyaüahû anhûma) da yaparlarmis. ÎUm ve fazilet sahiplerinin Ön saffa geçirilmesi yalniz namaza mahsûs degildir.
Onlari ilim, müsavere, hüküm, fetva ve saire meclislerinde de ön safta bulundurmak, bu gibi yerlerde de cemâatin ilim, din, akil, seref ve yaslarina göre yer almalari sünnettir.
Hadîsin ikinci rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in üç defa tekrarladigi bildirilen cümle;
«Sonra derece itibariyle onlara yakin olanlar dursun» cümlesidir. Fahri Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz, mezkûr cümleyi tekrarlamakla namaz ahvâlini en iyi bilen ilim ve fazilet sahiplerinin imamin arkasina ona yakin durmalarini, imamdan uzaklastikça dahi ilim ve fazilet derecesinin göz önünde bulundurulmasini, en son saflara namaz ahvâlini en az bilenlerin birakilmasini anlatmak istemistir.
Hadîsi serif müslümanlarm daima fiilen ve kalben islâmî birligi muhafaza etmelerini; birbirlerine sirt çevirerek dagilmamalarini ifade etmektedir.

124- (433) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile tfanI Bessâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be rivayet etti. Dedi ki: Katâde'yi Enes b. Mâlik'den naklen rivayet ederken dinledim. Enes söyle demis: Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Saflarinizi düzeltin! Çünkü saffi düzeltmek namazin tamamindandir.» buyurdular.

125- (434) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dül Vâris, Abdül Azîz'den -ki bu zât Ibni Suhayb'dir- O da Enes'den naklen rivayet etti. Enes söyle demis:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Saflari tamamlayin. Çünkü ben sizi arkamdan görüyorum.» buyurdular.

126- (435) Bize Muhammed b. Râfî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmam b. Müneb-bih'den rivayet etti. Hemmam: Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bize rivayet ettikleri budur, diyerek bir takim hadîsler zikretmis. Ez cümle: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Namazda sarflari dogrultun. Çünkü saffi dogrultmak namazin güzel-Hgindendir.» buyurmuslar, demis.

127- (436) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Gunder Sube'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsenna ile Ibni Bessâr dahî rivayet ettiler.
Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Amr b. Mürra'dan rivayet etti*
Demis ki: Ben Salim b. Ebi'1-Ca'd el, Gatafâni'den dinledim. Dedi ki: Ben Nu'man b. Besîr'den [41] dinledim. Dedi ki: Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi ve Selîem):
«Ya saflarinizi düzeltirsiniz yahut Allah yüzlerinizi baska baska taraflara çevirir!» buyururken isittim.

128- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hayseme, Simâk b. Harb'dan naklen haber verdi.

Demis ki: Nu'man b. Besîr'i söyle derken isittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizim saflarimizi düzeltir, onlari oklar gibi oluncaya kadar tesviye ederdi. Buna» tâ biz anlayip ögreninceye kadar böyle yapmakta devam etti. Sonra bir gün (mescide) çikti ve namaza kalkti. Tam Tekbir alacagi sirada gögsü saftan çikmis bir adam gördü» Bunun üzerine
«Ey Allah in kullari ya saflarinizi düzeltirsiniz; Yahut Allah yüzlerinizi baska baska taraflara çevirir.» buyurdular.

(...) Bize Hasen b. Rabî' üe Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû'l-Ahvas rivayet etti. H.
Bize Kuteybetti'bnü SaSd dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâne bu isnâdla bu hadisin benzerini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhari «Kitâbü'l Ezan» in müteaddid yerlerinde muhtelif lâfizlarla, muhtelif râvîlerden tahrîc etmistir. Hadîs Ebû Dâvûd 'un «Sünen» inde dahi mevcûddur; Ve muhtelif rivâyetleriyle saflarin düzeltilmesini ifâde etmektedir. Saflarin düzeltilmesinden murâd; bir safta bulunan cemâatin tamamiyle bir hizaya durmalaridir. Saflarin aralarindaki bosluklari doldurmaya da tesviye denir. Hadîsin muhtelif rivâyetlerindeki tesviye, itmam ve ikâme kelimeleri hep saflari düzeltme mânâsinda kullanilmislardir. Bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin:
«Yâ saflarinizi düzeltirsiniz yahut Allah yüzlerinizi baska baska kiliklara çevirir.» buyurmasi, saflari düz tutmayanlar hakkindaki tehdîtdir. Cemâat muhtelif yönlere dönerek saflari bozunca, cezalan suçlan cinsinden olmak üzere yüzleri de baska kiliklara döndürülecektir. Bazilari bu cümleyi «Allah araniza düsmanlik ve kin sokar, kalplerinizi degistirir.» seklinde tefsir etmislerdir. Çünkü cemâatin saflari bozmasi zahirî bir muhalefettir. Zahirin muhalefeti ise bâtinin muhalefetine sebebtir, derler. Ulemâdan bir takimlari hadîsden zahirî mânâsinin kastedildigini söylemislerdir. Bu takdirde mânâ söyledir: «Saflarinizi düzeltin! Düzeltmezseniz Allah da sizin yüzlerinizi aslî hilkatmdan bozarak kafaniz tarafina çevirir. Binnetice çirkin bir hâl alirsiniz.» Zahirî mânâsina göre hadîs, baslarini imamdan Önce rükû ve secdeden kaldiranlar hakkinda vârid o lan tehdîd hadîsi kabîlindendir.
Namazda saflari düzeltmek îmami Âzam, îmam Sâfiî ve îmam Mâlik hazerâtina göre sünnettir. Zahirîlerden 1bni Hazm farz olduguna kaildir. Hz. Ömer (Radiyallahû anh) saflari düzeltmek için hususî adamlar tavzif etmisti. Kendisi imam oldugu vakit bu zevat saflarin düzeldigini haber vermedikçe namaza niyetlenmezdi. Hz. Osman ile Ali (Radiyallahû anhûmâ) *nin da bu cihete pek dikkat ettikleri rivayet olunur. Hattâ Hz. Ali namaza duracagi vakit saflari teftîs eder; Bir safta egrilik görürse; «Ey filan, sen biraz ileri çik; Ey filan, sen de biraz geri çekil.» dermis. Hadîsi serîf, saflarin tesviyesinden mâda ikâmet esnasinda ve ikâmetle namaz arasinda konus-manin caiz olduguna da delildir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasindan görmesi mucizesi hakkinda az yukarida söz geçmisti.

129- (437) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: MalIk'e, Ebû Bekir'in azatlisi Sümey'den dinledigim, onun da Ebû Salih es-Semmân'-dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklettigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) :
«Insanlar ezan Ile ilk safda neler oldugunu bilseler de bunlara nâîl olmak için kur'a çekmekten baska çare bulamasalar mutlaka kur'a çekerlerdi. Namaza erken gitmekte neler oldugunu bilseler, bu hususta mutlaka yân; ederler. Yatsi ile sabah namazlarinda neler oldugunu bilseler onlara emekliye re k dahî olsa giderlerdi.» buyurmuslardir.
Bu hadîsi Buhârî biraz lâfiz farkiyle «Kitâbül-Ezân» da tah-rîc etmistir. Hadîsden murâd sudur; «Insanlar ezanin faziletini ve ecrinin büyüklügünü bilseler de bu ecrü mükâfata vaktin darligindan yahut mescidde yalniz bir müezzin ezan okudugu için ikinci bir ezan okumaya imkân bulamasalar onun için kurrâ çekerler ve bu ecrü mükâfata nail olmaya çalisirlar; Namazin ilk safinda olan sevap ve faziletin miktarim bilseler, ona nail olmak için hep birden kosarlar; mescit kendilerine dar gelince o fazilete nail olmak için aralarinda kurrâ çekerlerdi.

Camiye erken gitmekde ne derece sevap oldugunu bilseler, erken gitmek için birbirleriyle yaris ederler; yatsi ile sabah namazlarinda ne derece sevap oldugunu bilseler, yürüyemiyecek derecede hasta veya sakat bile olsalar sürünerek gitmeye çalisirlardi.»
Netekim Kadisiye harbinde bir cemâat ezan hakkinda münâkasa etmisler. Hz. Sa'dü'bnü Ebî Vakkas (Radiyallahü anh) aralarinda kurrâ çektirmistir. Bâzilari buradaki ezandan murâd; Cum'â ezâ-rrdir, demislerse de dogrusu her namaz için okunan ezandir.
Ulemâ ilk safdan muradin ne oldugu hususunda ihtilâf etmislerdir. Bâzilari: «Bundan murâd mutlak surette imamin arkasindaki safdir.» demis; bir takimlari saf degil, mescide erken gitmek oldugunu söylemislerdir. Onlara göre mescide erken giden kimse, namazini son safda bile kilsa ilk safda kilmis sayilir. îlk safdan murâd; Bos yer kalmamak sar-tiyle en evvel doldurulan safdir, diyenler de vardir. Fakat bunlarin içersinde sahih olan kavil birincisidir. Ikinci ve üçüncü kaviller hatâdir. Çünkü Arapçada «Evvel» kelimesi kendisinden önce baskasi bulunmayan seyin ismidir. Saflar içinde kendinden Önce saf bulunmayan yegâne saf, i-mamin arkasmdakidir.

Hadisi Serifden Bu Saydiklarimizdan Maada Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Münakasali haklarda kurrâ çekmek caizdir.
2- Hadîsi serîf cemaata, bilhassa Yatsi ile Sabah namazlari için cemaata tesvik etmektedir. Bu namazlarda nefse bir parça mesakkat vardir. Çünkü biri uykunun ilk zamanina, digeri sonuna tesadüf eder. Onun için de münafiklara en agir gelen namazlar bunlardi. Fakat nimetin külfet mukabilinde elde edildigi de unutulmamalidir.

130- (438) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize E-bü'1-Esheb, Ebû Nadrate'I-Abdî'den, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabinda bir gerileme görmüs de onlara:
«Ilerleyin ve bana uyun! Sizden sonrakilerde size uysunlar. Bir kavim geri Ieye gerileye nihayet Allah kendilerini geriletir.» buyurmuslar.

(...) Bize Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Abdillah er-Rakaast [42] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bisr b. Mansûr, [43] Cüreyrî'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin gerisinde bir cemâat gördü... diyerek yukarki hadisin mislini rivayet etmis.
«Sizden sonrakilerde size uysunlar,» cümlesinin mânâsi beni göremeyenler, sizin ne yaptiginiza bakarak bana uysunlar, demektir. Hadîsi serîf, imami göremiyen cemâatin gördükleri cemaata bakarak imama uyabileceklerine, yâni onun fiillerini bu suretle takip edebileceklerine delildir.
Sâ'bî ile ona tâbi olan bazi ulemâ cemâatin cemaata uymasini caiz görmüslerdir. Onlara göre, her saf arkasindaki safa imamdir. Hattâ mescide giren bir kimse imamin rükûdan dogruldugunu, ancak son saf-takilerin henüz dogrulmadiklarim görerek onlara uysa o rek'ata yetismis sayilir. Fakat ekseri ulemâ bu mezhebi reddetmislerdir. Hadîsi serif imamdan geri kalmayi zemmetmektedir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in;
«Bir kavim gerileye gerileye nihayet Allah onlari geriletir.» buyurmaktan muradi: Allah onlari rahmetinden o büyük fadlu kereminden, yüksek derecelerden ve ilimden mahrum eder, demektir.

131- (439) Bize Ibrahim b. Dînâr ile Muhammed b. Harb el-Vâsitî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Amru'bnü Haysem Ebû Katan [44] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Katâde'den, o da Hilâs'dan, [45] o da Ebû Râfî'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti. Söyle buyurmuslar:
«Dn safra ne oldugunu bilseniz yahut bilseler muhakkak kur'a çekilirdi.»

IbnI Harb : «Birinci safda ne oldugunu bilseniz kur'adan baska çare kalmazdi» seklinde rivayet etti. seklinde rivayet etti.

132- (440) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerlr Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Erkek saflannin en hayirlisi ilk safdir. En hayirsizi da son sattir. Kadin saflarinin en hayirlisi ise son saf en hayirsizi Ilk safdir.» buyurdular.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. Dedi ki: Bize Abd'ül Aziz (yâni Derâverdî) Süheyl'den bu isnadla rivayet etti.
Bu rivayetler dahî erkekler için namazda ilk safin faziletli olduguna delâlet etmektedirler. Fazla olarak, son rivayette kadin saflarinin hükmü de beyân buyrulmus ve erkeklerin aksine onlar için son saffin daha hayirli oldugu, erkeklere yakin olan ilk kadin saffimn en hayirsiz, yâni hayiri en az bulundugu bildirilmistir. Ancak bu hadisteki kadin saflarindan murâd: Erkeklerle beraber kilan kadinlardir. Nevevî'nin beyânina göre kadinlar kendi aralarinda cemâat teskil ederlerse onlarin saflari da hüküm itibârile erkek saflari gibidir.
Erkeklerle beraber kilan kadin saflarinin en hayirlisi, son saf olmasinin hikmeti, erkeklerden uzak bulunduklari için onlan görememeleri ve hareketlerini görmedikleri, seslerini isitmedikleri için de kalpleri bozulmadan huzur ve husu' içinde namaz kilabilmeleridir.
Saflarin en hayirsizindan murâd: Sevap ve fazileti en az demektir.

29- Erkeklerin Arkasinda Namaz Kilan Kadinlara Erkeklerden Önce Baslarini Secdeden Kaldirmamalarini Emir Babi

133- (441) Bize Ebû Bekir b.EbiSeybe rivayet etti (Dedi M): Bize Veki*, SÜfyan'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd'dan naklen rivayet etti. Sehl söyle demis:
«Vallahi ben bazi kimseleri elbiselerinin darligindan dolayi çocuklar gibi boyunlarina asmis olduklari halde Peygamber (SailaîhhÜ Aleyhi veSellem) 'in arkasinda (Namaz kilarken) gördüm. Bir sözcü (kadinlara hitaben):
Ey kadinlar cemâati! Erkeklerden fince baslarinizi (secdeden kaldirmayin) dedi.»
Erkeklerin elbiselerini çocuklar gibi boyunlarina asmalari hadîste de beyân olundugu vecihle elbiselerin darligindandir. Bu hâl islâmiyetin ilk devirlerinde müsl umanlarin pek ziyâde sikinti ve zaruret içinde bulunduklari zamanlar vâki olmustur. Ashabi kiramin bu sekil hareketleri, elbiseleri açilarak avret mahalleri görülmesin, diyedir. Kadinlara da erkeklerden evvel baslarini secdeden kaldirmamalari bundan dolayi emredilmistir.
Hadîsi serîfde zikri geçen sözcüden murâd: Hafiz tbni H fice r Askalânî 'nin tahminine göre Hz. Bilâl Habesî'dir,

Hadisi Serif Su Hükümleri Ihtiva Eder:

1- Avret mahallini örtmek hususunda ihtiyata riâyet etmek gerekir.
2- Namaz kilarken kasidsiz olarak avret mahalli açilan bir kimseye kasitsiz olarak bakmak zarar etmez.

30- Fitneye Sebep Olmamak Sarti Île Kadinlarin Mescidlere Çikmalari, Fakat Koku Sürünerek Çikmamalari Babi

134- (442) Bana Amru'n-Nâkid Ile Züheyr b. Harb hep birden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne Zührî'den naklen rivayet etti. O da Sâlim'i, babasindan naklen rivayet ederken dinlemis,

babasi da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m)1 den naklen rivayet etmis. Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Birinizden zevcesi mescide gitmek için izin isterse onu menetmesini» buyurmuslar.

135- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, Ibni Sihab'dan naklen haber verdi. Demis Id: Bana Salim b. Abdillah haber verdi Id, Abdullah b. Ömer söyle demis: Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kadinlariniz mescidlere gitmek için sizden Izin istedikleri vakit onlari mesddlerden menetmeyin.» buyururken isittim. Bunun üzerine Bilâl b. Abdillah [46]:
«Vallahi biz onlari pekâlâ menederiz.» dedi. Müteakiben Abdullah ona dönerek kendisine b'yle çirkin bir sövdü ki ona böyle sövdügünü hlc isitmemistim [47]. Abdullah:
«Ben sana Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'den hadis haber veriyorum, sen halâ: Vallahi biz onlari menederiz diyorsun, dedi.»

136- (...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Ntimeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam ile tbnI Idrîs rivayet ettiler. Dediler ki: Bize U-beydullah, Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti ki; Kesulülllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'in cariyelerini, Allah'in mescidlerindon menetmeyin!» buyurmuslar.

137- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi M): Bize Hanzele rivayet etti. Dedi ki: Salimi söyle derken isittim: Ibni Ömer'i sunlari söylerken dinledim: BesûHUUh (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Kadinlariniz mescidlere gitmek için sizden izin «terlerse onlara izin verini» buyururken isittim.

138- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Mu-âviye, A'mes'den, o da Mücâhid'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem):
«Kadinlari geceleyin mescidlere çikmakdan menetmeyIn,» buyurdular. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer'in bir oglu:
— Biz onlara çiksinlar da bunu fitne ve fesada vesile ittihaz etsinler diye müsaade edemeyiz!., dedi. tbni Ömer bu sözden dolayi oglunu azarladi. Ve:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) (söyle) buyurdu, diyorum; Sen hâla biz onlara müsâade edemeyiz diyorsun!» dedi.

(...) Bize Ali b. Hasrem rivayet etti. (Dedi ki):Bize îsâ b. Yûnus, A'mes'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etti.

139- (...) Bize Muhammed b. Hatim ile Ibni RâfI' rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Sebâbe rivayet etti. (Dedi ki): Bana Verka, [48] Amr'-dan, o da Mücâhid'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. tbni ö-mer söyle demis: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kadinlara geceleyin mescidlere gitmek için Izin verin!» buyurdular. Bunun üzerine Abdullah'in Vâkid ismindeki bir oglu:
«Öyle ise kadinlar bunu bir fitne ve fesâd vesilesi ittihâz ederler.» dedi. Ibni Ömer onun gögsüne vurdu ve:
— «Ben sana Resûlüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Seliem) 'den hadis rivayet ediyorum; sen hayir diyorsun!» dedi.

140- (...) Bize Harun b. Abdillah rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Yezîd el-Mukri' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd (yani Ibni Ebî Eyyûp) rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ka'b b. Alkame [49], Bilâl b, Abdillah b. Ömer'den, o da babasindan naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Seliem) :
«Kadinlar sizden izin istedikleri vakit onlari mescidlerdeki nasiplerinden menetmeyIn.» buyurdular. Bunun üzerine Bilâl:
«Vallahi onlari mutlaka menederiz.» dedi. Abdullah ona:
«Ben, Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu, diyorum. Sen hâlâ onlari mutlaka menederim diyorsun.» dedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'1-Ezan», «Kitâbü'l-Cum'a» ve «Kitâ-bü'n-Nikâh- da muhtelif râvîlerden tahrîc etmistir. Hadîsi Serîf bütün rivayetleri ile mescide gitmek isteyen kadina izin verilmesini, gitmesine mâni olunmamasi lâzim geldigini bildirmektedir.
Rivayetlerin bazisi mutlak, bazisi geceleyin çikmakla mukayyeddir. Fakat burada hüküm ve hâdise bir olmakla mutlak mukayyede hamlo-lunmustur. Binâenaleyh bütün rivayetlere mevzûubabis olan izin, kadinlarin geceleyin mescide çikmalarina aittir. Kirmâni: «Geceleyin çikmalarina izin verilince gündüzün çikmalari evleviyetle kalir. Çünkü gece fitne ve fesadin vuku bulabilecegi zamandir. Gündüzün bu korku yoktur.» demisse de onun bu sözü ulemânin beyanatina muhaliftir. Zî-ra ulemâ: «Kadinlar geceleyin mescide çikabilir. Geceleyin fitne ve fesat ehli fisfcu fücurla yahut uykuyla mesgul olduklari için gece emniyet zamanidir. Gündüzün çikamazlar. Çünkü fâsiklar her tarafa yayildigindan emniyet yoktur.» demislerdir.
Kadinlarin mescidlere çikip çikamamasi ulemâ arasinda ihtilafli bir meseledir. Hanefîye ulemâsindan *el-Hidâye» sahibi: «Kadinlara cemaatlarda bulunmak mekruhtur.» demis. Hidâye sarihleri bu sözden maksadin, genç kadinlar oldugunu beyân etmislerdir. «Cemaatlar» tâbiri Cuma, bayram, küsûf ve istiska gibi namazlarin hepsine sâmildir. Bunun sebebi kadinlarin disariya çikmasile fitne ve fesâd zuhur edeceginden ve bunun da haramla neticeleneceginden duyulan endisedir. Harama müeddî olan bir sey de haram olur. Su halde Hanefiyye ulemâsinin buradaki mekrûhdan murâdlari haramdir. Zamanimiz söyle dursun, bundan yüzlerce asir evvel yetisen ulemâ kendi zamanlarindaki fitne ve fesatlari göstererek: «Bahusus bu zamanda kadinlar mescidlere çi-kamaz. Çünkü zamanimiz insanlari arasinda fitne ve fesâd süyu' bulmustur.» demislerdir. Bununla beraber Imâm Âzam'a göre gece emniyet zamani oldugu için ihtiyar kadinlarin sabah, aksam ve yatsi namazlarina çikmalarinda bir beis yoktur. îmam Ebû Yûsuf'la, îmam Muhammed'e göre ise ihtiyar kadinlar bütün namazlara çikabilirler. Çünkü ragbet olmadigi için onlar hakkinda fitne mevzubahis degildir.
îmam Safiî 'den bir rivayete göre kadinlarin cemaata çikmalari mubahtir.
îmam Mâlik bu ve emsali hadîslerin ihtiyar kadinlara ham-ledildigini söylemistir. Sâfiîlerden Nevevî: «Kadin için, ihtiyarda olsa, evinden daha hayirli bir yer yoktur.» demektedir. Sahabeyi kiramdan Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahû anh): «Kadin avrettir, onun Allah'a en yakm oldugu zaman evinde bulundugu zamandir. Disariya çikti mi, pesine seytan takilir.» demistir. Ibrahim Nehaî kadinlarini Cum'a ve diger namazlar için mescide çikmaktan menedermis. Hasan-i Basri'ye: Bir kadin kocam hapisten çikarsa Basra'nin cemâatle namaz kilinan her camiinde iki rekât namaz kilacagim diye yemin etse, ne yapmasi lâzim gelecegi sorulmus. Hz. Hasan: «Kendi kavminin mescidinde kilar. Çünkü bu kadin bu dediklerinin hepsini yapamaz. Ömer (Radiyallahû anh) ona yetisseydi basini ezerdi.» cevâbini vermistir.
Buhârî ile Müslim'in, Ümmül-Mü*minîn Âise (Rvdiyallahû anha) 'dan rivayet ettigi su hadîs bu bâbda fazla söze hacet birakmaz. Mezkûr hadîsde Hz. Âise:
Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) kadinlarin yeni yeni çikardiklari modalara yetisseydi Benî Israil kadinlarinin menedildikleri gibi onlari mescidlerden muhakkak menederdi.» demistir. Nitekim az sonra gelecektir. Âise (Radtyalhhû anha) 'nin bundan maksadi kadinlarin zînet, süs, koku ve güzel elbîse gibi seylere düstüklerini anlatmaktir.
Buhârî Sârini Aynî, Hz. Âise hadîsini îzah ederken sunlari söylüyor: «Âise (Radiyallahû anha) bu zaman

kadinlarin çi-kardiklari çesit çesit bid'adlarla münkerâti görmüs olsaydi elbette inkâri daha siddetli olurdu. Hele de Misir kadinlarini!... Çünkü Misir kadinlari arasinda dille tavsif edilemiyecek derecede bid'adlar ve menedilemiye-cek kadar çok münkerât vardir...» Bundan sonra Aynî (762 - 855) merhum, Misir kadinlarinin bazi marifetlerini saymisdir. Kaarîîn-i Törâi^m ibretle okumalan için bunlari da ârzedelim.

1- Misir kadinlarinin elbiseleri envai ipeklilerdendir. Etraflari altin, inci ve çesitli cevahir ile islenmistir. Baslarinda ayni tarzda kiymetli cevahirle islenmis taçlar vardir. Mendilleri altin ve gümüsle süslenmis ipektendir. Fistanlari ipeklinin envâindan yapilmis, yenleri son derece genis, etekleri arsinlarca yerlere sarkar, o derecede ki bir fistandan üç dört tane fistan çikabilir.

2- Kadinlar üstün kaliteli elbiseler içinde süslenmis, kokulanmis, ekseriyetle yüzleri açik kirita kirita erkeklerin arasinda dolasirlar.

3- Son derece nâdîde çarsaflar içinde lüks vasitalara binerek iki tarafdan yenlerini sarkitirlar.

4- Nil'deki gemilere erkeklerle karisik kadinlar da biner. Bazilari yanik ve yüksek sesleriyle sarkilar söylerler. Aralarinda kadehler tokustururlar.

5- Kadinlar erkeklere galiptir. Mühim islerde erkeklere onlar hüküm eder.

6- Bazi kadinlar açik açik münkerât satarlar ve bu ugurda erkeklerle düsüp kalkarlar.

7- Bazilari erkeklerle kadinlarin ahlâkini bozmak için seriatin asla razi olmayacagi fiil ve hareketlerde bulunurlar.

8- Kadinlardan bir sinif fahiselik ederler. Bunlar oturarak fesâd için firsat kollarlar.

9- Bir kismi sokaklarda dolasarak erkek avlarlar.

10- Bir sinif kadinlar evlerde ve hamamlarda hirsizlik ederler.

11- Baska bir sinif büyücülük eder, dügümler üzerine üfürürler.

12- Bir kismi pazarlarda erkeklerle birlikte saticilik eder, yaygara koparirlar.

13- Kadinlar için dellâllik edenler baska!..

14- Ücretle def çalarak yasçüik yapanlar baskadir.

15- Bir takimlari erkek ve kadinlara ücret mukabilinde çesitli o-yunlar kivirir, sarkilar okur.

16- Bir sinif da kocali kadinlarla erkekler arasinda aracilik yapmakla mesgul olurlar. Ve daha nice nice seriat kaidelerinin hâricinde cürümler irtikâb ederler...

Aynî merhum kadinlarin bütün bu rezaletlerini siraladiktan sonra bu bâbdaki sözünü söyle bitiriyor:

«Âisei Siddîka (Radiyallahu anhâ) 'nin: «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) kadinlarin çikardiklari modalara yetisseydi onlari mescide gitmekten muhakkak menederdi) sözüne bir bak!.. Halbuki bu sözle Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in vefati arasinda pek az bir müddet vardir. Üstelik o zaman kadinlarin çikardiklari yemlikler, bu zaman kadinlarinin çikardigi modalara nisbetle binde bir kalir.»

Biz muhterem karilerimize evvelâ Hz. Âise validemizin ibret âmiz sözlerini, sonra zamanimizdan takriben 600 sene önce yasayan Ayri merhumun su izahatini dikkatle okumalarini tavsiye eder, zamanimiz kadinlari hakkinda verilecek hükmü ve yapilacak muameleyi kendilerine birakir, top yekûn âlem-i islâm için Allahü Zülcelâl'den hidâyetler niyaz eyleriz.

Hadisi Seriften Ayrica Su Hükümler de Çikarilmistir:

1- Hadîsin umûmî mânâsinda kadina bayramlara, akrabasinin kabirlerini ziyarete gitmek için izin verme meselesi de dâhildir. Bu gibi farz olmayan husûsatta izin verilince hac ve sahitlik gibi farz olan yerlerde anne, baba ve diger yakinlarini ziyaret hususunda izin vermek ev-leviyette kalir.

2- Baba oglunu, büyük de olsa icâbinda azarlayip terbiye edebilir.

3- Hadîsi serif kadina vacip olmayan seyler hususunda iznin sart olduguna isarettir. Çünkü vacip olan bir seyde izine hacet yoktur.

141- (443) Bize Hânin b. Saîd el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) :Bana Mahrem'e, babasindan, o da Büsr b. Saîd'den [50] naklen haber verdi ki, Zeyneb es-Sakafîyye [51] Resûlüllah (SaüallahüAleyhi'veSellem) 'den naklen su hadisi rivayet etmis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kadinlar! Sizden biriniz yatsi namazina çikarsa o gece koku sürünmesin» buyurmuslar.

142- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd el-Kattan; Muhammed b. Aclân'dan rivayet etti. (Demis ki): Bana Bükeyr b. Abdillah b. el-Esecc, Büsr b. Saîd'den, o da Abdullah'in karisi Zeynep'den naklen rivayet etti. Zeynep söyle demis: Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden biriniz mescide giderse kokuya el sürmesin.» buyurdular.

143- (444) Bize Yahya b. Yahya ile tshâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Abdillah b. Ebî Ferve, Yezîd b. Husayfe'den [52], o da Büsr b. Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her hangi bir kadin koku sürünürse bizimle beraber yatsi namazinda bulunmasin.» buyurdular.

144- (445) Bize Abdullah b. Meslemete'bnü Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman (yani Ibni Bilâl) Yahya'dan -ki bu zât Ibni Saîd'dir- o da Amra binti Abdirrahman'dan naklen rivayet etti. Amra, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in zevcesi Âiseyi söyle derken isitmis:
«Eger Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) kadinlarin çikardiklari modalari görseydi, onlari Benî Israil kadinlarinin men edildikleri gibi mescide gitmekten mutlaka menederdi.»
Râvî diyor ki: Ben Amra'ya: «Beni Israil kadinlari mescide gitmekten menedilmisler miydi?» dedim. Amra: Evet, cevabini verdi.

(...) Bize Muhammed b. El-Mtisennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvahhâb (yani Sekafi) rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Amrü'n-Nâkid da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebi Seybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid el-iAhmer rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ishak b. Ibrahim de rivayet etti. Dedi ki: Bize Isâ b. Tunus haber verdi.
Bu râvîlerin hepsi Yahya b. Saîd'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.
Bu rivayetler kadinin mescide giderken koku sürünmemesi gerektigini beyân etmektedirler. Hz. îbni Ömer (RadiyaJlahÛ anh) 'in rivayetine göre babasi Ömer (Radiyallahû anh) *in sabah ve yatsi namazlarini cemaatla mescidde kilan bir zevcesi varmis. Kendisine: «ömer (Radiyallahû anh) 'in bunu hos görmedigini ve kiskandigini bildigin halde neden cemaata çikiyorsun?» demisler. Kadin: «Ona beni bundan menetmege ne mâni var?» demis. Soran zât: «Onu meneden Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seliem) 'in:
«Allah'in cariyelerini Allah'in mescidlerinden menetmeyinl» hadîsidir.» cevâbini vermis. Bu hadîsi Buhârî rivayet etmistir. Hz. Ömer in zevcesi Âtike binti Zeyd 'dir. Bu kadin hayatlarinda cennetle müjdelenen on zât'dan Saîd b. Zeyd'in kiz kardesidir. Hz. Ömer namaza çiktikça o da arkasindan gidermis. Ömer (RadiyalUihâ anh) kendisine: «Bilirsin ki ben böyle seyi sevmem.» der; o da: «Vallahi sen beni menetmedikçe ben cemâate gelmekten vazgeçmem!» dermis. Bu hâl tâ Hz. Ömer'in sehâdetine kadar devam etmis. Hattâ Ömer (Radiyalîahû anh) sehit edildigi zaman dahi kadin mescidde imis.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîslerin zahiri kadinin mescide çikmaktan menedilemiyecegini gösteriyor. Lâkin ulemâ yine hadîslerden alarak bir takim sartlar dermeyan etmislerdir. Kadinin koku sürmemesi, zînetlenmemesi, sesi duyulacak ayak bilezikleri takmamasi, kiymetli elbiseler giymemesi, erkekler arasina karismamasi, genç olmamasi ve saire gibi erkeklerin ona tutulmasini mucip bir sekilde gitmemesi ve yolda korkulacak bir mefsedet bulunmamasi bu sartlar cümlesindendir. Kadinlarin mescide çikmalari hususundaki nehiy, kadin evli oldugu ve

zikredilen sartlar bulundugu takdirde kerâhet-i tenzîhiyyeye hamlolunur. Kadinin kocasi yoksa yukardaki sartlar bulundugu takdirde onu menetmek haram olur.»
Kadinin koku sürünmesi mescide çikacagi zaman nehiy edilmistir.
Mescidden döndükten sonra evinde koku sürünmesine bir mâni yoktur.
Müslim sarihlerinden e1-Übbî yukarida sayilan sartlardan birini' yerine getirmeyen kadinin çikmakdan menedilmesinin vacip oldugunu söylüyor.
îbni Mesleme güzelligiyle meshur genç bir kadinin çikmakdan menedilecegini söylemis. Kaadî îyâz: «Kadin mescide çikmaktan menedilince baska bir maksatla çikmasi bil evlâ menedilir» diyor. Koku sürünmenin menedilmesi erkeklerin sehvetini tahrik edecegi içindir. Zînet ve güzel elbise de mânâ itibariyle koku hükmündedir.

31- Cehri Namazda Sesle Okumak Yüzünden Bir Mefsedet Çikacagindan Korktugu Zaman, Kiraatta Sasli Ile Sessiz Arasi Orta Bir Yol Tutmasi Babi

145- (446) Bize Ebû Câ'fer Muhammed b. Sabbâh ile Amru'n-Nâ-kid hep birden Hüseyin'den rivayet ettiler. Ibni Sabbâh dedi ki: Bize Hüseyni rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Bisr, Saîd b. Cübeyr'den, o da Ibni Abbâs'dan:
«Namazinda pek bagirma! Sesini pek de alçaltma.» [53] Âyeti kertmesi hakkinda su hadîsi haber verdi. Demis ki: Bu ayet ResûlÜllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de gizli bulundugu sirada indi. Resû-lüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ashabina namaz kildirirken Kur'âni yüksek sesle okuyordu. Müsrikler bunu isitince hem Kur'ân'a, hem onu indirene, hem de getirene sövüyorlardi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, Peygamberi (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Namazini asikar etme ki müsrikler okudugunu duymasin! Onu ashabin isitmiyecek derecede alçak sesle de yapma! Kur'ân'i onlara isittir! Yalniz bu derece yüksek okuma, ikisinin arasinda, yâni asikâr ile gizli arasi bir yol tut!., buyurdu.

146- (447) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Zekeriyya, Hisâm b. Urve'den, o da babasindan, o da Âise'den, Teâlâ Hazretlerinin:
«Namazinda pek bagirma, sesini pek de gizleme.» Âyeti kerîmesi hakkinda haber verdi. Âise: «Bu âyet dua hakkinda indirildi.» demis.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd (yani Ibni Zeyd) rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme île Veki' rivayet ettiler. H.
Dedi ki: Bize Ebû KÜreyb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâ-viye rivayet etti. Bunlarin hepsi Hisâm'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.
Bu hadîsi Buhârî, tsrâ sûresinin tefsirinde ve -Kitâbu't-Tev-hîd» de tahrîc etmistir. Hadîsi Serîf, îslâmiyetin ilk devirlerindeki hâli beyân etmektedir.
Rivayet itibariyle sahâbinin sözü olsa da hadîs imamlannca müsned hükmündedir. Hadîsde bahsedilen âyetin sebeb-i nüzulü ihtilâfhflir.
tbni Abbâs (RddiyaiUthû anhûma) 'ya göre Kur'ân-i Kerîm-in orta derecede bir sesle okunmasi hakkinda nazil olmustur. Buna sebep hadîsde de zikredildigi vecihle müsriklerin küfretmeleridir. Tabe'rf-nin Saîd b. Cübey r'den tahrip ettigi rivayete göre müsrikler Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: «Sesle okuma, ki bizim Ilâhlarimizi rahatsiz edersin, sonra biz de senin ilâhina dil uzatiriz! demislerdir.
«Namazini asikâr etme!» cümlesinden murâd Kur'ân'dir.
Hz. Âise'ye göre bu âyet dua hakkinda nazil olmustur. Bâzilari tesehhüd hakkinda, bir takimlari da Ebû Bekir le Ömer (Radiyallahû anhûmâ) haklarinda indigini söylerler. Hz. Ebû Bekir, Kur'ân'i gizli okur ve: «Ben Rabbim

Teâlâ Hazretler^ ile münâ-câtda bulunuyorum.» dermis. Ömer (Radiyallahû anh) ise asikâr o-kur: «Ben seytâni kovar; uyuklayani uyandirir ve Allah'i razi ederim.» dermis. Bunun üzerine âyet inmis ve Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ebû Bekir'e:
«Sesini biraz yükselt» Hz, Ömer'e de: «Sesini biraz alçah!» buyurarak orta sesle okumalarini tenbih etmistir.
Âyetin namaz hakkinda nazil oldugunu söyleyenler de vardir. 'Onlara göre mânâ: Namazini herkesin görecegi yerde kildigin «aman riy»,I-çin iyi; görünmiyecek yerde kilarken dahi kötü kilma! demektir. Bftri» larma göre âyetin mânâsi: «Görülecek yerde namazi kilip, görünmeye^ cek yerde terketme!» demektir. Bu son iki takdire göre âyetteki hitap zahiren Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e olsa da hakikatte üm-metinedir.
Âyeti Kerîmenin duâ hakkinda nazil oldugu takdirine göre bâzilari onun «Babbini giilice zikret!» âyeti kerîmesi ile neshedildigini söylerler. Nevevî: Ibni Abbâs (Radtyallahû anhüma) 'nin kavlini tercih etmektedir.

32- Kiraati DinlenmeBabi

147- (448) Bize Kuteybetütmü Saîd ile Ebû Bekir b. Ebî Seybe ve tshâk b. Ibrahim hep birden Cerîr'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Cerîr b. Abdilhamîd, Musa b. Ebî Aise'den, o da Said b. Cübeyr'den, o da îbni Abbâs'dan Teâlâ Hazretlerinin (Onunla dilini oynatma!) fiyeti kerimesi hakkinda su hadisi rivayet etti. Ibni Abbas söyle demis:
«Peygamber (Saiîaîîahü Aleyhi ve Sellem) kendisine Cibril vahy indirdigi zaman çok defa dilini, dudaklarini oynatirdi. Vahiy kendisine siddet verirdi. Vahyin gelisi onun bu hâlinden bilinirdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri su âyetleri indirdi:
«Ona acele edeyim diye dilini onunla oynatma!» Yani vahyi acele a-layim diye dilini oynatma! Çünkü onu toplamak da, okumak da, ancak Bize aittir. «Yâni hakîkaten onu senin kalbinde toplamak ve dilinde o-kutmak ancak Bize aittir. Sen onu okuyacaksin» öyle Ise biz okudugumuz vakit sen onun okunusuna tâbi' ol» [54]
Ibni Abbâs (Bu âyetleri tefsir sadedinde) söyle demis: Onu indirdik, Sen hemen onu dinle! «Onun beyâni ancak Bize aittir.» Yânî senin lisânindan beyân etmek Bize âiddir.
Bundan sonra artik Cibril ona geldi mi sükût eder, Cibril gittigi vakit vahyi: Allah Teâlâ'nm kendisine vaad buyurdugu sekilde okurdu.

146- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâne, Musa b. Ebî Âise'den, o da Said bin Cübeyr'den, o da tbni Abbâs'dan Teâlâ Hazretlerinin:
«Onu acele edeyim diye onunla dilini oynatmal» âyeti kerîmesi hakkinda sunu rivayet etti: Ibni Abbâs demis ki: «Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) vahiyden güçlük çeker; dudaklarini kipirdatirdi.»
Râvî diyor ki: «Ibni Abbâs: (Iste bak) ben de dudaklarimi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in kipirdattigi gibi kipirdatiyorum.» dedi.
Saîd b. Cübeyr dahî: «tbni Abbâs dudaklarini nasil kipirdattiysa ben de öyle kipirdatiyorum.» diyerek dudaklarini kipirdatmis, (ve rivayetine söyle devam etmis): Bunun Üzerine Allah Teâlâ:
«Onu acefe edeyim diye onunla dilini oynatma) Çünkü onu toplamak da okutmak da ancak Bize âidtir» âyetlerini indirdi. Ibni Abbâs bunlari söyle tefsir etti: Kur*ân'i senin kalbinde toplamak bize aittir. Sonra sen onu okursun. «Onu biz (Cibrîlin dili ile) okudugumuz vakit sen hemen onun okunusuna tabî ol.» (Ibni Abbâs bunu da söyle tefsir etti): Sen hemen dinle ve sükût et! Sonra hakîkaten senin onu okuman bize âit bir istir.
Ibni Abbâs dedi ki; Artik Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine Cibril geldigi zaman dinler. Cibril gittikte vahyi onun okuttugu gibi okurdu.
Bu hadîsi Buhar! «Vahyin baslamasi» bahsinde ve «Sûre-i Kiyametin Tefsiri» nde tahric etmistir. Hadîs «Sünen-i Tirmizî» de dahî mevcuttur. Tirmizî onun hakkinda: «Bu hadîs hasen sahihtir» demistir.

Zemahserî (467 - 538) nin beyânina göre Cebrail (Aleyhisselâm) vahy getirdigi zaman Peygamber (Salla!lahü Aleyhi ve Sellem) onun okuduklarini hemen bellemek ve onlardan bir sey kaçirmamak için acele e-der. Okunan vahy bitinceye kadar sabretmeden Cebrail'in okuduklarini agzindan alirdi. Bunun üzerine Teâlâ Hazretleri gelen vahyi can kulagi ile dinlemesini, vahyin okunmasi bittikten sonra kendisinin de okumasini emir buyurdu. Bu husûsda gelen âyetler sunlardir: «

«Vahye acele edeyim diye onunla dilini oynatma! Çünkü onu toplamak da okutmakda ancak Bize âidtîr. Onu biz okudugumuz vakit Sen onun okunusuna tâbi oll Sonra hakîkaten onun beyâni bize aittir.» [55]

Bu âyetlerin mânâsi: «Cibril Aleyhisselâm sana getirdigi vahyi okurken onu acele kavramak ve bir sey kaçirmamak endisesi ile hemen Cibril'in agzindan alma! Gelen vahyin okunmasi bitinceye kadar sabret, güzelce dinle! Belleyemem diye korkma, Cibril (Aleyhisselâm) okumasini bitirdikten sonra sen de oku! Çünkü gelen vahyi sana belletmeyi ben tekeffül ediyorum. Sonra inen âyetlerin mânâlarinda müskilâta ugrarsan onlarin beyâni da bana aittir.» demektir.

Hadîsin metninde Hz. tbni Abbâs bu âyetleri parça parça okuyarak tefsirde bulunmustur. Hadîsdeki: «Kur'ân» dan murâd, kirâet yâni Kur'ân'in okunusudur. Teâlâ Hazretleri;

«Biz okudugumuz vakit sen onun okunusuna uy.» buyurmakla Cibril (Aleyhisselâm) 'in okumasini murâd buyurmustur. Buna: «Biz Cibril'in diliyle okudugumuz yahut Cibril'e okuttugumuz» seklinde de mânâ veri-lebilir. «Onun okunusuna tâbi ol» Emri ilâhîsinin Hz. Abbâs (dinle) diye tefsir etmistir. Kirmâni bu hadîsi serh ederken fukahânin: «Secde-i tilâvet isitene degil, dinleyene sünnettir.» dediklerini söylemisse de, Hanefî mezhebine göre bu söz dogru degildir. Çünkü secdei tilâvet vacip olmak için Hanefîler kasden dinlemeyi sart kosmamislardir. Secdei tilâvet onlara göre hem okuyana, hem dinleyene, hem de tesadüfen isitene vaciptir. Kirmâni 'nin sözü secde hakkinda vârid olan hadîse de muhaliftir.

Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize gerek melegin heybeti, gerekse getirdigi vahyin agirligina tahammül etmek pek güç geliyordu. Bu hal vahy geldigi anlarda onun yüzünden belli oluyordu. Hz. Âise'nin rivayet ettigi bir hadîsde beyân edildigine göre: Resûltt Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine pek soguk bir günde vahy gelse, mübarek alinlarindan buram buram ter bosanirdi. Dudaklarinin titremesi de ihtimal bundandir. Bazilari: «Dudaklarini kipirdatmak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in âdetiydi.» demisler. Bir takimlari da bunu her zaman degil, bazan yapardigini söylemislerdir.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vahy esnasinda dudaklarini kipirdattigini îbni Abbâs Hazretleri bizzat görmemistir. Çünkü bu âyetler Mekke'de nazil olmuslardir. O zaman Îbni Abbâs (Radiyallahû anh) henüz dogmamisti. Anlasiliyor ki bunu kendisine ya Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sonradan nakletmis, yahut Hz. Îbni Abbâs onu gören sahabenin bâzilarindan isitmistir. Ibni Abbâs 'dan rivayet eden Saîd b. Cübeyr Ise Îbni Abbâs'in dudaklarini kipirdattigini görmüstür. Böyle hadislere hadis Istilahinda mürsel denir.

Hadis-i Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Muallimin, anlattigi bir seyi fiilen nasil oldugunu göstererek îzâh etmesi müstehaptir.

2- Allah Teâlâ'nm lûtfu ihsani olmaksizin Kur'ân-i Kerîm'i kimse ezberleyemez.

3- Beyân, hitab vaktinden sonra yapilabilir. Yâni anlasilmasi müs-kil bir âyet indirildikten bir müddet sonra beyân ve îzah edilebilir.

Kirmânî'nin beyânina göre: «Ehli Sünnet» in mezhebi de budur. Ancak bu beyânin hacet zamanindan sonraya birakilmasi caiz degildir. Beyânin hitab zamanindan sonraya kalmasi da Kirmâni 'nin sözünden anlasildigi gibi ittifaki degil, ihtilafli bir meseledir. Evet ekseri ulemâya göre caizdir. Fakat Hânbelîlerle diger bazi ulemâya göre caiz degildir. Kerbî bu bâbda tafsilât vermis: Mücmel ve müsterek plan delillerde beyânin gecikebilecegine kail olmus; Mücmelden gayri beyftni tahsis, takyîd ve nesih gibi husûsatta beyânin hitab vaktinden,aala gecikemiyecegini söylemistir.

33- Sabah Namazinda Kuran'in Âsikar Okunmasi ve Cinlere Kur'an Okuma Babi.

149- (449) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avane, Ebû Bisr'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs söyle demis: Resûliülah (Sallallahü A leyhi ve Seilem) ne cinlere Kur'ân okudu, ne de onlari gördü, (yalniz su oldu): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ashabindan bir cemaatla birlikte Ukâz panayirina gitmeyi kasdederek yola çiktilar. O tarihte seytanlara semadan haber almak men edilmis; Üzerlerine gök taslari atilmis, bunun Üzerine seytanlar kavimlerinin yanina dönmüsler. Kavimleri onlara: «Size ne oldu» demisler. Seytanlar: «Semâdan haber almakdan menedildik. Üzerimize gök taslari gönderildi.» diye cevap vermisler. Kavimleri:
«Bu mutlaka yeni zuhur etmis bir seyden dolayi olacak. Siz hemen yeryüzünün sarkini, garbini dolasin da bakin. Semâdan haber almaniza mâni olan bu sey nedir?» demisler. Seytanlar da yerin sarkini, garbini dolasmaya gitmisler, Tihâme taraflarini tutan takim -Ukas panayirina gitmekte olan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Nahle denilen yerde ashabina sabah namazini kildirirken onun yanina ugramislar. Cinler Kur'ân'i isitince onu dinlemisler, ve (Birbirlerine) Semâdan haber almamiza mâni olan iste budur, demisler. Müteakiben kavimlerine dönerek:
«Ey kavmimiz! Biz dogru yolu gösteren sasilacak bir kirâet dinledik. Ve ona îman ettik, bundan sonra Rabbimize asla hiç bir seyi serik kosmayacagiz.» demisler. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) Peygamberi Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'ei [56]
«Deki! Bana cinlerden bir takiminin (okudugum Kurani) dinledikleri vahy olundu.» âyeti kerîmesini indirdi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'1-Ezân» ve -Kitâbü't-Tefsîr» de, Tiimizî ile Nesaî dahî «Kitâbü't-Tefsîr» de muhtelif râvî-lerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsi serîf, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in cinleri görmedigini, onlara Kur'âni Kerim okumadigini haber vermektedir. Bundan sonraki hadîsde ise Resûlüllah (Srillallahü Aleyhi ve Sellem) 'in cinlerin yanina gittigi ve onlara Kur'âu okudugu bildiriliyor, onun için ulemâ vakanin iki defa cereyan ettigini söylerler. îbni Abbâs Hazretlerinin rivayeti Islâmiyetin ilk zamanlarina aittir. Bu rivayete göre Resulü Ekrem (SalUtllahü Aleyhi ve Sellem) cinleri görmemis, onlara Kur'ân da o-kumamis; fakat cinler dolasirken Nahle denilen yerde ona tesadüf ederek okudugu Kur'ân'i kendiliklerinden dinlemisler ve îman etmislerdir. Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) cinlerin kendisini dinlediklerini vaîiy ile mi bildi, yoksa sonradan mi ögrendi? Bu cihet müfessirler arasinda ihtilafli bir meseledir.
Bundan sonra görülecek tbni Mes'ûd (Radryallahû anh) hadîsinde bahsedilen vak'a, Islâmiyetin söhret buldugu zamanlarda olmustur. Ikisinin arasinda ne kadar zaman bulundugunu Allah bilir.
Seytan kelimesinin; salâh ve hayirdan uzak oldu, mânâsina gelen «satane» fiilinden müstak oldugu söylenir. Seytanlar cinlerin âsileridir. Bunlar Iblîs'in sülâlesi olup insanlari dogru yoldan sapitmak hususunda onun yardimcilaridir. Cevheri, cinlerin âsîlerine seytan denildigi gibi, insanlarla hayvanlarin âsîlerine de seytan denildigini söyler. Kaadî Ebû Y âlâ: «Seytanlar cinlerin âsî ve ser olanlaridir.» demistir. Ibnî Abdil Berr'e göre cinlerin dereceleri vardir. Cin kelimesi mutlak zikredildigi vakit ondan Cinnî kasdedilir. Ihsanlarla beraber yasiyan cinnîye âmir; çocuklara musallat olan cinlilere ervahi bunlarin habîs olanlarina seytan denilir. Kötülügü bir derece daha artarsa mârid, daha artarsa ifrît nâmi verilir.
Hadîs-i serîfde cinlerle seytanlar ayri ayri nevilermis gibi görünse <tö hakîkatta her ikisi bir nevi' dir. Yalniz iki sinifa ayrilmislar. Biri kâfir kalmis; Digeri îman etmistir. Kâfirlerine seytan, mü'minlerifle cin denir.
Sühüp: Sihâbin cem'idir, Sihâp göktasi demektir. Fennin iddiasina göre bu taslar dagilan bazi yildizlarin parçalaridir. Geceleri bazen gök yüzünde yildiz düser gibi görülen ates parçalari bu taslardir. Buna lisanimizda yildiz göçmesi veya yildiz düsmesi tâbir olunur. Gök taslarinin Peygamber (SalkUlahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin bi'setinden önce atilip atilmadigi ihtilaflidir. Ibni Ishâk'in beyânina göre eskiden Araplar böyle bir

sey bilmezler ve bunu inkâr ederlermis. Içlerinde en ziyade inkâr eden Sâkif kabilesi imis. Sâkif kabilesi, reisleri Amr b. Ümeyye âmâ olduktan sonra onun huzuruna vararak bu meseleyi sormuslar. Amr kendilerine su cevâbi vermis:

«Bakin, eger bunlar kara ve deniz karanliklarinda kendileriyle yol bulunan yildizlarsa, onlarin düsmesi dünyanin harap ve zevalidir. Yildiz degilseler, zuhur etmis bir seye alâmettirler». Eskiden gök taslan yoktu, diyenlerin bir delili de bu taslari görünce seytanlarin yadirgamasi ve bunlarin sebebini arastirmak için yeryüzüne dagilmalaridir. Fakat gök taslarinin öteden beri semâda mevcut olduguna delâlet eden âyet vardir. Yalniz eskiden bu taslar azmis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bi'seti zamaninda çogalmislar. Ulemâdan bir cemâatle Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûmâ) ve ZührS gök taslarinin dünya kurulali beri mevcut oldugunu söylemislerdir. Bâzilari ResûlÜllah (SaltaUahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden önce gök yüzünün mahfuz bulundugunu, lâkin büyük bir hâdise zuhur edecegi, meselâ bir kavme a-zap inecegi, yahut resul gönderilecegi zaman gök taslarinin düstügünü söylemislerdir. Bir takimlari da gök taslarinin öteden beri malum oldugunu ve görüldügünü, ancak onlarla seytanlarin taslanarak yakilmasi Re-sûlüllah (Sallallahü A teyhî ve Sellem) Efendimizin nübüvvetinden sonra vuku' buldugunu kaydederler. Burada söyle bir sual hatira gelebilir. Cinler bu taslarla kendilerinin yakilarak helak edileceklerini bildikleri halde semâdan haber çalmak için bu tehlikeli ise nasil cesaret edebilirler?

Cevap: Teâlâ Hazretleri onlar hakkindaki ezelî kazasini infaz etmek için kendilerine bu tehlikeyi unutturabilir. Zaten ulemâdan bâzilarina göre, seytanlara atilan gök taslarinin hepsi onlara isabet etmez. Bu kavil sahîh ise, seytanlar yüzde yüz helak olacaklarina kani bulunmadiklari i-çin tehlikeyi bildikleri halde yine de gök yüzüne çikarlar denilebilir. Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûma) : «Vaktiyle seytanlara gök yüzüne çikmak memnu degildi. îsâ (Aleyhisselâm) dünyaya gelince göklerin üç katma çikmaktan men edildiler. TtesûMiMah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz dünyâya geldiginde semânin her katma çikmaktan menolundular.» demistir. îbnül Cevzî: «Bana kalirsa gök taslari ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tevellüdünden önce atilmislardir. Sonra bu hâl devam etmis. Efendimizin Peygamber o-larak gönderildigi zaman daha da çogalmistir.» diyor. Zührî'den de buna benzer bir rivayet vardir.

Ukâz panayiri Araplarin câhiliyet devrinde her sene toplanarak siirler ve hutbeler okuduklari bir yerdir. Bilhassa haram aylarda orada bulunurlarmis. Bu yer bir çok tarihî vak'alara sahne olmustur. Bazilarina göre Mekke'ye yakindir. Bir takimlari onun dümdüz bir sahra oldugunu, üzerinde bir isaret bile bulunmadigini söylerler. Necid taraflarinda Arafat'a yakin bir su oldugunu söyleyenler de vardir.

Ukaz'in yeri vaktiyle Beni Nâdir kabilesinin milki imis. Fil vahasindan on bes sene sonra orasi panayir yeri olarak tahsis edilmis. Ebû Ubeyd, Ukâz'in Nahle ile Tâil arasinda bir yer oldugunu, orada Sakîf kabilesine ait hurmaliklar ve mallar bulundugunu kaydeder. Ona göre Ukâz'la Tâif arasinda on mil mesafe varmis.

Resûlüllah- (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ukâz'a gitmekten maksadi, orada bulunanlara îslâmiyeti teblig idi. Ebû-z Zübeyr'in Hz. Câbir'den naklettigi bir hadîse göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi . ve Sellem) Ukâz ve Micenne gibi panayirlarda on sene halki dîne davet etmistir.

Nahle: Mekke ile Tâif arasinda mâruf bir yerin ismidir. Mekke'ye bir günlük mesafede oldugu söylenir. Bu kelime Müslim hadîsinde «Nahl» seklinde rivayet edilmisse de, dogrusu Nahle'dir. Nitekim Sahîh-i Buhârî'de de Nahle diye rivayet edilmistir. Ihtimal bu kelime o yerde hurma yetistigine bakarak Nahl seklinde rivayet edilmistir.

Tihâme: Necid'in denize bakan taraflarina verilen isimdir. Necid'in hududu Hicaz'la Sam arasidir. Sahîh kavle göre Mekke-i Mükerreme, Ti-hâme'den sayilir. Nahle'de sabah namazini kilarken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelen cin taifesi bir rivayete göre Nusaybin, diger bir rivayete göre Yemen cinlerinden mis. Bunlar müsrik imisler. Dahhâk tefsirinde bunlarin dokuz kisi oldugu ye Yemen'de Nusaybin isminde bir yere mensûb bulunduklari kaydedilmistir. Kurtubî 'nin rivayetine göre 12 kisi imisler. Ikrime'nin rivayetinde ise on iki bin kisi olduklari bildirilmektedir. Tefsîr-i Nesefî'de bunlarin Benî Seybân'a mensup olduklari, adet itibariyle cinlerin ekseriyetini teskil ettikleri, hepsinin de tblîs'in askerleri olduklari bildirilmektedir.

Ukaylî, Ömer b. Abdilâziz (Radiyallahû anh) lm&-zîletleri babinda su hâdiseyi zikreder. Bir gün Ömer b. Abdilâziz sahrada gezerken ölmüs bir yilan görmüs. Hemen elbisesinden bir parça kopararak yilani sarmis ve gömmüs. Bir de ne görsün? Birisi:
«Yâ Sürak, sehâdet ederim ki ben Resûlüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) 'i: Sana:
«Sahrada öleceksin; Seni müslümantardan sâlih bir zaat kefenleyip defnedecek.» buyururken isittim, diyor. Ömer b. Abdilâziz ona: «Sen kimsin? Allah hayirini versin» demis. O zât: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den Kur'ân dinleyen cinlerin mü'minlerinae-nim. Onlardan yalniz Sürak'le ikimiz kalmistik.» cevâbini vermis.

Hadis-i Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Cinlerin Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize bu gelisleri hicretten üç sene evveldi. O zaman henüz Isrâ hâdisesi vuku*
bulmamisti.
2- Cinler müteaddit idiler. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) e gelisleri de biri Mekke'de, digeri Hicretten sonra Medine'de olmak ü-zere iki defadir.
3- Hadîs-i serîf, cinlerin mevcudiyetine delildir. îmam ü'l-Haremeyn, «Es-Sâmil» nâm eserinde sunlari söyler:
«Feylesoflardan bir çogu ile Kaderiye taifesinin ekserisi ve bütün zindiklar, cin ve seytanlari büsbütün inkâr ederler. Halbuki; kitap ve sünnetin nasslari onlarin mevcudiyetine delâlet etmektedir.» Ebû Bekiri Bâki11ânî:
«Kaderîyye firkasi eskiden cinlerin mevcudiyetini isbât ederlerdi. Simdi inkâr ediyorlar. Bâzilari mevcudiyetini kabul ediyor, fakat cisimleri seffaf oldugu için görülemiyeceklerini söylüyor; Bazilari da renkleri olmadigi için görülemiyeceklerini iddia ediyor.» demistir.
îbni Teymiye dahî bu bâbda sunlari söylemistir: «Cinlerin mevcudiyeti hakkinda müslüman taifelerinden hiç bir kimse muhalefet etmedigi gibi küffâr taifelerinin cumhuru da cinni isbât etmektedir... Bunun sebebi cinlerin mevcudiyeti hakkinda Peygamberan-i Izam (Salâvâtullahi Aleyhim Ecmaîn) hazerâtindan rivayet olunan haberlerin bizzarûre ilim ifade eden tevatür derecesine varmis olmasidir.
4- Cinlerin ne zaman halk edildikleri ihtilaflidir. Hz. Abdullah b. Amr'dan bir rivayete göre Allah Teâlâ hazretleri cinleri Hz. Âdem'den iki bin sene önce yaratmistir. Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûmâ) 'nin rivayetine göre cinler yeryüzünün, melekler de gök yüzünün sakinleri idi.
Cinlerin asillari da ihtilaflidir. Bâzilarina göre Iblîs'in sülâlesidirler. Içlerinde mü'min ve kâfirleri vardir. Kâfirlerine seytan denir. Hz. îbni Abbâs'dan bir rivayete göre cinlerle seytanlar baska baska mahlûklardir.
Cinlerin babasi Cânn'dir. Içlerinde mü'min ve kâfirleri vardir. Cinler ölürler. Seytanlarin babasi ise Iblîs'dir. Onlar ölmezler- Zamani gelince Iblîs'le beraber öleceklerdir. Cinlerin asillari hakkindaki bu ihtilâf âhirette hâllerinin ne olacagi hakkindaki ihtilâfi dogurmustur. «Cinler Cânn'in zürriyetidir» diyenlere göre; onlarin mü'minleri de Cennete gireceklerdir. Cinlerin Iblîs'in zürriyyeti oldugunu söyleyenlere gelince: Hasan-i Bâsrî'ye göre mü'minleri yine cennete gireceklerdir. Mücâhid'e göre mü'min de olsalar cennete giremiyeceklerdir. Mücâhid: «Cinlerin mü'minleri için cehennemden kurtulmaktan baska bir sey yoktur.» demistir.
îmam-i Âzam'in kavli de budur. Âhirette onlara hayvanâta denildigi gibi «Toprak olun!» denilecektir. Bir rivayette Imam Âzam cinler hakkinda kat'î bir sey söylememistir.
Sair ulemâ: «Insanlar gibi cinlerin de kötülük yapanlari azap, iyilik yapanlari mükâfat göreceklerdir.» demislerdir. Imâm Mâlik, Safiî ve îbni Ebî Leylâ Hazerâtinm kavilleri de budur.
5- Hadis-i Serîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sabah namazinda Kur'ân'i asikâr okuduguna delildir.
6- Kitab ve sünnet, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bi'-seti zamaninda seytanlarin gök taslari ile taslandigina delalet ederler. Araplar arasmda kehânet almis yürümüstü. Seytanlarin semâdan, yâni meleklerden haber çalmalari men edilince; kehânetin kapisi da kapanmis oldu. Bu hâdise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem)in Nübüvvetine bir delildi.
Kehânet: Gelecekte olacak seyleri bilmeyi iddia etmektir. Kâhinlerden bazilari bu hususu cinlerden haber aldiklarini söylerlerdi.
7- Yine bu hadîs, seferde namazin cemaatla kilinabilecegine ve cemâatin Islâmiyetin ilk zamanlarinda mesru olduguna delildir .
8- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün insü cinne Peygamber olarak gönderilmistir. Bu hususta bütün müslümanlar müttefiktir.

150- (450) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdül'alâ, Dâvud'dan, o da Âmir'den naklen rivayet etti. Âmir söyle demis: Alkame'ye sordum: tbni Mes'ud, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) ile birlikte cin gecesinde bulundu mu? dedim. Alkame:
— tbni Mes'ud'a ben sordum ve: Sizden biriniz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte cin gecesinde bulundu mu? dedim, tbni Mes'ûd:
— Hayir, lâkin bir gece biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bulunduk. Birara onu kaybettik, ve kendisini vadilerde, dag yollarinda aradik; acaba (Cinler tarafindan) uçuruldu mu, yoksa gizlice Öldürüldü mü? dedik. Ve böylece bîr kavmin geceleyebilecegi en kötü geceyi geçirdik. Sabahlayinca bir de baktik Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) Hirâ tararindan çika geldi.
— Yâ Resûlüllah! Seni kaybettik, aradik fakat bulamadik. Bu yÜz-den bir kavmin geceleyecegi en kötü geceyi geçirdik» dedik. Bunun ü-zerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bana cinlerin dâvetçisi geldi. Onunla gbtimde cinlere Kur'ân okudum.» buyurdular. Ve bizi götürerek cinlerin izlerini, ateslerinin eserlerini bize gösterdi. Cinler kendilerine aziklarini sormuslar, o da:
«Elinize geçen, üzerine besmele çekilmis her kemik olabildigi kadar bol etli olarak sizindir. Her deve tezegi de hayvanlariniza yemdir.» buyurmuslar. Müteakiben Resûlüllah (SallallahüAleyhiveSellem) (Bize dönerek):
«Binaenaleyh siz bunlarla taharetlenmeyin 1 Çünkü onlar din kardeslerinizin yiyecegidir.» buyurdu.

(...) Bu hadîsi bana Ali b. Hucr es-Sa'di de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ismail b. Ibrahim, Dâvud'dan bu isnadla «ateslerinin eserlerini» sözüne kadar rivayet etti.

(...) Sâbî demis ki, ona aziklarini sordular. Bunlar Cezire cinlerin-dendi. Ilâh... cümlelerinden itibaren hadîsin sonuna kadar olan kisim Abdullah hadîsinden bittafsîl Sâ'bî'nin sözüdür.

151- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Idrîs, Dâvud'dan, o da Sâ'bî'den, o da Al-kame'den, oda Abdullah'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen; «Ateslerinin eserlerini» sözüne kadar rivayet etti. Sonrasini zikretmedi.

152- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid b. Abdillâh, Hâlid'den, o da Ebû Ma'ser'den, o da Ibrahim'den, o da Al-kame'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi. Abdullah:
«Ben cin gecesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte degildim. Ama onunla olmayi isterdim» demis.

153- (...) Bize Saîd b. Muhammed el-Cermî [57] ve PbeydullaJi b. Saîd [58] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsâme, Mis'ar'dan, o da Ma'n'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Babami sunu söylerken isittim: «Mesrûk'a sordum: Kur'ân'i dinledikleri gece cinlerin geldigini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e kim bildirdi?» dedim.
— Bana babam, yâni Ibni Mes'ud söyledi ki: Onlarin gelisini Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)'e bir

agaç bildirmis» dedi.
Bu rivayet Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) 'in cinlere giderek onlara Kur'ân-i Kerîm okudugunu ve suâllerine cevap verdigini bildirmektedir. Bundan anlasiliyor ki; cinlerin Peygamber (Saliallahii Aleyhi veSeltem)'e gelisleri iki defa olmustur.
Hadîâ-i serif cin gecesi Hz. îbni Mes'ûd'un Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunmadigim tasrîh etmektedir. Gerçi Ebû Dâvûd (202-275) ve diger hadîs ulemâsinin rivayet ettikleri bir hadîsde Ibni Mes'ud 'un cin gecesi Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulundugu zikrediliyorsa da o hadîs bilittifâk zayiftir. Babimiz hadîsi onun hükmünü iptal eder.
Dâre Kutnî (306 - 385) nin beyânina göre; buradaki Ibni Mes'ûd hadîsi:
«Bize cinlerin izlerini ve ateslerinin eserlerini gösterdi;» cümlesinde sona erer. Geri kalan kismi îbni Sâ'bî'nin sözüdür. Hadîsi Sâ'bî'den rivayet eden bütün râvîler onu Sâbî'nin sözü olmak üzere rivayet etmislerdir. Fakat Sâbî gibi bir zâtin bu sözü kendiliginden söylemesine imkân ve ihtimal yoktur. O bunu mutlaka Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmistir. Yalniz hadîsin bu kismi Ibni Mes'ûd rivayetinde yoktur.
Cinlerin yiyecek hususundaki suâli kendilerine ne gibi seylerin mubah oldugunu anlamak içindir. Bu suâle Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem):
«Üzerine besmele çekilen her kemigi yiyebilirsiniz.» diye cevap vermistir. Bundan muradi: Yâ besmeleyle kesilmis hayvan kemigidir. Yahut yenirken besmele çekilen kemiktir. Müslim sârini Übbî ikinci ihtimâl üzerinde durmaktadir. Ulemâdan bazilarinin beyânina göre; üzerine besmele çekilen kemik, cinlerin mü'minlerine mahsustur. Mü'min olmayanlarinin yiyecekleri ise; üzerine besmele çekilmeyen kemiklerdir. Nitekim baska bir hadîsde bu cihet tasrîh edilmistir.
«Elinize geçen, üzerine besmele çekilmis her kemik, olabildigi kadar bol etli olarak - sizindir.» Cümlesinden muradi; Ya kemiklerde kalan etlerdir. Yahut Allah Teâlâ Hazretleri onlarin üzerinde yeniden et halk eder ve hiç yenilmemis gibi etli olurlar, demektir.

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

1- îbni Mes'ûd hazretlerinin: «Ama onunla bulunmak isterdim.» diyerek cin gecesi Resûli Ekrem (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)
Efendimizin yaninda bulunmus olmayi temenni etmesi, gerek seferde, harplerde, gerekse hazarda fazilet ehlinin musahabe ve meclislerine ragbet göstermenin lüzumuna delildir.
2- Deve ve koyun gibi hayvanlarin tezekleriyle taharetlenmek mekruhtur. Çünkü bunlar cinlerin hayvanlarina yemdir.
3- Cinlerin Kur'ân dinlediklerini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSetiem) 'e bir agacin haber vermesi Allah Teâlâ'nin diledigi cemâdât ve esyada temyiz halk ettigine delildir. Bunun nazîri Teâlâ Hazretlerinin bazi taslarin Allah korkusundan dolayi daglardan asagi yuvarlandiklarini ve bütün mahlûklarin Allah'a hamdederek tesbihde bulunduklarini haber vermesidir. Besûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seilem) Efendimizin bu nev'iden bir çok mucizeleri vardlr.

34- Ögle ve Ikindi Namazlarinda Kiraat Babi

154- (451) Bize Muhammed b. El-Müsennâ el-Anezî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Ebî Adiy, Haccâc (yâni Savvâf dan), o da Yahya'dan -ki bu zât Ebû Kesîr'dir- O da Abdullah b. Ebî Katâde ile Ebû Seleme'den, onlar da Ebû Katâde'den naklen rivayet etti. Ebû Katâde söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bize namaz kildirir; ögle ile ikindinin ilk iki rek'âtlarinda Fatiha-i Kitap ile iki sûre okurdu. Bazen âyeti bize isittirirdi. Ögle namazinin ilk rek'âtini uzatir, ikinciyi kisa keserdi. Sabah namazinda da Öyle yapardi.

155- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmâm ile Ebân b. Yezîd [59] , Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da babasindan naklen haber verdi ki:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ögle ile ikindi namazlarinin ilk iki rek'âtlarinda Fâtiha-i Kitap ile bir sûre okurdu. Bazen de âyeti bize isittirirdi. Son iki rek'atlarda ise; yalniz Fâtiha-i Kitabi okurdu, demistir.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde, Ebû Dâvûd, Nesai ve îbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde rivayet etmislerdir.
Hadîs-i serîf, Ögle ile ikindi namazlarinin ilk iki rek'âtlarinda fatihadan sonra sûre okunacagini ve ilk rek'âtin ikinciden uzun tutulacagim; son rek'atlarda yalniz birer fatiha okunacagini bildirmekte ve ayrica Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Seltem)'in bazen kiraatini cemaata i-sittirdigi kaydedilmektedir. Hattâ Nesaî'nin Berâ' b. Âzip (Radiyallahû anh)'dan rivayet ettigi bir hadîsde:
«Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasinda ögle namazini kilar; Lokman ve Zâriât sûrelerinden okudugu çyetleri birer birer isitirdik.» denilmistir. îbni Huzeyme dahi Enes (Radiyallahû anh) 'dan buna benzer bir hadîs rivayet etmistir.

Hadisi Serifden Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Üç dört rek'âtli namazlarin ilk iki rek'âtlarinda Fatiha ve Zammi Sûre vâcipdir.
2- Kisa bir sûreyi bütün olarak okumak uzun bir sûreden o mik-dar okumakdan efdal ve müstehaptir. Hanefî Fikhi kitaplarindan E1-Hidâye» serhinde:
«Bir kimse namazin bir rek'âtinda bir surenin yansini, ikinci rek'-âtinda da yarisini okusa; sahih kavle göre mekruh olmaz. Bâzilari mekruh oldugunu söylemislerdir. Her iki rek'âtta sûrenin ortasindan veya sonundan okumamak gerektir. Fakat okursa bir beis yoktur.» denilmektedir.
3- Gizli okumak namaz sahih olmak için sart degil sünnettir. Fakat Hanefîlere göre: Imamin cehri namazlarda asikâr, gizli okunan namazlarda sessiz okumasi vaciptir.
4- Hanefîlerden îmam Muhammed (Rahimehuîlah) bu hadîsle istidlal ederek bütün namazlarda ilk rek'âtin ikinciden daha uzun tutulacagina kail olmustur.
Sâfiîlerden bazilarinin kavli de budur. Imâm A'zam ile Ebû Yûsuf'a göre sabah namazindan mâda bütün namazlarda her iki rek'âtta müsâvî derecede okunur. Sabah namazinda ise ilk rek'ât ikinciden uzun tutulur.
Sâfiîlerden bazilarinin mezhebi de budur. Çünkü sabah namazi uyku ve gaflet zamaninda kilinir. Vakia bu hadîsde ögle ve ikindi namazlarinda ilk rek'âtin ikinciden uzun tutuldugu bildirilmisse de müsavi tutulur diyenlerce; bu uzunluk kiraat hususunda degil, Sübhâneke ve eûzü besmeleden dolayidir.
5- Bir haberle amel etmek için zâhir-i hâl ile iktifa etmek caizdir. Yakînen bilmek sart degildir. Çünkü gizli okunan namazlarda ResûlUHah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in bütün sûreyi okudugunu bilmek, ancak o-nun bütününü isitmekle mümkün olur. Bunu yakînen bilmek ise cehrî namazlara mahsustur. Gizli namazlarda ise; cemâat olsa olsa sûrenin bazi âyetlerini isitmis ve karine ile bütün sûreyi okuduguna hükmetmislerdir.
6- Sâfiîlerden bazilari bu hadîsle istidlal ederek cemâatin yetismesi için imamin rükû'u uzatabilecegine kail olmuslardir. Fakat Kurtubî buna itiraz ederek hadîsde buna delîl olmadigini söylemisdir.
7- Hanefîlerden bâzilari son rek'âtlarda kiraat farz olmadigina bu hadîsle istidlal etmislerdir. Çünkü son rek'âtlar hakkinda kiraat zikre-dilmemistir. Gerçi az sonra görecegimiz Ebû Saîd hadîsinden son rek'âtlarda zammi sûre oldugu anlasihyorea da» o hadîs bunun sünnet degil caiz olduguna hamledilmistir. Son rek'âtlarda sünnet, yalniz fatihayi okumaktir.

156- (452) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Seyhe hep birden Hüseyin'den rivayet ettiler. Yahya dedi

ki: Bize Hüseym, Man-sûr'dan, o da Velîd b. Müslim'den, o da Ebû's-Siddik'dan [60], o da Ebû Said-i Hudrî'den naklen haber verdi. Ebû Saîd söyle demis: Biz Resû-Iüllah (Sallaiîahu Aleyhi ve Sellem) 'in ögle ve ikindi namazlarindaki kiyamini tahmin ederdik. Ögle namazinin ilk iki rek'âtindaki kiyamini e-lif lâm mim tenzil (yâni secde sûresi) kadar; son rek'âtlardaki kiyamini da bunun yarisi kadar tahmin ettik. Ikindinin ilk iki rek'âtmdaki kiyamini Öglenin son rek'âtlarindaki kiyami kadar; yine ikindinin son rek'-âtlanndaki kiyamini da bunun yansi kadar tahmin ettik.
Ebû Bekir kendi rivayetinde «Elif lâm mim tenzil» i zikretmedi de «Otuz âyet kadar» dedi.

158- (453) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-seym Abdül melik b. Umeyr'den [61], o da Câbir b. Semura'dan naklen haber verdi ki, Kûfetiler Sa'd'i Ömerü'bnü'l-Hattâb'a sikâyet ederek namazindan söz etmisler. Ömer de ona haber göndermis. Sâ'd gelmis, Ömer ona Kûfelilerin namaz meselesinden dolayi kendisini ta'yîb ettiklerini söylemis, Sâ'd:
«Ben onlara Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'uk namazini kildiriyorum, ondan hiç bir sey eksiltmiyorum, tik iki rek'âti onlara, uzunca tutuyorum; son iki rek'âtta ise kisa kesiyorum.» demis. Bunun üzerine Ömer: «Senden zâten bu beklenir. Yâ Ebâ Ishâk!» demis.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ishak b. Ibrahim, Cerîr'den, o da Abdülmelik b. Umeyr'den bu isnatla rivayet etti.

159- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Âbdurratiman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Ebû Avn'dan [62] .rivayet etti. Demis ki: Ben Câbir b. Semura'dan dinledim. Söyle dedi: Ömer Sa'd'a: «Küfeliler seni namaza varincaya kadar her seyde sikâyet ettiler» demis. Sa'd su mukabelede bulunmus:
«Bana gelince; Ben namazin ilk iki rek'âtinda kiraati uzun tutuyor; sön rek'âtlarda kisa kesiyorum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in namazina uyarak kildigim namazimda bir kusur islemiyorum.» Bunun üzerine Ömer:
«Zâten senden bu beklenir» yahut «Senin hakkinda zannim zâten budur!» demis.

160- (...) Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Bisr Mis'ardan, o da Abdülmelik ile Ebû Avn'dan, onlar da Câbir b. Se-mûra'dan yukarkilerin hadîsi mânâsinda rivayette bulundu. O sunu da ziyade etti: Sa'd: «Bana namazi Bedeviler mi ögretecek?» demis.

161- (454) Bize Dâvûd b. Rüseyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ve-Iîd (yânî Ibni Müslim) Saîd'den - ki îbni Abdülazîzdir - Atiyetü'bnü Kays'-dan [63], o da Kaz'a'dan [64], o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd söyle demis:
«Vallahi ögle namazi kilinirdi da bir kimse Bakî'e gider kazayi hacet eder, sonra abdest alir, gelir; ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk rek'âti uzattigindan hâlâ ilk rek'âtta bulunurdu.»

162- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahman b. Mehdi, Muâviye b. Sâlih'den, o da Rabîa'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Bana Kaz'a rivâyel etti. Dedi ki: Ebû Saîd'i Hud-rî'ye geldim. Yaninda kalabalik insanlar vardi. Cemâat dagilinca; (kendisine) :
«Ben sana bunlarin sorduklarini sormiyacagim, sana ResûlüIIah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazini soruyorum.» dedim. Ebû Saîd:
«Bunda senin için hiç bir hayir yoktur.» dedi. Ebû Saîd bu sözü ona bir defa daha tekrarladiktan sonra:

«Ögle namazi kilinirdi da bizden birimiz BakI'a giderek kazayi hacet eder, sonra evine gelerek abdest alir ve mescide dönerdi. ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) hâlâ ilk rek'âtta bulunurdu.» demis.

Bu rivayetler dahî ögle ve ikindi namazlarinin ilk iki rekatlarinda ne mikdâr Kur'ân okunacagim, kiyamin ne kadar uzatilacagini beyân etmektedirler. Nevevî diyor ki:

«Ulemânin beyânina göre ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazi îcab-i hâle göre uzun veya kisa kilardi. Cemâat uzun kumayi tercih ederler, kendilerinin de bir mesguliyeti bulunmazsa namazi uzatir, aksi takdirde hafif kilardi. Bazen uzatmak istedigi halde çocuk aglamasi gibi bir sebepten dolayi namazi kisadan keserdi. Bâzilari ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazi ekseriyetle uzatmadigini, nadiren de uzun kildigini söylerler. Ve: «Uzun kilmasi caiz oldugunu göstermek için; hafif kilmasi da efdâl oldugunu bildirmek içindir. derler. Filhakika ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazi uzatmamayi emretmis; Buna sebep olarak cemâatin içinde hasta, zayif ve hacet sahipleri bulunabilecegini söylemistir. Binâenaleyh bu babda sünnet, hafif kilmaktir.»

Sa'd b. EbîVakkâs (Radiyallahû anh) hadîsini Buhâ-rî, Ebû Dâvûd veNesaî namaz bahsinde muhtelif râvî-lerden tahrîc etmislerdir. Buhar î'deki rivayeti söyledir:

Câbir b. Semûra demis ki:

«Kûfeliler Sa'd'i Ömer (Radiyallahû anh) 'a sikâyet ettiler. O da onu azlederek yerine Ammâr'i tâyîn etti. Kuleliler Sa'd'in namaz kildirmayi beceremememesine varincaya kadar sayip dökmek suretiyle sikâyet ettiler. Ömer, Sa'd'a haber göndererek çagirtti. Kendisine:

— Yâ Ebâ îshâk! Bu adamlar senin namaz kildirmayi beceremedigini söylüyorlar, dedi. Sa'd:

«Bana gelince: Vallahi ben onlara ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazini kildiriyorum. Ondan bir sey noksan etmiyorum. Yatsi namazini kildiriyor; ilk iki rek'âti uzun, son rek*âtlan hafif tutuyorum.» cevâbini verdi. Ömer:

«Senden zâten bu beklenir. Yâ Ebâ îshâk!» dedi. Müteakiben onunla birlikte Kûfelilere sormak üzere bir (veya bir kaç) adam gönderdi. Gönderilen adam, sormadik bir tek mescid birakmadi. Kûfeli-ler hep Sa'd'in iyiliklerini aniyorlardi. (Nihayet Benî Âbs kabilesinin mescidine girdi. Onlardan Ebû Sa'de künyesini tasiyan Üsâmetü'bnü Katâde isminde biri ayaga kalkarak:

«Madem ki Allah için soruyorsun (Söyleyeyim). Sa'd düsmana karsi gönderilen müfrezeyle gitmiyor, müsavat üzere taksim yapmiyor, dâva bakarken de adalet gütmüyor.* dedi. Sa'd:

«Beri bak! Vallahi sana üç seyde dua ediyorum!.. Yârabbi, eger bu kulun yalanci ise; bu isi riya ve söhret için yaptiysa ömrünü uzat, fakirligini de uzat! Ve kendisini fitnelere mâruz kil!.» dedi. Bundan sonra hâlini soranlara Üsâme:

— Ben fitneye giriftar olmus bir seyh-i fâniyim. Beni Sad 'in bed duâasi tuttu!» derdi.

Râvî Abdül melik dedi ki: Onu ben de gördüm. Kaslari ihtiyarliktan gözlerinin üstüne düsmüs; Kendisi hâlâ yoldan gelip geçen cariyelere çatiyor, onlari çimdikliyordu.

Kûfelilerden murâd bir kaç kisidir. Kelime Küllü zikir, Cüz-ü mu-râd kabilinden mecazdir.

Muhtelif rivayetlerden anlasildigina göre; Kûfeliler Hz. Ömere Sa'd (Raâiyaîlahû anh) *in devlet malini yedigini, evine agaçtan debdebeli bir kapi yaptirdigini, çarsi evine yakin oldugu için gürültüden bî-zâr olarak-gürültünün kesilmesini emrettigini, ava düskün oldugu için düsmana karsi gönderilen müfrezelerin basinda bulunmadigini sikâyet etmisler. Asli astari olmadik buna benzer bir çok seyler ileri sürmüslerdir. Ömer (Radiyallahû anh) bunlari birer birer tetkik etmis ve hepsinin bâtil oldugunu meydana çikarmistir. Hz. Sa 'd 'in «Bana namazi bedeviler mi ögretecek?» demesinden de anlasiliyor ki; kendisini sikâyet e-denler bir takim cahillermis. Çünkü bedevilerin ekserisi câhil olurlar.

Hz. Ömer'in Sa'd (Radiyallahû anh) ile birlikte teftis için Kû-fe'ye gönderdigi zevatin Muhammedü'bnü Mesleme ile Abdullah b. Erkâm ve Melih b. Avf olduklari zannediliyor. Hz. Sa'd bu hâdiseden müteessir olmus. Bilhassa Kûfe'-li Üsâmetü'bnü Katâde 'nin iftiralarina karsi dayanami-yarak ona bedduada bulunmustur. Üç seyle beddua etmesinin sebebi, Üsâme'nin ondan üç fazileti nefîy etmesidir. Üsâme ondan secaati, iffeti ve

hikmeti nefîy etmisti. Bunlar bütün faziletlerin esasi i-diler. Hz. S a 'd da bu üç seye misliyle mukabele etmisdir. Ve bedduasi kabul olunmustur. îshâk'm Cerîr 'den rivayetine göre Üsâme fakru zarurete duçar olmus; ahlâki bozularak fitneye kapilmis. Hattâ bir rivayete göre, gözleri de kör olmustur. O haliyle yine de bir kadin sesi isitti mi kadina saldirir. Kadin kendisini tersledigi zaman ah, mübarek Sa'd'in duasi!., dermis, Ibni Uyeyn e'nin rivâyetine göre: Her nerede bir fitne çikarsa Üsâme mutlaka orada bulunurmus. Hattâ kendisinin fitne esnasinda öldürüldügü rivayet olunur.
Hz. Sa'd duasinin icâbetiyle ma'ruf bir zât idi. Taberânî'nin rivayetine göre kendisine:
«Dualarinin kabulüne ne zaman nail oldun?» diye sorulmus: «Bedir gününde nail oldum. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) :
«Yârâbl Sad'in duasini möstecâp kil,» buyurdular» diye cevap vermistir.
Son rivayette Hz. Ebû Saîd-i Hudrî 'nin Kaza'ya: «Senin için bunda hiç bir hayir yoktur.» sözünün mânâsi; Sen ne kadar çalissan da böyle bir namaz kilamazsin. Binâenaleyh sünneti ögrenip de terketmis olursun, demektir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Üç ve dört rek'âth farzlarin ilk iki rek'âtlarmda kiraat farz, son rekatlarinda farz degildir. Imâm Â'zam ile onun kavlini tercih edenler bu rivayetlerle istidlal ederek farz namazlarin son iki rek'âtlarmda kiraatin farz olmadigini söylemislerdir. Bundan dolayidir ki; «Hidâye» sahibi ile diger Hanefîyye ulemâsi farz namazi kilan bir kimse hakkinda: «Son rek'âtlarda isterse bir fatiha okur, dilerse tesbih eder, yahut susar.» demislerdir. Bu kavil Hz. Ali, Ibni Mes'ûd ve Âise (Radiyallahû anhûm) 'den de rivayet edilmistir. Ancak efdal o-lan, fatihayi okumaktir.
2- Bütün namazlarda ilk rek'âtin ikinciden uzun tutulacagina kail olanlar bu rivayetlerle istidlal etmislerdir. Imam Sâfii'nin mezhebi budur. Bâzilari bütün rek'âtlarin birbirine müsavi olacagini söylemislerdir. Imam Â'zam'la Ebû Yûsuf'a göre; yalniz sabah namazinin ilk rek'âti ikinci rek'âtindan uzun tutulur. Ikinci rek'âti birinciden daha uzun tutmak bilittifak mekrûhdur. Yalniz Imam Mfilikin bunda bir beis görmedigi rivayet olunur.
Bir kimse gizli okunacak namazda asikâr ve asikâr okunacak namazda gizli okusa Imâmi A'zam'a göre secde-i sehiv yapar.
3- Hükümdarin memurlarindan biri kendisine sikâyet edilirse; ona adam göndererek sikâyeti yerinde tetkik ettirir. Bu hususa me'imir o-lan kimse, o yerin fazilet sahiplerinden sorusturmalar yapar.
4- Hakkinda sikâyet vaki* olan bir me'mur, suçu sabit olmadigi halde maslahat icâbi azil edilebilir. Zira Hz. Ömer, Sa'd (Radiyallahû anh) 'in suçu sabit olmadigi halde azletmistir. Buna sebeb Kûfelilerin fitne çikarmasi endîsesi idi. Nitekim Ömer (Radiyallahü anh) Sûra meselesi hakkindaki vasiyyetinde: «Emirlik S a'd'a isabet ederse ne âlâ!.» Aksi takdirde kim emir olursa ondan faydalansin!» Zîrâ onu aczinden yahut hiyanetinden dolayi azletmedim.» demistir.
5- Bir kimseye künyesi ile hitâb edilebilir. Hakkinda isitilen kötü sözlerden dolayi i'tizarda bulunmak da caizdir.
6- Bir kimse dinine noksanlik getirecek seyler hususuna yardim eden zâlime beddua edebilir.

35- Sabah Namazinda Kiraat Babi

163- (455) Bize Hârûn b. Abdillah rivayet etti. (Dedi ki): Bize Haccâc b. Muhammed, tbni Cüreyc'den rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Muhammed b. Râfi de rivayet etti. Her Ikisinin lâfizlari birbirine yakindir. (Dedi ki): Bize Abdtirrâzzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Cüreyc haber verdi. Dedi ki: Muhammed b. Abbâs b. Câ'-fer'i söyle derken isittim: Bana Ebû Selemetelmü Stifyân [65] ile Abdullah b. Amr b. As ve Abdullah b. Müseyyeb

el-Abidî [66], Abdullah b. Sâib'den [67] haber verdiler. Abdullah söyle demis:
Peygamber (SaüaUahu Aleyhi ve SeUem) Mekke'de bize sabah namazini kildirdi da sûre-i mü'minîni okumaga hasladi. Musa ile Hârûn'im, yahut isa'nin zikri geçen yere gelince: (Burada Râvî Muhammed b. Abbâd sekketmistir. Yahut sek edenin o olup olmadiginda ihtilâf edilmistir.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i öksürük tuttu; ve hemen rükû etti. Abdullah b. Sâib de bu namazda hazir bulunuyordu.»
Abdürrezzâk'in rivayetinde: «Okumayi kesti, ve rükû etti.» ibaresi vardir. Yine Abdürrazzâk rivayetinde: «Abdullah b. Amr» demis, «Ibni Âs» dememistir.

164- (456) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) Size Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bana Vekî' rivayet etti. H.
Bana Ebû Küreyb dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki): Bize Ibni Bisr, Mis'âr'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana VelId b. Sert1, Amr b. Hureys'den [68] naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i sabah namazinda:
«Karanlik bastigi zaman geceye yemîn ederimi» [69] âyeti kerimesinin bulundugu sûreyi okurken Isitmis.

165- (457) Bana Ebû Kâmil El-Cahderî Fudayl b. Hüseyin rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Avane, Ziyad b. Ilâka'dan o da Kutbettt-btttt Mâlik'dea [70] naklen rivayet etti. Demis ki; Namaz kildim, namazi bize Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kildirdi ve:
«Kaaf, sanli Kur'âna yemîn ederimi» suresini «uzamis hurmalari» âyeti kerîmesine kadar okudu. Ben bunu tekrarlamaya basladim, ama ne dedigini bilmiyorum.

166- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Serik ile Ibni Üyeyne rivayet ettiler. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Üyeyne, Ziyâd b. ti âka'dan, o da Kutbetü'bnü Mâlik'den naklen rivayet etti. Kut-be, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *i sabah namazinda:
«Küme küme tomurcuklari olan boylu hurma agaçlarini» âyeti kerîmesini okurken isitmis.

167- (...) Bize Miihammed b. Bessâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Ziyâd b. Ilâka'-dan, o da amcasindan naklen rivayet etti. Amcasi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sabah namazini kilmis. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk rek'âtta:
«Küme küme tomurcuklan olan boylu boylu hurmalari...» âyetini o-kumus. Râvî: gâlibâ: «Kaaf sûresini dedi» demis.

168- (458) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Ali, Zâide'den rivayet etti. (Demis ki):Bize Simâk b. Harb, Câbir b. Semûra'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis:
«Gerçekten Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîîem) sabah namazinda; «Kaaf. Sanli Kur'ân'a yemin ederim ki...» Sûresini okurdu. Ondan sonraki namazlari hafif kildinrdi.

169- (...) Bize Ebû Bekir b. Seybe ile Muhammed b. Bâfi' rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Eafi'indir. Dediler ki: Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr, Simâk'dan rivayet etti. Demis ki:
«Câbir b. Semûra'ya, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) In namazini sordum. Câbir: Besûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) namazi hafif kildinrdi. Bunlarin namazi gibi (uzun) kildirmazdi, dedi»
Râvî dedi ki: Câbir, bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sabah namazinda:
«Kaâf sanli Kur'ân'a yemin ederim...» sûresini ve onun emsalini o-kudugunu haber verdi.

170- (459) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sulbe, Simâk'dan, o da Câbir b. Semûrâ'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis:
«Peygambir (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ögle namazmda «Leyi» sûresini; ikindide de onun gibi bir sûre; sabah namazinda ise bunlardan daha uzun (bir sûre) okurdu.»

171- (460) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Dâvud et-Tayalisî, Su'be'den, o da Simâk'dan, o da Câbir b. Se-mûrâ'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ögle namazinda sûre-i A'lâyi; sabah namazinda ondan daha uzun bir sûre okurmus.

172- (461) Bize Ebû Bekir b. Ebi Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b, Hârûii, Teymî'den, o da Ebu'l Minhâl'den [71], o da Ebû Ber-ze'den [72] naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazinda altmisdan yüze kadar âyet okurmus.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', Süfyan'dan, o da Hâlid El-Hazzâ'dan, o da Ebû'l-Minhâl'den, o da Ebû Berzete'1-Es lemî'den naklen rivayet etti. Ebû Berze söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazinda altmisla yüz âyet arasi okurdu».

173- (462) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ih-ni Sihâb'dan duydugum, onun da Ubeydullah b. Abdillâh'dan, onun da Abdullah b. Abbâs'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Ibni Ab-bâs söyle demis:
«Annem Ümmü Fadl [73] Binti Haris, bir defa beni «Mürselât» sûresini okurken isitti de:
— Yavrucugum! Vallahi bu sûreyi okumanla bana hatirlattin! Bu sûre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son defa aksam namazinda okudugunu isittigim sûredir, dedi.»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amrü'n-Nâkid rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Harmeletü'bnü Yahya'dan rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Ishâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd dahî rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Amru'n-Nâkid da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâ*kup b. Ibrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam, Sâlih'den rivayet etti. Bu râvüerin hepsi Zührî'den bu isnadla rivayet etmislerdir. Salih'in hadîsinde râvî:
«Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) ondan sonra Allah Azze ve celi ruhunu kabzedinceye kadar namaz kilmadi.» cümlesini ziyâde etmistir.

174- (463) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi la: Mâlike, Sihâb'dan duydugum, onun da Muhammed b. Cübeyr b. Mut'lm'den [74], onun da babasindan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Babasi: «Ben Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Seliem) "\ aksam namazinda «Tûr» sûresini okurken isittim.» demis.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Seybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Harmeletü'bnü Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Ishâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi. Bunlarin hepsi Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

Bu hadîsler sabah ve aksam namazlarinda ne mikdâr Kur'ân okunacagini bildirmektedirler.
Sabah namazinda altmisdan yüze kadar âyet okunacagini bildiren Ebû Berze rivayetini Buhârî «Kitâbu Mevâkîti's-Salât» da; Ebû Dâvûd, Nesaî ve Ibni Mâce dahî «Kitâb's-Sa-lât» da; Ümmül Fadl hadîsini Buhari «Kitâbü'1-Ezân» ile «Kitâbü'l-Megâzî- de; Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî ve Ibni Mâce «Kitâbü's-Salât» da; C.übeyr b. Mut'im hadîsini Buhârî «Kitâbü'1-Ezân»; «Cihâd» ve «Tefsir» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesaî ve Ibni Mâce «Salât» bahsinde muhtelif râvîlerden muhtelif lâfizlarla tahrîc etmislerdir.
Babimizin ilk hadîsini teskil eden Abdullah b. Sâib rivayetinin senedindeki «Ibni Âs» lâfzi, hadîs ulemâsinin beyânina göre yanlislikla zikredilmistir. Çünkü buradaki râvî, Abdullah b. Amr b. Âs degil, Abdullah b. Amr El Hicâzî'-dir. Bunu Buhari, tarihinde böyle zikrettigi gibi Ibni Ebî Hatim ile, gelmis geçmis pek çok hadîs imamlari dahî beyan etmislerdir.
Mezkûr hadîs aylarca öksürük sebebi ile kiraatin kesilebilecegini, keza sûrenin bir kismini okumanin caiz oldugunu bildirmektedir. Nevevî diyor ki: «Kiraati bir özürden dolayi kesmekde hiç bir kerahet yoktur. Özür bulunmadigi halde kesmek dahî mekruh degilse de evlâ o-lan kesmemektir. Bizim mezhebimiz ile Cumhuru ulemânin ve bir rivayette Imam Mâ1ik'in mezhebi budur. Imam Mâ1ik'in meshur mezhebine göre özürsüz kiraati kesmek mekrûhdur.»
Buradaki Ümmü'l Fadil rivayetinde, Resûlüllah (Sailailahü Aleyhi ve Seltem) 'in en son kildigi namaz, aksam namazi oldugu görülüyor. Halbuki Hz. Âise hadîsinde bunun ögle namazi oldugu bildirilmistir. Ulemâ bu iki rivayetin arasini söyle bulmuslardir: Hz. Âise'nin rivayet ettigi namaz mescidde, Ümmül Fadil'in rivayet ettigi ise; evinde imam olarak kildigi son namazlardir. Nitekim Nesaî'nin rivayetinde bu cihet tasrih edilerek:
«Bize evinde aksam namazini kildirdi da Mürselât sûresini okudu; Ondan sonra Allah Teâlâ ruhunu kabzedinceye kadar Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir daha namaz kilamadi.» denilmistir. Gerçi Tirmizî'nin rivayetinde Hz. Ümmü Fadil:
«Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastaliginda basini sarmis olarak çikti da aksam namazini kildirdi ve Mürselât sûresini okudu. Ondan sonra Allah'a kavusuncaya kadar bu namazi kilamadi.» demistir.
Tirmizî bu hadîsin Hasen Sahîh oldugunu söylemistir. Fakat bu rivayet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yattigi yerden içerdeki cemâatin yanina çiktigina hamlolunur.
Babimizin son rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in aksam namazinda «Tûr» sûresini okudugu bildirilmektedir. Bütün bu rivayetlerden anlasiliyor ki; Fahr-i Kainat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz, namazi mü'minlerin hâllerine göre, kildirmis. Onlar da namazi uzun kildirmak için istiyak sezerse uzun kildirir; Kendinin veya cemâatin bir Özürü bulunursa namazi kisadan kesermis.
Tahâvî (238 - 321): «Aksam namazinda kisa sûreleri okumak müstehabdir.» demis; Tirmizîde: Ulemânin bununla amel ettiklerini söylemisdir. Filhakika Süfyân-i Sevrî, Ibrahim Nehaî, Abdullah Ibni'l-Mübârek, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, îmam Muhammed, Ahmed b. Hanbe1, Imam Mâlik ve Ishâk hazerâtmm Mezhepleri budur.
Tahavî 'nin Hz. Abdullah b. Ömer 'den tahrîc ettigi bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in aksam namazinda «Tîn- sûresini okudugu; yine Abdullah b. Ömer (Radiyaüakü anh) 'dan rivayet edilen bir hadîsde aksam namazinda «Kâflrûn» Ile «Ihlâs» sûrelerini okudugu bildirilmektedir. Bâzi rivayetlerden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin «Kâfirûn» ile «Ihlâs» sûrelerini Cuma geceleri aksam namazinda okudugu anlasiliyor. Baska rivayetlerde aksamla yatsida «Leyi» ve «Duhâ», öglede «Alâ» ve «Asir» sûrelerini, daha baska rivayetlerde aksam namazinda «Zilzâl», «Adiyât» ve «Nasr» sûrelerini okudugu bildirilmistir. Bütün bunlar, namazin îcâb-i hâle göre kilinacagini göstermektedirler. Binaenaleyh: Hanefîlere göre: Cemaata agir gelmiyecegini bilirse imamin kiraati uzatmasi sünnettir. Agir gelecegini bildigi halde uzatmasi mekruh olur.
Sâfiîlere göre: Imamin kiraati uzatmasi cemâatin buna razi olduklarini sarahaten söylemeleri sarti ile sünnettir. Yalniz cuma günü sabah namazinda cemâat razi olmasalar bile imam kiraati uzatir.
Mâlikîlere göre: Imamin kiraati uzun tutmasi dört sartla mendûpdur:
1- Cemâat mahsur olmali. Bundan maksat fazla kalabalik bulunmamaktir.

2- Cemâat uzun kirâata razi olduklarini yâ söylemeli, yahut bu onlarin hâllerinden anlasilmalidir.
3- Uzun okumaya tahammül edebilecekleri bilinmeli, yahut tahmin edilmelidir.
4- Cemâatdan birinin özürü bulunmadigi bilinmeli veya tahmin edilmelidir. Bu sartlardan biri bulunmadigi takdirde kisa okumak efdaldir.
Uzun ve kisa sûrelerin neler oldugu mezhep imamlari arasinda ihtilaflidir. Hanefîlere göre «Hucurât» dan «Bürûc» a kadar olan sûreler uzun; «Bürûc» dan «Beyyine» sûresine kadar olanlar orta; ondan «Nâs» sûresine kadar olanlar da kisa sûrelerdir. Uzun sûreler sabah ve Ögle namazlarinda okunur. Yalniz Ögle namazinda sabahdakinden biraz daha kisa tutulur. Ikindi ile yatsi namazlarinda orta sûreler; aksam namazinda da kisa sûreler okunur.
Sâfiîlere göre; uzun sûreler «Hücûrat» dan «Amme» ye kadar, orta sûreler «Amme» den «Duhâ» ya kadar; kisa sureler de «Duhâ» dan Kur*-ân-i Kerîm'in sonuna kadar olanlardir. Uzun ve kisa surelerin hangi namazlarda okunacagi meselesinde Sâfiîler, Hanefîlerle beraberdirler. Yalniz onlara göre; cuma günü sabah namazinda «Secde» ile «Hel'etâ» sûrelerini okumak sünnettir.
Mâlikîlere göre; uzun sûreler «Hücurât» dan «Nâziât» in sonuna kadar; orta sûreler «Nâadat» in sonundan «Duhâ» ya kadar, kisa sûreler de «Duhâ» dan Kur'âni Kerîm'in sonuna kadar olanlardir. Sabah ile ögle namazlarinda uzun -sûreler, ikindi ile aksam- namazlarinda kisa sûreler, yatsida ise; orta sûreler okunur. Fakat bu tertibe riâyet Mâlikîlere göre sünnet degil mendûpdur.
Hanbelîlere göre: Uzun sûreler «Kaaf» dan «Amme» ye kadar; orta sûreler «Amme» den «Duhâ» ya kadar; kisa sûreler de «Duhâ» dan Kur'-ân-i Kerîm'in sonuna kadar olanlardir. Uzun sûreler yalniz sabah namazinda, kisa sûreler de yalniz aksam namazinda okunur, ögle, ikindi ve yatsi namazlarinda orta sûreler okunur. Mamafih, hastalik ve yolculuk gibi bir özürden dolayi sabah namazi ile diger namazlarda daha kisa o-kumak da mekruh degildir. Özürsüz kisa okumak yalniz sabah namazinda mekrûhdur.

36- Yatsi Namazinda Kiraat Babi

175- (464) Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti, (Dedi ki): Bize Su'be, AdiyMen rivayet etti. Demis ki: Ben Berâ'i Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet ederken isittim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde yatsi namazini kilmis da, iki rek'âtin birinde «Tin» sûresini okumus.

176- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Yahya'dan - ki bu zât Ibni Saîd'dir - o da Adiy b. Sabit'den, o da Berâ tbnfi Âzib'den naklen rivayet etti. Berâ' söyle demis: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yatsi namazim kildim da «Tîn» Sûresini okudu.»

177- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize MIs'âr, Adty b. Sft-bit'den naklen rivayet etti. (Demis ki): Ben Berâ tbnI Âzib'den dinledim. Söyle dedi: «Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsida «Tm» sûresini okurken dinledim., Ondan daha gtisel sesli bir kimse dinlemis degilim!.» '.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» bahsinde müteaddid yerlerde tah-rîc etmistir. Hadîsin birinci rivayetinden anlasiliyor ki, namaz seferde kilinmistir. Onun için de Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Selleni) kisa sûrelerden okumustur. Seferî olmadigi zamanlarda yatsida -Sems», «Leyi» ve «tnsikak» sûrelerini okudugu rivayet edilmistir.
Binâenaleyh zaruret olmadikça yatsi namazinda orta sûreleri okumak sünnettir. Çünkü yatsi istirahat ve uyku zamanina tesadüf eden bir namazdir. Onu fazla uzatmaya cemâatin tahammülleri yoktur. Aksam namazinda oldugu gibi hafif kildirmaya dahi bir sebep bulunmadigindan onda orta sûreleri okumak sünnet olmustur. Bu bâbda asil delîl Ömer (Radiyalîahû arih) in Hz. Ebû Mûsel-Es'arî 'ye: «Aksam namazinda kisa sûreler, yatsida orta, sabah namazmda da uzun sûreleri oku!» diye yazdigi mektuptur. Bir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve

Seiiem) yatsi namazinda «Bakara» sûresini okuyan Muâz b. Cebel (Radiyalîahû anh) 'i muaheze buyurmustur.

178- (465) Bana Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Amr'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis:
— Muaz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namazi kilar, sonra kavmine gelerek onlara imam olurdu. Bir gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yatsiyi kildiktan sonra kavmine gelerek onlara imam oldu ve «Bakara» sûresini okumaga basladi. Derken bir adam selâm vererek namazdan ayrildi. Sonra yalniz basma kildi ve çikti gitti. Ashâb o zâta: Sen münafik mi oldun yâ fiilân? dediler.
— «Hayir Vallahi (münafik degilim; hele sabah olsun) ben bunu mutlaka gider Resûlüllah (Satlaltahü Aleyhi ve Seliem) 'e haber veririm!.» cevâbini verdi, ve (ertesi günü) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek:
«Yâ Resûlâllah, biz develerle su tasiyan insanlariz, gündüzleyin çalisiriz, Muâz seninle birlikte yatsiyi kilmis; sonra (Bize) gelerek Sûre-i Bakara'yi tutturdu.»» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâas'a dönerek:
«ifâ Muâz, sen fitnebaz mi oldun yoksa?., filân ve filân sûreleri (oku-saydin yâ!)» buyurdular.
Süfyân söyle demis: «Ben Amr'a: Ebû Zübeyr bize Câbir'den naklen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: Sems, Duha, Leyi ve A'lâ sûrelerini oku!» buyurdugunu rivayet etti, dedim. Amr da bunun gibi bir sey, dedi.»

179- (...) Bize KiiteybetüTmti Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize de Ibni RumhrIvâyet etti. (Dedi ki): Bize Leys 'SMlff Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi kî; Câbir söyle demi$î Muâz b. Cebel El-lEnsâri arkadaslarina yatsiyi kildirdi. Fakat onlara kiraati uzun tuttu. Bunun üzerine bizden bir zât cemâatdan ayrilarak namazi yalniz basma kildi. Onun bu yaptigini Muâz haber alinca: O adam münafiktir... dedi. Bu söz o zâtin kulagina ulasinca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in huzuruna girerek Muâz'in söylediklerini kendilerine haber verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz*a:
— Sen fitnecimi olmak istersin/ ya Muâz? Cemaata imam oldugun vakit Sems ile A'lâ ve Ikra' ile Leyi sûrelerini okuyuver!.» buyurdular.

180- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hu-seym, Mansûr'dan, o da Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan seym, Mansûr'dan, o da Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen haber verdi ki, Muâz b. Cebel Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yatsiyi kilar sonra kavmine döner ve o namazi onlara da kü-dinnnis.

181- (...) Bize Kuteybetü'bnti Saîd ile Ebu'r-Rabf Ez-Zehrânî rivayet ettiler. Ebu'r-Rabî' dedi ki: Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi M): Bize Eyyûb, Amr b. Dinar'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis:
-Muâz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yatsiyi kilar; sonra kavminin mescidine gelerek onlara da yatsiyi kildirirdi...»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu's-Salât» ve «Kitâbül-Edep» de; Nesâi «Kitâbü's-Salât» ile «Kitâbü't-Tefsîr» de; Ibni Mâce dahî «Kitâbü's-Salât» ta muhtelif lâfizlarla muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Rivayetlerin mecmuu Hz. Muâz'in yatsiyi bir defa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasinda cemâat, bir defa da kavmine imam olarak kildirmaya devam ettigini göstermektedir. Bazi rivayetlerde Hz. Muâzin kavmine aksam namazini kildirdigi bildirilmistir. Bu yâ hâdisenin tekerrüründendir. Yâni bazen yatsiyi, bazen de aksam namazini küdirmistir. Yahut yatsiya mecazen aksam namazi denilmistir.
Bâzilari bu hadisle istidlal ederek; «Hz. Muâz'in kavmine kildirdigi namaz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasinda kildigi namazin aynidir.» demis; «Ayni degildir» deyenlere bununla cevap vermislerdir.

Fakat Allâme Aynî bunlara bir kaç vecihle cevap vermistir. Söyle kî:
1- Bu hadîsle ihticâc etmek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'in vak'ayi bilib te ikrar buyurmasina baglidir. Halbuki Hz. Muâzm namaz kildirdigini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'in duymamis olmasi caizdir. Binâenaleyh Muâz (Radiyallahû anh) 'in o namazi devam üzere kildirmasina ses çikarmamasi onu takrîr buyurduguna delîl sayilmaz.
2- Niyyet bâtinî bir seydir. Söylemedikçe kimse kimsenin niyetini bilemez. Caiz ki Hz. Muâz namaz fiillerini ve namazda kiraatin sünnet vechini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 den güzelce ögrenmek için namazi evvelâ onun arkasinda nafile olarak kilmis; sonra kavmine dönerek ayni namazi onlara da farz niyeti ile kildirmistir.
3- El-Mühelleb'in beyânina göre Muâz hadisi Islâmin ilk devirlerine aittir.
4- Ihtimal Hz. Muâz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in arkasinda cemâat olarak gündüz namazlarini kilmis, kavmine imam olarak da yatsi namazini kildirmistir. Çünkü Ashâb'dan bazilari is güç sahipleri'oldugu için gündüz namazlarina devam edemiyorlardi. Bu itibarla Râvî, Hz. Muâz'in ayri ayri vakitlerde kildigi namazlari haber vermis olabilir.
5- Bu hadîs mensûhdur. Tahâvî diyor ki: «Ihtimâl Hz. Muâz'in ayni namazi iki defa kilmasi, farzlarin ikiser defa kilindigi zamanlarda olmustur. Çünkü îslâmin ilk zamanlarinda bu yapilirdi.» Tahâvî neshe delîl olarak Hz. Ibni Öme r'den rivayet edilen bir hadîsi göstermistir. Mezkûr hadîsde: «Bir namaz, günde iki defa kilinamaz.» denilmistir.
Muâz (Radiyallahû ardi) 'in arkasinda namazini bozan sfttm*Jdm oldugu ve namazini bozup bozmadigi ihtilaflidir. Ebû Dâvud Tayâ1isî'nin rivayetinde bu zâtin tîazm b. Ebü "âlb oldugu söylenmistir. Bâzi rivayetlerde Haram b. Oldugu söylenmistir. Hz. Haram, Enes b. Mâ1ik'ia siymis. Namazdan sonra hurma bahçesini sulamak niyetinde imis. Bu sebeple namazdan ayrilarak yalniz kilmis ve bahçesine gitmis. Daha baska isim söyleyenler de vardir.
Bâzilari namazdan çikan zâtin namazini bozmadan saftan çikarak ayni namazi kendi kendine tamamladigini söylemislerse de Müs1im'ia buradaki rivayetinde namazdan selâm vererek çiktigi tasrîh edilmistir.
Nesaî'nin bir rivayetinde Hz. Muâz:
«Sabaha çikarsam bunu mutlaka Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'e söylerim!» demis ve sabahleyin söylemis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) de o zâti çagirtmis. Kendisine:
«Bu yaptigina sebep nedir?» demis. O zât: Yâ ResulaIIâh! Ben gündüzün su tasiyan devemle çalistim; geldigimde namaza durmuslardi. Hemen mescide girerek Muâz'la beraber namaza durdum. Fakat o filân ve filân sûreyi okudu. Ben de cemâatdan ayrilarak mescidin bir tarafinda namazimi yalniz kildim; demis. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sen fettanini oldun ya Muâz? Sen fettânmi oldun yâ Muâz?» buyurmuslar.
Bir rivayette üç defa «Fettan, fettan, fettan», demisdir. Bu takdirde cümle; «Sen fettansin» mânâsina olup, müptedâsi mahfuz haberdir. Ve te'kîd için üç defa tekrar edilmistir. îbni Uyeyne rivayetinde mezkûr cümle istifhâm-i inkâri ile «Sen fettan misin » seklinde vârid olmustur.
Fettandan murâd; nefret ettirendir. Çünkü kiraati uzun tutmak cemâatin namazdan çikmalarina ve cemaatla namazdan kerahet duymalarina sebep olur. Bazilari fettan sözü ile azap vermek mânâsi kastedilmis olabilecegini söylemislerdir. Zîrâ Hz. Muâz uzun okumakla cemaata azab vermistir. Bu kelime «fâtin» seklinde dahî rivayet edilmistir.

Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- îmam Safiî bu hadîsle istidlal ederek farz kilan cemâatin nafile kilan imama uyabileceklerine kail olmustur. Hz. Safiî 'nin bu mezhebi Muâz (Radiyallahû anh) 'm Resû\üUah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile farzi kildigina, sonra o namazi nafile olarak cemaata kildirdigina göredir. Bir rivayette Imam Ahmed b. Hanbel'in

kavli de budur. Îbni Münzir dahî bu kavli ihtiyar etmistir. Atâ', Tavus, Süleyman b. Harb ve Dâvûd-u Zâhi-r î 'nin mezhepleri de budur. Hanefîlere göre farz kilan bir kimse nafile kilan imama uyamaz. Bir rivayette Imam Mâlik ile îmam A h -med'in mezhebleri de budur. Hanbelîlerden Ibni Kudâme: «Ekseri ulemâmiz bu rivayeti ihtiyar etmislerdir.» demektedir. Ulemâdan Zührî, Hasan-i Basrî, Saîd b. El -M üseyyeb, tbr&hIm.Nehaî, Ebû Kilâbe ve Yahya b. Saîd El-En sâri 'nin mezhebleri bu oldugu gibi Tahâvî'nin beyanina göre Mücâhid ile Tâvû s'un kavilleri de budur.

Farz kilan bir kimsenin nafile kilan imama uyabilecegini söyleyenlerden bazilari C âbir hadîsinin bâzi rivayetlerinde vârid olan: «Bu namaz imam için nafile, cemâat için {arzdir.» cümlesi ile istidlal etmisler, hadîsin sahîh; ricalinin de hep mûtemed zevat olduklarini söylemislerdir.

Fakat muhalifleri tarafindan kendilerine cevap verilmis; hadîsdeki ziyade hakkinda ulemânin söz ettigi hatirlatilmis; Hz. Muâz'in gündüz namazlarini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile; gece namazlarini da kavmiyle kilmak âdeti oldugundan Râvî: «Bu namaz cemâat i-çin farz; onun için nafile olurdu.» demekle Hz. Muâz'm iki vakitteki hâlini beyân etmis olabilir. Yahut Râvî bize keyfiyetini bilmedigi* mjz bir hâli hikâye etmistir. Binâenaleyh biz o rivayetle amel edemeyiz; denilmistir. Bu bâbda söz uzundur. Imam Nevevî bütün bü te'vil-leri «asli olmadik dâvalar» diye vasiflandirmis ve: «Hadîsin zahiri bunlarla terk edilemez.» demistir. Halbuki muhaliflerinin sözleri asli.»olmadik dâvalar degil, delile istinâd eden kaziyelerdir. Bu bâbda Hz. Abdullah îbni Ömer (RadIyallahü anh)'den merfû olarak rivayet edilen bir hadîsde:

«Bir namazi bir günde iki defa kilmayin» denilmektedir. Mürsel o-lan diger rivayette ise: Ehl-i Âliye namazi evlerinde kilarlar, sonra onu bir de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte kilarlardi. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu duyunca onlari bundan nehî etti.» denilmektedir.

2- Cemâatin hâlini göz önüne alarak namazi hafif kildirmak müste-habtir. Nitekim Buhârî ile Müs1im'in Hz. Ebû Hüreyre'den ittifakla rivayet ettikleri bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Biriniz cemaata imam olursa namazi hafif kildirsin! Çunku içlerinde zayif, hasta, ve ihtiyar olanlari vardir; kendi kendine kilarsa istedigi kadar uzatsin.» buyurmustur,

3- Dünyevî bir hacet namazin hafif kilinmasi için Özür sayilir. Bazilari bir namazin bir günde iki defa kilinabilecegine bu hadîsle istidlal etmislerse de, bu istidlal mutlak olarak dogru degildir. Çünkü farz niyeti ile bir namazin iki defa kilinmasi az yukarida zikrettigimiz îbni Ömer hadîsi ile menedilmistir.

4- Sâfiîlere^göre cemâatin imamdan ayrilarak namaz* yalniz basina kilmalari hususunda üç kavil vardir. Esah olan kavle göre cemâatin özrü olsun olmasin imamdan ayrilarak yalniz kilmasi caizdir. Ikinci kavle göre böyle bir sey mutlak bir sekilde caiz degildir. Üçüncü kavle göre ö-zürden dolayi caiz; özür yoksa caiz degildir. Esah olan kavle göre kiraati uzatmak bir Özürdür.

Hanefîlere göre bu vecihlerden hiç birine göre cemâatin imamdan ayrilmalari caiz degildir. Imam Mâ1ik'in meshur olan mezhebi de budur. Bu hususta Imam Ahmed'den iki rivayet vardir.

5- Cemaatla namaz kilman bir mescidde münferiden namaz kilmak caizdir.

6- Sûre-i Bakara demek caizdir. Seleften bâzilari bunu mekruh görmüs, mezkûr sûre için böyle bir tâbir kullanmayip: «Içinde bakara zikredilen sûre» denilmesi münâsip olacagini söylemislerse de hadîs-i se-rîf, Sûrei Bakara denilebilecegini sarahaten ifâde etmektedir.

7- Mekruh görülen seyleri yalniz sözle menetmek kâfidir.

37- Imamlara Namazin Tamamini Hafif Kildirmalarini Emir Babi

182- (466) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-seym, Ismail b. Ebî HâlidMen, o da Kays'dan, o da Ebû Mes'ûd-u Ensâ-rî'den naklen haber verdi. Ebû Mes'ûd söyle demis: Bir adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem)e gelerek, Ben fîlâacanut-^lnze namazi azim kildirmasi sebebi ile sabah namazina gelemiyorum; dedi. Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hiç bir mev'izada o günkü gadabindan daha siddetli gadaba geldigini görmedim! Bunun üzerine söyle buyurdular: «Ey cemaati hakîkaten içinizde nefret

ettirenler varl (Bundan böyle) hanginiz cemaata imam olursa namazi hafif kildirsin! Çünkü arkasinda yasli ve zayiflarla ihtiyaç sahipleri vardir.»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Htt-seym ile Vekî* rivayet ettiler. H.
Dedi ki: Bize de Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bize de Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Stifyân rivayet etti. Bunlarin hepsi Ismail'den bu isnadla Hüseym hadisinin mislini rivayet etmislerdir.

183- (467) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mugîra - ki bu zât Ibni Abdirrahman el-Hizâmî'dir - Ebu'z-Zin&d'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz cemaata imam olursa namazi hafif kildirsin! Çünkü onlarin içinde küçük, yasli, zayif ve hasta olanlar vardir; Kendi kendine kildigi vakit istedigi gîbi kilsini» buyurmuslar.

184- (...) Bize Ibni Râfî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezmâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den naklen rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Allah'in Resulü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikleri sunlardir: diyerek bir takim hadîsler zikretmis. Ez cümle: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz cemaata imam oldugu vakit namazi hafif kildirsin! Çünkü onlarin içinde yasli olanlar bulundugu gibi zayif olanlarida vardir; yalniz basina kildigi zaman namazini diledigi kadar uzatsin.» buyurdular, demis.

185- (...) Bize Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana Yûnus, Ibn Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Ebû Selemetü'bnü Abdirrahmân haber verdi, ki Ebu Hüreyre sunu söylerken isitmis: Resû\üllah(SaIla!lahü Aleyhi ve Sellem) :
Biriniz cemaata namaz kildirirsa hafif tutsun, çünkü cemaatin içinde zayif, hasta, ve hacet sahibi olanlari vardir.» buyurdular.

(...) Bize Abdülmelik b. Suayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam rivayet etti. (Dedi ki): Bana Leys b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan rivayet etti. (Demis ki): Bana Ebû Bekir b. Abdirrahmân rivayet etti. Kendisi Ebû Hüreyre'yi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Söyle buyurdular...» diyerek yukarki hadisin mislini rivayet ederken dinlemis. Yalniz o, hadîsdeki «Sakîm» kelimesinin yerine «Kebir» demistir.
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in gadaba geldigini bildiren Ebû Mes'ûd hadîsini Buhârî «Ilim», «Namaz» ve «Edeb» bahislerinde; Nesaî «Ilim» bahsinde; Ibni Mâce dahî ayni bahisde muhtelif râvîlerden, biraz lâfiz degisiklikleriyle Ebû Hüreyre hadîsini dahi Buhâri «Ezan» bahsinde tahrîc ettigi gibi Ebû Dâvûd ile tbni Mâce de ayri ayri râvîlerden rivayet etmislerdir. Gerek bu hadîsler, gerekse babimizin bunlardan sonra gelecek hadîsleri imamin namazi vâcib ve sünnetlerini haleldar etmemek sartiyla hafif kildirmasi gerektigini; yalniz kildigi zaman ise uzatmaya tahammülü bulunan kiraat, rükû, sücûd ve tesehhüd gibi rükünleri istedigi kadar uzatmakta serbest oldugunu bildirmektedirler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sikâyete gelen zâtin kim oldugu bildirilmedigi gibi, kimden sikâyet ettigi dahi beyân edilmemistir. Sikâyet edilen Hz. Ubey b. Kâb 'tir. Bâzilari sikâyet edenin Hazm b. Übeyy b. Kâ'b; sikâyet edilenin de Hz. Muâz oldugunu söylemislerse de o kissa bu degildir. Buhar î'de Hz. Ebû Üseyd, Mâlik b. Rabîâ'nin ogluna: «Yavrucugum namazi bize uzun tuttun!» dedigi, talik suretiyle rivayet olunmustur. Ayni taliki Ibni Ebü Seybe dahî rivayet etmis ve oglunun Münzir oldugunu tasrîh etmistir. Bu rivayette Münzir: «Babam benim arkamda namaz kilar ve bazan bana: Yavrucugum bugün bize «Sâffât» sûresini okumakla namazi uzun tuttun» derdi.» demistir.

Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hassaten namazi uzun tutan zâta hitâb etmeyip bütün cemaata: «Içinizde namazdan nefret ettirenler var!» buyurmasi onun kem&l-i nezâketine ve lütfü keremine delildir. Cemâat içersinde bir kimseyi utandirmamak için âdetleri dâima bu idi.
Yalniz kilan kimse namazini istedigi kadar uzatabilir. Çünkü herkes kendinin takat derecesini daha iyi bilir. Teâlâ Hazretleri hastaligi özürlerden saymistir. Binâenaleyh imamin, namazin rükünlerine halel getirmemek sartiyla namazi hafif kildirmasi îcabeder. Ashabi kiramdan Enes b. Mâlik (Radiyallahû anh), Zübeyr b. Avvâm, Ammâr b. Yâsir ve Ebû Hüreyre hazerâti namaza hafif kildirirlarmis. Hz. Sâd b. Ebî Vakkâs namazi mes-cidde kildirdigi vakit rükû ve sücûdu hafif tutar; Evinde kildigi zaman bunlari ve bütün namazi uzatirmis. Kendisine niçin böyle yaptigi sorulunca: «Biz, cemâaatin bize uyduklari imamlariz.» cevâbini vermis. Hz. Zübeyr'e dahî: «Siz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hn ashabi oldugunuz halde neden herkesten ziyâde namazi hafif kildiriyor»»-nuz?» diye sorulunca: «Biz su vesveseci seytandan önce davraBiyoru*> demistir. Hz. Ammâr'in da: «Bu namazi seytan vesvese verimi den Üzerinizden atin!» dedigi rivayet olunur. Hz. Ömer yaralandigi Bft-man mihraba Abdurrahman b. Avf geçerek en kisa türelerden «Kevser» ile «Nasr» i okumustur.
Namazin hafif kildin imasi hususunda Ebû Vâkid-i-Leysî, îbni M e s'û d, Abdullah b. Ömer, Osman b. Ebil-Âsve Ene s(RadtyaIUûiû anhûm) hazerâtindan da hadîsler rivayet edilmistir. Ebü Vâkid hadîsini imam Sâfiî «Müsned» inde tahrîc etmistir. Bu hadîsde: -Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazi cemaata en hafif sekilde kildirir, yalniz kilarken en ziyâde uzun tutan o olurdu.» denilmektedir.
Ibni Mes'ûd hadîsini Taberânî -El-Evsat- inda tah-rîc etmistir. Mezkûr hadîste:
«Hanginiz cemaata Imam olursa namazi hafif kildirsin 1 Çünkü içlerinde zayif, yasli ve ihtiyaç sahibi olanlar vardir.» buyurulmustur.
îbni Ömer hadîsini sahih bir senetle Nesaî tahrîc etmistir. Bu hadîste de: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namazi hafif kildirmamizi emreder ve imam olurdu!» denilmektedir. Hz. Osman ile Enes (Radiyallahû anhûma) hadîsleri az sonra görülecektir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Nevevî 'nin beyânina göre imamin âdeti namazi çok uzatmak oldugu bilinirse ona cemâat olmamak caizdir.
2- Sikâyet makaminda bir kimse filân ve falan gibi sözlerle kinaye suretiyle zikredilebilir.
3- Din hususundaki münkerata kizmak caizdir.
4- Bir kimse haram degil mekruhu bile irtikâb etse ona bu yaptigindan dolayi inkâr ve ihtarda bulunmak caizdir.
5- Cemâat razi olmadigi vakit namazi uzun kildiran imami sözle tâ'zîr caizdir.
6- Namazi hafif kildirmak gerekir. îbni Battal diyor ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gadaplanmasi, cemâatin içersinde hastalar ve emsali bulundugu cihetle namazin uzatilmasini kerih gördügündendir. O ümmetine nfk ve kolaylik gösterilmesini istemislir. Yoksa bundan nehî etmesi haram oldugu için degildir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidinde bâzan sûre-i Yûsuf gibi uzun sûreleri okurdu. Bunun sebebi arkasinda ecilleyi ashabinin bulunmasi ve bunlarin en büyük arzu ve gayeleri ilim talebiyle namaz olmasi idi.»

186- (468) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Niimeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. Osman rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mûsâ b. Talhâ rivayet etti. (Dedi ki): Bana Osman b. Ebî'l-Âs Es-Sekafî [75] rivayet etti, ki Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine:
«Kavmine imam ol!» demis. Osman diyor ki: Yâ Resûlallab! Ben kendimde bir sey hissediyorum, dedim. Resûlüllan (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) «Yokla;!» buyurdu; ve beni huzuruna oturttu. Sonra avucunu gögsüme iki mememin arasma koydu, sonra (Bana): «Dön!» dedi. Bu sefer avucunu sirtima iki küregimin arasina koyda sonra:

«Kavmine imam ol! Her kim bir kavme imam olursa namazi hafif kildirsin! Çünkü içlerinde yasli olanlar; çünkü içlerinde hasta olanlar, çünkü içlerinde zayiflar, ve çünkü Içlerinde hacet sahipleri vardir. Biriniz namazini yalniz kildigi zaman nasil isterse öyle kilsin.» buyurdular.

187- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müseimâ ve Ibni Bessar rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi Bize Su'be, Amr b. Mürra'dan rivayet etti. Demis ki: Ben Müseyyeb'den dinledim. Dedi ki: Osman b. Ebîl-As rivayet etti dedi: Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) "m bana son vasIyyett *»*»: «Bir kavme imam oldugun vakit onlara namazi hafif kildir!» Hz. Osman b. Ebül-As'in: «Ben kendimde l>ir sey hissediyorum.» demesi ihtimal ki cemaata imam olunca kendisine kibir ve u-cup gibi bir seyin ânz olacagindan korktugu içindir. Resûlüllah (SallalUthU Aleyhi ve Sellem) 'in mübarek eli ve duasi bereketi ile Allah Teâlâ bunu kendisinden gidermistir. Bu sözle namazda vesveseye kapilacagindan korktugunu ifade etmek- istemis olmasi da muhtemeldir. Çünkü kendisi müvesvîs imis. Bunu Müs1im'in bâzi nüshalarinda tahrîc ettigi su ziyâdeden anliyoruz:
«Osman demis ki: Ben yâ Resûlüllah, seytan nefsimle namazim ve kiraatim arasina giriyor da namazimi karistiriyor; dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) :
«O hinzip denilen seytandir. Onu hissettin m i hemen Allah'a sigin ve sol tarafina üç defa tükürI» buyurdular. Ben bunu yaptim, Allah da onu benden defetti.»
Bazilarina göre Osman (Radiyallahû anh) 'in bu sözle utandigini ve zayif oldugunu anlatmak istemis olmasi ihtimali vardir.

188- (469) Bize Halef b. Hisâm ile Ebu'r-Rabî' ez-Zehrânî rivayet etti. Dediler ki; Bize Hammâd b. Zeyd, Abdülâziz b. Suheyb'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) namazi kisa keser, fakat tamam kilarmis.

189- (...) Bize Yahya b. Yahya ile KuteybetÜ'bnü Saîd rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Kuteybe ise: Bize Avâ-ne Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tamam olmak sartiyle insanlarin en hafif namaz kildirani imis; dedi.

190- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybetü'-bnü Saîd ve Ali b. Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi) tabirini kullandi. Ötekiler Ibni C&'ferl kastederek: Bize Ismail, Serik b. Abdillâh b. Ebi Nemir'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti, dediler. Enes söyle demis: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) den daha hafif ve ondan daha tamam namaz kildiran hiç bir imam arkasinda namaz kilmadim.»

191- (470) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cafer b. Süleyman, Sabit El-Bünânî'den, o da Enes'den naklen haber verdi. Enes söyle demis:
«Hesûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda iken (saflarda) annesi ile- beraber bulunan çocugun aglayisini isidir de hafif bir sûre, yahut kisa sûreyi okurdu.»

192- (...) Bize Muhammed b. Minhâl ed-tDarir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd b. Ebî Arûbe, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben (Bazen) namaza uzatmak niyetiyle giriyorum. Fakat bîr çocugun aglayisini duyunca annesinin ona karsi gösterdigi fazla sefkat ve üzüntüden dolayi namazi hafif kildiriyorum.» buyurdular.
Bu rivayetler dahî imamin cemaata namazi hafif fakat tamam kildirmasi lüzumuna delildirler.
Sâbî hadîsini Buhârî «Kitâbü'1-Ezân» m muhtelif yerlerinde Ebû Dâvud, Nesâi ve Ibni Mâce «Kitâbü's-Salât»

da muhtelif râvüerden tahrîc etmislerdir. Çocugun aglamasi sebebiyle Resûlüllah (Süllallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazi hafif kildirmasi, kiraati kisa kesmek suretiyle olmustur. Buna delîl Ibni Ebî Seybe'nin rivâyet ettigi bir hadisdir. Mezkûr hadîsde: «ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi veSellem) namazin ilk rek'âtinda altmis âyet kadar okudu. Bir çocugun agladigini isitince ikinci rek'âtta (yalniz) Üç âyet okudular.» denilmektedir.

Hadisten Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Ulemâdan bazilarina göre çocugu mescide götürmek caizdir.
2- Kadinlarin erkeklerle beraber namaz kilmalari caizdir. Yalniz onlar erkeklerin bulundugu saflarda degil, en arkada dururlar.
3- Hadîs-i serif, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Jin ashabi kirâmina karsi son derece riayetkar olduguna, bu hususta büyügünü küçügünü bir tuttuguna delildir.
4- Sâfiîlerden bazilarina göre imam rükûa vardigi zaman namaza yetismek için disardan birinin geldigini hissederse o kimsenin cemaatla rükû faziletinden mahrum kalmamasi için rükû halinde onu bekler. Zira insanin dünyevî bazi hacetlerinden dolayi imamin namazi kisa kesmesi caiz olunca Allah Teâlâ'ya ibâdet için onu uzatmasi da caiz, hattâ evlâ olur. Fakat Kurtubî ona itiraz ederek: «Hadîsde uzatmanin caiz olacagina delâlet yoktur. Çünkü uzatma namazda bir amel ziyâdesi-dir.O namazi kisaltmakla bir olamaz.» demistir.
Ibni Battal'in beyânina göre Sâ'bi, Hasan-iBas-rî ve Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'nin mezhepleri de bu imis.
Bir takim ulemâya göre imam cemaata bikkinlik vermemek sartîyle yeni gelenlerin yetismesini bekleyebilir. Imam Ahmed, îshâk ve Ebû Sevr'in kavilleri budur.
Imam Mâ1ik'e göre imam namazda cemâatin yetismesini bekleyemez. Çünkü beklemesi arkasindaki cemaata zarar verir. Evzâi ile Imam Azam'm ve Imam Sâfiî'nin mezhepleri de budur. Hattâ Hanelilerin «Ez-Zahîre» nâm kitabinda söyle denilmistir: elmam rükû halinde iken gelenlerin ayak seslerini isitse bekler mi, beklemez mi? Bu hususta Ebû Yûsuf sunlari söylemistir: Ben bu meseleyi Ebû Hanîfe ile Ibni Ebî Leylâ'ya sordum, beklemeyi ikisi de kerih gördüler. Ebû Hanîfe'ye: Imama pek büyük bir hal vâki olacagindan, yanî sirkden korkarim "dedi.» Hisâm'm, imam Muhammed 'den rivayetine göre bunu o da kerih görmüstür...»
Sa'bi'ye göre imamin bir veya iki tesbîh miktari beklemesi caizdir. Bâzilarina göre imam rükû tesbihlerini uzatarak okur. Fakat adetlerini arttiramaz.
Ulemâdan bazilari: «Cemaata yetismek isteyen kimse zengin ise imamin beklemesi caiz degil; fakir ise caizdir.» demislerdir. Daha baska sözler söyleyenler de olmustur.

38- Namaz Rükünlerini Yerli Yerince Yapmak ve Namazi Tamam Kilmak Sartiyle Hafif Tutmak Babi

193- (471) Bize Hâmid b. Ömer el-Bekrâvî ile Ebû Kâmil FudayI b. Hüseyin El-Cahderî ikisi birden Ebû Avâne'den rivayet ettiler. Hâmid dedi ki: Bize Ebû Avâne, Hilâl b. Ebi Humeyd'den, o da Abdurrah-mân b. Ebî Leylâ'dan, o da Berâ b. Azib'den naklen rivayet etti. Berâ söyle demis; 'Muhammetl (SailalkikU Aleyhi ve Sellem) ile birlikte kilinan namazi dikkatle takip ettim: Ve onun kiyamini, arkasindan rtikûnnu, arkasindan rükû'dan dogrulusunu, sonra secdesini, sonra Ud secde dakî oturusunu, sonra tekrar secdesini, sonra selâm vermekle, k niesi arasindaki oturusunu takriben müsavi buldum.»

194- (...) Bize UbeyduIIah b. Muâz El-Anberî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sû'be, Hakem'den rivayet etti. Demis ki: Kûfe'yi Ibnû'l-Es'as zamaninda bir adam (Hakem bu adamin adini da söylemistir) idaresi altina alinca UbeyduIIah b. Abdillâh'a halka namaz kildirmasini emretti. Bunun üzerine o da namaz kildirmaga basladi. Basini rükûdan kaldirdigi vakit ben su duayi okuyuncaya kadar ayakta kalirdi: «Allâhim! Ey Rabbimiz! Gökler dolusu, yer dolusu, onlardan sonra diledigin hersey dolusu hamd sana mahsustur. Mecd-ü senaya ehil olan Allah'im! Senin verdigini menedecek, menettigini de verecek yoktur. Senin

katinda hiçbir varlik sahibine varligi fayda verecek degildir.»
Hakem demis ki: Ben bunu Abdurrahmâzt b. Ebî Leylâ'ya anlattim. O da söyle dedi: «Ben Berâ tbni Âzib'i sunu söylerken isittim: Resûlüllah (Saîîaîhhü Aleyhi ve Seîîem) 'in namazi ve rtikûu, basini rükûdan kaldirisi, sücûdu ve iki secde arasi oturusu takriben birbirine müsâvî idi.»
Sû'be söyle demis: «Ben bunu Amr b. Mürre'ye anlattim da o: Ben tbni Ebî Leylâ'yi gördüm onun namazi böyle degildi; dedi.»

(...) Bize Muhammedü'bnü Müsennâ ile tbni Bessâr rivayet ettiler. Dediler ki; Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Hakem'den naklen rivayet etti ki: Matar b. Naciye Kûfe'yi raptedince Ebû Ubeyde'ye halka namaz kildirmasini emretmis... Ve hadisi rivayet etmistir.
Bu hadîsi Buhârî-Ezan» ve «Namaz» bahislerinde, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesaî de «Namaz» bahsinde tah-rîc etmislerdir.
Hadîs, namazda kiraat ve tesehhüdün hafif, rükû, sücût ve onlardan dogrulurkerv tume'nîneti, yâni azanin sükûnet bulacagi kadar durmayi u-zunca tutmaya delildir. Hadîsin ikinci rivayetinde -Takriben birbirine müsavi idi,» denilmesi, bazi fiillerin digerlerinden biraz daha uzun oldugunu gösterir. Bu da kiyam hâline mahsustur. Tesehhüdde dahî mümkündür.
Nevevî'nin beyânina göre bu hadîs bazi ahvâle hamledilmistir. Yoksa buraya kadar geçen hadîslerden ResMü \\ah (Satlallahü Aleyhi veSellem) 'in kiyami uzatirdigi anlasilmistir. Hattâ sabah namazinda alt-misdan yüze kadar âyet, ögle namazinda sûre-i secdeyi okurdu. O namaza durdugu vakit cemâatdan biri «Bakî'» tarafina kazâyi hacete gider; sonra evine dönerek abdest alir, mescide gider ve ilk rek'âta yetisebilirdi. Re-sûlüllah (Salialîahü Aleyhi ve Seltem) 'in aksam namazinda «Tûr» ve «Mür-selât» sûrelerini, Buhar î'nin rivayetinde «Arâf» ve ona benzer sûreler okudugu beyân edilmistir. Bunlar gösteriyor M: Restitillah (Sallallahü Aleyhive Seltem) 'in zaman zaman kiraati uzattigi olurmus. Binâenaleyh babimiz hadîsleri bâzi vakitler mânâsina hamledilmistir.
«Selâm vermekle, kalkip gitme arasindaki oturusunu takriben müsâ-vî buldum.» cümlesi Besûlüliah (Stttlaltakü Aleyhi ve SeUem) 'in namazdan selâm verdikten sonra orada bir parça oturduguna delildir.
Kûfe'yi zapteden zâtin ismi hadîsin birinci rivayetinde tasrîh edilmemis ise de, ikinci rivayette bunun Matar b. Naciye oldugu bildirilmistir Ebû Ubeyde Hz. Ibni Mes'üd ogludur.

195- (472) Bize Halef b. Hisâm rivayet etti. (Dedi M): Bise mâd b. Zeyd, SâbitMen, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enea demis:
«Ben Resûlüllab (SallallahüAleyhiveSellem)" bize nasil namaz kil dirirken gördüysem size de öylece namaz kildirmaktan geri kalmam.»
Sabit demis Id: «Enes öyle bir yapardi ki, —onu sizin yaptiginin g3r müyorum—. Basini rükuda nkaldirdigi vakit kendisini gören -unuttu gâliba» diyecek kadar ayakta dikilirdi. Secdeden basini kaldirdigi zaman dahî gören «unuttu galiba!» diyecek kadar dururdu.»

196- (473) Bana Ebû Bekir b. Nâfi' El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit, Enes'den naklen haber verdi. Enes söyle demis: Ben, tamam olmak sartiyla Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'den daha kisa kildiran bir kimsenin arkasinda namaz kilmadim. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazi (fiilleri itibariyle) birbirine yalandi. Ebû Bekir'in namazi dahî (fiilleri itibariyle) birbirine yakindi. Ömerü'bnü'I-Hattâb halîfe olunca sabah namazini uzatti. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)
«Sem ia IlâhûIim en hamiden» dedigi vakit biz: Vehmetti galiba; diyecek kadar ayakta durur; sonra secde eder, iki secde arasinda dahî bizler: Vehmetti galiba diyecek kadar otururdu.
Bu hadîsi Buhâri «Ezan» bahsinde bir iki yerde tahrîc etmistir. Hz. Enes'in:

«Ben tamam olmak sartiyle Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) den daha kisa namaz kildiran bir kimsenin arkasinda namaz kilmadim.» demesiyle ayni hadîsde:
«Semia Ilâhû limen Hamiden!» dedigi vakit vehmetti galiba diyecek kadar ayakta dururdu.» sözü birbirine münâfi degildir. Çünkü rü-kûdan dogrulduktan sonra Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in o-kudugu duayi tertil ve husu ile okumak insana unuttu zannini verecek kadar vakit alir. Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazi yerine göre uzun ve kisa kildirdigini az yukarida görmüstük.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kiyamla oturus hâlinden mâda namaz fiilleri takriben biribirine müsavi idi. Ibni Battâ1: «Bu sifat cemaatla kilinan namazin en mükemmel seklidir. Yalniz kilan ise rükû ve sücûtta kiyâmdakinden kat kat fazla kalabilir...»
demistir.
Kurtubi dahî: «Bu hadîs namaz rükünlerinin birbirinden uzun fakat pek uzak olmadigina delildir. Yalniz kiyam müstesna! Çünkü Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu uzatirdi.» demistir.
Rükû'dan dogrulmanin uzun mu, yoksa kisa mi bir rükün oldugu ihtilaflidir. Bazi Sâfülere göre kisa bir rükündür. Onu uzatmak namazda vacip olan Muvâlâti (yâni her fiili digerinin hemen pesinden yapmayi) ihlâl eder. Ve namazi bozar. Digerlerine göre fatiha okumak gibi bir rükün olarak uzatmadikça namaz bozulmaz.
2- Iki secde arasinda bir parça oturmak müstehaptir. îbni Kudâme'nin beyânina göre îmam Ahmed b. Hanbel iki secde arasinda «Rabbî'gfirlî» duasinin tekrarlanmasini müstehâp gö-rürmüs,
Hanefîler'e göre iki secde arasinda mesnûn olan bir zikir yoktur. Zira iki secde arasinda dogrulmak namazin maksût fiillerinden degil, o fiillere tebeân yapilir. Dâvûd-u Zahirî ile sair Zfihirlye ulemâsina göre iki secde arasinda zikir farzdir. Kasden terk edilirse namaz bozulur.
3- Selâm verdikten sonra «Allahümme ente's-Selâmü» duasini o-kuyacak kadar oturmak müstehabdir.

39- Imama Tabi Olma ve Ondan Sonraki Ameller Babi

197- (474) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ztt-heyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû tshâk rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hayseme, Ebû Ishâk'dan, o da Abdullah b. Yezîd'den naklen haber verdi. Abdullah söyle demis: Bana Berâ' anlatti - ki yalan söylemez bir zâttir -. Kendileri ResûlüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasinda namaz kilarlarmis. (Berâ' dedi ki): ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rükûdan basini kaldirdigi vakit o alnini yere koymadikça hiç bir kimsenin belini egi ittigin i görmedim. Sonra ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasindakiler secde ederek yere kapanirlardi.

198- (...) Bana Ebû Bekir b. Hallâd El-BahIlî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya (yâni Ibni Sâid) rivayet etti. (Dedi ki): Bize Stifyân rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebû Ishâk rivayet etti.* (Dedi ki): Bana Ab* dutiah b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki): Bana Berâ'-ki yalanci degildir -rivayet etti. Berâ' söyle dedi: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Semiaüâhû Iimen ha m id eh» dedigi vakit kendileri secdeye varmadikça bizden hiç birimiz belini egiltmezdi. Ondan sonra biz de secdeye kapanirdik.»

199- (...) Bize Muhammed b. Abdirrahmân b. Sehm El-Antâkî [76] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibrahim b. Muhammed Ebû Ishâk El-Fezârî, Ebû Ishâk Es-Seybânî'den, o da Muharip b. Disâr'dan [77] naklen rivayet etti.

Muharip söyle demis: Abdullah b. Yezidi minber Üzerinde söyle derken isittim: Bize Berâ' rivayet etti ki. kendileri ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kilarlarmis. O rükû etti mi onlar da rükû ederlermis. Berâ' demis Id: Basini rükûdan kaldirarak:
«Semiallâhû limen hamideh» dedigi vakit, yüzünü yere koydugunu-görmedikçe ayakta dururduk, sonra ona tâbi olurduk.

200- (...) Bize Züheyr b. Harb ile tbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebâa ve baskalari Hakem'den, o da Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, o da Berâ'-dan naklen rivayet etti. Berâ' söyle demis: «Biz Peygamber (Sallallahö Aleyhi ve Sellerti) ile birlikte (namaz kildigimiz vakit) onun secde ettigini görmedikçe hiç birimiz belini egiltmezdi.
Züheyr dedi ki: Bize Süfyân rivayet etti. Dedi ki: Bize Kûfeliler Eban ve baskalari rivayet etti. Ebân: «Onun secde etligini görünceye kadar» dedi.

201- (...) Bize Muhriz b. Avn b. Ebî Avn [78] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Halef b. Hatifete'l-Escaî [79] Ebû Ahmed, Ali Amr D. HttreyY-in azatlisi Velîd b. Serî'den, o da Amr b. Hureys'den naklen rivayet elti. Amr söyle demis: Peygamber (Sallallahü Aîeyhi ve Seltemiln arkasnvda sabah namazini kildim da onun âyeni okudugunu isittim. Bizden hiç birimiz o tamamiyle secdeye varmadikça belini egiltmezdi.
Bu hadîsi Müslim Hz. Berâ' Ibni Âzîb 'den muhtelif tarîklerle rivayet ettigi gibi, Buhârî «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesaî dahi «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden rivayet etmislerdir.
«Yalan söylemez bir zâttir.» Sözünü hangi râvîlerin söyledigi ihtilaflidir. Yahya b. Maîn ile Humeydî ve îbn ül-Cevzî'ye göre bu sözü söyleyen Ebû îshâk 'dir. Bununla Abdullah b. Yezîd'in yalan söylemedigine isaret etmistir. Isareti Hz. Berâ'e ait zannetmemelidir. Çünkü Berâ' (Radiyaîlahû anh) Sahâbîdir. Sahabeyi kiramin ise tezkiyeye ihtiyaçlari yoktur.
Hatîb-i Bagdadî: «Eger bu söz fshâk'insa Abdullah b. Yezîd hakkindadir; Abdullah'in ise Berâ'e aittir.» demistir.
Hattâbî dahî: Bu söz râvî hakkinda bir töhmet icâb etmez. O ancak dogrulugun hakikatini ifâde eder. Zîrâ bir ravînin iyice bilinmesini ve rivayet ettigi hadîsle amel edilmesini istedikleri vakit râvîlerin âdeti böyle te'kîdler yapmakti. Meselâ Ebû Hüreyre: Sâdik ve mnsdûk olan Halîlimden isittim; derdi...» demektedir.
Kaadî îyâz dahî ayni yoldan giderek: «Râvî bu sözle tâ'diîi kasdetmemistir. O bununla hadîsi takviye etmek istemis ve hadîsi hiç bir suretle müttehem olmayan Berâ' îbni Âzib'in rivayet ettigini söylemistir.» demistir.
Nevevî: «Bu sözün mânâsi: Hadîsi bana Berâ' rivayet etti. Bilirsiniz ki Berâ' müttehem olmayan bir zâttir. Binâenaleyh size ondan rivayet ettigim hadîslere îtimâd edin! demektir.» diyor.
Bu söylenenlerden anlasiliyor ki «Yalanci degildir.» sözü Hz. Berâ' hakkinda söylenmistir. Nitekim hadîsin ikinci rivayetinde Abdullah b. Yezîd'in: «Bana Berâ' rivayet etti - ki yalanci degildir. -» demis olmasi da bunu gösterir. Bir de hadîsde Berâ' dan sonra zikredilen (Hüve) zamîri kaide îcâbi zikredilen isimlerin en yakinma ait olur (ki o da Berâ') dir.
Yahya. b. Maîn'in Hz. Berâ'i yalandan tenzih etmesi Abdullah b. Yezîd dahî sahabeden oldugu halde onun hakkinda bir sey söylememesi Hz. Abdullah'in sahabeden olup olmadigina ihtilâf edildigindendir. Yahya b. Maîn onun sahâbi oldugunu kabul etmemistir. Filhakika bâzilari onun sahâbî olmadigini söylemis; imam Ahmed, Ebû Hatim ve Ebû Dâvûd bu bâbda tevakkuf ederek bir sey söylememisler. Ibni Abdi I-berr, Dâre Kutnî ve diger hadîs ulemâsi onun sahâbî oldugunu isbât etmislerdir.
Hz. Abdullah'in bu hadîsi rivayet etmesine sebeb Taberân î'nin rivayetine göre, Kûfe'de vali bulundugu suralarda cemaata namaz kildirmasi ve cemâatin imamdan evvel rükû ve secdeye varmalari, baslarini imamdan önce kaldirmalaridir.

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Cemâatin bütün namaz fiillerinde imama tâbi olmalari icâbeder. Ibnül-Cevzî bu hadîsle istidlal ederek: «Imam bir rüknü tamamlamadikça cemâat ona uyamaz.» demisse de bu söz dogru degildir. Çünkü imam bir rüknü tamamladiktan sonra ona uyan cemaat o rükünde imama tâbi olmus sayilamaz. Hadîsin mânâsi: Bir rükne imam basladiktan sonra cemâat ta baslar, ve ikisi de ayni rükûne istirak ederler; demektir.
2- Bâzilari rükû ve secdelerle onlardan dogrulduktan sonra yapilacak tâ'dili erkânin uzun tutulmasina, bununla istidlal ederlerse de bu cihete delâlet yoktur.
3 - Imamin fiillerine tâbi olmak için cemâatin namazda imama bakmasi caizdir.
4- îmam secdeye varmadan cemâatin secdeye gitmemesi sünnettir.
5- Sâfiîlere göre bu bâbdaki rivayetlerin mecmuu, cemâatin her rükünde imamdan biraz geri kalmalarinin sünnet oldugunu gösterir.

40- Namaz Kilanin Rüküdan Basini Kaldirdigi Vakit Ne Okuyacagi Babi

202- (476) Bize Ebû Bekir b. Ebf Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye üe Vekf, A'mes'den, o da Ubeyd b. Hasen'den [80], o da Ibni Ebî Evfâ'dan [81] naklen rivayet etti. Demis ki: Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) belini rükûdan dogrulttugu vakit:
«Allah kendisine ha m deden in hamdini kabul eder. Allah'im! Ey Rab-bimiz! göklerle yer dolusu ve onlardan maada diledigin her sey dolusu ha m d ancak sana mahsustur.» derdi.

204- (...) Bana Muhammed b. El-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Ibnü'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Mecze'etü'bnü Zâhir'den [82] rivayet etti. Demis kî; Ben Abdullah b. Ebî Evfâ'yi Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) rükûdan dogruldukta:
«Allah'im sano göklerle yer ve onlardan mâda diledigin her sey dolusu hamd olsun. Allah'im beni kar, dolu ve soguk suyla temizlet Yârabbl Beni günah ve hatalardan, beyaz elbisenin kirden paklandigi gibi temiz pak eyle.» dermis.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Dedi Id: Bana da Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. Bunlarin ikisi de Su'be'den bu isnâdla rivayet etmislerdir. Muâz'in rivayetinde:
«Beyaz elbisenin kirden paklandigi;» Yezidin rivayetinde ise: «kirden paklandigi gibi»

205- (477) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mervân b. Muhammed Ed-Dimeskî haber verdi, (Dedi ki): Bize Saîd b. AbdilâzIz, AtiyyettiTraü Kays'den, o da KazVdan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlttllah (SdtiaÜahÜ Aleyhi ve Sellem)h&smi rükûdan kaldirdigi vakit:
«Ey Rabbimiz! Göklerle, Yer ve onlardan mâda diledigin her sey dolusu hamd ancak sana mahsustur. Ey Mecdü senaya lâyik olan AUâh«n! kulun —ki hepimiz sana kuluz— söyiiyecegi en lâyik söz sudur: Allah'im senin verdigine mâni olacak yoktur. Senin vermedigini verecekde yoktur. Senin katinda hiç bir varlik sahibine varligi fayda verecek degildir.» derdi.

206- (478) Bize Ebû Bekir b. Eb! Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseym b. Besîr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hisâm b. Hassan, Kays b. Sa'd'dan, o da Atâ'dan, o da Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) basini rükûdan kaldirdigi vakit:

«Allah'im! Ey Rabbimiz, göklerle yer ve onlarin arasindaki her sey, onlardan sonra diledigin her sey dolusu hamd ancak sana mahsustur. Ey Mecdüsenâya lâyik olan Allah'im! Senin verdigine mâni' olacak yoktur. Vermedigini verecek de yoktur. Senin katinda hiç bîr varlik sahibine varligi fayda verecek degildir.» dermis.

(...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hisâm b. Hassan rivayet etti. (Dedi ki): Bize Kays b. Sa'd, Atâ'dan, o da Ibni Abbâs'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'den bu hadisi:
«Onlardan mâda diledigin her sey dolusu» cümlesine kadar rivayet etti. Sonrasini zikretmedi.
Hadis-i serif bütün rivâyetleriyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in rükûdan dogrulduktan sonra okudugu dualari göstermektedir.
Hattâbî'nin beyânina göre Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin:
«Göklerle yer ve ondan sonra vûcûd bulmasini diledigin her sey dolusu hamd ancak sana mahsustur.» demesi; hamdin çoklugunu temsil suretiyle ifâdedir. Yâni Allah'a yapilan hamdler cisim olsalar göklerle yeri doldururdu, demektir. Bâzilari: «Bu cümleden murâd hamdin sevabidir.» demislerdir. Bununla mezkûr kelimenin büyüklügü de murâd edilmis olabilir.
«Ve ondan sonra vücûd bulmasini diledigin hersey dolusu hamd sana mahsustur.» cümlesi bazilarina göre kulun bütün gücünü sarf ettikten sonra yine hakkiyle hamd etmekten âciz kaldigini itiraftir. Zira gökler dolusu hamd bir insanin yapabilecegi mikdârin en sonudur. Fakat Allah*-a hamd hakîkatta bununla da sona ermedigi için ondan Ötesini Resûlül-lah (Sallallahti Aleyhi ve Sellem) Allah'in mesîetine hâvâle ve bu sebeple kendisine Ahmed isminin verilmesine hak kazanmistir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz: «Allah'im beni kar, dolu ve soguk suyla temizle!» buyurmasi, kendisinin günah ve hatalardan temizlenmesi hususunda mübalaga için yapilmis bir istiaredir.
Hadîsde geçen «Zünûb» ve «Hatâya» kelimeleri birbirinin atfi tefsiri de olabilirler. Hatâyâdan kulun Allah'a karsi, zünûbdan da kulun kula karsi isledigi suçlar kastedilmis olmak ihtimâli de vardir.
«Vesah, deren, denes» tâbirleri ayni mânâya gelirler. Bunlardan mu-râd kir ve pastir. Hadîsin bu cümlesi:
«Yâ Rabbî beni kirden ve pastan dolayi dikkatle yikanan beyaz elbise temizler gibi itinali ve tam bir taharetle temiz kil!» demektir.
Beyaz elbisenin hassaten zikredilmesi, beyaz renkte temizlik daha çok belli oldugu içindir. Peygamber (SJlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in günahlardan temizlenmesi hususunda kar, dolu ve soguk su diye üç sey zikret-mesi magfiretin nevilerini temsil içindir. Bu söz: «Yârabbî, günahlari mahveden bütün magfiret nevileri ile su saydigim üç temizlik vasitasi kir ve paslari nasil temizlerse beni Öyle temizle!» mânâsina gelir. Suyu en son zikretmesi magfiretten sonra rahmetin sümulüne isaret içindir. Çünkü temizlik hususunda en sümullü vâsita sudur.
Sicak su kiri ve pasi daha iyi temizledigi halde, burada soguk suyun zikredilmesi, kelimelerde mücânesete riâyet içindir. Bir de azap hararetini söndürmek için en münâsip vâsita soguk sudur.
«Ey Mecdüsenâya lâyik olan Allah'im!» ifadesi meshur kavle göre bir nida cümlesidir. Bâzilari: «Sen Mecdüsenâya ehilsin» mânâsina müp-tedâ ve haber cümlesi olabilecegini söylemislerdir.
Sena: Medih ve güzel tavsif demektir. Mecd: Azamet ve son derece büyük seref mânâsina gelir. Kadi lyâz'in beyânina göre bâzi rivayetlerde mecd kelimesinin yerine hamd denilmistir. Mânâ itibariyle bu da dogru olmakla beraber meshur olan rivayet birincisidir.
«Ki hepimiz sana kuluz.» ifâdesi, ehemmiyetinden dolayi araya sikistirilmis bir itiraz cümlesidir. Bu kaldirilinca mânâ söyle olur:
«Kulun söyliyecegi en lâyik söz : Allah'im senin verdigine mâni olacak yoktur. Vermedigimde verecek yoktur.»
Bir kul için söylenecek en lâyik sözün bu olmasi, bütün umurunu Allah'a tefviz etmesi, Allah'in varligini ve birligini itirafi, hayrin, serrin ondan geldigini, kuvvet ve kudreti o halk ettigini, dünyâya ehemmiyet vermeyip sâlih ameller pesinde kosmanin lüzumunu tazammun ettigi i-çindir.

Hadîsin son cümlesinde zikri geçen «Cedd» kelimesi «Cidd» seklinde de rivayet edilmistir. Bu rivayet zayif olmakla beraber mânâ itibariyle dogrudur. Bâzilari: «Bu takdirde hadîsin mânâsi: Çaliskanin çalismasi senin indinde kendisine bir fayda temin etmez. Ona ancak senin rahmetin fayda verir; kendisini o kurtarir.» demektir, seklinde tefsirde bulunmus, bir takimlari «Cidd» in acele etmek mânâsina geldigini söylemislerdir. Bü takdirde mânâ: «Senden kaçmak için acele davranan kimsenin kaçisi kendisine bir fayda vermez. Çünkü dâima senin kabzayi kudretindedir.> demek olur.
Kelimenin sahîh ve meshur olan kiraati «Cedd» dir. Cedd: Baht, zenginlik, azamet ve sultan mânâlarina gelir. Buna göre hadîsin mânâsi: «Dünyâda mal, evlât, azamet ve saltanatla bahtiyar olan bir kimseyi bu bahtiyarligi senin azabindan kurtaramaz. Onu kurtaracak olan ancak sa-lih amelleridir.» demek olur.

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Rükû'dan dogrulduktan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) 'in yaptigi sekilde zikirde bulunmak müstehabdir.
2- Tâ'dili erkân vâcibdir. Mamafih, bu mesele ulemâ arasinda ihtilaflidir.
3- Tesmi' ile tahmîd (yâni Semiallâhü limen Hamideh ile Rabbena lekel Hamd demek) her namaz kilana müstehabtir. Hanefîlere göre tes-mîi yalniz imamin, tahmîdi de yalniz cemâatin yapacagini yukarida görmüstük.
4- Kulun yapacagi en faziletli dualardan biri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in' tâlim buyurdugu:
«Allah'im senin verdigine mâni olacak yoktur, ilâh. .»duâsidir.

41- Rükü' ve Sücud'da Kur'an Okumaktan Nehi Babi

207- (479) Bize Saîd b. Mansûr ile Ebû Bekir b. Ebî Seybe ve Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki): Bana Süleyman b. Sühaym [83], Ibrahim b. Abdillâh h Ma'bed'den [84], o da babasindan, o da Ibni Abbas'dan naklen haber verdi. Ibni Abbâs söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) perdeyi açti [85]. Halk Ebû Bekir'in arkasinda saff olmuslardi. (Bunu görünce):
«Ey nâs! Su muhakkak ki müslümanin görecegi yahut ona gösterilecek salih rüyadan baska peygamberligin müjdecilerinden hiç bir sey kalmamistir. Dikkat edin kil Ben rükû veya secde halinde Kur'an okumaktan nehy olundum. Rükû da Allah Teâlâ'yi ta'zim edinl secdede ise duâ etmeye çalisin! ZIra secde halinde duanizin müstecâb olmasi pek me'mûldür.» buyurdular.

208- (...) Ebû Bekir dedi ki: Bize Süfyân, Süleyman'dan rivayet etti. (Demis ki): Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ismail b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bana Süleyman b. Sühaym, Ibrahim b. Abdillâh b. Ma'bed b. Abbâs'dan, o da babasindan, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen haber verdi. Söyle demis: Kesûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) perdeyi açti. Vefatina müncer olan bu hastaliginda basi sarili idi. Ve üç defa:
«Allah'im, teblig etti m m i?» dedi (sonra sunlari ilâve etti):
«Hiç süphe yok ki sâlih bir kulun görecegi yahut kendisine gösterilecegi rüyadan baska Peygamberligin müjdecilerinden hiç bir sey kalmamistir.»
Bundan sonra râvî Süfyân hadîsi gibi rivayette bulunmus.

210- (...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. El-Alâ' rivayet etti. (Dedi ki): Ebû Üsâme, VelId (yâni tbni Kesir) den rivayet etti. (Demis ki): Bana Ibrahim b. Abdillâh b. Huneyn, babasindan rivayet etti, o da Alî b. Ebî Tâlib'i söyle derken isitmis: «Resûlüllah (Salialtahü Aleyhi ve Sellem) beni rükû veya secde halinde Kur'an dkumaktan nehyettI.»

211- (...) Bana Ebû Bekir b. îshâk da rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Ebî Meryem haber verdi. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Câ'fer haber verdi. (Dedi ki): Bana Zeyd b. Eslem, Ibrahim b. Abdillâh b. Hu-neyn'den, o da babasindan, o da Alî b. Ebî Tâlib'den naklen haber verdi ki, söyle demis: «Resûlüllah (Salktîlahü Aleyhi ve Sellem) rükû ve 8Ü-cûdda Kur'an okumaktan beni nehyetti. Sizi nebyetti demiyorum.»

212- (...) Bize Züheyr b. Harb ile tshâk rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ebû Âmir El-Akadî haber verdi. (Dedi ki): Bize Dâvûd b. Kays [86] rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ibrahim b. Abdillâh b. Huneyn, babasindan, o da tbni Abbâs'dan, o da Ali'den naklen rivayet etti. Ali: «Habfbim (SallallahU Aleyhi ve Sellem) beni rükû veya secde halinde Kur'an okumaktan nehyetti.» demis.

213- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, Nafi'den dinledigim su hadîsi okudum. H.
Bana Isa b. Hammâd EI-Misrî [87] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den naklen haber verdi. H.
Dedi ki: Bana da Harun b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ib-ni Ebî Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dahhâk b. Osman rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize de EI-Mukaddemî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya (yâni El-Kattân), Ibni Aclân'dan naklen rivayet etti. H.
Bana Harun b. Saîd El-Eylî dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Jbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Üsâmetü'bnü Zeyd rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve Ibni Hücr de rivayet ettiler. (Bunlar) Ibni Câ'fer'i kastederek: Bize Ismail rivayet etti, dediler, (tsmâil demis ki): Bana Muhammed -ki îbni Amr'dir- haber verdi. H.
Dedi ki: Bana da Hennâd b. Seriy rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abde, Muhammed b. Ishâk'dan rivayet etti.
Bu râvîlerin hepsi Ibrahim b. Abdillâh b. Huneyn'den, o da babasindan, o da Alî'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmislerdir. Ancak Dahhâk ile Ibni Aclân, Alî'den Ibni Abbâs'in da rivayet ettigini ziyâde eylemisler ve hepsi: «Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Selle m) rükûda bulundugu halde Kur'ân okumaktan beni nehyetti.» demisler. Fakat rivayetlerinde Zührî, Zeyd b. Eslem, Velîd b. Kesîr ve Dâvûd b. Kays'in dedikleri gibi: «Secde hâlinde kiraatten nehyettigini söylememislerdir.»

(...) Bize bu hadîsi Kuteybe dahî Hatim b. Ismail'den [88], o da Câ'-fer b. Muhammed'den [89], o da Muhammed b. El-Münkedir'den, o da Abdullah b. Huneyn'den, o da Alî'den naklen rivayet etti. Ama secde hâlinde Kur'ân meselesini zikretmedi.

214- (481) Bana Amr b. Ali de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Ebû Bekir b. Hafs'-dan, o da Abdullah b. Huneyn'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki: Ibni Abbâs: «Rükû halinde bulundugum zaman Kur'ân okumaktan nehyolundum.» demis.
Râvî isnâtda Alî'yi zikretmemisdir.
Bu rivayetlerin mecmuu rükû ve secdelerde Kur'ân okumanin memnu oldugunu bildirmektedirler. Ulemâya göre bundaki hikmet sudur: Rükû ve sücûd halleri kulun tevâzûunu ifade eder. Onun için bu haller zikre tahsîs edilmislerdir. Binâenaleyh ayni halde Kelâmullah ile mahlûkun sözleri müsavi tutularak beraberce zikredilmeleri mekruh görülmüstür. ResûlüUah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Nübüvvetin müjdecilerinden muslumanin görecegi sâlih ru'yâdan baska bir sey kalmamistir.» buyurarak kendilerinin vefatiyla nübüvvet alâmetlerinin sona erecegine isaret etmistir. Sâlih rü*yâdan muradi mutlaka gerçek rü'yâ degil, mülayim ve muvafik olan rü'yâdir. Çünkü sâdik rü'yâ bazen elem verici olabilir. Halbuki

müjde arzu edilen bir sey vücut buldugu zaman yapilir. Böyle bir rü'yânin müslümana taksîs edilmesi müslümanin sadik rü'yâ görmesi hususundaki hâli Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haline uydugu içindir.
ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin:
«Ben secde veya rükû hallerinde Kur'ân okumaktan nehyolundum»
buyurmasi, zahirde hitabin kendisine mahsus oldugunu gösteriyorsa da, hakîkatta bu hitâb bütün ümmete sâmildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Sallaliahii Aleyhi ve Sellem) ancak kendisine tâbi olunmak için gönderilmistir. Nehyin ona mahsus olmadigina, rükû hâlinde Allah'i tazîm, secdede ise duâ etmelerini ashabina emretmesi de göstermektedir. Bu hallerdeki ta'zîra ve dualarin ne sekilde yapilacagi ve ulemânin bu bâbdaki sözleri insaallah bundan sonraki bâbda görülecektir.
Hz. Ali (Radiyalîahû anh)m: Besû1üI1ah (SallallahüAleyhi ve Seilem) rükû ve sücûd hâlinde Kur'ân okuraakdan beni nehyetti. Sizi nehyetti demiyorum.» seklindeki ifâdesi nehyin ona mahsus oldugunu anlatmak için degil, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'den isittigi gibi naklettigini göstermek içindir. Binâenaleyh hüküm bütün ümmete sâmildir.
Hadîsin bir rivayetinde senedden Ibni Abbâs Hazretleri iskât edilmistir. Bu rivayet daha mahfuzdur. Bâzi rivayetlerde Ibni Abbâs hazretlerinin zikredilmesi, bazilarinda edilmemesi hadîsin sihhatina tesîr etmez. Çünkü râvînin hadîsi bir defa îbni Abbâs vasitasiyla Hz. Alî 'den, baska bir defa da bizzat Ali (Radiyalîahû anh) "dan isitmis olmasi mümkündür.
Hadîs-i Serif, rükû ve sücûd hallerinde Kur'ân okumanin memnu olduguna delildir. Rükûda yapilacak vazîfe tesbih, sücûdda ise tesbih ve duadir.
Hanefîlere göre namazin bir rüknünde namaz fiiHeri cinsinden bir sey ziyâde etmek secde-i sehiv îcâbeder.
Sâfiîlere göre rükû ve sücûdda fatihadan baska bir sûre veya âyet okumak mekrûhdur. Fakat namaz bozulmaz. Fatiha okumaya gelince, bu hususta Sâfîîlerden iki kavil rivayet olunur. Birinci kavle göre fatiha ile baska sûre arasinda fark yoktur. Binâenaleyh fatiha okumak da mekruh-dur. Yalniz namazi bozmaz. îkinci kavle göre fatihayi kasden okumak haramdir, namazi bozar. Sehven okumak mekruh degildir. Fakat, gerek kasden, gerekse sehven okundugu takdirde imam Sâfiîye göre secde-i sehiv lâzim gelir.

42- Rükü ve Sücüdda Okunacak Dualar Babi

215- (482) Bize Hârûn b. Mâ'riif I]e Amr b. Sevvâd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdullah b. Vehb, Amr b. Harîs'den, o da Umâratü'bnü Gaziyye'den, o da Ebû Bekir'in azatlisi Sümey'den naklen rivayet etti. Sümey, Ebû Salih Zekvân'i, Ebû Hüreyre'den rivayet ederken dinlemis. Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kulun rabbine eh yakin oldugu hâl secdede bulundugu hâldir. Binaenaleyh siz (secdede) duayi çok edin!» buyurmuslar.

216- (483) Bana Ebü't-Tâhir ile Yûnus b. Abdü Âlâ rivayet ettiler. Dediler ki; Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi kî): Bana Yahya b. Eyyûb, Umâratü'bnü Gaziyye'den, o da Ebû Bekir'in azatlisi Sümey'den, o da Ebû Sâtih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sücûdunda:
«Allah'im günahimin hepsini, küçügünü büyügünü, evvelini âhirini, asikârini ve gizlisini bana bagisla» dermis.

217- (484) Bize Züheyr b. Harb ile Ishâk b. Ibrahim rivayet etti-ler. Züheyr dedi ki: Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Ebu'd-Duha'dan [90], o da MesrûVdan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis: Be-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltetn) rükû ve sücûdunda:
«Allah'im, seni tesbîh ederim. Ey Rabbimiz! Seni hamdInle tahmîd eyleriz. Allah'im beni magfiret eyle!» Tesbihini çok söylerdi. Bununla Kur'ân'a imtisal buyururdu.

218- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis: Resû-lüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) vefatindan önce:
«Seni ha md inle tesbih eylerim. Magfiretini diler, sana tevbe ederim.» duasini çok okurdu.
Ben: «Yâ Resulüllah! Yeni ihdas edip söylemekte oldugunu gördügüm bu kelimeler nedir?» dedim.
«Ümmetim hakkinda bana bir alâmet verildi. Onu gördü m mü ben bu kelimeleri söylerim. (O alâmet) sonuna kadar nasr süresidir.» buyurdular.

219- (...) Bana Muhammed b. Râfi* rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muladdâl [91], A'mes'den, o da Müslim b. Subeyh'den, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis: Kendisine nasr sûresi indikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir namaz kilip ta duâ etmedigini, yahut o namazda:
«Seni hamdine bürünerek tesbih eylerim yâ Rabbî! Beni affeyle Allah'im!» demedigini görmedim.

220- (...) Bana Muhammed h. EI-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bana Abdül Âlâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dâvûd, AnûVden, o da Mesrûk'dan, o da Aîse'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis: Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'i, hamdine bürünerek tesbih eylerim; Allah'tan magfiret diler, O'na tevbe ederimi» sözlerini çok söylüyordu.
Ben: Yâ Resûlüllahî Görüyorum ki: «Allâhi hamdine bürünerek tesbih eylerim; Allah'dan magfiret diler, O'na tevbe ederim.» sözlerini çok söylüyorsun... dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Rabbim bana ümmetim hakkinda bir alâmet görecegimi haber verdi. Ben onu gördüntmü: Allah'a hamdine bürünerek tesbîh eylerim; Allah'dan magfiret diler, ona tevbe ederim; sözlerini çok söyleyecegim. Iste o alâmeti gördüm: (Alâmet sudur) Allah'in yardimi ile fetih yâni Mekke'nin fethi geldiginde, sende insanlarin takim takim Allah'in dinine girdiklerini gördügünde hemen habîbinin hamdine bürünerek tesbih et; ve ondan magfiret dile! Çünkü Allah tevbeleri çok kabul edicidir.» buyurdular.»

221- (485) Bana Hasen b. Alî El-Hulvânî Ile Muhammed b. Bâfî' rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Cüreyc haber verdi. Dedi ki: Atâ'ya: «Sen rükûda ne okursun?» diye sordum, dedi ki: «Seni hamdine bürünerek tesbih eylerim; senden baska ilâh yoktur; sözlerini bana Ibni Ebî Müleyke, Âise'den naklen haber verdi. Aise demis ki: Bir gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)i kaybettim. Kadinlarindan birinin yanina gittigini zannederek onu arastirdim, sonra döndüm. Bir de baktim ki, o rükû'a yahut secdeye varmis:
«Seni hamdine bürünerek tesbih eylerim, senden baska hiç bir ilâh yoktur.» diyor. Bunun üzerine: «Annem babam sana feda olsun: Ben ne hâl pesindeyim, sen ne hâldesin!» dedim.

222- (486) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ubeydullah b. Ömer, Mu-hammed b. Yahya b. Habbân'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis: Bir gece Besû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i yataktan kaybettim de kendisini a-rastirdini. Derken elim, secdegâhinda iken onun ayaklarinin altina dokunu verdi. Ayaklari dikilmis; kendisi:
— «Allah'im senin gadabindan senin rizana; Azabindanda affina siginirim! Hem senden sana siginirim!» Sana karsi senayi bttiremem! Sen kendini nasil sena ettinse öylecesin!» diyor.

223- (487) Bize Ebû Bekir b. Eb! Seybe rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Muhammed b. BIsr El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd b. Ebt Arûbe Katâde'den, o da Mutarrif b. Abdillâh b. Sihhîr'dan, naklen rivayet etti. Mutarrife de Aise haber vermis ki, Resûlüllah (Sallaüahsal ve Sellem) rükû' ve sücûdunda:
«Münezzehsin! Mukaddestin! Meleklerle ruhun Rabbisinl (Allah'ti dermis.

224- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ rivayet etti. (Dedi k Bize Ebû Dâvûd [92] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki): Bana Katâde haber verdi. Dedi ki: Mutarrif b. Abdillâfa b. Si hîr'den dinledim.
Ebû Dâvûd: «Bana da Hisâm, Katâdeden, o da Mutarrif den, o < Aise'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu h dlsi rivayet etti.» demis.
Bu rivayetler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in rükû m sücûdda okudugu tesbih ve dualari göstermektedirler.
Hz. Aise hadîsini Buhâri «Kitâbii'I-Ezân-, -Kitâbül-Meglzî-, «Kitâbü's-Salât» ve -Kitâbü't-Tefsîr- de, Ebû Dâvûd, Ne saî ve Ibni Mâce dahi «Kitâbü's-Salât» da tahrîc etmislerdii Bu bâbda daha baska rivayetler de vardir.
Kulun Allah Teâlâ'ya yakinligindan murad, onun rahmetine yaku olmasidir. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in duaya tesvik buyurmasi da bundandir. Fahri Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin hiç bir günâhi olmadigi halde bütün günahlarinin azini çogunu, evvelini âhirini, asikârini ve sirrim tasrih buyurmak suretiyle affini istemesi onun kemâli ubudiyetinden ve dâima Allah Teâlâ'ya muhtaç oldugunu îtiraf kabüindendendir. Nitekim:
«Sana karsi senayi brtiremem, sen kendini nasil sena ettin«e Öytecesin» buyurmasi da onun tarafindan bir i'tirafi aczdir. Yâni: «Yârabbi ben sana ne kadar sena etsem lâyik oldugun senayi yapmaya kudretim yetmez,» diyerek senanin adet ve mikdârini tâyine gücü yetmiye-cegini itiraf ile tafsilâtini ilmi her seyi muhit olan AUâhu zülcelâTe havale etmistir. Zira Teâlâ hazretlerinin sifatlarina nihayet olmadigi gibi, ona yapilacak senanin da sonu yoktur. Çünkü sena Allah'in sifatlarina tâbidir. Kul hamdü sena hususunda ne kadar takat sarfederek mübalâga gösterse de Allah'in azamet ve sani,, sifatlari, fadlü ihsani onun senasindan yine daha vâsi1 ve çoktur. Imam Mâ1ik'e göre; bunun manâsi: Yâ Rabb ben ne kadar çalissam yine senin nimetlerini ve ihsanlarini sayip bitiremem; demektir.
Tesbihin mânâsi: Allah Teâlâ'yi her türlü noksanliklardan tenzih demek oldugunu yukarida görmüstük.
«Seni hamdine bürünerek fesbîh eylerim» cümlesinin mânâsi: Yârab seni kendi gücüm ve kudretimle degil, ancak bana ihsan buyurdugun hidâyet ve fazlinla tenzih ederim; demektir.
Selef-i Sâlihînden bâzilari: «Senden magfiret diler, sana tevbe ederim» gibi sözlerin caiz olmadigini, çünkü bunlari söyliyen kulun icaplarini yapamiyarak yalanci çikmak ihtimâli karsisinda bulundugunu, binâenaleyh kulun: «Yârabbi beni affet; tevbemi kabul buyur!» demesi îcâ-bettigini söylemislerse de hadîsin bütün rivayetleri bunlarin aleyhine de-lîl olup «Senden magfiret diler; sana tevbe ederim» demenin caiz hattâ müstehab oldugunu göstermektedir.
«Senden sana siginirim» cümlesinin mânâsi hakkinda Hattâbî sunlari söylemistir: «Bu sözde lâtif bir mânâ vardir, söyle ki: Resû-lüllah (Sctlktllahü Aleyhi ve Sellem) Allah Teâlâ'mn gadabindan yine onun rizâsina, azabindan afvü keremine siginmistir. Rizâ ile gazap ve keza azapla af birbirine tekabül eden zit kelimelerdir. Mesele ziddi olmiyan Allah Teâlâ'ya varinca ayni mukabeleyi seklen devam ettirerek Ailah'-dan Allah'a siginmistir. Bunun mânâsi ona karsi yaptigi ibâdet ve senalarda vâkî olan kusurlarindan dolayi Allah'dan af dilemektir.
Subbûh ve Kudchis kelimeleri Sebbûh ve kaddûs seklinde de okuna-bilirse de birinci sekilde okunuslari daha fasîh ve bu sekilde rivayetleri daha çoktur. Ulemâdan bâzilarina göre bunlar Allah'in birer sifatidir. Bir takimlari Allah'in ismi olduklarini söylemislerdir. Sübbûhun mânâsi: her türlü noksanliklardan ve Allah Teâlâ'ya lâyik olmayan seylerle serik ve nazîrden münezzeh demektir. Kuddûs dahî: Allah'a lâyik olmayan her seyden

temizlenmis mânasina gelir. Bâzilarina göre Kuddûs mübarek demektir.
Ruhtan murâd: bâzilarina göre büyük bir melektir. Bir takimlari bundan muradin Cibril (Aleyhisselâm) olmasini muhtemel görmüslerdir. «Ruh: Meleklerin de göremedikleri bir takim mahlûkattir.» diyenler de olmustur.
Âise (RadiyaÜahû anha) «Annem babam sana feda olsun! Ben ne hal pesindeyim, sen ne hâldesin.» demekle «Ben kiskançlik pesindeyim; sen ise dünya umurunu arkaya atmis; Allah Teâlâ'ya yönelmis bir hâldesin.» demek istemistir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmeti hakkinda görecegi alâmetten muradi, Sultânül müfessirîn Ibni Abbâs hazretlerine göre ecelinin yaklasmasidir. Hattâ Hz. Ömer (Radiyallahû anh) «Nasr» sûresinin son âyetlerini tefsir etmesini istedigi zaman, bunlarin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in eceli yaklastigina isaret ettik-lerini söylemisti.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Secde duâ mahallidir. Orada duâ etmelidir.
2- «Secde kiyam ve sâir namaz rükünlerinden efdaldir» diyenler bu hadîslerle istidlal ederler. Secdenin efdâl olup olmamasi meselesinde ulemâ üç mezhebe ayrilmislardir:
a) Secdeyi uzatmak çok rükû ve secde yapmak efdaldir. Bu kavli Tirmizî ile Begavî bir çok ulemâdan rivayet etmislerdir. Ashabi kiramdan îbni Ömer hazretlerinin mezhepleri de budur.
b) Hanefilerle imam Sâfiî'ye ve ulemâdan bir cemaata göre namazda kiyami uzatmak efdaldir. Çünkü, kiyam halinde Kur'ân okunur. Secdede ise tesbîh yapilir. Kur'ân okumak tesbjhden efdaldir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den nakledilen rivayette onun kiyami secdeden daha uzun tuttugunu gösterir.
c) Bâzilari kiyamla secdenin müsâvî tutulacagina kail olmuslardir. Imam Ahmed b. Hanbel bu meselede tevakkuf ederek bir sey söylememistir. Ishâk b. Râhuye'ye göre gündüz namazlarinda rükû ve sücûdu çok yapmak, gece namazlarinda ise kiyami uzatmak efdaldir. Tirmizî'ye göre îshâk'in buna kail olmasi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geceleyin kildigi namazlar uzunlukla tavsif edildigi içindir. Gündüz namazlarini bu derece u-zattigi tavsif olunmamistir.
3- Duâ te'kidli ve müteradif de olsa çok lâfizlarla yapilmalidir.
4- Hz. Âise'nin secde halinde eliyle Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ayaklarina dokunmasi kadina dokunmanin abdesti bozmadigina delildir. Imam Âzam ile diger bir çok ulemânin mezhepleri budur.
Imam Mâlik, Safiî ve Ahmed b. Hanbel ha-zerâti ile diger bir çok ulemâya göre kadina dokunmak abdesti bozar.
5- Secdede ayaklan dikmek sünnettir.
6- Ehl-i sünnete göre Allah Teâlâ'ya hayir ve serri izafe etmek caizdir.
7- Rükû ve secdelerde zikir sünnettir. Ancak ulemâ bunun keyfiyetinde ihtilâf etmislerdir. Imam Safiî ile Imam Ahmed b. Hanbel, tshâk, ve Dâvû-u Zahirî'ye göre namaz kilan kimse rükû ve secdelerde babimiz hadîslerinde zikredilen dualardan diledigini okuyabilir. Kilinan namazin farz veya nafile olmasi arasinda fark yoktur. Hanbelîlerden Ibni Kudâme «El-Mugnî» nâm eserinde sunlari söylemektedir. «Namaz kilan kimse rükûunda üç defa sübhâne rabbiyel-azîm; sücûdunda ise üç defa sübhâne Rabbiye'1-alâ der. Evvelâ me'sûr bir duâ okur veya zikreder; sonra buradaki dualari okursa iyi olur...»
Ibrahim Nehaî, Hasan-i Basrî, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed ve bir rivayette Imam Ahmed Hazerâtma göre rükûda sünnet üç defa sübhâne Rabbiyelâ-zîm, sücûdda dahî üç defa sübhâne Rabbiyel-a'lâ demektir. Sünnetin en asagi mertebesi budur. Tahâvî'nin beyânina göre rükû ve secdelerde üçer defadan asagi kalmamak, fakat diledigi kadar yukariya da çikmamak gerekir. Ancak Tahâvî'nin sözü farz namazlar hakkindadir. Nafilelerde üçden diledigi kadar yukariya çikmak caizdir.
Mârûdi'ye göre Kemâlin en asagi derecesi üç, yukari derecesi onbir veya dokuz, orta derecesi bes defa tesbîhde bulunmaktir. «Hidâye» serhlerinden bâzisinda: «Namaz kilanin rükû ve sücûd tesbihlerinde üçden ona kadar çikmasi îmam-i Âzam'a göre efdaldir. Imâmeyne göre ise yediye kadar çikmasi efdaldir.» denilmektedir.

Hanbelîlerden bâzilari: «Kemâlin en asagi derecesi rükû ve sücûd tesbihlerini kiyam derecesinde uzun tutmaktir.» demislerdir.
Rükû ve secdelerdeki tesbihlerin kemâl derecesi imam Sâfiî'ye göre dahî on adet olmakdir. Bu kavil Hz. Ömer (Radtyallahû anh) dan da rivayet olunmustur.
Rükû ve secdelerde yapilacak zikirlerin hükmü dahî ihtilaflidir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Safiî hazerâtina göre bunlar sünnettir. Terkinden dolayi birsey lâzim gelmez, yalniz kasden terketmek mekruh olur. Imam Ahmed b. Hanbel ile Ishâk'a göre rükû ve secdelerde zikir vaciptir. Binaenaleyh kasden terkedilirse hamaz bozulur. Unutarak terkedilirse namaz bozulmaz. Yalniz imam Ahmed'e göre secde-i sehiv lâzim gelir. Imam Ahmed'in diger bir kavline göre rükû ve secdelerdeki zikirler sünnettir. Zahirîlerden Ibni Hazm bunlarin farz olduguna kaildir.

43- Secdenin Faziletleri Secdeye Tesvik Babi

225- (488) Bana Züheyr b, Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ve-lîd b. Müslim rivayet etti. Dedi ki: Evzâî'yi söyle derken isittim: Bana Velîd b. Hisâm El-Muâytî [93] rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ma'dân b. Ebî Talhate'l-Ya'merî [94] rivayet etti. Dedi ki: ResûlüUah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) azatlisi Sevbân'a tesadüf ettim de: Bana bir amel haber ver ki, onu yaparsam Allah beni onun sebebiyle cennete koysun; dedim. Yahut söyle demis: Allah indinde en makbul ameli haber ver! defim. Sev-bân sükût etti. Sonra kendisinden (Ayni seyi) tekrar istedim, yine sükût etti. Sonra üçüncü defa istedim. Bunun üzerine sunlari söyledi: Ben bu meseleyi Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e sordum da:
«Allâha çok çok secde etmeye bak: Çünkü; eger sen Allah için bir secde yaparsan onun sayesinde Allah senin bir dereceni yükseltir; ve onun so> yesinde bir günâhini indirir.» buyurdular.
Ma'dân: «Sonra Ebû'd-Derda'ya rastladim. Ona da sordum. Bina Sev-bân'in dedigi gibi söyledi.» demis.

226- (489) Bize Hakem b. Mûsâ Ebû Salih rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hikil b. Ziyâd [95] rivayet etti. Dedi ki; Evzâfden dinledim, dedi ki; Bana Yahya b. Ebî Kesir rivayet etti. (dedi ki): Bana Ebû Seleme rivayet etti. (Dedi ki): Bana Rabîatü'bnü Kâ'b El-Eslemî [96] rivayet etti. Dedi ki: Resûliillah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte gecelemekteydim. Kendisine abdest suyunu ve ihtiyaci olan seyleri getirdim. Bunun üzerine bana:
«Dile!» dedi. Ben:
— Cennette senin refikin olmayi dilerim... dedim. «Yahut bundan baska bir seyi...» buyurdular. Ben:
— Dilegim budur! dedim. Resûliillah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O halde çok secde etmek suretiyle nefsin için bana yardimci ol» buyurdular.
Jiz. Sevbân'in birinci ve ikinci defada susmayi tercih ederek birsey söylememesi yâ verecegi cevap hakkinda düsündügü, yahut söyleneni iyi anlamasi için muhatabinin merakini celbetmek istedigi içindir. Hadîsin zahirinden anlasilan mânâya göre çok secdeden murâd: secdeyi uzatmak degil, sayisini çogaltmakdir.
Hz. Rabîa'nin cennette Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ile refîk olmayi istemesi ona çok görülemez. Çünkü onun bu istegi Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ile her cihetten müsavi olmayi iktizâ etmez. Yalniz elde edilmesi pek müskil olan bir mümkini istemistir. O-nun bu dilegine karsi Fahr-i Kâinat (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin:
«Yahut bundan baska bir sey!..» buyurmasi, ulemâdan bâzilarina göre derecede müsâvî olmayi istedigini anladigi içindir. Yâni: Bu imkânsizdir. Sen baska bir sey dile! demek istemistir. Fakat bâzilari Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu sözü bu mânâya almadigini, çünkü Peygamberlerle ümmetlerinin biribirlerine müsâvî olmalari imkânsiz bulundugunu söylemisler ve: -Resûlüllah (SaIlallahü Aleyhi ve Sellem) onun pek güç elde edilebilecek bir seyi istedigim anlayarak:

«Yahut daha baska birsey iste: yâni elde edilmesi pek göç olmayan bir sey dile! buyurmustur.» demislerdir.
Ancak bu mânâlar hadîsdeki «ev» harfinin sakin okunduguna göredir. Bu kelimenin «eve» seklinde okunmasi da caizdir. Bu takdirde «hemze» suâl, «vav» da atif edati olmus olur. Ve cümle: «Sen kolayi birakip da elde edilmesi müskil olan bir seyi mi istiyorsun?» mânâsina gelir.
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Rabîa'nin dileginde israr ettigini görünce:
«O halde çok secde etmek suretiyle nefsin için bana yardimci ol!»
buyurmuslardir, ki; dilek pek büyük oldugu için bu hususta sadece istemenin kâfî gelmedigine isarettir.
Bu Hadîs-i, serîf çok secde etmege tesvik etmektedir. Buradaki secdeden murâd namaz secdesidir. «Çok secde etmek kiyami uzun tutmak-dan efdâldir» diyenler bununla istidlal ederler.
Çok secdeye tesvik buyurulmasmin sebebi bundan evvelki bâbda görüldügü vecihle secde," kulun Allah'ina en yakin bulundugu hâl olmasindandir. Bir de secde Allah Teâlâ'ya karsi son derece kulluk ve tevâzû* arzeden bir haldir. Bu hâlde insanin en serefli âzasi olan yüzü topraga sürülür ve bu suretle Allah'a tevazu' ve ubudiyet kemâliyle arz olunur.

Hadis-i Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Bir hizmet mukabilinde bir kimseye: «Dile benden ne dilersen» demek büyüklerin sanindandir.
2- Allah Teâlâ, Peygamberimiz (Sallaliahü Aleyhi ve SeUem) 'in hak hazînelerinden diledigi her seyi vermesini ona mubah kilmistir. Bu onun hasâisindendir. Hattâ bazi ulemânin beyânina göre Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve:Sellem) cennetten diledigi yeri diledigine verebilir.
3- Hadîs-i serîf Rabîa'mn diledigi mertebeye ancak çok namaz kilmasi ve Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in duasi ile nail olunacagina isaret etmektedir.

44- Secde Uzuvlari ve Namazda Saçi, Elbiseyi Toplamaktan, Basa Hotoz Yapmaktan Nahi Babi

227- (490) Bize Yahya b. Yahya ile Ebü'r-Rabî'ez-Zehrânî rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) ta'birini kullandi. Ebü'r-Rabî': Bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, o da Tâvûs'dan, o da îbni Abbâs'-dan naklen rivayet etti: Dedi Id; Îbni Abbâs söyle demis:
Peygamber (SalUûlahü Aleyhi ve Seüem) 'e yedi sey üzerine secde etmek emrolundu. Saçlarini ve elbisesini toplamakdan da nebyedildL Bu hadîs Yahya'nindir.
Ebû'r Babi': «Yedi kemik üzerine yâni avuçlarin, dizlerin» ayaklarin ve alinin üzerine secde etmesi emrolundu. Saçlarini ve elbisesini toplamakdan nehyedildi.» dedi.

228- (...) Bize Muhammed b. Bessâr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed -ki Ibni Câ'fer'dir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Amr b. Dinar'dan» o da Tâvûs'dan, o da îbni Abbas'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki, söyle buyurmuslar:
«Bana yedi kemik üzerine secde etmem, elbise ve saçimi toplamamam emrolundu.»

229- (...) Bize AmrÜ'n-Nâkid rivfiyet etti. (Dedi M): BIie Sttfyfin b. Uyeyne, Ibni Tâvûs'dan, o da babasindan, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Salkülahü Aieyhi ve Sellem) yedi sey filerine secde etmeye me'mûr olmus. Saçlariyla elbisesini toplamakdan da nehy buyurtunras.

230- (...) Bize Muhammed b. Hâtîm rivayet etti. (Dedi ki): BIse Behz rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Tâvûs, Tâvûs'dan, o da tbni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, EesûlüUah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben yedi kemik üzerine : (Eliyle burnuna isaret ederek) yüz, eller, ayaklar ve ayaklarin uçlari üzerine secde

etmeye: elbiseyi ve saçlari toplamamaya me'mûr oldum.» buyurmuslar.

231- (...) Bize Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki):Bana tbni Cttreyc, Abdullah b, o da babasindan, o da Abdullah b. Abbâs'dan naklen rivayet etti Idt sûlüllah (SaHaüahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben, yedi kemik (yâni) alin, burun, eller, dizler ve ayaklana unrf«ritff secde etmeye : saç ve elbisemi toplamamaya me'mûr oldunu» buynrm«»i lar.

- (491) Bize Kuteybetii'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bekr - ki îbni Mudar'dir - Ibni'I-Hâd'dan, o da Muhammed b. Ibrahim'den, o da Âmir b. Sa'd'dan, o da Abbâs b. Abdülmuttalip'den naklen rivayet etti. Abbâs, Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Kul secde ettimI onunla birlikte yedi taraf (Yâni) yüzü, elleri, dizleri ve ayaklan secde eder. buyururken isitmis.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbû'I-Ezan- da: Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesaî ve îbni Mâc'e «Kitâbü's-Salât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Hadîs-i serifin bütün rivayetleri secde azasinin neler oldugunu, namazda saç ye elbise düzeltmenin mene-dildigini bildirmektedir. Hadîsin ekseri rivayetlerinde meçhul sîgasiyle Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e emrolundu: denildigi için Kâdî Beyzâvî: Peygamber (Saltailahü Aleyhi ve Seltem)'e Allah'in emrettigi Örfen malûmdur. Bu ise vücûbu iktizâ eder.» demistir. Hattâ rivayetlerin bâzisinda bizzat Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben yedi kemik üzerine secde etmeye me'mûr oldum» buyurmustur. Onun bu emri Allah Teâlâ'dan aldiginda süphe yoktur. Binaenaleyh Ha-dîsde sayilan uzuvlar üzerine secde etmesi lâzim gelir. Ulemâ bu hükümde ümmetin de dâhil olup olmadiginda ihtilâf etmislerdir. Bâzilarina göre hadîsde sayilan yedi âzâ üzerine secde etmek Resulüllah (Saltatlahü Aleyhi ve Sellem) 'e oldugu gibi ümmetine de farzdir. Fakat esah olan kavle göre; farz degildir. Ona farz olan bir seyin ümmetine de farz oldugunu gösteren bir delîl bulunursa ümmetine ancak o zaman farz olur.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Secde âzasi yedidir. îmam Ahmed ile Ishâk'a göre onlardan birinin üzerine secdeyi terk eden kimsenin namazi sahih degildir, îmam Sâfiî'nin esah olan kavli de budur.
Burnun üzerine secde etmek farz midir, degil midir? meselesi ihtilaflidir. Ulemâdan bâzilarina göre alnin üzerine secde etmek kâfidir. Burnun yere degmesi sart degildir. Bu kavil îbni Ömer, Atfi1, Tâvûs, Hasan-i Basrî, Îbni Sîrîn, Kaasîm, Salim, Sa'bî, Zührî, Mâlik, Ebû Yûsuf, Ebû Sevr (Rahimehumullahi aleyhim ecmain) ve meshur kavline göre imam Safiî 'den rivayet olunmustur. Bu zevata göre: Alnin üzerine secde etmek farz, burnun üzerine secde etmek müstehabdir. Bazilari alnin üzerine secde etmeden yalniz burnun üzerine secdenin kâfi gelecegini söylemislerdir. Imam-i Âzam Hazretlerinin mezhebi de budur. Fakat bir rivayete göre Hz. Imam Özürsüz yalniz burun üzerine secdeyi kâfî görmemistir.
Ibni Battal sunlari söylüyor: «Ulemâ secdenin farz olduguna ittifak ettikten sonra yedi âzâdan hangisinin üzerine secde kâfî gelecegi meselesinde ihtilâf etmislerdir.» Nevevî diyor ki: «Secde âzasi yedidir. Bunlarin hepsinin üzerine secde etmek gerekir. Alinla burnun ikisinin birden üzerlerine secde edilmelidir. Alni açik olarak yere koymak farzdir. Bir kisminin üzerine secde etmek de kâfî gelir. Burnun üzerine secde etmek müstehabdir. Binaenaleyh burun üzerine secdeyi terk etmek caiz ise de, yalniz burun üzerine secde ederek alin üzerine secdeyi terk caiz degildir. Imam Safiî ile Mâ1ik'in ve ekseri ulemânin mezhepleri budur. îmam Âzam ile Mâliki Terden Ibni Kaasîm'e göre namaz kilan kimse alinla burundan birinin üzerine secde ile iktifa edebilir. îmam Ahmed b. Hanbel ile Mâlikî'lerden Ibni Habîb'e göre alinla burnun ikisine birden secde etmek farzdir. Zîra hadîsin zahirinden bu anlasilmaktadir. Ekser! ulemâya göre ise bilâkis hadîsin zahirinden alinla burnun bir uzuv hük-

münde olduklari anlasilir. Çünkü hadîsde secde âzasi yedi olarak gösterilmistir. Alinla burun ayri ayri uzuvlar sayilirsa secde azasinin sayisi sekize yükselir. Hadîsde burnun zikredilmesi onun üzerine secdenin müs-tehâb oldugunu göstermek içindir. Zâten tesrîh (Anatomi) ulemâsina göre de burunla alin bir uzuvdur. Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) hadîsinin bâzi tarîklerinde:

«Ben yedi kemik üzerine secde etmeye me mûr oldum. Bunlardan biride yüz'dür». Duyurulmustur.

Ellerle dizlerin ve ayaklarin üzerine secde meselesi dan! ihtilaflidir. Nevevî diyor ki: «Bu hususta imam Safiî (RahimehuUah)den iki kavil rivayet olunur. Bunlarin birine göre; mezkûr âzfinin hepsine sr ede etmek farz degil, fakat kuvvetle müstehabdir. Ikinci kavletgöTt; hepsine secde etmek farzdir. Hz. Safiî bu kavli tercih etmiftift. Binaenaleyh bu uzuvlardan bir tanesine secde etmeyenin namazi mbftHdegildir. Ayaklarla dizleri açmak farz degildir. Eller hakkinda Imam ,d Sâfiî'den yine iki kavil vardir.

Birinci kavle göre: Alin gibi, elleri de açarak secde etmek farzdir.

Ikinci kavle göre: Elleri açmak farz degildir.

Hanefiyye kitaplarindan -El-Hidâye» de: «Ellerle dizler ve ayaklar üzerine secde etmek farz degildir.» denilmis; fakat Kemâl Ibni Hümâm vacib oldugunu söylemis, bu kavil en mutedil görülmüstür.

«El-Vâkiât» nâm eserde secde hâlinde dizlerini yere koymayan kimsenin namazi sahîh olmayacagi bildirilmistir.

Hulâsa: Secdede ellerle ayaklarin yere konmasi hususunda Hanefîler*-den üç kavil nakledilmistir: Farz, sünnet, vâcib. Imam Sâfiî'ye göre dahî secde azasinin hepsini yere koymak farz degildir. Umumiyetle Fukâhâ'nin kavilleri de budur. Yalniz Hanefîler'den Imam Züfer ile mezhep imamlarindan Ahmed b. Hanbel'e göre bütün secde azasinin üzerine secde etmek farzdir.

Burnun üzerine secde etmeden .kilman namazin sahîh olmiyacagini bildiren hadîsler de varsa da, bunlarin hepsi zayiftir.

2- Namazda saçini veya elbisesini toplamak mekruhtur. Bu hâl Cumhur-u Ulemâya göre; namaz içinde de, namaza girmezden önce de mekruhdur. Bunun hikmeti, kibir ve gururluya benzemektir. Halbuki makam, tevazu' makamidir. Yalniz namazi bozmaz. Fakat Hasani Basrî'nin: «Bundan dolayi namazi yeniden kilmak lâzimdir.» dedigi rivayet olunur.

3- Eller secde âzâsindandir. Fakat onlari yenlerden çikarmadan secde etmek ekseri ulemâya göre caizdir. Safiî'nin bu hususta iki kavli oldugunu az yukarida gördük.

232- (492) Bize Amr b. Sevvâd El-AmIrî [97] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber verdi, (Dedi ki): Bize Amr b. Haris haber verdi. «Ona da Btikeyr rivayet etmis: Ona da Ibni Abbas'm azatlisi Küreyb, Abdullah b. Abbâs'dan rivayet etmis ki; ibni Abbâs, Abdullah b. Hâris'i basinin saçi arkaya topuz yapilmis oldugu halde namaz kilarken görmüs de, onu çözmeye kalkismis. Abdullah namazdan çikinca Ibni Abbâs'in yanina gelerek: «Benim basim senin ne isine giriyor?» demis. Ibni Abbâs:

— Ben Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Seîîem) 'i:

«Böylesinin misâli kotlari arkasina bagli olarak namaz kilan kimse gîbidir.» buyururken isittim, cevâbini vermis.

Bu hadîs, saçi arkadan topuz seklinde bagli olarak namaz kilmanin mekruh olduguna delildir. Kollari sivali, saçi topuz seklinde tepesinde bagli, yahut serpusunun altina kivrilmis sekillerde namaz kilmak bütün ulemâya göre keraheti tenzîhiyye ile mekruhtur. Saçini namazda iken baglamak namazi bozar.

Ister namaz için, isterse baska bir maksatla saçini bir yere toplayarak baglamak, yahut saçi keçelestirecek bir ilâç kullanmak suretiyle dagilmasina mâni olmak Cumhur-u Ulemânin ittifakiyle mekrûhdur. Imam Mâlik bunu yalniz namaz için yapmanin mekruh oldugunu sÖylemis-se de, sahih olan kavil birincisidir. Çünkü bu hususta hadîsim: mutlaktirlar.

Bu hususta nehyin hikmeti: Saçlarin da secde etmesidir. Bagli saç secde edemiyecegi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle bir kimsenin hâlini kollari arkaya bagli olarak namaz kilanin hâline benzet-misdir. Zîrâ kollan bagli kimsenin de kollari, secdeden mahrum kalir. Abdullah b. Ömer (RadiyaUahû anh)

saclarini tepesine baglayarak namaz kilan bir adami görmüs de: «Saçim «al ki; seninle beraber secde etsin» demistir.
Hadisi Serif: Münkerin derhal menedilmesi gerektigine ve bu hususta mekruhun da haram gibi olduguna delildir.

45- Secdede Îtidal, Avuçlari Yere Koyma, Yanlardan Kaldirma ve Secdede Karni Uyluklardan Kaldirma Babi

233- (433) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe rivayet etti. (Dedi ki): Bi--.. Vekî\ Su'be'den, o da Katade'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes söyle demis: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem);
«Secdede i'tidal üzere bulunun; hiç biriniz kollarini köpegin yayildigi gibi yaymasin!» buyurdular.

- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile tbni Bessâr rivayet ettiler, Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. H.
Dedi ki: Bu hadîsi bana Yahya b. Habib de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid (Yâni îbnil Haris) rivayet etti. Bunlarin ikisi de: Bize Su'be bu isnâdla rivayet etti, demislerdir. Ibni Câ'fer hadisinde:
«Hiçbiriniz kollarini köpegin yayilmasi gibi yaygi yapmasin I» ibaresi vardir.

234- (494) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Bize Ubey-dullah b. tyâd [98], Iyâd'dan, o da Berâ'dan naklen haber verdi. Berâ' söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) :
«Secde ettigin vakit avuçlarini yere koy ve dirseklerini kaldir.» buyurdular.
Bu babin hadîsleri namaz kilan kimsenin secde hâlinde ellerini yere koyarak dirseklerini kaldirmasi ve iki taraftan kanat gibi açmasi gerektigini bildirmektedirler. Dirsekleri yerden kaldirarak koltuklarin alti görünecek derecede açmak, bütün ulemâya göre müstehabdir. Bunu terk eden namaza karsi isâet etmis olur. Binaenaleyh, namaz sahih fakat ke-râ*hat-i tenzîhiyye ile mekrûhdur.
Ulemâ buradaki hikmeti söyle beyân ederler: «Bu sekilde namaz kilmak tevâzua daha muvafik, alinla burnun yere secde etmelerine daha müsâid ve tenbellerin hâline benzemekden daha uzaktir. Çünkü kollarini yere sererek secde eden kimse, hadîsi serîfde de bildirildigi vecihle, köpegin yere serilerek yatmasina benzer. Böyle bîr kimsenin hâli namaza ehemmiyet vermedigini gösterir.»

46- Namazin Sifatini; Ne Ile Baslanip Ne Île Bitirilecegini; Rüküun Sifatini ve Ondaki I'tidali; Sücudu ve Ondaki I'tidali; Dört Rekatli Namazlarin Îki Rek'atindan Sonra Tesehhüdü; Iki Secde Arasinda ve Ilk Tesehhüdde Nasil Oturulacagini Bir Araya Toplayan Bab

235- (495) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Biie Bekr - ki Ibni Mudar'dir - Ca'fer b. Rabîa'dan, o da A^rac'dan, o da Abdullah b. Mâlik Ibni Buhayne'den [99] naklen rivayet etti M; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) namaz kilarken koltuklarmin beyan görünecek derecede kollarini agarmis.

236- (...) Bize Arar b. Sevvâd rivayet etti. (Dedi ki): Biie Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bize Amr b. Haris ile Leys V-Sa'd ikisi birden Câ'fer b. Rabîa'dan bu isnadla haber verdiler.
Amr b. Hâris'in rivayetinde: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) secde ettigi vakit kollarini o kadar açardi ki, koltuklarinin beyazligi görünürdü» ibaresi; Leys'in rivayetinde ise: «Besûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) secde ettigi vakit kollarini koltuklarindan açar, hattâ ben koltuklarinin beyazligini pek âlâ görürdüm.» ifâdesi vardir.

237- (496) Bize Yahya b. Yahya ile Ibni Ebî Ömer hep birden S üf yân'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Ubey-dullâh b. Abdillâh b. El-Esam'dan, o da amcasi Yezîd b. El-Esam'dan, o da

Meymûne'den naklen haber verdi. Meymûne söyle demis: «Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) secde ettigi vakit bir kuza kollarinin arasindan geçmek istese geçebilirdi.»

238- (497) Bize Ishâk b. Ibrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mervân b. MuâvIyete'l-Fezârî haber verdi. Dedi ki: Bize Ubeydullah b. Abdillâh b. El-Esâm, Yezid b. El-Esâm'dan naklen rivayet etti. O-na da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in Zevcesi Meymûne haber vermis. Demis ki: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) secde ettigi vakit, kollarini o kadar uzaklastirir (yâni açar) di ki; arkasindan koltuklarinin beyazligi görünürdü. Oturdugu vakit de sol uylugunun üzerine çökerdi.»

239- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Seybe ile Amru'n-Nâkid, Zttheyr b. Harb ve tshâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Amr'utdir. (tshâk: Bize haber verdi; ötekiler, bize Vekî rivayet etti) dediler. (Vekî* demis ki): Bize Cafer b. Burkaân, Tezîd b. El-Esâm'dan, o da Meymûne Biatil -Hâris'den naklen rivayet etti. Meymûne söyle demis: «Resulüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selîem) secde ettigi vakit dirseklerini o kadar açardi ki; arkasindaki onun koltuklarinin aydinligini görürdü.»
Vekî': «(aydinlikla) koltuklarinin beyazligini kasdediy«r* demis.
Hzl Meymûne hadîsinin râvîlerinden Ubeydullân b, Abdillah bâzi rivayetlerde Abdullah b. Abdi11âh, bazi-larinda da Abdullah b. Ubeydillâh seklinde zaptetfilmistir. Bu rivayetlerin hepsi dogrudur. Çünkü Abdullah ile Ubeydui1ah iki kardestirler. Babalari Abdullah b. Esâm'dir. Abdullah yasça Ubeydullâh 'dan büyüktür. Her ikisi de amcalari Yezîd b. Esâm'dan hadîs rivayet etmislerdir.
Secde hâlinde kollarin açilmasi lâzim geldigini bildiren daha baska rivayetler de vardir.

Bu Hadisi Seriflerin Mecmuundan Su Hükümler Çikabilmistir:

1- Ebû Nuayra: «Peygamber (Saîkdlahü Aleyhi ve Sellem)'in koltuk altlarinin beyazligi Peygamberlik alâmetlerindendir» demistir.
2- Secde hâlinde kollarini açarak karnini kasiklarindan ayirmak erkekler için sünnettir. Kadinlarla Hünsâlar açmazlar; bilâkis toplanarak secde ederler. Çünkü onlar hakkinda matlûb olan sey tesettürdür.
Ibni Battal'in beyânina göre; Secde hâlinde kollan açmak vücûd yere agir gelmesin diyedir. Zîrâ bu bâbda: «Ters MUlijlnUf yarin» seklinde rivayet vardir. Ashabi lrirâmrian Enes b, Ma1ike ile Ebû Saîd-i Hudrî ve Ali b. Ebi1 (Radryaîlahû anhâm) hazerâti secde hâlinde dirseklerini açarlarima. Basa n-i Basrîile Ibrahim Neh'aî'nin mezhepleri de budur.
Yine Ashabi Kiramdan Ebû Zer, îbni Mes'üd ve 1 fini Ömer (RadtyallahÛ anhûm) dirsekleri yere koymaya ve üzerieri-ne dayanmaya ruhsat verirlermis. tbni Sîrîn'in mezhebi de budur. Delilleri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in buna ruhsat verdigini bildiren hadîslerdir.
Bu bâbda Tirmizî 'nin Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet ettigi bir hadîsde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'in ashabi secdenin kendilerine güç geldiginden sikâyet ettiler, o da: Dizlerden faydalanin; buyurdu» denilmektedir. Dizlerden faydalanmak Ulemânin beyânina göre; dirsekleri onlara dayamakla olur. Hz. Abdullah b. Ömer'e bir zât: «Secde ettigim zaman dirseklerimi uyluklarimin üzerine koyabilir miyim?» diye sormus. Ibni Ömer (Radiyaltahû anh) «Nasil kolayina gelirse Öyle secde et!» cevâbini vermistir. Ashabi kiramin bâzisi secde hâlinde kollarini açmis, bâzilari açmamislardir. Kurtubî: «Secde hâlinde dirsekleri açma hususunda farz namaz-larla nafilelerin hükmü birdir.» demistir.

240- (498) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid (yâni El-Ahmar) Hüseyin EI-Muallim'den naklen rivayet etti. H.
Demis ki: Bize îshâk b. Ibrahim de rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki: Bize tsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki):

[100] [101]

Bize Hüseyin EI-Mualtim, Büdeyl b. Meyserâ'dan . o da Ebû'l-Cevzâ'dan , o da' Âise'den naklen rivayet etti. Aise söyle demis:
-Rcsûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza tekbirle, kirâata da fatihayi okumakla baslardi. Rükû ettigi zaman basini ne yukariya diker, ne de asagiya büker, ikisinin arasinda tutardi. Basini rükû'dan kaldirdigi vakit, iyice dogrulmadikça secdeye gitmezdi. Basini secdeden kaldirdigi zaman dahî iyice dogrulup oturmadikça ikinci secdeye gitmezdi. Her iki rek'ât sonunda Tehiyyâti okurdu. Sol ayagini yere döser, sag ayagini da dikerdi. Seytan oturusundan nehyeder; Insanin vahsî hayvanlar gibi ellerini yere yayarak oturmasini da yasak eder, namazi selâm vererek bitirirdi.»
Ibni Nümeyr'in Ebû Hâlid'den naklettigi rivayette: «ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seytânv ökçesi oturusundan nehyederdi.» cümlelesi vardir.»
Hadîsde zikri geçen seytân oturusunu Ebû Ubeyde ve diger bâzi ulemâ köpek oturusu diye tefsir etmislerdir. Bundan murâd yere oturarak köpekler gibi dizlerini dikmek ve iki taraftan elleriyle yere dayanmaktir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Namaza tekbîrle baslanir. Bu cihet ittifâkî ise de tekbîr mânâsini ifâde eden baska kelimelerle namaz caiz olup olmadigi ihtilaflidir. Hanefîler'den Imam Âzam'la imam Muhammed'e göre «AUâhu Ekber» yerine «Allâhu Eceli» ve «Er-Rahmânu Ekber» gibi ta'-zîm mânâsi ifâde eden sözlerle namaza niyetlenmek caizdir.
Ebû Yusuf'a göre Tekbîri söyleyebilen bir kimseye ancak «Allâhu Ekber» yahut «Allâhü'l-Ekber» veya «Allâhü'l-Kebîr» lâfizlarindan biriyle namaza baslamak caiz olur. Imam Safiî bu üç sekilden ikisi ile namaza girilebilecegine kail olmus, üçüncüyü, yâni «Allâhü'l-Kebîr» i kâf! görme-mistir.
Imam Mâ1ik'e göre tekbîr yalniz «Allâhu Ekber» lafziyla yapilir. Çünkü; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selem}'den nakledilen budur.
2- Hadîsi serîf: «Besmele Fâtihâ'dan degildir» diyenlerin delüle-r in dendir. Çünkü Fâtihâ'dan olsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu mutlaka zikrederdi.
3- Rükû'da sünnet, sirtla basi bir hizada bulundurmaktir.
4- Rükû'dan donulduktan sonra ve diger yerlerde tâ'dîl-i erkân vaciptir, tki secde azasinda oturmak vaciptir. Hadîs: «Birinci ve ikinci vaciptir» diyenlerin delilidir. Imam Azamla imam Mâlik (JtahimehuUah) a göre tesehhüdlerin ikisi de sünnettir. Imam Safiî birinci tesehhüdün sünnet, ikincisinin vacip olduguna kaildir.
5- Imam Âzam ve ona muvafakat edenler bu hadîsle istidlal ederek; «Namazda sol ayak yere dösenir ve üzerine oturulur, sag ayak dikilir.» demislerdir, imam Mâ1ik 'e göre sol ayak sag tarafa alinarak çanti üzerine yere oturulur.
Bu meselede imam Safii'nin kavli Hanefîler gibi ise de yalniz selâmdan önceki oturusda imam Mâli k-'le beraberdir. Imam Sâfiî'ye göre namazda dört yerde oturus vardir.
Bunlarin birincisi: Secdeler arasindaki oturus; ikincisi; her rek'âttan sonra ayaga kalkmazdan önceki istirahat oturusu; üçüncüsü: Ilk teseh-hüd, dördüncüsü de son tesehhüd için oturmaktir. Imam Âzam buradaki Hz. Âise hadîsiyle, imam Safiî de Sahih-i Buhârf deki Ebû Humeydi Sâidî hadîsiyle istidlal etmislerdir.
Hanefîler'e göre; kadmlar ayaklarini sag taraftan çikararak otururlar. Sâfiîler'le Mâlikîler'e göre; kadinla erkek oturuslari arasinda fark yoktur. Bâzilari kadinlarin bagdas kurarak oturacaklarina kail olmus; bir takimlari da bunun yalniz nafile namazlara mahsus oldugunu söylemislerdir.
Namazda oturus seklîni bildiren bu kaviller sünnet veçhiyle oturusun sekli hakkindadir. Binâenaleyh bir kimse namazinin her oturusunda Ha-nefîler'in yahut Mâlikîler'in dedikleri sekilde, yahut dizlerini dikerek veya bacaklarini uzatarak otursa namazi bozulmaz. Yalniz sünnete muhalefet etmis olur.
Namazda köpek oturusu bilittifâk mekruhdur. Ismen buna benzeyen bir oturus daha zikredilmistir M; o mekruh degil sünnettir. Ve .yeri gelince insâallâh görülecektir.

6- Hadîs-i serîf selâm vermenin vücûbuna delâlet etmektedir. Ulemâ bu bâbda dahî ihtilâf etmislerdir. Eimme-i Selâse denilen Mâlik, Safiî ve Ahmed b. Hanbel (Rahimehumullah) hazerâti ile Cumhur-u Ulemâya göre; Selâm vererek namazdan çikmak farzdir. Selâm yerine baska bir söz söyleyenin namazi bozulur. Imam Âzam'-dan bir rivayete ve Sevrî ile Evzâî hazerâtina .göre; selâm lafziyla namazdan çikmak sünnettir. Binâenaleyh mezkûr lâfiz terkedil se dahî namaz sahih olur. Hattâ Imam Âzam'a göre; namazin sonunda namaza münâfî olan bir fiil veya kaville namazdan çikmak caizdir. Diger Hanefiyye ulemâsina göre; selâm lafziyla namazdan çikmak farz degil vâcibdir.
7- îmam Âzam, Safiî ve Ahmed b. Hanbe1 (Rahimehumullah) hazerâti ile Cumhuru Ulemâya göre; namazdan çikarken iki tarafa selâm vermek mesrudur. îmam Mâ1ik1e bâzi ulemâya göre namazdan çikarken yalniz bir selâm verilir. Bu kavil zayif olmak üzere Safiî *den de rivayet olunmustur. Sâfiîler'e göre ikinci selâm sünnettir. Zahirîlerle Mâlikîler'den bâzilarina göre ikinci selâm dahî farzdir.

47- Namaz Kilanin Sütresi Babi

241- (499) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kollandi. Ötekiler: Bize Ebûl-Ahvas, Simâk'dan, o da Mûsâ b. Talha'dan, o da babasindan naklen rivayet etti; dediler. (Talha) söyle demis: Resû-lüllah (SalkUIahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz önüne semerin arka kasi gibi bir $ey koydugu vakit (ona dogru) namazini kilsin; öte yanindan geçenlere aldiris etmesini» buyurdular.

242- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr ile Ishâk b. tb-râbim rivayet ettiler. Ishâk (Bize haber verdi) tâbirini kullandi, Ibni Nümeyr: Bize Ömer b. Ubeyd Et-Tanâfisî, Simâk b. Harb'dan, o da Mûsâ b. Talha'dan, o da babasindan naklen rivayet etti; dedi. Talha söyle demis: «Vaktiyle biz namaz kilar; hayvanlar da önümüzden gelip geçerdi. Sonra bunu Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattik; da:
«Birinizin önünde semerin arka kasi gibi bir sey bulunursa artik önünden geçen sey ona zarar vermez.» buyurdular.
Ibni Nümeyr: «Artik önünden geçen kimse ona zarar vermez.» dedi.

243- (500) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Saîd b. Ebî Eyyûb, Ebû'l-Esved'den, o da Urve'den, o da Âise'den naklen haber verdi, ki Âise soy-le demis: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e namaz kilanin sütre-si soruldu da:
«Semerin arka kasi gibi bir sey!» buyurdular.

244- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hay ve, Ebû'I-Esved Muhammed b. Abdirrahmân'dan, o da Urve'den, o da Âise'den naklen haber verdi, ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e TebÜk gazasinda namaz kilanin sütresi sorulmus da:
«Semerin arka kasi gibidir.» buyurmuslar.

245- (501) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) :Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah, Nâfî'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) bayram günü (Namaza) çikti mi harbenin getirilmesini emredermis. Bu harbe onun önüne dikilir, kendisi ona dogru namaz kilar, cemâat ta arkasinda dururlarmis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu seferde de yaparmis. Ümerâ'nin harbe tasimasi buradan kalmistir.

246- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ibni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Bisr

rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah, Nâfî'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti, ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anezeyi yere diker (Ebu Bekir saplar dedi.) ve ona dogru namaz kilarmis.

Ibni Ebi Seybe: «Ubeydullah: Aneze harbedir [102] dedi.» ifâdesini ziyâde etti.
Bu babin hadîsleri namaz kilan kimsenin önüne bir sütre dikmesi gerektigini, namaz kilanin önünden geçme, hayvana karsi namaz kilma, sütreye yakin durma, sütrenin mikdâri ve sâireden bahsetmektedirler.
Rivayetlerin mecmuundan anlasiliyor ki, sütreden murâd bir aran kadar uzunlugunda bîr sopadir. Mihrâb olmayan ova ve tarla gibl'yeK lerde uguruna duracak agaç, tas v.s. gibi birsey bulunmadigi zaman önün4-den geçilmesine mâni olmak için namaz kilan kimse sütre denilen «dJStij' yi önüne dikerek namazini ona dogru kilacaktir. îmam Mâ1îk'dikilen sopanin mizrak kalinliginda olmasini sart kosmustur. Sütre dikmenin hikmeti; sütrenin arkasinda kalan seylere bakmamak ve önünden geçenlere manî olmakdir.
Ibni Ömer hadîsini Buhârî ile Ebû Dâvûd «Kîtâbu's-Salât» da tahrîc etmislerdir.
Anlasiliyor ki, BesûlüÜah (SaUaîlahü Aleyhi ve Seîlem) bayram namazlarinda ve seferlerde sütre yapmak için dâima yaninda bir süngü veya ona benzer ucu demirli bir degnek bulundururmus. Süngüyü bu maksatla yaninda tasidigi Ibni Mâce, Ibni Huzeyme ve îsmâi1î'nin rivayetlerinde tesrih edilmis: «Çünkü namazgah bosluktu; içinde kendisine sütre olacak bir sey yoktu.» denilmistir.
«Ümerâ'nin harbe tasitmasi buradan kalmisdir» cümlesi râvîlerden Nâfî'in sözüdür. Nitekim îbni Mâce'nin rivayetinde bu cümle yoktur.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Namaz kilarken önünden geçmek ihtimâli bulunan yerde önüne sütre dikmek mesrudur. Sütre bir metre kadar yahut daha uzun bir süngü veya sopadan yapilir. Önünden geçmek ihtimâli bulunmadigi zaman sütrenin mesru olup olmamasi hususunda imam Mâlik 'den iki kavil vardir. Imam Sâfii'ye göre ise mutlak surette mesrudur. Çünkü hadîslerin umûmu bunu iktizâ eder. Kirda, sahrada namaz kilan bir kimse sütre yapacak bir sey bulamazsa agaç ve tas gibi bir seye karsi namaz kilar. Tabiînden Urve, Atâ, Salim, Kaasî in, Hasan-1 Basrî ve Sa'bî (Rahimehumullah) sütre bulamadiklari vakit baska bir seye karsi namaz kilarlarmis. Hanefîler'den imam Muhammed: «Sahrada namaz kilan kimsenin önünde sopa gibi bir sey bulundurmasi müstehabdir; bulamazsa agaç ve benzeri bir seyle sütre yapar.» demistir. Sütrenin boyu, bir metre veya daha fazla, kalinligi parmak kadar; olmalidir. Bir arsindan daha kisa olan seylerden sütre caiz olup olmiyacagi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Mâlikîler'e göre uzunca külah ve yastik gibi seylerden sütre yapilabilir. Ulemâdan bâzilarina göre; temiz hayvandan sütre yapilabilir. Fakat at, katir ve merkep gibi hayvanlardan sütre yapilamaz. Erkegin sirtina karsi namaz caizdir, yüzüne karsi ve keza kadina karsi namaz kilmak caiz degildir. Nikâhi haram o-lan kadinlar hakkinda ihtilâf edilmistir. Uyuyan kimse ile deli ve kâfirden sütre olmaz.
Sütrede muteber olan onu yere dikmektir. Fakat dikmege imkân bulunamadigi takdirde önüne bir çizgi çizmek yahut sopayi yatirmanin dahî kâfî gelip gelmiyecegi ihtilaflidir. Çizgi çizmeyi caiz görenler bunun hilâl seklinde mi yoksa kibleye dogru Önüne veya sagindan soluna mi çizileceginde ihtilâf etmislerdir.
2- Imamin sütresi cemaat için de sütredir. Namaz kilanla sütre arasinda üç arsindan fazla mesafe bulunmamali ve sütreyi sag veya sol kasi hizasina dikmelidir. Sütre ile namaz kilan kimsenin arasindan geçmek haramdir.
3- Sefere çikarken düsmandan korunmak için yanma silâh gibi bir korunma âleti almak ihtiyata muvafik olur.
4 - Hizmetçi tutmak ve ona emretmek caizdir.

247- (502) Bize Ahmed b. Hanbel [103] rivayet etti. (Dedi M): Bl, ze Mu'temir b. Süleyman, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Ibnj Ömer'den naklen rivayet etti, ki Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve SeHerTt) hayvanini önüne aykiri olarak çeker ve ona dogru namaz kilarmig,
248- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile tbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Hâlid El-Ahmar,

Ubeydullah'dan, o da Nâ-fi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanina dogru namaz kilarmis.
tbni Nümeyr: «Gerçekten Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bir deveye dogru namaz kilmistir.» dedi.
Bu hadîsi Buhari ile Ebû Dâvûd «Kitâbu's-SattUdi;
Nesâî «Tebûk Gazvesi» bahsinde tahric etmislerdir.
Râhile: Binmek ve yük tasimak için seçilen cins ve güzel BaIr ise alelitlak erkek ve disi devedir. Hadîs-i Serîf binek veya vanina karsi namaz kümabilecegini göstermektedir. Bu bâbda rivftyet\sÖfcjj len hadîslerden Ebû Davud'un rivayeti IUssûlulUh(5a«afW 4k)# ve Sellem) 'in devesine karsi, Nesâî'nin rivayeti de bir agaca namaz kildigini göstermektedir.
Hadis-i Serîf: Hayvandan sütre yapilabilecegine delildir. Gerçi.deve keklerinde namaz kilmak yasak edilmistir. Fakat bunun keraheti o yerlerin pis koktugu yahut oralara kazayi hacet için oturuldugu içindir. Yoksa deveye karsi namaza durmak mekruh oldugundan degildir.
Ibni Battal (?-444): «Bunun gibi temiz olan herseye1 karsi namaz kilmak caizdir» diyor.

249- (503) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb hep birden Vekî'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Vekî* rivayet etti. (Dedi ki):Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki): Bize Avn b. Ebî Cuhayfe [104] , babasindan naklen rivayet etti. Babasi söyle demis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiîem) Mekke'de Ebtah denilen yerde kizil sahtiyandan yapilmis kendisine mahsus bir kubbenin içinde iken yanina geldim derken Bilâl, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest suyunu çikardi, (cemâat onu hemen kapistilar) kimisi bir mikdâr ele geçirmis, kimisi de ele geçirenlerin serpintisine nail olabilmisti. Müteakiben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde kirmizi bir Hülle oldugu halde çikti. Bacaklarinin beyazligini hâlâ görür gibiyim. Abdest aldi, Bilâl da ezan okudu. Ben onun agzini suraya ve suraya (yânî saga sola) dönerken takibe koyuldum: «Haydin namaza; haydin felaha!» diyordu. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir harbe dikildi. O da ileri geçip ögle namazini iki rek'ât olarak kildirdi. Önünden esek ve köpek geçiyor, fakat men edilmiyorlardi. Sonra ikindiyi de iki rek'ât olarak kildirdi. Artik Medine'ye dönünce ye kadar hep namazlari ikiser rek'ât kildirmaya devam etti.»

250- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi M): Bize Behz rivayet etti (Dedi ki): Bize Ömer b. Ebî Zaide rivayet etti. di ki): Bize Avn b. Ebt Cuhayfe rivayet etti ki, babasi (Sallallahü Aleyhi ve Seliemyi kizil sahtiyandan yapma W kubbe görmüs, (ve söyle anlatmis): Bilâl'i abdest suyu çikarirken gördüm. Bahtim ki; halk bu suyu kapisiyorlar. Kim ondan bir sey kapabilirse (T*bflr-rüken) yüzüne gözüne sürüyor, kapamayanlar ise arkadaslarinin ellerindeki islakliktan bir seyler almaga çalisiyorlardi. Sonra Bilâl'in bir harbe çikarip diktigini gördüm. Besülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de kirmizi bir hülle içinde (kollari) sivanmis olarak çikti. Sonra cemaaata harbeye dogru iki rek'aât namaz kildirdi. Harbenin önünden insanlarla hayvanlarin gelip geçtigini de gördüm.

251- (...) Bana tshak b. Mansûr ile Abd b. Humeyd rivayeVetaI-ler. Dediler ki: Bize Cfi'fer b. Avn haber verdi. (Dedi ki): Bize Ebfi Ümeys haber verdi. H.
Dedi ki: Bana Kaasim b. Zekeriyyâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Alt, Zâide'den rivayet etti. Demis ki: Bize Mâlik b. Migvel rivayet etti. Bunlarin ikisi de Avn b. Ebî Cuhayfe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den Sttfy&n ile Ömer b. Ebî Zâide'nm hadisi gibi rivayette bulundu, yalniz bâzisinin rivayetleri digertereninkinden ûyâdelidir. Mâlik b. Migvel hadîsinde: «Ögle olunca Bilâl çikarak namaz için ezan okudu.» cümlesi de vardir

252- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ ile Muhammed b. Bes-sâr rivayet ettiler. Ibni'l-Müsennâ dedi ki: Bize

Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sube, Hakem'den rivayet etti. Demis ki: Ben Ebû Cuhayfe'yi sSyle derken isittim: «Resûlüllah (Salkülahü Aleyhi ve Seîlem) Ögle vakti Batha'ya Çikti ve abdest alarak ögleyi iki rek'ât, ikindiyi de iki rek'ât üzerinden kildi, önünde (dikili) bir harbe vardi.
Sû'be söyle demis: «Avn babasi Ebû Cuheyfe'den naklen bu hadîse (Harbenin arkasindan kadin ve esekler geçiyordu) cümlesini ziyâde etti.»

253- (...) Bana Züheyr b, Harb ile Muhammed b. Hatim rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Mehdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sû'be bize iki isn adla birden bu hadisin mislini rivayet etti. Yalniz Hakem'in hadisinde: «Cemâat Resûlüllah (Saiîailahü Aleyhive Sellem)*in abdestin den artan suyu almaga basladilar.» cümlesini ziyâde eyledi.
Bu hadîsi Buhari «Kitfibti's-Salât» ve «Kitâbü'l-Libâs» da Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce «Kitâ-bü's-Salat» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Covherî'nin beyânina göre kubbe; binada olur. Filhakika tepesi yuvarlak olan binaya kubbe ve kümbet denir. Fakat aslinda kubbe Araplarin kurduklari yuvarlak ve küçük çadirdir. Burada kubbeden murâd da budur. Nesâî 'nin rivayetinde mezkûr kirmizi çadirin içinde kirk kisi kadar cemaat bulundugu tasrîh edilmistir.
Eotah: Mina'ya1 yakin bir yerin ismidir. Buna «Bathâ» da derler.
Ashabi kiramin Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve SelUm)'* &id abdest suyunu kapismalari onun eserleri ile teberrük etmek içindir. Hattâ hadîsin bir rivayetinde: «Ashâb Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelIemyin el-lerinden tutarak onlarla yüzlerini silmege basladilar. Bunun üzerine bende onun bir elini tutarak yüzüme sürdüm. Bir de ne göreyim! Mübarek kardan soguk misk'den daha güzel kokulu imis.» denilmistir.
Hülle: Gömlekle cübbeden ibaret iki elbisedir. Bâzilari bir cinsden iki elbisedir, demisler; bir takimlari da iki yeni elbise mânâsina geldigini söylemislerdir. Hüllenin Yemen kumaslarindan yapildigi söylenir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in paçalarini sivamasindan murâd: Elbisesini baldirlarinin yarisina kadar kaldirmis olmasidir. Nitekim hadîsin bir rivayetinde: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'in bacaklarinin beyazligini hâlâ görür gibiyim» denilmesi de bunu gösterir. Abdest suyundan murâd: abdestte kullandigi sudur. Mâaitiaf'h o si# dan artan kullanilmamis su da olabilir.

Hadis-i Serifden Su Hükümler Çikarilmistir.

1- Kirmizi elbise giymek ve içinde namaz kilmaz câizdiiv
2- Çahr kullanmak caizdir.
3- Salih kullarin eserleriyle teberrük etmek caizdir. Sahrada, ovada namaz kilan kimsenin önüne sütre dikmesi sünnettir.
4- Seferde dört rek'âtli namazlar ikiser kilinirlar.
5- Namaz kilan kimsenin sütresinin Önünden geçmek caizdir.
6- Mâi müstamel yâni kullanilmis su temizdir. Bâzilari bu hadîsi Hanefîler'in aleyhine delil göstermis ise de dogru degildir. Çünkü hadîsde geçen «Vadû» kelimesi abdestte kullanilmis su mânâsina geldigi gibi, kul-lanilmadan artan su mânâsina da gelebilir. Bu ihtimaller kargisinda kullanilmis suyun temiz olduguna bu hadîsle istidlal etmek dogru olama* Kaldi ki Hanefîle/in tekarrur eden mezhebine göre; mM mü*tfi|öel y/k mizdir. Yalniz temizleyici degildir. Binaenaleyh mâTi müstamel; bilir. Yalniz onunla abdest ve gusül caiz degildir. Necis olmasi Imam-i Âza m'dan bir rivayete göredir. rivayetle âmel olunmamistir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m mübarek bedenleri temiz oldugu için abdestinden dökülen sular da temiz ve temizleyicidir.
7- Erkeklerde baldirlar avret degildir.
8- Seferde namaz için ezan okumak mesrudur.
9- Ezan okurken müezzinin (hay'ale) lerde saga ve sola dönmesi sünnettir.

254- (504) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ib-ni Sihâb'dan duydugum, onun da Ubeydullah b. Abdillâh'dan, onun da Ibni Abbâs dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Ibni Abbâs söyle demis: «Disi bir merkebe binerek geldim. Ben o zaman buluga yaklasmistim. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mina'da cemaata namaz kildiriyordu. Saftin önünden geçtim. Merkepten inerek onu otlamaga saliverdim. Kendim de safia girdim. Bu hususta bana hiçbir kimse bir sey demedi.»

255- (...) Bize Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, tbni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki): Bana Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe haber verdi.- Ona da tbni Abbâs haber vermis ki; kendisi bir merkeb üzerinde seyredip gelmis. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Haccettil-Ve-dâ'da Mina'da kalkmis cemaata namaz kildiriyormus. Merkeb saflardan birinin arasina yürümüs; sonra tbni Abbâs ondan inerek cemaatla birlikte saff olmus.

256- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Amru'n-Nâlud ve tshâk b. Ibrâhim, Ibni Uyeyne'den, o da Zührî'den naklen bu isnâdla rivayet ettiler. (Yalniz): Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Arafât'da namaz kiliyordu» demis.

257- (...) Bize tshâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnâdla haber verdi. Amma hadîsde Mina ve Arafat'i zikretmedi
(Yalniz) veda Haccmda yahut fetih gününde» dedi,
Bu hadîsi Buhari «Ilim, Namaz, Hac» ve «Megâzî» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ne.sâ! ve Ibni Itâ;c'% dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Ibni Abbâs Hazretlerinin o tarihte kaç yasinda oldugu ihtilaflidir. Bâzilari on, bâzilari onüç, bir takimlari da onbes yasinda bulundugunu söylemislerdir. Saîd b. Cübeyr'in rivayetinde îbni Abbâs (Radtyallahû anh) : «Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatinda ben onbes yasindaydim» demistir. Imam Ahmed b. Hanbe1: «Dogrusu da budur.» diyor. Zübeyr b. Bekkâr'in rivayetine göre îbni ATöbâs (Raâryallahû arüi) Hicret'ten üç sene önce dünyâya gelmistir.

Hadis-i Seriften Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Küçük çocugun hadîsi dinleyip bellemesi caizdir. Buna tahammül denilir, tahammülde tam ehliyet sart degildir. Tam ehliyet ancak edada yânî hadîsi baskasina rivayet ederken sarttir. Bu hususta köle, fasik ve kâfir de küçük çocuk hükmündedir.
Küçük çocugun hangi yaslarda hadîs dinleyebilecegi ihtÜafldÜf. Mûsâ b. Harun'a göre, inekle hayvan arasindaki farki anlamaga basladigi zaman; îmam Ahmed b. Hanbel'e göre ahüi-ge&p ezberlemeye basladigi zaman hadîs dinlemesi sahih olur. YaK yâb. Maîn hadîsi tahammül için en az onbes yasinda bulunmak lâzim geldigini söylemis. Buna delîl olarak da Hz. Abdullah b. Ömer'in Uhud harbinde henüz onbes yasini doldurmadigi ve buluga ermedigi için orduya alinmamasini göstermis ise de Imam Ahmed b. Hanbel bu sözü isitince cNe çirkir söz.» diyerek reddetmistir. Bâzilari hadîsin en az dört, bir takimlari da bes yasinda dinlenebilecegini söylemislerdir. Bu bâbda nazar-i itibâra alinacak cihet çocugun temyiz sahibi olmasidir. Bu da onun bir sözü anlayarak ona cevap vermesiyle anlasilir. Böyle bir çocuk bes yasini doldurmasa bile hadîs dinleyebilir. Fakat söylenilen sözü anlamaz ve ona îcâb eden cevâbi veremezse bes degil, yirmi bes yasinda olsa yine hadîs dinlemesi dogru olamaz.
2- Küçüklügünde birsey belleyen kimse onu büyüdükten sonra rivayet edebilir. Bu cihet ulemâ arasinda ittifâkîdir. Kemâl hâlinde avde. eden fâsik ile kâfirin hükmü de budur.
3- Büyük bir maslahati elde etmek için bâzi küçük mefsedetlere tahammül olunur. Çünkü namaz kilanlarin önünden geçmek bir mefse-det ise de bir namaz saffma girmek o mefsedetten daha müreccah bir maslahattir.

Binâenaleyh Sâri' Hazretleri tarafindan inkâr edilmemek suretiyle buna müsâade buyurulmustur.
4 - Cemaata binek ile gitmek caizdir.
5- El-Mühelleb'in bey anma göre; hâtîb hutbe okurken kimseye zarar vermemek sartiyla onun hutbesini dinlemek için ileri geçmek bilittifâk caizdir. Fakat ileriye geçmek için cemâatin omuzlanna basa basa gitmek dogru degildir.
6- Namaz kilan kimsenin önünden merkeb geçmesi namazi bozmaz.
7- Küçük çocugun namazi sahihdir.
8- Bir kimse Peygamber (Sallcrflahü Aleyhi ve Seltem) 'in huzurunda bir sey yapar da kendisini menetmezse bu hâl o seyin caiz olduguna delildir.
9- Bir hayvani basinda muhafiz bulunmadan yahut, mükellef olmayan bir muhafizin idaresinde mer'âya salmak caizdir.
10- îbni Battal ile Kaadî îyaz ve diger bâzi ulemâ ve hadîsde imamin sütresinin cemaata da sütre sayilacagina de-lîl oldugunu söylemisler, hattâ îbni Salâh ile îbni Battal bu hususta icmâ nakletmislerdir. Hadîsin bu hususa ne suretle delâlet ettigini Kaadî îyâz söyle anlatir: «Çünkü Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seîiem) safflarm önünden geçen îbni Abbâs'i görmüstü. Binâenaleyh ona birsey dememesi bu meseleyi takrir buyurduguna delildir. Sayet îbni Abbâs (RaâtyalIahû anh) onun göremiyecegi bir yerden geçmisse bu sefer de bütün ashabi görmüsler ve hiçbiri ses çikarmamistir. Bu da onlarca bu isin münker bir sey olroadigini gösterir. Bunun sebebi bâzilarina göre imamin cemaata sütre olmasi; diger bâzilarina göre imamin cemaata sütre olmasi; diger bâzilarina göre ise imamin sütresinin cemaata da sütre sayümasidir.
Gerçi Hz. Ebû Said-i Hudrî 'den merfû, olarak rivayet edilen bir hadîsde: «Biriniz namaz kilarsa Önünden hiç bir kimseyi geçirmesin!» buyurulmustur. Fakat bu hadîs imama ve yalniz kilana hamle dil mistir. Imamin arkasindaki cemaatin önünden geçmek zarar etmez. Bu cihet ittifakidir. Mevzû-u bahsimiz Ibnî Abbâs hadîsi bunu gösterdigi gibi tbni Ömer (Radiyallahû anhûma) 'dan rivayet edilen hadîs de daha ziyâde izah etmektedir. Mezkûr hadîsde Resûlüüab (Sallailahü Aleyhi ve Selle m) 'in duvarlara karsi ögle veya ikindi " kildigi; bir hayvan gelip önünden geçmek isteyince onu menettigi beyan edilmekte; hatta Râvî: «Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve SellemyiamvaS*-rini duvara yapistirirken gördüm. Bu suretle hayvan arkasindan geçti.» demektedir.
Kaadî fyâz diyor ki: «Önünden geçen bulunmayacagindan emîn olmiyanlar için sütrenin mesru oldugunda hilaf yoktur. Bundan emîn olanlar hakkinda ise ihtilâf edilmistir.
11- Rivayetlerin birinde Mina'da, digerinde Araföt'da denilmesi vak'anin iki yerde geçtigine delildir.

48- Namaz Kilanin, Önünden Geçeni Menetmesi Babi

258- (505) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): b. Eslem'den dinledigim, onun da Abdurrahmân b. Ebî Sald'deö, OtttUJf da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum: Resüllüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kilarsa önünden hiç bir kimseyi geçirmesini Onu mümkün oldugu kadar menetsin! sayet yine dinlemezse onunla mukatele etlini Çünkü o ancak bir seytândir.» buyurmuslar.

259- (...) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Mugîre rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Hilâl (yâni Humeyd) rivâyet etti. Dedi ki:
«Bir defa ben bir arkadasimla beraber bir hadisi müzâkere ederken birden Ebû Salih Es-Senimân:
Ben Ebû Saîd'den isittigimi ve gördügümü sana söyliyeyim; dedi ve söyle anlatti: Ben Ebû Saîd ile beraber bulundugum bir sirada Ebû Saîd Cum'â günü, kendisini insanlardan setredecek bir seye karsi namaz kiliyordu, derken Benî Ebî Muayt kabilesinden genç bir zât geldi ve Ebû Saîd'In önünden geçmek istedi. Ebû Saîd onun gögsüne dokunarak kendisini defetti. Genç adam etrafina bakindi. Fakat Ebû SaId'in Önünden baska geçecek yer bulamadi. Bunun üzerine yine oradan geçmeye kalkisti. Ebû Saîd onun gögsüne ilk defâkinden daha siddetli

vurarak kendisini defetti. Bu sefer o adam Ebû Saîd'in karsisina dikilip ona sövdü» sonra cemâati sikistirarak çikti gitti ve (Medine valisi) Mervân'm yanma girerek Ebû Saîd'den gördügü muameleyi ona sikâyet etti: Sonra Ebû Saîd de Mervân'in yanma girdi. Mervân ona:
«Su kardesin ogluyla ne alip veremiyorsun? (Bak sana) seni sikâyete gelmis?» dedi. O zaman Ebû Saîd sunlari söyledi.
Ben Resûltillah (SalUûlahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz kendisini insanlardan koruyacak bir seye -karsi namaza durur da sonra önünden biri geçmek isterse onu gögsüne dokunarak defetsin. Din-, lemezse onunla mukatele etsin! Çünkü o ancak bir seytandir.» buyururken isittim.

260- (506) Bana Hârûn b. Abdi11âh ile Muhammed b. Rafi' rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ismail b. Ebî Füdeyk, Dahhâk b. Osman'dan, o da Sadakatü'bnü Yesâr'dan [105], o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki; Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kilarsa önünden hiçbir kimseyi geçirmesin! Dinlemezse onunla dogussun! Çünkü onunla beraber dostu seytân vardir.» buyurmuslardir.

(...) Bana Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) Bize Efeû Bekir El-Hanefî haber verdi. (Dedi ki): Bize Dahhâk b. Osman rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sadakatü'bnü Yesâr rivayet etti. Dedi ki: Ben Ibni Ömer'i: «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdu...» diyerek bu hadîsin mislini rivayet ederken dinledim.
Ebû Saîd hadîsini Buhari «Namaz», «Bed-i Halk» ve «Si-fat-i Iblîs» bahislerinde, Ebû Dâvûd ile Nesâi dahi - Namaz» bahsinde tahric etmislerdir.
Benî Ebî Muayt kabilesinden geldigi bildirilen genç adamin ismi bir rivayette Velîd b. Ukbe diye tasrîh edilmistir. îbnI Ebî Seybe'nin «Musannef» inde bu zâtin Abdurrahman b. Haris oldugu bildiriliyor. Abdürrezzâk'in rivayetinde ise Dâvûd b. Mervân nâminda bir zât oldugu görülüyor. Bu rivayetlerin arasini bulmak için en güzel çâre vak'anin ayri ayri sahislarla mü-teaddid defalar vukûbulduguna kail olmaktir.
Mervâ'dan murâd: Emevî hanedanindan Mervân b. Haltem'dir. Bu zâtin Peygamber (SallallahüAleyhiveSeUem)*i gördügü rivayet olunur. Vâkidî 'nin beyânina göre Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatinda Mervân sekiz yasinda çocukmus. Ondan hadîs rivayet edememistir. Mervân o gün Medine'de Vali bulunuyordu. Hz. Ebû Saîde: «Kardesin oglu ile ne alip veremiyorsun?» diyerek hâdisenin hakikatini anlamak istemis ve bütün mü'minlerin kardes olmasina bakarak din kardesi yerine «Kardesin oglu» tâbirini kut-lanmisdir. Bu cümle: «Hz. Saîd'in önünden geçen genç Ve1îd b. Ukbe degildi.» diyenlerin sözünü te'yîd eder. Çünkü Velî d 'in babasi Ukbe kâfir olarak öldürülmüstür. Binâenaleyh onun oglu hakkinda «Kardesin oglu» denilemez.
Kurtubî 'nin beyânina göre, namaz kilarken önünden geçen kimse isaretle ve hos bir muameleyle geçmekden menedilir. Fakat hadisin zahirinden anlasiliyor ki geçmek isleyen kimse isaret v.s. den anlamaz da kendisini menetmek için dögüsmekten baska çâre kalmazsa nihayet ona da basvurulur. Çünkü bu derece inatlik gösteren kimse olsa olsa bir seytândir. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) burada isaretten almayan inatçiyi bir tesbih-i belîg ile seytâna benzetmistir. Bâzilarina göre seytandan murâd ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Önünden geçen kimsedir. Böyle inatçi kimselere lisanimizda dahî seytân denir. Bâzilari cümleye bir muzâf takdir ederek: «Bu ancak seytânin yapacagi istir.» seklinde mânâ vermislerdir.

Hadisden Çikarilan Hükümler.

1- Namaz kilan kimsenin sütre kullanmasi gerekir. 1bni 1-Arabî 'nin beyânina göre; sütre dikmenin vacip olup olmadigi ihtilaflidir. Söyle ki:

a) Sütre dikmek vâcipdir. Sayet dikemezse bir çizgi çizer. Imam Ahmed b. Hanbel'in kavli budur. Hz. Ömer: «Sütresiz namaz kilan bir kimse namazinin ne kadar noksaulastigmi bilse kendini insanlardan koruyacak bir sütre knllanmaksizin hiç bir namaz kilmazdi.»
demisdir.
b) Sütre kullanmak müstehabdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Safiî hazerâtinin mezhepleri budur.
c) Sütre terkedilebilir. Bu kavil Imam-i Mâlik 'den nakledilmistir. Atâ' dahî: «Sütrenin terkedilmesinde bir beis yoktur.» demistir.
Buhârî Sarihi Aynî bu hususta on nevî söz oldugunu kaydediyor ve bunlari söyle siraliyor:
a) Sütre dikmenin vacip olup olmadigi hakkinda;
b) Geçilmesi mekruh olan yerin mikdân hakkindadir. Bâzilarina göre; geçilmesi mekruh olan yer secde mahallidir. Bir takimlari iki veya üç saff demis; baskalari üç argin; daha baskalari bes arsin oldugunu söylemislerdir. Kirk arsin oldugunu söyleyenler deNvardir. îmam Safiî ile îmam Ahmed b. Hanbel'e göre üç arsindir. îmam Mâlik bu ciheti bir mikdarla tâyin etmemistir. Yalniz rükû' ve sücûd yapabilecek ve önünden geçeni defedebilecek kadar yer olmasi îcab eder.
c) Ovada namaz kilan kimseye sütre kullanmak müstehabdir. Ebû Dâvûd 'un Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet ettigi bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kilacagi zaman yüzünün karsisina bir sey diksin; bir sey bulamazsa bir sopa diksin. Sopasida yoksa bir çizgi çizsin. Böyle yaparsa önünden geçenin ona bir zarari olmaz.» buyurmusdur. Mezkûr hadîsi Ibni Hibbân (Sahih) inde tahric etmistir. Îbnü'1-Medîni ile Ahmed b. Hanbe1'in onu sahîh bulduklari rivayet olunmussa da Kaadi Iyâz onun zayif oldugunu söylemisdir. Süfyân b. Uyeyne, Ismail b. Ümeyye, îmam-i SâfIî ve Nevevî onun zayif olduguna isaret etmislerdir.
d) Sütrenin mikdân hakkindadir. Sütrenin bir arsin veya daha fazla uzun olmasi lâzim geldigini az yukarida görmüstük.
e) Sütrenin kalinligi bir parmak kadar olmalidir. Çünkü daha ince olan bir çubuk uzaktan görünmez.
g) Namaz kilan sütreye yakin durmalidir. Bu hususta da az yukarida söz geçmisti.
h) Sütre yâ sag kasin yahut sol kasin hizasina dikilmelidir. ,
i) Imamin sütresi cemaata da sütre sayilir
j) Sütrede Hanefîler'e göre muteber olan, onu yere yatirmak veya onunla yere çizgi çizmek degil yere dikmekdir. Çünkü maksat, Önünden geçenleri menetmekdir. Bu ise sopayi yere yatirmak veya çizgi çizmekle hâsil olamaz. Mâamâfîh yer sert olur da sopayi dikmeye imkân bulunamazsa onlara göre sopa uzunluguna yere yatirilir. Çünkü hadîsde yere dikmek zikredildigi gibi yatirmak da zikredilmistir. Fakat çizgi hakkinda bir sey vârid olmamisdir. Zâten çizginin varligi ile yoklugu müsavidir. Uzakdan görünmez. îmam Safiî vere dikilecek bir sey bulunamadigi zaman uzunluguna yere bir hat çizilecegine kail olmusdur. Fakat Cumhur çizgi çizmeyi bâtil addetmislerdir. Nitekim Imam-i Safiî dahî sonralari bu sözünden dönmüsdür.
k) Hanefîler'e göre: Gaspedilmis bir sopadan sütre olabilir. Imam-i Ahmed'e göre ise gasp edilen sütre ile kilinan namaz bâtil olur. Ona göre; gasp edilen elbise içinde kilman namazin hükmü de budur.
2- Namaz kilan kimsenin, önünden geçeni defetmesi vacip midir, yoksa mendûp mu? suâline Nevevî su cevâbi vermisdir: «Bu mesele kuvvetle mendûpdir. Fukâhâ'dan ona vâcibdir deyeni bilmiyorum.» Zahirîlere göre önünden geçeni defetmek vâcibdir. Çünkü emrin zahiri bunu göstermektedir. Nevevî yâ zahirîlerin bu kavlini görmemis; yahut onlarin muhalefetine kulak asmamisdir.
Ibni Battal diyor ki: «Ulemâ namaz kilanin önünden geçeni defetmesi sütreye karsi kildigi zamandir; sütresiz kilarsa nis bir la-sarrufda bulunamaz, çünkü o yerden geçmek herkese mübahdir. Binâenaleyh oradan geçeni menetmeye dak kazanmasi için bir delîl lâzimdir. O da sütredir... demislerdir.»
3- Önünden geçen kimseyi menetmek için onun yanma kadar gitmek caiz degildir. Onu ancak bulundugu yerden defedebilir. Çünkü yürümenin mefsedeti o kimsenin geçmesinden daha büyüktür. Uzakdan geçen yâ isaret yâ tesbihle menedilir. Ikisi birden yapilamaz.

Îmâmü'l-Haremeyn'e, göre önünden geçen kimseyi muhakkak itip kakmak suretiyle defetmek sart degildir. Bilâkis geçen kimsenin gögsüne hafifçe dokunmak ve isaret etmek kâfidir. Rûyânî'ye göre ise; geçenin ölümüyle neticelense bile onu israrla önlemek îcab eder. Bâzilari: «Menetmekden daha siddetli, fakat namazi bozmayacak derecede itmek gerekir.» demislerdir. Imam Mâlik'le Ahmed b. Hanbel'in meshur olan mezhepleri budur. Bu bâbda daha baska sözler de vardir.

Namaz kilanin önünden kedi gibi isaretten anlamayan bir hayvan geçse Mâlikîler'e göre onu ayakla yahut sütreye yapistirmak suretiyle defetmek gerekir.

4- Namaz kilanin önünden geçmek isteyen kimse bu inadinda isrâr ederse kendisi ile çarpisma yapilir mi yapilmaz mi meselesine Kaad îyâz su cevabi vermisdir: «Silâhla mukâtele yahut ölümüne müncer olacak bir âletle çarpisma lâzim degildir. Ama caiz bir seyle defetmeye çalisirken o kimse ölse bütün ulemânin ittifaki ile kisas îcab etmez. Diyetini ödemek lâzim gelip gelmiyecegi hususunda ulemâ iki mezhebe ayriîmislardir.»

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hadîs-i serif de: «Onunla mukâtele etsin» buyurmasi Cumhur-u Ulemâya göre zorla defetsin manasinadir. Bundan öldürmenin caiz olacagi mânâsi çikmaz; çünkü maksat namaz kilanin önünden geçmenin pek çirkin bir sey oldugunu mübalagali bir sekilde anlatmakdir. Sâfiîler'den bir cemâat namaz kilan kimsenin önünden geçenle hakîkaten mukâtele edecegine yâni onu öldürebilecegine kail olmuslarsa da Ibnü'l-Ara bî bu sözü reddetmis ve mukateleden muradin müdâfaa oldugunu söylemisdir. t bnül1 Münzir'e göre ilk geçmek istediginde gögsüne dokunmak suretiyle meneder. Bundan anlamazsa ikincide mukatale eder ki, müdâfaadan murâd da budur. Bâzilari üç defa menettikten sonra yine sözden anlamazsa ondan sonra mukâtele edilecegini söylemislerdir. Hattâ: «Bundan murâd: namaz bittikten sonra o kimseyi muaheze etmekdir.» diyenler de olmusdur.

5- Namazda pire öldürmek, vücudu kasimak, hafif vurmak suretiyle akrep öldürmek gibi seyler âmel-i kesîr derecesini bulmamak sarti ile caizdirler.

6- Namaz kilanin önünden geçen kimse onu Rabbine münâcâtdan alakoydugu için seytân gibidir.

Dinde fitne çikaran kimseye seytân denilebilir.

7- Hüküm isimlere degil mânâlara göre verilir. Çünkü namaz kilanin Önünden geçmekle bir kimsenin hakîkaten seytân olmasi mümkün degildir.

8- Mefsedetleri def için evvelâ en hafif çâreye basvurulur.

9- Dâvalarin hâkim huzurunda yapilmasi sarttir. Hiç bir kimse hasmindan hod be hod intikam alamaz,

10- Âdil râvînin rivayeti makbuldür.

261- (507) Bize Yayhâ b. Yahya rivayet etti. (Dedi M): Mâük'e, Ebü'n-Nadr'dan dinledigim, onun da Büsr b. Saîd'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum: Zeyd h. Hâlid El-Cühenî [106], Büsr'ü namaz kilanin önünden geçen hakkinda Besûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) den ne isitmis! diye sormak üzere Ebû CÜheym'e göndermis. Ebû Cfl-heym [107] sunlari söylemis: Resûlfillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Namaz kilanin önünden geçen kimse ne derece vebal yüklendigini bilse onun için kirk yil beklemek önünden geçmekden daha hayirli olurdu.» buyurdular.

Ebû'n-Nadr: «Kirk gün mü, kirk ay mi yoksa kirk yil mi? dedi; bilmiyorum» demis.

(...) Bize Abdullah b. HasIm b. Hayyân El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', Süfyân'dan ,o da Salim Ebu'n-Nadr'dan, o da Btisr b. Said'den naklen rivayet etti ki, Zeyd b. Halid El-Cuhenî Peygamber (Salkûlahü Aleyhi ve Sellem) 'den ne duydun? diye sormak üzere. Ebû Cüheym El-Ensârî'ye haber göndermis. Müteakiben râvi Mâlik hadisi gibi rivayette bulundu.

Bu hadîsi bütün Kütüb-ü Sitte sahipleri tahric etmislerdir. Hadisin bâzi rivayetlerinde meseleyi sormak için adam gönderen zât ile kendisine adam gönderilenin isimleri maklûb zikredilmisse de Imam Mâ1ik'in «El-Muvatta- 'mda bu husûsda hiç bir ihtilâf gösterilmemistir. Meseleyi sormak için Büsr b. Saîd'i gönderen Zeyd b.

Hâlid El - Cühenî'dir. Zeyd, Büsr'ü, Ebû Cüheym'e göndermisdir. Nitekim Mü si imin buradaki rivayetinde ve îbni Mâce ile baskalarinin rivayetlerinde de sened böyledir.
Rivayetlerin bâzisinda kirk yil mes'elesi sene zikredilmeksizin sâdece kirk, diye itlak edilmis, bâzisinda kirk yil yahut kirk ay yahut kirk sabah yahut kirk saat denilmis; bir takimlarinda bunun yerine daha baska tâbirler kullanilmistir. Meselâ Ibni Hibbâ n'in Hz. Ebû Hüreyre'den tahric ettigi rivayette: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) :
«Biriniz namaz kilarken din kardesinin önünden geçmekte ne derece büyük günah oldugunu bilse, yüz sene yerinde durmasi onun Önünden bir adim atmakdan kendisine daha hayirli gelirdi.» buyurdular... denilmis. Taberânî 'nin rivayetinde: Namaz kilanin önünden geçen kimsenin kiyamet gününde kuru bir agaç olmak isteyecegi zikredilmisdir. Bâzi rivayetlerde bunun yerine: «Namaz kilanin önünden geçen kimse üzerine ne derece vebal aldigini bilse uylugunun kirilmasina razi olur da onun Önünden geçmezdi!» denilmistir. Kâ'bu'l-Ahbâr: «Namaz kilanin Önünden geçen kimsenin yere batmasi onun önünden geçmesinden daha hayirlidir.» demisdir. Bütün bunlar namaz kilanin Önünden kasden geçmenin pek çirkin bir hareket oldugunu göstermektedirler. Sütrenin dis yanindan geçmek memnu degildir.
Namaz kilan kimsenin önünden geçerek günâhini üzerine almaktan-sa uzun müddet yerinde durup geçmemek daha hayirlidir. Bu müddet rivayetlerin bâzilarinda kirk, bâzilarinda yüz yilla temsil edilmisdir. Kirman î'nin beyânma göre; kirk yilla temsilin hikmetini yalniz Allah bilirse de, insanin geçirdigi her tavir kirk adediyle kemâl buldugu için kirk adedinin zikredilmis olmasi muhtemeldir. Aynî'ye göre; yüz adedinin zikredilmesi de ondan sonra gelen binlere nisbetle ortada bulundugu için olsa gerektir. Bittabi her seyin en hayirlisi orta derecede
olanidir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler

1- Namaz kilan bir kimsenin önünden geçmek çirkin bir seydir; ve günahtir. Nevevî :Bu hadîsde namaz kilanin önünden geçmenin haram kilindigina delil vardir.» diyor, önünden geçmenin hûdûdu ihtilaflidir. Bâzilarina göre; memnu olan yer namaz kilan kimse ile secde edecegi yer arasidir. Bâzilari bunun namaz kilandan itibaren üç arsin, bir takimlari da bir tas atimi kadar bir mesafe oldugunu söylemislerdir.
2- îbni Battâl'a göre: Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi veSetiem) in: «Bilmis olsa» tâbirinden buradaki nehyin bile bile geçenlere mahsus oldugu anlasilir. Bâzilari bunu baîd görmüs ise de îbni Ba11â Tin mutâlasina bir diyecek yoktur. Çünkü hadîsin ibaresinde geçen «lev» kelimesi sart ifâde eder. Binaenaleyh sart bulunmayinca ona terettüp edecek hüküm de bulunmaz. Yânî; namaz kilanin önünden geçmenin memnu oldugunu bilmeyen bir kimsenin oradan geçmekle günahkâr olmamasi lâzim gelir.
3- Hadîsdeki nehy bütün namaz kilanlara âmm ve sâmildir. Bâzi kimselerin onu yalniz imam ve münferiden kilana tahsis etmeleri yersizdir.
4- Ilmi arastirmak ve elde etmek için pesinde adam göndermek mesrû'dur.
5- Istinabe caizdir. Yâni; bir kimse kendi yerine baskasini naip tâyin edebilir.
6- Ulemânin ilmi birbirlerinden almalari mesrû'dur.
7- Haber-i vâbit makbuldür.

49- Namaz Kilanin Sütreye Yakin Durmasi Babi

262- (508) Bana Yâkûb b. Ibrahim Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Ebî Hâzim rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam, Sehl b. Sa'd Es-Sâidi'den rivayet etti. Demis ki: Resulü11âh (Sallaîlahü Aleyhi ve Setlem) in namaz kildigi yerle duvar arasinda bir koyun geçecek kadar yer vardi.
263- (509) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Muhammed b. El-Mûscniiâ rivayet ettiler. Lâfiz Ibnü'l-Müsennâ'nindir.

Ishak (Bize haber verdi) tâbîrini kullandi. Ibnü'l-Müsennâ: Bize Hammâd b. Mes'ade [108], YezId'den (yâni îbni Ebî Ubeyd'den) o da Seleme'den —ki Ibnü'1-Ekvâ' [109] dir.— naklen rivayet etti: Seleme mushafm kondugu yeri arastirir; orada nafile namaz kilarmis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de bu yeri arastirdigini söylemis. Mezkûr yer minberle kible arasmda koyun geçecek kadar bir yermis.

264- (...) Bize bu hadisi Muhammed b. EI-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mekkî rivayet etti. Dedi ki: Bize Yezîd haber verdi. Dedi ki: Seleme mushafin bulundugu yerdeki diregin yaninda namaz kilmaga çalisirdi. Ben kendisine: Yâ Ebâ Müslim! görüyorum ki; hep bu diregin yaninda namaz kilmaga çalisiyorsun; dedim. Seleme: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu diregin yaninda namaz kilmayi ihtiyar ettigini gördüm (de onun için böyle yapiyorum) cevâbini verdi.
Bu rivayetleri Buhârî «Kitâbu's-Salât»'da biri birine yakin yerlerde tahrîc ettigi gibi birinci rivayeti Ebû Dâvûd dahî «IÜ-1 tâbu's-Salât-'da, ikinci rivayeti Ibni Mâce yine «Kitâbu's-SalâU'da tahrîc etmislerdir.
Anlasiliyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz minberin yani basma durarak cemaata imam oluyormus. Çünkü Mescid-i Nebevî'de mrhrâb yoktu. Minberle kible duvarinin arasmda da koyun geçecek kadar bir aralik vardi. Bunun sebebi ilk saffda olanlarin birbirlerini görebilmeleridir.
Ikinci rivayette de isaret edildigi vecihle: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mescidinde mushafm konulmasina mahsus bir yer vardi. Bu yer Hz. Osman zamanindan beri malum idi. Hadîsin bir rivayetinde Sandigin arkasinda namaz kilardi.» denilmesine bakilirsa mushafin bir sandik içine yerlestirildigi ve bir diregin yanma konuldugu anlasiliyor. Yanma mushaf sandigi yerlestirilen direk «muhacirler diregi» nâmi ile mârufdur. Çünkü muhacirler bu diregin yaninda toplanirlarmis. Ebû Müslim Hz. Selemetü'bnü Ekva'in künyesi-dir. Hadîsden anlasiliyor kî BesûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) vaktiyle o diregin yaninda namaz kilarmis, bilâhara Hz. Seleme dahî te-berrüken onun kildigi yerde namaz kilmak için orasinin bos olmasini kol-larnus.
Hz. Âise'nin: «Insanlar bu diregi bilseler onun yanina durmak için birbirlerine ok atarlardi!» dedigi ve onu gizlice îbni Zübeyr'e söyledigi rivayet olunur. Onun için Îbni Zübeyr (Radiyallahû anh) bu diregin yaninda çok namaz kilarmis.
Îbni Battal: «Resûlüllah (Sallallakii Aleyhi ve Sellem) sahrada degnekten sütre yaptigina göre mescidin diregini kendisine sütre yapmasi evleviyette kalir. Çünkü sütre yapmak için direk degnekden daha muhkemdir» diyor. Bundan da anlasiliyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) Efendimiz diregi sütre olarak kullanirmis.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler

1- Imam'm sütreye yakin durmasi matlûbdur. Mâlikiyye ulemâsindan Ibni'l-Kaasim'in îmam-i Mâlik 'den rivayetine göre; imamla sütre arasinda iki saff sigacak kadar mesafe bulunmasi dogru degildir.
Kurtubî bu babdâ sunlari söylemisdir: «Ulemâdan bâzilan (koyun geçecek kadar aralik) bulundugunu bildiren hadîsi ayakta bulundugu zamana, bu bâbdaki Bilâl hadîsini de Kabe'de namaz kildigi zamana hamletmislerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kendisi ile kible arasinda rükû' ve secde hâlinde üç arsina yakin mesafe birakmisdi. îm&m-i Mâ1ik bu husûsda bir had tâyin etmemisdir. Bu mesafe rükû' ve sücûda elverecek ve önünden geçeni def edebilecek mikdârda olmalidir.
Bâzilari imamla sütre arasindaki mesafeyi bir karis; digerleri üç arsin olmakla takyîd etmislerdir. îmâm-i Safiî ile Ahmed b. Hanbe1'in, Atâ ve riger bâzi ulemânin kavilleri budur. Bâzilari mezkûr mesafenin alti arsin olacagini söylemislerdir.
2- Mescidin muayyen bir yerinde bir fazilet oldugu zaman dâima orada namaz kilmakda beis yokdur. Devamli surette ayni yerde namaz kilmakdan nehy eden hadîsler o yerde husûsi bir fazilet olmadigina göre vârid olmusdur. Binâenaleyh tedris, fetva, vâ'z v.s. gibi vazifeleri îfâ için mescidde bir yer tahsis etmek mekruh degil bilakis müstehabdir.

3- Mescid direklerinin yaninda namaz kilmak caizdir. Bu takdirde diregi önüne alarak namaza durmak müstehab olursa da efdâl olan bunu âdet edinmemek ve diregi sagina yahut soluna almakdir. îmam Mâlik 'den bîr rivayete göre özürsüz mescid direkleri arasinda namaz kilmak mekruhdur. Kerahetin sebebi diregin saffi kesmesidir.

50- Namaz Kilan Kimseye Sütre Olacak Seyin Mikdari Babi

265- (510) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi M): tsmâil b. Uleyye rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Züfaeyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ismail b. Ibrahim, Yûnus'dan, o da Humeyd b. Hilâl'dan, o da Abdullah b. Sâmid'den [110]» o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kilmaya kalktigi zaman önünde semerin arica kasi kadar bir sey bulunursa o kendisine sötro olur. Eger Önünde semerin arka kasi kadar bir sey bulunmazsa o kimsenin namazini esek, kadin ve kara köpek (den birinin geçmesi) bozar.» buyurdular.
Ben: «Yâ Ebâ Zerrî Siyah köpegin, kirmizi köpekden, sari köpekden farki nedir ki?» dedim Ebû Zerr:
— Ey kardesim oglu! senin bana sordugun gibi bunu ben de Resû-lÜUah (Satlatlahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum da:
«Kara köpek seytandir.» buyurdular; dedi.

(...) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Mugîre rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile tbn Bessâr dahi rivayeti ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize tshâk b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vehb b. Cerîr haber verdi. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti, H.
Dedi ki: Bize yine tshâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir b. Süleyman haber verdi. Dedi ki: Ben Selm b. EM'z-ZeyyâTden [111] dinledim. H.
Dedi ki: Bana Yûsuf b. Hammâd El-Ma'nîy [112] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ziyâd EI-Bekkâî, Âsim-i Ahvel'den rivayet etti. Bunlarin hepsi Humeyd b. HilâTden, Yûnus'un isnadi ile onun hadîsi gibi rivayette bulunmuslardir.

266- (511) Bize Ishâk b. tbrâhim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mahzunu haber verdi. (Dedi ki): Bize Abdülvâhid [113] -ki Ibni Ziyâd'dir- rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah b. Abdillâh b. Esam rivayet etti (Dedi ki): Bize Yezid b. Esam, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Namazi kadin, esek ve köpek bozar. Bunu semerin arka kasi kadai bir sey korur.» buyurdular.
Bu rivayetlerde zikri geçen üç seyin namazi bozup bozmadigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bâzilari bunlarla namazin hakîkaten bozul'duguna kail olmuslardir. Imam Ahmed b. Hanbel (Rahimehuliah) «Namazi kara köpegin geçmesi bozar. Ama esekle kadinin bozup bozmayacagi hususunda kalbimde bir süphe var.» demisdir. îmam Ahmed'in kavli söyle izah olunur: Köpek hakkinda bu hadîse muariz hiç bir rivayet yoktur. Binâenaleyh namaz kilanin önünden köpegin geçmesi namazi bozar. Kadinla esege gelince: buradaki rivayetler onlarin geçmesiyle de namazin bozulacagini ifâde ediyorsa da az sonra görülecegi vecihle kadin hakkindaki Hz. Âise hadîsi bunlara muarizdir. Esek hakkindaki Ibni Abbâs (RadiyaUahû anh) 'in rivayet ettigi hadîsi de az yukarida görmüsdük. Bu sebeple Imam Ahmed bunlar hakkinda süphesi bulundugunu söylemistir.
îmam-i Âzam, îmam Mâlik, îmam Safiî hazerâti ile Selef ve Halefin cumhuruna göre: namaz kilanin önünden köpek, kadin, esek ve daha baska bir sey'in geçmesi ile namaz bozulmaz. Bu zevat babimiz rivayetini te'vîl etmis ve buradaki namazin bozulmasindan murâd bunlar sebebiyle namazin noksanlasmasi oldugunu söylemislerdir.

Bâzilari bu hadîsin:
«Kisinin namazini hiç bir sey bozamaz...» hadîsi ile neshedüdigini söylemislerdir.
Hadîs'de zikri geçen seylerle namazin bozulduguna kail olanlar namazin bozulmasina sebep bu üç seyin seytân mânâsinda olmasini gösterirler ve: «Köpegin seytan oldugu nass-i hadîsle sabittir. Kadinin seytanligi da seytân suretinde görünmesinde ve kurdugu tuzaklardadir. Esegin seytan olmasi ise Nuh (Aleyhisselâm)'a gemide iken seytânin esek suretinde gelmesindendir. Sonra bunlarin üçünde de necaset jnaft* nâsi vardir. Köpek necis'dir. Kadin hayiz gördügü için onun da necasetle alâkasi vardir. Esek dahî necis oldugu için yenmez. Seytan da necis'dir. Onun için bunlara seytan denilmisdir.» derler.
«Namaz kilanin önünden geçen hiç bir sey namazi bozmaz» diyenler buradaki rivayetleri bozulma korkusu hususunda mubâlega mânâsina hamletmislerdir. Çünkü namaz kilan kimse önünden geçenle mesr gûl olacagi için namazinin fesadindan korkulur. Yahut buradaki bozmak-dan murâd namaza verilen dikkat ve ehemmiyeti bozmaktir. Çünkü seytan vesvese verir. Kadin fitneye sebep olur, köpekle esek dahî seslerinin çirkinligi dolayisiyle tesvis ve nefrete sebep olurlar.
Imam Nevevî nesh meselesini vârid görmemektedir. Çünkü zikredildigi vecihle hadîslerin aralarim bulmak mümkündür. Nesh'e ise ancak bu mümkün olmadigi zaman basvurulur. Sonra Nesh iddiasi için târih bilinmesi sarttir. Buradaki hadîslerin hangisi evvel, hangisi sonra vârid oldugu bilinememektedir. Bu sebeple Nesh iddiasi dogru degildir.

51- Namaz Kilanin Önüne Aykiri Yatma Babi

267- (512) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amrü'n-Nâkid ve Zti-heyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'-den, o da UrVe'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. ki; «Aise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) geceleyin namaz lalar, ben de onunla kible arasina cenaze gibi aykiri uzanmis bulunurdum.» demis.
268- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', Hisâm'dan, o da babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Aise söyle demis: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bütün gece namazlarini kilar, ben de kible ile onun- arasinda aykiri olarak uzanmis bulunurdum. Vitiri kilmak istedigi zaman beni uyandirir, onu ben de kilardim.»

269- (...) Bana Amr. b. Ali rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Ebû Bekir b. Hafs'dan, o da Urvetü*bnü Zübeyr'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Âise (Bize):
— Namazi ne bozar?., diye sordu.
— Kadinla esek (bozar) dedik. Bunun üzerine Âise:
— Hakikaten kadin (size göre) pek kötü bir hayvandir. V&Hâhi ben kendimin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) namaz kilarken cenaze gibi onun önüne aykiri uzandigimi görmiisümdür.» dedi.

270- (...) Bize AmrÜ'n-Nâkid Ile Ebû Saîd El-Esecc rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hafs b. Giyâs rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ömer b. Hafs b. Giyâs da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'raes rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ibrahim, Esved'den, o da ÂIse'den naklen rivayet etti.
Â'mes demis ki: Bana Müslim de, Mesrûk'dan, o da ÂIse'den naklen rivayet etti. Âise'nin yaninda namazi bozan seyler (den) köpek, esek ve kadin zikredilmis de söyle demis: «Bizi eseklerle köpeklere benzettiniz. Vallahi ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i namaz kilarken, gördüm; halbuki kendim serîr üzerinde onunla kible arasina uzançpis yette idim. Bu halde iken hacetim gelir; fakat ben oturup da Besûlflfian (SaUalhhü Aleyhi ve Sellem) 'e eziyet vermekden çekindigim için seririn ayaklan tarafindan siyirilip çikardim.»

271- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Ibrahim'den, o da Esved'den, o da Âise'den naklen haber verdi. Aise söyle demis: -Siz bizi köpeklerle, eseklerle bir tuttunuz! Vallahi ben serir üzerinde uzanip yattigimi bilirim. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelir de seririn ortasina durarak namaz kilardi. Ben onun karsisina gelmekten çekinir; seririn ayaklan tarafindan yorganimdan siyrilirdim.

272- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ebu'n-Nadir'dan dinledigim, onun da Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân'dan, o-nun da Âise'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum: Aise söyle demis: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda ayaklarim kiblesine gelmek suretiyle yatardim. Secde ettigi zaman beni dürter, ben de ayaklarimi çekerdim. O secdeden kalktigi zaman ayaklarimi yine uzatirdim. O zaman evlerde (Henüz) kandiller yoktu.
Bu hadîsi Buhâri «KItâbü's-Salât» in muhtelif yerlerinde kimi uzun kimi kisa olmak üzere muhtelif vecihlerden rivayet ettigi gibi, Ebû Dâvûd ile Nesâî ve îbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Hz. Âise'nin «Ben cenaze gibi Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kiblesinin arasina aykiri uzanirdim» sözünden muradi, mu-sallâ'da namazi kilinan bir cenaze nasil cemâatin Önüne aykiri olarak yatirilir da basi cemaatin sag taraflarina, ayaklan sol taraflarina gelirse, ben de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne ayni sekilde yatar; uyurdum... demektir.
Hadîs-i serif yerine göre muhtelif ibarelerle rivayet edilmisdir. Bu cümleden olmak üzere rivayetlerin bâzilarinda Âise (Radiyatlahû anha) nin: «Bizi eseklerle, köpeklere benzettiniz.» baska bir rivayette: «Bizi köpek yaptiniz.» diger bir rivayette: «Bizi köpeklerle, eseklerle bir tuttunuz.» dedigi görülmektedir.
Tahavî, bu hadîsi yedi sahih tarîk'dan rivayet etmisdir.

Hadisin Muhtelif Rivayetlerinden Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Erkek, kadina karsi namaz kilabilir. Kadinin onun karsisinda bulunmasi namazini bozmaz. Ulemâdan bâzilari Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden baskalarina bunu mekruh görmüslerdir. Çünkü karsisinda kadini görmek fitneye sebepdir. Namaz kilanin kalbi onunla mesgul olur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise; böyle seylerden münezzehdir. Onun için kadina karsi namaz kilmak kendilerine mekruh degildir. Kildigi namazin gece namazi oldugu tasrîh edilmekte ve o zaman simdiki gibi kandiller bulunmadigi rivayetlerin birinde bildirilmektedir. Su hâlde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *m karsisindaki kadini zâten görmedigi anlasiliyor.
2- Uyuyan bir kimseyi namaz için uyandirmak müstehabdir.
3- Namaza amel-i kâlil (yani namaz disi az bir isle mesgul olmak) zarar etmez.
4- Uyuyan gir kimseye karsi namazi kilmak caizdir. Bâzilari bunu mekruh görmüs ve Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunan: «Uyuyan kimsenin ve konusanin arkasinda namaz kilmayin!» hadîsi ile istidlal etmislerdir. Ancak bu hadîs zayiftir. Bu bâbda baska hadîsler varsa da onlar da zayiftirlar.
5- Hanefilere diger bâzi ulemâ Hz. Âise'nin : «Resûlüllah
{Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni dürterdi.» sözü ile istidlal ederek kadina dokunmanin abdesti bozmiyacagina kail olmuslardir.
6- Yatak üzerinde namaz kilmak caizdir. Fakat mes'ele yine de ihtilaflidir. Imam Âzam ile Safiî Hazretlerine göre yaygi, kilim ve hali gibi seyler üzerinde namaz kilinabilir. Ebû'd-Derdâ' (Radiyallahû anh) 'in: «Birbiri üzerine serilmis alti tane hali üzerinde namaz kil sam hiç aldiris etmem!» dedigi; Ibni Abbâs Hazretlerinin evi tamâmiyle kaplayan bir hali üzerinde namaz kildigi rivayet olunur. Ashâb-i kirâm'dan Ebû Vâil ile Ömer b. Hattat (Radiyallahû anhûma)ve tabiînden Atâ ile Saîd b. Cübeyr hazerâti dahî hali üzerinde namaz kilmislardir.
Hasan-i Basrî: «Hali üzerinde namaz kilmak da beis yoktur.» demistir.
Ashâb-i kirâm'dan Câbir b. Abdillâh, Ali b. Ebi Tâlib, Ebu'd-Derdâ1 ve Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahû anhûm) hazerâti kildan yapma yaygi üzerinde namaz kilar-larmis. îmam-i Mâlik: «Basi ve elleri yere koymak

sarti ile yün ve kildan mamul seccade üzerinde namaz kilmakda bir beis görmem» demistir.
7 - Gece namazi kilmak müstehabdir.
8- Vitir namazini gecenin sonuna dogru tehîr etmek müstehabdir. Ancak bunun için yâ bizzat uyanacagina güvenmek, yahut uyandiracak bir kimsesi bulunmak lâzimdir. Aksi takdirde uyumadan vitir'i kilmak evlâ olur.
9- Hz. Âise: «O zaman evlerde kandiller yoktu.» sözü ile özür beyân etmek istemisdir. Bu sözün mânasi: «Eger kandil olsaydi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hareketlerini görür, secde edecegi zaman ayagimi çekerdim.» demektir.

273- (513) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâ-lid b. Abdillâh haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abbâd b. Avvâm rivayet etti. Bunlar ikisi birden Seybâni'den, o da Abdullah b. Seddâd b. Hâd'dan naklen rivayet etmislerdir. Abdullah demis ki: Bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kilar, ben de hayzli oldugum halde onun hizasinda bulunurdum. Çok defa secde ettiginde elbisesi bana dokunurdu.»

274- (514) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Tal-hatü'bnü Yahya, Ubeydullah b. Abdillâh'dan rivayet etti. Demis ki: Ben Âise'den dinledim. Sunlari söyledi: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namaz kilar, ben de ha izli oldugum halde üzerimde bir futa ile onun yani basinda dururdum. Futanin bir kismi yanibasinda onun ü-zerinde bulunurdu.»
Bu hadîsi Buhârî «Hayiz- «Taharet» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Ibni Mâce dahi «Namaz» bahsinde tahrSc etmislerdir.

Bu Rivayetler Yukarki Rivayetlerin Delalet Ettigi Hükümlerden Mada; Su Hükümleri Ihtiva Eder:

1- Hayizli kadinla bir arada bulunmak caizdir.
2- Hayizli kadinin bedeni temizdir.
3- Namaz kilan bir kimsenin elbisesine kadinin dokunmasi namazina zarar etmez. Bu hususta kadinin temiz veya hayizli olmasi müsâ-vî'dir.
4- Kirman! bu hadîsle istidlal ederek: «Kadinla bir hizada namaz kilmak namazi bozmaz.» demis. Ulemâdan bâzilari da bu husûsda ona tabî olmusdur. Aynî 'nin beyânina göre Kirmânî bu sözü ile Haneftler'e dokunmak istemistir. Çünkü onlara göre kadinla yanyana namaza durmak erkegin namazim bozar. Lâkin bu mesele Kirmânî'-nin isaret ettigi gibi mutlak degil bâzi kayit ve sartlarla mukayyeddir. O sartlardan biri erkekle kadinin namazda edâ ve tahrîme hususlarinda müsterek olmalaridir. Hadîsde böyle bir sey zikredilmedigine göre beyân edilen muhâzât yânî yanyana durma Hanefîler'e göre de namaza manî degildir.
5- Hayizli kadinin elbisesi temizdir.
Fakat, Cumhur-u Ulemâya göre insan yüzüne karsi namaz kilmak mekruhdur.

52- Bir Tek Elbise Içinde Namaz Kilmak ve O llbiseyi Giymenin Sifati Babi

275- (515) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ibni Sihâb'dan duydugum, onun da Saîd b. El-Müseyyeb'den, onun da Ebu Hü-reyre'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum. Birisi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e bir elbise içinde namaz kilmanin hükmünü sormus da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
«Her birinizin ikiser elbisesi varmi ki?» buyurmuslar.

(...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus haber verdi. H.

Dedi ki: Bana Abdülmelik b. Suayb b. Leys de rivayet etti. (Dedi ki): Bana da babam; dedemden naklen rivayet etti. Demis ki: Bana Ukayl b. Hâlid rivayet etti*. Bunlarin ikisi de Ibni Sihâb'dan, o da Saîd b. El-Müseyyeb ile Ebu Seleme'den, onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadîs'in mislini rivayet etmislerdir.

276- (...) Bana Amrü'n-Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize Ismail b. Ibrahim, Eyyûb'dan, o da Muhammed b. SS* rîn'den o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis:. Bir zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e nida ederek:
— Bizden birimiz bir tek elbise içinde namaz kilabilir mi? diye sordu. O da:
«Her biriniz iki elbise bulabilirini ya!» buyurdular.
Bu hadîsi, Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ibni Mâce dahî tahrîc etmislerdir, Tahâvî onu alti tarîkden rivayet etmisdir.
Hadîs'de Kesûlüllah (SalîatlahüA^yhiveSellem)'e sual soran zâtin ismi tasrîh edilmemisdir. Bâzilari bu meselede Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahû anh) ile Hz. Übey b. Kâb'm ihtilâfa düstüklerini nazari itibâra alarak soranin Ibni Mes'ûd olabilecegini söylemis. Bir takimlari da Hz Übey'in sormus olmasmi muhtemel görmüslerdir. Ibni Mes'ûdile Übey hazerâtinin ihtilâflari su idi: Hz. Übey bir elbise içinde namaz kilmayi caiz görüyordu, Ibni Mesûd (Radiyallahû anh) ise bunun ilk zamanlara yâni müslümanlann elbise bulamadiklari devirlere âid oldugunu söylüyor ve simdi elbise sikintisi bulunmadigi için namazm mutlaka iki elbise içinde kilinmasi gerektigini iddia ediyordu. Hz. Ömer, Übey (RodiyaliahÛ anh) in söyledigini kabul hattâ minbere çikarak bunu oradan ilân etmis ve: «Dogrusu Übeyy'in söyledigidir; tim Mes'ûd'un söyledigi dogru degildir.» demistir.
«Her biriniz iki elbise bulabilirini ya!» cümlesindeki sual Kaadi Iyâz 'a göre istifham-i takriridir. Bu husûsda Kaadi lyâz söyle demektedir: «Ibni Mes'ûd'dan rivayet edilen bir kavil müstesna, namazin bir elbise içinde caiz olacaginda ihtilâf bulunmadigi gibi iki elbise içinde kilmanin efdâliyeti hususunda da ihtilaf yokdur. Çünkü Peygamber (Sailallahü Aleyhi veSellem):
«Her birinizin iki elbisesi varmi ya!» hadîsi ile ruhsata isaret buyur-musdur. Bu hadîs namazin bir elbise içinde caiz olacagini takrîr, iki elbise içinde kilmanin efdaliyetine tenbihdir. «El-Muvatta- da rivayet edilen:
«Her kim iki elbise bulamazsa bir elbise içinde kilsin!» hadîsi de bunu gösterir.
Sahabenin fiilleri de ayni hükme delâlet ediyor. Ibni Mes'ûd'-dan rivayet edilen kavlin sahih olarak onun sözü oldugunu bilmiyorum.»
Tahâvî ile diger bâzi ulemâya göre bu hadîs'in mânâsi fazla elbisesi bulundugu halde namaz kilarken bir elbiseyle iki elbise giymesinin hüküm i'tiban ile müsâvî oldugunu bildirmekdir. Hat tâ h î diyor ki:
«Bu hadîsin lâfzi sual ise de mânâsi ashabin içinde bulunduklari fakru zaruret hâlini ihbardir. Bu ihbar zimninda fetvada verilmis ve âdeta: Sizden her birinize avret mahallini örtmek farz, namaz kilmak da lâzim olduguna göre herbirinizin yalniz bir tek elbisesi varsa bu bir elbisenin içinde namaz kilmanin caiz olacagini tiasü bilmiyorsunuz; denilmis gibidir.»
Hâsili: bir elbise içinde namaz kilmak caiz, fakat iki elbise içinde kilmak efdaldir. Bu husûsda ulemânin ittifaki vardir. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ashabi Kirâm'in bazen bir elbise içinde namaz kilmalari baskasini bulamadiklarindan, bazen de bunun caiz oldugunu göstermek'istediklerindendir. Nitekim Câbir (Radiyaîîahû anh) bir elbise içinde namaz kilmis ve bunun sebebini: «Câhiller beni görsün diye yaptim; yoksa iki elbise içinde kilmak efdaldir.* diye izah etmisdir.

277- (516) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amrü'n-Nâkid ve Zü-heyr b. Harb iopdan Ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Süfyân, Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sîzden biriniz bir tek elbise içinde, omuzlarinda o elbiseden bir sey bulunmadigi halde namaz kilamaz» buyurmuslar.

278- (517) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsfi-me, Hisâm b. Urve'den, o da babasindan, naklen rivayet etti. Babasina da Ömer Ibnü Ebi Seleme [114] haber vermis. Demis ki:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i Ününü Seleme'nin evinde bir tek elbiseye sarinmis ve iki tarafini omuzlari üzerine atmis olarak namaz kilarken gördüm.»

(;..) Bize Ku hadîsi Ebû Bekir b. EM Seybe ile tshâk b. Ibrahim de Vekî'den rivayet ettiler. Yeki* demis ki: Bize Hisâm b. Urve bu isnadla rivayet etti. Yalniz o: -MütevessIh olarak*» dedi: «Müstemil olarak» demedi.

279- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ham-mâd b. Zeyd, Hisâm b. Urve'den, o da babasindan, o da Ömer b. Ebî Seleme'den naklen haber verdi. Söyle demis:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i ÜmmÜ Seleme'nin evinde bir elbisenin içinde, iki ucunu çapraz baglamis olarak namaz kilarken gördüm.»

280- (...) Bize Kuteybetü'bnu Saîd ile îsâ b. Hammâd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da Ebu Ümâmete'bnü Sehl b. Huneyf den, o da Ömer b. Ebî Seleme'den naklen rivayet etti. Ömer, söyle demis:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'i bir tek elbise içinde ona sarinmis ve iki ucunu çapraz baglamis olarak namaz kilarken gördüm.»
îsâ b. Hammâd kendi rivayetinde: «Omuzlari Üzerine dedi.» ifadesini ziyâde etmisdir.

281- (518) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân Ebü'z-Zübeyr'den, ö da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir:
«Ben Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'i bir tek elbise içinde, ona omuzdan sarinmis olarak namaz kilarken gördüm.» demis.

282- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti, (Dedi ki): Bize Siifyân rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti (Dedi ki): Bize Abdurrahmân, Süfyân'dan rivayet etti. Hadîsi her iki tarik bu is-nâdla rivayet etmislerdir.
Ibni Nümeyr hadîsin'de: «Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) in yanma girdim dedi.» ibaresi de vardir.

283- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) Bize tbni Vehb rivayet etti, (Dedi ki): Bana Amr haber verdi, ona da Zü-beyr El-Mekî rivayet etmis ki, kendisi Câbir b. Abdillâh'i bir elbise içinde, onu boynuna dolamis olarak namaz kilarken görmüs. Hâlbuki Câ-bir'in elbisesi yaninda imis. Câbir:
Resûlül\ah(Salla!!ahü Aleyhi ve Sellem) 'in bunu yaptigini gördügünü» söylemis.

284- (519) Bana Aniru'n-Nakîd ile Ishâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Amr'mdir. Bana Isa b. Tunus rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'mes, Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. (Demis ki): Bana Ebû Said-i Hudrî rivayet etti ki kendisi Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna girmis. Dedi ki:
— Onu bir hasir üzerinde namaz kiiarken gördüm. Hasirin üzerine secde ediyordu. Bir de onu bir elbise içinde, elbiseyi boynuna dolamis olarak namaz kilarken gördüm.

285- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Dediki: 'Bana bu hadîs'i Süveyd b. Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alî b. Müshir rivayet etti. Bunlarin ikisi

de A'mes'den bu isnâdla rivâyetde bulunmuslardir.
Ebû Küreyb'in rivayetinde: «Elbisenin iki ucunu omuzlari üzerine koyarak.» Ebû Bekir ile Süveyd'in rivayetlerinde ise: «Elbiseyi boynuna dolamis olarak» ifâdeleri vardir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü's-Salât»'in muhtelif yerlerinde: Ebû Hüreyre, Ömer b. Seleme ve Câbir b. Abdi11âh (Radiyallahû anhûm) 'den tahrîc ettigi gibi Tirmizî Nesâî ve Ibni Mâce. dahî ayni bahisde muhtelif râvîlerden rivayet etmislerdir.
Sevb: Elbise demektir. Kelimenin asil mânasi; dokunmus bez, keten, ipek ve yün gibi seylerdir. O zamanlar tam takim elbise biri izâr, digeri ridâ olmak üzere iki sevb'den ibaretti. îzâr; bele baglanir; ridâ da omuza alinirdi. Bunlarin ikisi bir hülle ederdi. Burada Sevb'den murâd ridâdir. Ridâ'nm giyinis tarzi: Sag omuzuna attigi ucu, sol omuzunun altindan geçirerek; sol omuzuna attigini da sol kolunun altindan çikararak iki ucunu ya gögüs üzerinde, yahut sirt tarafindan baglamakla olur, Bu sekil giyinise: Tevessüh, iltifat ve istimal adlari da verilir. BUf^ giyinisde elbisenin bir parsasini boyuna dolayip baglamanin meti, rükû' ederken elbisenin düsmemesi ve namaz kilan kimsenin kendi avret mahallini görmemesidir.
Fukahâ bir elbise içinde namaz kilmanin caiz olduguna ittifak etmislerdir. Yalniz Ibni Mes'ud (Radiyallahû anh) buna kail olamamis; Tâvûs, IbrâhîmNehaî, bir rivâyetde Imam Ah-med b. Hanbel, Mâlikiler'den Abdullah b. Vehb, îbni Cerîr-i Taberî de bir tek elbise içinde namaz kilmanin mekruh oldugunu söylemislerdir. Onlara göre bir elbiseden baska giyecek sey bulamayan kimsenin o elbiseye sarinarak namaz kilmasi yine mekrûhdur. Sünnet vecihle kilmis olmak için onu giymis olmasi îcab eder. Delilleri Tahâvî'nin rivayet ettigi Ibni Ömer hadîs'idir. Mezkûr hadîs'de Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kildigi vakit iki elbisesini de giysin: Zîrâ huzuruna ziy-nefli çikmaya en lâyik olan zât A ilâh'dir. Iki elbisesi olmayan kimse namaz kilarken elbisesini giysin. Yahudiler gibi namaz kilarken ona sarinmasin!»
buyurmuslardir. Hadîsi Beyhakî dahî rivayet etmistir.
Ashabi Kiram ile Tâbiî'nin ulemâsi bir tek elbise içinde namaz kilinabilecegine kail olmuslardir. Ashâb'dan buna kail olanlar: îbni Abbâs, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd-i Hudrî, AH b. Ebu Tâlib', Muâviyetü'bnü Ebî Süfyân, Enes b. Mâlik, Hâlîd b. Velîd, Câbir b. Abdillâh, Amma b, Yâsir, Übey b. Kâ'b, Aise, Esma1ve Ümmü Hânî (Radtyaltahû anhûm);
Tabiînden de Hasan-i Basrî, Muhammed b. Sîrîn, Sâ'bî, Saîd b. El-Müseyyeb, Ebû Seleme t e'bnü Abdirrahmân, Muhammed b. Hanefiyye, Atâ' b. Ebî Rabâh, tkrime ve Ebû Hanîfe hazerâti ile fukahâ'dan Ebû Yûsuf, Muhammed, Imam Mâlik, îmam Sâfiî, bir rivayet de Imam Ahmed b. Hanbel, Ishâh b. Râhuye ve pek çok zevât'dir. Bunlar babimiz hadîsleri ile istidlal etmislerdir. Hattâ Tahâvî; «Baska elbise buldugu hâlde bir tek etbiseye sarinarak namaz kilmanin caiz oldugunu bildiren hadîsler tevatür derecesini bulmusdur.» demis ve bu bâbda 11 sahabeden rivayetler serdetmistir. Bundan maada bu bab'da Ebû Hüreyre, Câbir, Selemetü.bnü Ekvâ', Enes, Amr b. Ebî Esed, Ebû Saîd-i Hudrî, Ibni Abbâs, Âise, Ümmü Hânî,Ammâr b. Yâsir, Talk b. Alî, Ubâdetü'bnü Sâmit, Huzeyfe, Alî' b. Ebî Tâlip, Muâz b. Cebel, Muâviyetü'bnü Ebî Süfyân, Ebû Ümâme, Ümmü Habîbe, Ümmü Fadil ve daha birçok ashâb-i kiram (RadiyallahÛ anhûm) hazerâtindan rivayetler vardir. Bütün bu hadîslerden anlasildigina göre bir tek elbise içinde namaz kilmakdan nehy tahrîm için degil, tenzih içindir.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hasir üzerinde, namaz kilmasi yere bir sey yayarak üzerinde namaz kilinabilecegine delildir. Cumhûr-u Ulemâya göre hasir gibi nebatî, yahut seccade gibi yün veya yapagidan dokuma seyler üzerinde namaz kilmak mekruh degildir. Bu husûsda Kaadi tyâz sunlari söylemig'dir: «Yerden yetisen ne-bâtât'dan yapma seccade üzerinde namaz kilmakda hiç bir kerahet yok-dur. Nebatî olmayan yaygi, keçe v.s. gibi seyler üzerinde dahî bilicmâ namaz sahîh'dir. Lâkin sicak ve soguk gibi ihtiyâçlar müstesna, yer hepsinden efdaldir. Çünkü namazin sirri Allah'a tevazu' ve hudû'dur.»

---

[1]

Bilal b. Rabâh (R.A.) Hz. Ebu Bekr'in azadhsi ve Peygamber (S.A.V.)'in müezzinidir. Sahiheynde hadisleri vardir. Hicretin yirminci yilinda Sam'da vefat etmistir.

[2] Abdiil vefahab b. Abdülmecîd es - Sakafî

[3] Behz b. Esed

[4] Yüheyb b. Hâlid

[5] Ebû Mahzara: Resûlüllah (S.A.V.)'in muezzînlerindendir. Sesi son derece güzelmis ismi ihtilaflidir, Semftra diyenler oldugu gibi Evs, Câbir, Süleyman b. Semam diyenler de vardir. Mekke'de vefat etmistir.

[6] Muaviyetü'baii Ebû Süfyan Sahr b. Harb el • Kûresî (R.A.) : Künyesi Ebû Ab-durrahman'dir Resûtiillah (S.A.V.) In vahiy kâtibi ve Sam'da hadisini yazan zevattandir. Hz. Hasan (R.A.) in rizasi ile halîfe olmustur. 60 tarihinde 78 yasinda vefat etti.

[7] Süfyan-i Sevrî;

[8] Talhatü'bnü Yabyâ b. Yabyâ el-Kuresî ; Aslen Medîne'li olup Kûfe'de yasamistir. Amcasi Isa b. Talha'dan hadîs rivayet etmistir

[9] Ebû Süfyân Talhatülmü Nâfi;

[10] Ebu'l - Hasen Abdfithamid b. Beyan et - Vasiti: Müslim'in ravilerindendir

[11] HaUd b. Abdillâh b. AMIrrahman ti - Vasitf :

[12] Hâlid b. MIliran el Hazza' :

[13] Ebû Süleyman Mâlik b. Huveyris (R.A.) : Ashâb-i kirâmdandir.

[14] Nasr b. Asim el-ltysi : Basra'hdir, kendisinden yalniz bu hadis rivayet olunmustur

[15] Medine'lidir, Hadîs itibari ile Hku'hlardandir. Müslimin râvilerindendir.

[16] Ahmed b. Cafer el - Ma*kuf : Müslim'in râvilerindendir.

[17] Ebu Üveys Abdullah b. Abdlllah b. Üveys : (-167) Medtaelidir.

[18] Ebâ Muhunned Habib b. SehM (- 145) Basrali âzâdlilardandir, bir zamanlar Ebû Sehid künyesini tasirmis, sonra onu birakmis, kendisine Ebâ Mazak dahî denir

[19] Habib-i Muallim b. Ebi Karibe: Habîb b. Zeyd diyenler de vardir. Basralidir Hz. Mâlik b. Yesâri'nin âzâdlisidir. Künyesi Ebû Muhammed'dir

[20] Sa'd b. Ubâde (R.A.) Ebu Sabit el-Ensârî el-Hazreci: Akabe biatina istirak eden ashâbdandir. Sam tarafindan 14 veya 15 yahut 16 târihlerinde cinler tarafindan sehid edildigi rivayet olunur. Pek cömert bir zât idî.

[21] Sûre Hûd : âyet 73.

[22] Ebû Muhammed Abdullah b. NâfT: Medine'Udir. Hifzi biraz bozukmas.

[23] Ebû Muhammed Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Ensârî (— 135) Medine'lidir.

[24] Amr b. Süleym b. Haldete'I-Ensari: Medine'lidir. Sabihayn râvîlerindendir.

[25] Ebû Humeyd-i Sâidi, Abdurrahmân b. Sa'd b. Münzir el - Ensârî (R.A.) Ensâr-i kiramdandir. Hz. Muâviyenin hilâfeti sonlarinda vefat etmistir

[26] Sure-i Ahzâb âyet 43

[27] Sure-i Enan âyet 160

[28] Sure-! Bakara 261

[29] Sümey: Ebû Bekir b. Abdirrahman'm âzâtlisidir. Sahîhayo râvilerindendir. 130 tarihinde sehit edilmistir.

[30] Hameyd b. Abdimbman b. Humeyd Er-Ruftsi : ( ) Sahihayn Râvilerîndendir.

[31] Ya'la b. Ata el-Amini: Aslen Taifli olup Vasif da yasamistir. MOslImin ravile-rindendir. 120 tarihinde vefat etmistir.

[32] Hamzatö-bDÛ Abdillah t». Ömer b. Hattab EL-Karc;!, Sahihayn ravilerindendir

[33] Abbad b. Ziyad b. Ebi Süfyan Müslim'in râvilerindendir.

[34] Hamzatü'bnIi Mugîra b. Sube Müslim'in ravilerindendir

[35] Temim b. Tarefe (— 93) KÛfcUdir. MütUmin rlvüertodcndir.

[36] Sure-i Mu'minÛn âyet : I

[37] Ubeydullah b. Kiptiyye : Kûfelî mûtemed bir zaaftir. MUaUmin r&vilerindeadir.

[38] Ebû Abdillah Furât b. Ebî Abdirrahmân el Kazzâz : Basralidir. Sahîbeyn ift-vilerindendir.

[39] Umaretü'bnü Ümeyr et-Teymî Kûfelidir. Sahiheyn r&vÜerindendir. Süleyman b. Adil Melik'in hilâfeti zamaninda vefat etmijtir

[40]

Salih b. Hatim b. Verdân Basrahdir. MttsUmin ravilerindendlr

[41] Ebû Abdillâh Nu'man b .Besîr b. Sa'd (R.A.) : Ensâri kiramdandir. Hz. Muâvi-yeden önce yedi ay Küfede vâlUik yapmistir. 64 tarihinde Humslular tarafindan sehit edilmistir.

[42] Ebû Abdillah Muhammet b. Abdillah b. Muhammed: (..... — 217) lahlheyn râvilcrindendir

[43] Ebû Muhammed Bi$r b. Mjuisûr Basralidir. Mfislimin râvÜerindendir.

[44] Ebû Katan Amr b. Haysem: aslen Barah olup Bagdatta yasamis ve 198 tarihinde Basrada vefat etmistir. Müslimin râvilerindendir.

[45] Ebû Amr Hilâs b. Amr Basralidir. Sahîheyn râvilerindendir.

[46] Bilâl b. Abdillah b. Ömer: Medînelidir. MOtlImin râvîlerindendir.

[47] Rivayete göre ona üç defa lanet etmis ve Ölünceye kadar konusmami;.

[48] Ebü Bisr Verka' b. Ömer b. KÜleyb: Aslen Türkistanli olup Medâinde yasar mistir. Sahîheyn râvflerindendir.

[49] Ka'b b. Alkame Misirlidir. Müslimin râvöçrindendir

[50] Büsr b. Saîd (— 100) Mcdîneüdir. Azatlilardan ve sulahâdan bir zâttir.

[51] Zeynep binti Abdillah es - Sekafiyyc (R.A.) Hz. tbni Mes'ûdun zevcesidir.

[52] Yezîd b. Abillah b. Husayfe: Medioelidir.

[53] Isra sûresi lyet 110

[54] Kiyamet sûrtsî âyet 16

[55] Kiyâme Sûresi, 16, 17, 18.

[56] Sûrc-i Cin; Ayet: 1

[57] Ebû Abdillâh Saîd b. Muhammed el - Cermî Kûfelidir. Sahîheyn râvflerindendir

[58] Ebû Kudâme Ubeydullah b. Saîd: (— 24i) azatlilardandir. Sahîheyn râvfle-rindendir

[59] Ebû Yezid Ebân b. Yezîd el - Attâr: Basrahdir. Müslimin râvflerindendir

[60] Ebû's - Siddik Bekir b. Amr en - Kâcî: Basralidir. Sahîheyo râvflerindeadir.

[61] Ebû Amr Abdülmelik b. Umeyr: el-Ferasî (130) Kûfelidir. Kiptî naminda meshur bir kosu atina sahip oldugu için kendisine Ferasî denmistir

[62] Ebû Avn Muhammed b. Ubeydullah Es-Sekafî: Kûfelidir. Sahîhcyn râvflerindendir

[63] Atiyetü'bnü Kays el-Kilâbî (17 - 121) Samlidir. 104 yasinda vefat etmistir.

[64] Kaz'atü'bnü Yahya EbÛ'l - Gadiya künyesini tasir. Azatlilardandir

[65] Ebû SelcmetÛTniü Sûfyan b. Abdîlcshel: Mekkelidir. MOsUnun-iftvflerindendir.

[66] Abdullah b. Müseyyeb d-Abidî: Mekkelidir MüslImm râvflerfndendir.

[67] Abdullah b. Sâib el-Kindi: MöalImin rftvîlerindcndir

[68] Ebû Said Amr b. Hureys (ILA.) Ashabi kirâmdandir. Küfede yasamistir. Sa-hîhaynde bir hadîsi vardir.

[69] Sûre-i Tekvîr âyet 17

[70] Kutbetü'bnü Mâlik (R.A.) ashabi kiramdandir. Küfede yasamistir. Bir hadis ri-vkyet etmistir.

[71] Seyyan b. Selâme Basralidir. Sahîheyn ravüerindendir

[72] Ebû Berze Nadlatü'bnü Ubeyd (R.A.) Sahabeyi Kirâmdaodir. Basrada yasamistir.

[73] Lübâde binti Haris (R.A.) Hz. Ibni Abbâs'in annesidir.

[74] EbÛ Saîd Muhammed b. Cübeyr b. Mufim MedineUdir. Sahibeyn râvilerinden-dir. Ömer b. Abdilazizin hilâfeti zamaninda vefat etmistir.

[75] Osman b. Ebl'l-As b. Blsr (R. A.) ashabi kirâmdandir. Basra'da yasamistir ve Orada vefat etmistir.

[76] Müslim'in raviilerindendîr.

[77] Ebu'n-Nadir Muhârib b. Disâr; Küfe kadisidtr. Sahîheyn ravîalerindendir

[78] Ebu*l Fadil Muhriz b. Avn. b. Ebî Avn (142 - 241) Bagdatlidir.

[79] Ebû Ahmed Halef b. Halîfete'l - Escaî azatlilardandir. Bagdatta yasamis ve 181 tarihinde orada vefat etmistir.

[80] Ebu'I - Hasen Ubeyd b. Hasen El-Müzen! Kûfelflerden sayilir. Müslimin ift-vflerindendir

[81] Ebû Ibrahim Ibni Ebî Evfâ Abdullah b. Alkame (R.A) : Ashabi kirâmdandir. 87 tarihinde Kûfc'de vefat etmistir.

[82] Mecze'tübnü Zahir El-Eslemî: Kûfelidir. Sahîheyn râvîlerindendir.

[83] Ebû Eyyûb Süleyman b. Sühaym El - Hâsimî azatlilardandir. Müslim'in râvîle-rindendir.

[84] Hicâzlilardan sayilir. Müslim'in râvîlerindendir.

[85] Maksat evinin perdcsidir. Vak'a vefat ettigi hastaligi esnasinda geçmistir.

[86] Ebû Süleyman Dâvûd b. Kays azatlilardandir. Medînelidir. Müslim'in râvîlerin-dendir.

[87] Zugbe lâkabini tasir Müslim'in râvîsidir

[88] Ebü Ismail Hatim b. tsmâil aslen Kûfe'lî olup Medine'de yasamistir. Azatlilardandir

[89] Ebû Abdiliâh Cafer b. Muhammed Es-Sâdik (80-148) Hz. Ali'nin torunlarindan ve Ehli beytin büyüklerindendir.

[90] Ebu'd-Duhâ Müslim b. Subeyh Kûfeli azatlilardandir. Sahîheyn râvîlerindendir

[91] Mufaddal b. Mttbelhü.

[92] Ebû Dâvûd Tayyâlisî Süleyman b. Davüd.

[93] Samlilardan sayilir. Müslim'in râvisidir.

[94] Ma'dân b. Talha dahî denilir. Müslim'in râvilerindendir.

[95] Ebû AbdiIlâh Hikil b. Ziyâd b. Ubeyd: Samlidir. Müslim'in râvîierindendir

[96] Asbâbt Soffa'dandir.. Resûlullah (S A. V.) 'in hizmetinde bulundugu söylenir.

[97] Ebû Muhammed Amr b. Sevvâd El-Amirî: Misirlidir. Müslim'in Râvflerindendir

[98] KûfelIdir. Müslim'in râvîlerîndendir.

[99] Ebû Muhammed Abdullah b. Mâlik b. Buhayne (Radiyallahu Anh): Sahâbe-i Kirâmdandir. Mervân'in ikinci defa Medine valiligi sirasinda vefat etmistir.

[100] Büdeyl b. Meysera (—130) Basra'hdir. Müslim'in râvîlerindendir

[101] Evs. b. Abdillah yahut, Evs. b. Hâlid (—230) Basra'lidir. Sahîheynlerindendir.

[102] Harbe : genis demirli süngü demektir.

[103] Ebü Abdillafa Ahmed b. Muhammed b. Hanoel (164-241) Dört mezhep imft-mindaa biridir. Aslen Mervez'li olup Bagdad'da dünyaya gelmistir.

[104] Avn b. Vehb b. Abdillâh: Sahîheyn râvîlerindendir.

[105] Sadakatü'bnü Yesâr El-Cezeri: Mekke'de yasamisdir. Abdullah Ibni Ömer'den hadîs rivayet etmisdîr

[106] Ebû Talba yâhût EbÛ Abdirrahmari Zeyd b. HâUd El-Cühcnî (RA.) (? — 78): Ensâr-i kirâmdaodir.

[107] Ebü Cüheym Abdullah b. Haris b. Simme (R.A.): Ensârdandir. Sahîheynde iki hadîsi vardir.

[108] Ebû Saîd Hammâd b. Mes'ade Et-Temîmî (—202) Azatlilardandir.

[109] Ebû Amir yahut Ebû îyâz SelemetiHmü Anr b. Ekvâ (R.A:) (—74): Aslen Medine'li olup Rabeze'de yasamistir. Pek cesur bir zatmis.

[110] Abdullah b. SftmId Hz. Ebû Zerr'in kardesi ogludur. Müslim'in râvîleriiidendir

[111] Selm b. Ebrz-Zeyyâl: Basra'lilardan sayilir. Müslim'in rfivîlerindendir

[112] YÛsuf b. Hammâd El-Ma'nîy: Basralidir. Müslim'in râvilerindendir.

[113] Ebû Btsr yahut Ebû Ubeyde Abdullah b. Ziyâd El-Abdî (—176<: Basrali-dir. Azâdlilardandir.

[114] Ömer b. Ebî Seleme Abdullah El-Mahzûmî (R. A.): Medînelidir. ResÛlnllata (S.A.V.)'iri vefatinda dokuz yasinda idi. Sonralari 86 târihinde Abdülmelik b. Mervan zamaninda vefat etmisdir.